

Grupa autora

Islamsko znanje

ISLAMSKO ZNANJE

Grupa autora

Sarajevo 2001 - 1422. G.H.

Naslov originala	**ILMUL - ISLAM**
Naslov prijevoda	**ISLAMSKO ZNANJE**
Autori	Menna' El - Kattan (O Kur'anu), hfz. Senaid Zajimović (O akidi)
	hfz. Dževad Hrvačić (O fikhu), Merzuk Hadžihuršidović (O edebu i ahlaku)
	Muhamed Mehanović (O hadžu), mr. Salih Kurdi (O islamskoj vlasti)
Prevodilac	Muhamed Đuliman
Šerijatski recenzent	Muhamed Porča
Stručni saradnici	dr. Zuhdija Adilović (Akida), dr. Šukrija Ramić (Fikh), Rasim Brković (Kur'an)
Likovno - tehnički urednik	Nedžad Kazić, Fatih Farhat
Lektor - korektor	Nedim Haračić, Omer Resulović
DTP	Kavazović D & T, Sarajevo, Mersad Mujagić
Štampa	"OKO" - Sarajevo
Tiraž:	30 000
	KNJIGA BROJ 3
Treće izdanje	BESPLATNI PRIMJERAK
Izdavač	Sva prava štampanja i izdavanja zadržava **Visoki saudijski komitet** za pomoć BiH i **Kulturni centar "Kralj Fahd"** u Sarajevu

ŠTAMPANO POD POKROVITELJSTVOM ČUVARA "DVA HRAMA"
KRALJA FAHDA BIN ABDUL-AZIZA AL-SAUDA, KRALJEVINE SAUDIJSKE ARABIJE

طبع على نفقة خادم الحرمين الشريفين الملك فهد بن عبد العزيز آل سعود هدية مجانية

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Nacionalna i univerzitetska biblioteka Bosne i Hercegovine

UDK 297

ISLAMSKO znanje / (Menna' El - Kattan ... (et al.); prevodilac Muhamed Đuliman). - 3. izd. - Sarajevo: Visoki saudijski komitet za pomoć Bosni i Hercegovini, 1998. - 352 str.; 20 cm. - (Visoki saudijski komitet za pomoć Bosni i Hercegovini; knj. 3)
Prijevod djela: Ilmul - islam

ISBN 9958 - 880 - 15 - 6
1. el - Kattan, Menna'
COBISS - ID 790790

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

U ime Allaha, Milostivog, Samilosnog

PREDGOVOR

Hvala Allahu, Koji poučava peru, Koji čovjeka poučava onome što čovjek ne zna. Hvala Allahu, Koji je one koji vjeruju iz tmina na svjetlo izveo i na pravi put ih uputio: **"I doista, ovo je pravi put moj, pa se njega držite i druge puteve ne slijedite, pa da vas odvoje od puta Njegova." (El - En'am, 153)** Uzvišeni Allah, također, veli: **"Reci: 'Zar su isti oni koji znaju i oni koji ne znaju?'" (Ez - Zumer, 9).** Uzvišeni također veli: **"Zato vjerujte u Allaha i Poslanika Njegova i u svjetlo koje objavljujemo." (Et - Tegabun, 8)**

Neka je Allahov blagoslov na Učitelja koji upućuje najboljoj uputi: **"Reci: 'Meni je, doista, jasno ko je Gospodar moj'" (El - En'am, 57)**, našeg Vjerovjesnika Muhammeda, sallallahu alejhi ve selleme.

Najuzvišenija znanost jeste spoznaja Allaha, a ona nas vodi spoznaji načina ispovijedanja vjere Njemu. Što se više širi vjerska znanost, smutnje je sve manje, a neznanje sve slabije. U hadisu se spominje: "Vrijednost alima (znalca) u odnosu na abida - pobožnjaka jeste kao vrijednost punog mjeseca u odnosu na ostale zvijezde." Jer, najvredniji je, najuzvišeniji i najdostojniji da bude primljen onaj ibadet koji je usklađen i podudaran s časnm Šerijatom. A cilj i svrha egzistencije jeste činjenje ibadeta Allahu: **"Džine i ljude stvorio sam samo zato da Mi se klanjaju." (Ez - Zarijat, 56)**

Visoki saudijski komitet raduje i čini mu čast da, po preporuci njegove visosti predsjednika Visokog saudijskog komiteta, princa Selmana b. Abdulaziza, guvernera provinicije Rijad, ponudi ovu biblioteku sastavljenu od najvrednijih knjiga potrebnih muslimanu, posebno u ovom vremenu. Akcenat smo stavili na moralne vrijednosti, učvršćenje vjerovanja, temelje islama, kompaktnost društva i njegovu etiku, te uspostavljanje spona s prvom generacijom, najodabranijom i najčestitijom zajednicom ashaba, koji su najbolje razumijevali i primjenjivali islam, nastojeći valorizirati naš iman, naša djela i razmišljanje u svjetlu njihovog odnosa,

povezujući dunjaluk sa ahiretom, život s onim što slijedi poslije smrti. A to je istina koju nije moguće zanemariti, pogotovo uzimajući u obzir činjenicu da smo izgubili hiljade naše braće u bosanskoj tragediji. Kuda bi nas to onda vodilo?

U okrilju časnog tefsira, plemenitog hadisa i čiste islamske misli, živimo s ovom odabranom skupinom knjiga iz serije "Biblioteka bosanske porodice", koju nudimo odraslom i malom, mušku i žensku. Svako od njih može uzeti iz njih ono što želi u skladu s obimom znanja koje mu je Allah dao,oboružavajući se spoznajom i nalazeći pravi put pomoću Allahova svjetla.

"Ostavio sam vas na čistoj stazi po kojoj je isto ići noću kao i danju, s nje skreće samo onaj ko je propao"- veli Poslanik, a.s. "Ostavio sam vam dvije stvari: ako ih se budete pridržavali, nećete zalutati nikada: Allahovu knjigu i moj sunnet" - veli Poslanik, a.s., također.

Molim Allaha da ovo znanje bude od koristi, da ga učini blagoslovljenim i trajnim dobrim djelom i da nagradi svakog ko je učestvovao u izlasku na vidjelo ove biblioteke, prevođenju djela, pripremanju za štampanje, distribuciji, kao i onog ko se njome okoristi, najboljom nagradom. On čuje dove i odaziva se.

Direktor Regionalnog ureda
Visokog saudijskog komiteta za Evropu

Naser b. Abdurrahman es - Saeed

KUR'ANI KERIM

KUR'ANI KERIM

Allah, dž.š., iz Svoje milosti nije prepustio čovjeka samog sebi već je povremeno slao poslanike koji su od Njega nosili objavu i pozivali ljude ka vjeri u Allaha. Oni su donosioci radosne vijesti i opomene na kaznu kako ljudi ne bi imali opravdanje za svoje nevjerovanje.

"A poslanici koji su radosne vijesti i opomene donosili, da ljudi poslije poslanika ne bi nikakva opravdanja pred Allahom imali. - A Allah je silan i mudar."[1]

Čovječanstvu je kroz čitav period njegova razvoja silazila objava koja je odgovarala tom vremenu. Svaki narod imao je poslanika sve dok nisu nastali pogodni uslovi za pojavu posljednjeg poslanika i donosioca vječnog Šerijata i Knjige koja mu je objavljena, a to je Časni Kur'an.

Muhammed, s.a.v.s., završio je ciklus poslanstva i on kaže:

"Primjer mene i ostalih poslanika prije mene jeste kao primjer čovjeka koji sagradi zgradu i uljepša je i dotjera, osim mjesta jedne cigle koja je u ćošku. Ljudi su obilazili oko nje i divili joj se, te rekoše: 'Još samo da ima ova cigla.' Pa, ja sam ta cigla, ja sam pečat svim vjerovjesnicima."[2]

Kur'an je Allahova objava cijelom čovječanstvu, a na to nam ukazuje Kur'an i hadis:

Kaže Allah, dž.š.:

"Reci: 'O ljudi, ja sam svima vama Allahov Poslanik.'"[3]

Kaže Resulullah, s.a.v.s.:

"Svaki poslanik je poslan svome narodu, a ja sam poslan svim ljudima."[4]

Kur'an obuhvata sve zahtjeve ljudskog života koji su zasnovani na prijašnjim objavama i onome što one nose u sebi. Objavljen je na arapskom jeziku i izazov je svim Arapima koji su bili na najvećem stupnju poznavanja svoga jezika, ali su bili nemoćni da dođu sa nečim poput Kur'ana, pa makar i jednom surom i ta njihova nemoć je potvrda istinitosti Objave.

Allah obećaje čuvanje Kur'ana koji je prenesen tevaturom (neprekidnim lancem više prenosilaca), bez promjene. Kaže Uzvišeni:

"Donosi ga povjerljivi Džibril."[5]

"Kur'an je, zaista, kazivanje Izaslanika plemenitog, Posjednika snage, i uvažen je kod Vlasnika Arša, Kome se drugi potčinjavaju, tamo pouzdanog! A drug vaš nije lud: on ga je na obzorju jasno vidio i, kada je u pitanju Objava, on nije škrt."[6]

Ni jedna druga, prije objavljena knjiga, nema ovakve opise, jer su one bile ograničene određenim vremenom. Kur'an je objavljen ljudima i džinima i on daje rješenja za probleme: duševne, psihičke, tjelesne, društvene, ekonomske, političke, jer je on Objava od Mudroga, Kome pripada sva hvala. A šta ima ljepše od riječi poznatog da'ije:

"Islam je kompletan sistem, obuhvata sve vidove života. On je država i domovina, vlast i ummet, moral i snaga, milost i pravednost, kultura i zakon, znanje i sudstvo, materija i dobra, zarada i bogatstvo, džihad i da'wet, vojska i misao, te ispravna vjera i ibadet podjednako."

Danas je čovječanstvo povrijeđeno u svojoj srži, narušeno u svojim sistemima, ogrezlo u nemoralu i njemu nema spasa od najavljene propasti:

"I onaj koji bude slijedio uputu Moju neće zalutati i neće nesretan biti. A onaj ko okrene glavu od Knjige Moje, taj će teškim životom živjeti i na Sudnjem danu ćemo ga slijepa oživiti." [7]

Islam je danas jedini nosilac svjetla među tminama drugih sistema i jedino muslimani mogu očistiti svijet od neistina i laži, te ga povesti ka Uputi i spasu. Naši su prethodnici slijedeći Kur'an imali primjernu državu u prošlosti i jedino je moguće uspostaviti je ponovo uz povratak Kur'anu.

DEFINICIJA KUR'ANA

Glagol qaree: ima značenje sakupljanja i zbira; a dok glagolska imenica qiraet označava: sakupljanje slova i riječi jednih sa drugima, sa lijepim redoslijedom. A Allah, dž.š., kaže:

"Na nama je da ga saberemo da bi ga ti učio. A kada ga mi učimo, ti prati učenje njegovo." [8]

Ispravno je reći za kompletan Kur'an da je Kur'an, a isto i za jedan ajet. Tako kada nekoga čujemo da uči ajet iz Kur'ana, pravilno je reći da on uči Kur'an.

"A kad se uči Kur'an, vi ga slušajte i šutite da biste bili pomilovani." [9]

Neka ulema kaže da je Kur'an nazvan tim imenom, jer je sakupio sve prijašnje objave i svo znanje. A Allah kaže:

"Mi tebi objavljujemo Knjigu kao objašnjenje za sve." [10]

Kur'an je Allahov govor (Kelamullah) koji je objavljen Muhammedu, s.a.v.s. Njegovo se učenje smatra ibadetom i on kao Kelamullah pripada samo Allahu. To nije govor ljudi, džina ili meleka.

Reci: "Kad bi more bilo tinta da se ispišu riječi Gospodara moga, more bi presahlo, ali ne i riječi Gospodara moga." [11]

IMENA I OPISI KUR'ANA

Allah, dž.š., naziva ga mnogim imenima:

- El-Kur'an -

"Ovaj Kur'an vodi jedinom ispravnom putu.";[12]

- El-Kitab - Knjiga

"Mi vam Knjigu objavljujemo u kojoj je slava vaša...";[13]

- El-Furqan - Rastavljač istine od neistine

"Nek je uzvišen Onaj Koji Svome robu objavljuje Furqan da bi svjetovima bio opomena.";[14]

- Ez-Zikr - Opomena

"Mi, zaista, Kur'an objavljujemo i sigurno ćemo Mi nad njim bdjeti.";[15]

- Et-Tenzil - Objava

"Zaista je on objava od Gospodara svjetova."[16]

Najviše se upotrebljavaju imena Kur'an i Kitab. Doktor Muhammed Abdullah Draz kaže:

"Naziv Kur'an jeste zbog njegova učenja jezikom, a naziv Kitab jeste zbog toga što je zapisan perom, a oba imena odgovaraju i slažu se sa značenjem Allahove knjige."

Kur'an je čuvan u prsima i u recima. Ovakvim putem je sačuvan Kur'an: pisanjem i pamćenjem i to je ostvarenje Allahova obećanja:

"Mi, zaista, Kur'an objavljujemo i zaista ćemo Mi nad njim bdjeti."

- Kur'an nije zadesilo ono što se desilo sa prijašnjim objavama, on nije izmijenjen i očuvan je u potpunosti.

Kur'an je opisan mnogim svojstvima, kao:

- nur - svjetlo

"O ljudi, dokaz vam je već stigao od Gospodara vašeg - Mi vam objavljujemo jasnu svjetlost.";[17]

- uputa (huden), lijek (šifa'), milost (rahmet), pouka (mew'ize)

"O ljudi, već vam je stigla poruka od vašeg Gospodara, i lijek za ono što vam je u prsima i uputa i milost vjernicima.";[18]

- mubarek - blagoslovljen

"A ova Knjiga koju Mi objavljujemo, blagoslovljena je, ona potvrđuje onu prije nje....";[19]

- mubin - jasna

"I stigla vam je od Allaha svjetlost i jasna knjiga."; [20]

- bušra - radosna vijest

"...koji potvrđuje prijašnje objave - kao putokaz i radosnu vijest vjernicima."; [21]

- aziz - snažna

"One koji ne vjeruju u Kur'an, pošto im je objavljen...A on je, zaista, Knjiga snažna."; [22]

- medžid - veličanstvena

"A ovo je Kur'an veličanstveni."; [23]

- bešir - vjesnik radosnih vijesti, nezir - opomena

"Knjiga čiji su ajeti jasno izloženi, Kur'an na arapskom jeziku za ljude koji znaju, vjesnik radosnih vijesti i opomena." [24]

Svako je ovo svojstvo u skladu sa značenjem Kur'ana.

RAZLIKA IZMEĐU KUR'ANA, HADISI - KUDSIJA I POSLANIKOVA HADISA

Hadis jezički znači: nešto novo, a njime se označava i svaki govor koji kažemo i prenosimo i koji dolazi do čovjeka slušanjem ili vahjom, na javi ili u snu.

Terminološki, hadis znači sve ono što se pripisuje Poslaniku, s.a.v.s., da je rekao, radio, potvrdio, i ono čime je on opisan.

Govor: to je poput riječi Poslanika, s.a.v.s.:

"Djela se cijene prema nijetima..."[25]

Rad: ono što je potvrđeno od Poslanika da je poučavao svoje ashabe:

"Klanjajte kao što mene vidite da klanjam!"[26]

ili kao ono što je potvrđeno o načinu obavljanja hadža:

"Uzmite od mene vaše obrede!"[27]

Potvrda: ono što je on potvrdio ashabima, od riječi ili djela, svejedno da li je Poslanik, s.a.v.s., bio u njihovom prisustvu ili u odsustvu, ili su mu poslije prenijeli. Primjer je toga hadis koji govori da je Poslanik, s.a.v.s., poslao jednog čovjeka u pohod, a on je, kada bi klanjao svojim ashabima, uvijek završavao sa: "Kul huvallahu ehad", i kada su se vratili, spomenuli su to Poslaniku, pa je rekao:

"Pitajte ga zbog čega je on tako radio?"

Pa su ga upitali i on je rekao:
"Jer to sadrži svojstvo Milostivog i ja volim da je učim."
Pa je rekao Poslanik, s.a.v.s.:
"Obavijestite ga da njega Allah voli."[28]
Osobina: kao što se prenosi:
"Poslanik, s.a.v.s., bio je uvijek nasmijana lica, lijepa ahlaka..."

HADISI - KUDSIJ

El-kudsijj jezički označava pripadnost svetosti (kuds), što ukazuje na veličinu i čistotu. A "takdis" je slavljenje Allaha i uzdizanje iznad svega, te negiranje svega onoga što Njemu ne dolikuje.

Terminološki: hadisi-kudsij jeste sve ono što je Poslanik pripisao Uzvišenome Allahu; odnosno što Poslanik, s.a.v.s., prenosi da je to Allahov govor. Poslanik je prenosilac Allahova govora svojim riječima i u njemu se kaže:

Rekao je Resulullah, s.a.v.s., prenoseći od svoga Gospodara.

Ili kaže:

Rekao je Resulullah, s.a.v.s., "Rekao Uzvišeni Allah", ili "Kaže Uzvišeni Allah".

RAZLIKA IZMEĐU KUR'ANA I HADISI - KUDSIJA

Razlike među njima su slijedeće:

1. Kur'an je Allahov govor koji je objavio Svojim riječima Resulullahu, i njime izazvao Arape, te nisu bili u mogućnosti da sastave knjigu ili barem suru poput njega. Taj je izazov trajan i to je vječna mu'džiza do Sudnjeg dana.

A u hadisi-kudsiju nema izazova niti je mu'džiza.

2. Kur'an se ne pripisuje nikom osim Allahu i kaže se: "Kaže Uzvišeni Allah."

A hadisi-kudsij prenosi se od Poslanika, s.a.v.s., pripisujući se Allahu, dž.š. Data će pripadnost Božijem Poslaniku, s.a.v.s., biti pripadnost obavještenja, jer on obavještava od Allaha te se kaže u hadisu: Kaže Poslanik, s.a.v.s., prenoseći od svoga Gospodara.

3. Čitav Kur'an je prenesen tevaturom (lancem više prenosilaca u koji nema nimalo sumnje) i to je definitivno potvrđeno. A hadisi-kudsij su većinom ahad (pojedinačna) predanja

koja mogu biti sahih (vjerodostojna), hasen (prihvatljiva) i da'if (slaba).

4. Kur'an je Objava od Allaha, dž.š., po riječima i po značenju.

Hadisi-kudsij je po značenju od Allaha, a po riječima je od Resulullaha, s.a.v.s., i hadisi-kudsij je po značenju vahj, ali ne i po izgovoru. Zbog toga je kod većine uleme dozvoljeno prenošenje hadisi-kudsija po značenju.

5. Učenje Kur'ana jeste poseban ibadet. On se uči u namazu i Allah, dž.š., naročito nagrađuje za njegovo učenje. Kaže Resulullah, s.a.v.s.:

'Ko prouči jedan harf ima jednu nagradu, a nagrada je deseterostruka, ne kažem: ‘Elif, lam, mim da je jedan harf. Već, elif je harf, lam je harf i mim je harf.’ '

(Bilježi Et-Tirmizi od Ibn-Enesa i kaže da je hadis hasen sahih)

Hadisi-kudsij ne uči se u namazu i Allah za njegovo učenje nagrađuje općom nagradom, a ne nagradom kojom se nagrađuje za učenje Kur'ana.

RAZLIKE IZMEĐU HADISI - KUDSIJA I POSLANIKOVA HADISA

Postoje dvije vrste Poslanikova hadisa:

- hadis-tewkifijj: jeste hadis čiji je sadržaj Poslanik, s.a.v.s., primio putem vahja, te ga objasnio ljudima svojim govorom. Ova vrsta, iako se njegov sadržaj pripisuje Allahu, on se - kao govor - slobodno može pripisati Resulullahu, s.a.v.s., jer se govor pripisuje onome ko ga kaže, makar on i imao u sebi značenje koje je primio od nekog drugog;

hadis-tewfikijj: jeste onaj hadis koji je Resulullah, s.a.v.s., rekao na osnovu svoga razumijevanja Kur'ana, jer mu je on pojašnjen, ili ga je rekao nakon razmišljanja i truda. Ovu vrstu hadisa, koji su nastali na osnovu izvođenja zaključaka i idžtihada, vahj potvrđuje ukoliko su ispravni, a ako bude u njima barem i djelimična greška, tada dolazi vahj koji ih ispravlja. Primjer toga su zarobljenici na Bedru. Poslanik, s.a.v.s., prihvatio je mišljenje Ebu-Bekra i uzeo od njih otkupninu, pa dolazi vahj koji ga kori:

"Nije vjerovjesniku dozvoljeno da drži sužnje ..."[29]

Ova vrsta hadisa nikako ne može biti Allahov govor.

Iz ovoga nam postaje jasno da se hadis dijeli na dvije vrste: tewkifijj i tewfikijj kojeg priznaje vahj, a može se reći da je njegovo ishodište vahj, a to je značenje Allahova govora o Poslaniku, s.a.v.s.:

"On ne govori po hiru svome - to je samo Objava, koja mu se obznanjuje."[30]

Hadisi-kudsij - njegovo značenje je od Allaha, i to prima Poslanik jednim od puteva vahja.

Njegove riječi su od Poslanika, a pripisuju se Allahu na osnovu onoga što one sadrže, a ne na osnovu riječi koje su izgovorene, jer da je govor od Allaha, onda ne bi bilo razlike između hadisi-kudsija i Kur'ana. Tada bi hadisi-kudsij postao po svome načinu izazov drugima i njegovo učenje postalo bi sevap.

Kako odgovoriti na slijedeće nejasnoće?

Poslanikov hadis je vahj po svom značenju, a po izgovoru je od Resulullaha, s.a.v.s., pa zašto ga ne nazivamo hadisi-kudsijem?

Da je hadisi-kudsij po svome značenju od Allaha imamo dokaz u riječima Resulullaha: "Rekao je Allah Uzvišeni", ili Kaže Uzvišeni Allah." Zbog toga je takav hadis nazvan kudsijem, za razliku od Poslanikova hadisa kojim može da bude poučen vahjom (tewkifijj), a može nastati na osnovu idžtihada (tewfikijj). Takav hadis naziva se Poslanikovim, jer je on krajnja granica i njegov prekid.

Kada je izgovor hadisi-kudsija od Resulullaha, zašto ga onda pripisujemo Allahu, dž.š., kada kažemo: "Uzvišeni Allah je rekao", ili "Kaže Uzvišeni Allah"?

Ovo ćemo naći često u arapskom jeziku, tako što se nekome pripiše govor na osnovu sadržaja, a ne na osnovu izgovora. Kur'an spominje, npr. Musaov govor, ali ne doslovno njegove riječi, već njihov sadržaj i značenje pa to pripisuje njemu.

VAHJ - OBJAVA

MOGUĆNOST VAHJA I NJEGOVA REALNOST

Procvatom nauke, ispitivanjima i istraživanjima nestale su svake sumnje u postojanje onoga što nije materija. Nauka je potvrdila postojanje svijeta gajba koji je izvan ovoga vidljiva svijeta. Eksperimentalna nauka utvrdila je tragove toga svijeta, ali nije u stanju da prodre i u njegovu bit. Neke će to navesti na nijekanje vjere, a druge da potvrde istinu.

Kaže Uzvišeni Allah, dž.š.:

"Mi ćemo im pružati dokaze Naše u prostranstvima svemirskim, a i u njima samim, dok im ne bude sasvim jasno da je Kur'an istina." [31]

"A vama je dato samo malo znanja." [32]

Ljudi se bave psihologijom kako bi što lakše pristupili ljudima koji se razlikuju po svojoj

psihi i umnim sposobnostima. Čovjek kao materija posjeduje nešto što je tajna njegova života, a to je duša. Tijelo slabi kada ne primi dovoljnu količinu hrane koja će ga održati u životu. Onda je logičnije da i duša ima svoju hranu, duhovnu hranu, koja čuva njenu vrijednost i specifičnost.

Nije nemoguće da Allah, dž.š., izabere od Svojih robova čiste duše koje je pripremio za vahj i koje će primiti poslanice, koje su ljudima potrebne kako bi se duševno i moralno uzdigli. Ti odabranici su poslanici.

Ashabi Resulullaha bili su svjedoci objave i prenošenjem iste tevaturom. Trag je objave bio očit na ashabima i na svim sljedbenicima islama, to im je dalo veličinu i uzdiglo ih. Udaljavanjem sljedbenika islama od objave došlo je do pada muslimana. To je potvrda istinitosti objave i nužnosti našeg povratka ka njoj.

Muhammed, s.a.v.s., nije jedini poslanik. I prije njega bilo je poslanika, pa nije nikakvo čudo što Allah, dž.š., njemu objavljuje. Zato Allah, dž.š., zamjera "razumnima" i kaže:

"Zašto je čudno ljudima što Mi objavljujemo jednom između njih: 'Opominji ljude! A vjernike obraduj divnom nagradom kod Gospodara njihova!' Nevjernici govore: 'Ovaj je zaista pravi čarobnjak.'" [33]

ZNAČENJE OBJAVE

Vahj označava govor kojeg skrivamo od drugog. Korijen riječi ukazuje na dva značenja, a to su skrivanje i brzina. Zato se kaže da je njegovo značenje: brzo, skriveno obavještavanje onoga kome je govor upućen, s tim da se skriva od drugog.

Allahov, dž.š., vahj poslanicima, terminološki je definisan kao: "Allahov govor koji je objavljen nekom od Njegovih poslanika."

NAČIN ALLAHOVA VAHJA MELEKIMA

1. U Kur'anu se govori da Allah govori melekima:

"I kad tvoj Gospodar reče melekima..." [34],

- a spominje se i da Allah nadahnjuje Svoje meleke:

"Kad je Gospodar tvoj nadahnuo meleke: 'Ja sam s vama, pa učvrstite one koji vjeruju!'" [35]

2. Potvrđeno je da se Kur'an nalazi u Levhi-mahfuzu:

"A ovo je Kur'an veličanstveni, na ploči pomno čuvanoj (Levhi mahfuzu)." [36]

Potvđeno je da je on odjednom spušten na prvo (zemaljsko) nebo u Lejletul-kadru u mjesecu ramazanu:

"Mi smo ga, uistinu, objavili u noći Kadr." [37]

"Mjesec ramazan je taj u kome je objavljen Kur'an..." [38]

Sunnet nam pojašnjava ovu objavu i ukazuje da se tu ne radi o pukoj objavi u Resulullahovo srce. Prenosi se od Ibn-Abbasa, r.a.[39]:

"Kur'an je spušten odjedanput na zemaljsko nebo u Lejletul-kadru, zatim je objavljivan u periodu od dvadeset godina. Tada je proučio:

'I oni ti neće ni jedan prigovor postaviti, a da ti Mi nećemo odgovor i najljepše objašnjenje navesti.' [40]

'I kao Kur'an, sve dio po dio ga objavljujemo da bi ga ti ljudima malo po malo kazivao i prema potrebi ga objavljujemo.'" [41]

Melek Džibril sluhom je primio objavu od Allaha sa izgovorom i to je vjerovanje, ehhi-sunneta i džemata.

Kaže Uzvišeni Allah:

"A ti, zaista, primaš Kur'an od Mudroga i Sveznajućeg." [42]

"Ako te neki od mnogobožaca zamoli za zaštitu, ti ga zaštiti da bi saslušao Allahove riječi." [43]

Kur'an je Allahov govor, po izgovoru i po sadržaju, a ne govor Džibrila ili Muhammeda, s.a.v.s.

NAČIN ALLAHOVA VAHJA POSLANICIMA

Allah šalje Objavu Svojim poslanicima na dva načina:

1. posredništvom, preko meleka Džibrila i
2. bez posredništva.

Objava bez posrednišva bila je na slijedeće načine:

1. istiniti snovi.

Prenosi se od Aiše, radijallahu anha, kako kaže:

"Prvo sa čim je počela Objava Božijem Poslaniku, s.a.v.s., bilo je u vidu istinitog sna. Sve što bi vidio u tom snu, dolazilo bi mu poput svjetla dana."[44]

To je bila priprema Poslanika kako bi mu silazila Objava na javi.

Potvrda da su istinski snovi Poslanika objava, koju treba slijediti potvrđuje nam kazivanje o Ibrahimu i san o klanju njegova sina Ismaila:

"I Mi smo ga obradovali dječakom blage naravi. I kad on odraste toliko da mu poče u poslu pomagati, Ibrahim reče: ***'O sinko moj, u snu sam vidio da te trebam zaklati.'"*** ***45***

Istinski snovi nisu samo odlika poslanika, oni su mogući i kod drugih vjernika, s tim što to nije objava, kao što kaže Poslanik:

"Od poslanstva ništa nije ostalo do radosne vijesti." "A šta su to radosne vijesti"? - rekoše. On odgovori: "To su istinski snovi."[46]

Istinski snovi Poslanika prvi su dio božanskog govora spomenutog u Njegovim riječima:

"A nije za čovjeka da mu govori Allah, izuzev objavom, ili iza hidžaba (zastora), ili (da) pošalje poslanika, pa se objavljuje s dopuštanjem Njegovim šta hoće. Uistinu, On je Uzvišen i Mudar!"[47]

2. Allahov govor iza (hidžaba) zastora, na javi i bez posredništva.

To je potvrđeno kod Musaa, r.a.:

"A Allah je sigurno sa Musaom razgovarao."[48]

Također, potvrđen je i razgovor Resulullaha, s.a.v.s., sa Uzvišenim Allahom u Noći Mi'radža.

Ovo je drugi dio spomenut u ajetu: "Ili iza zastora"- i u Kur'anu nema ništa objavljeno na taj način.

NAČIN OBJAVE MELEKA POSLANIKU

Allahova Objava poslanicima može biti bez posredništva na dva prethodno spomenuta načina: istinski snovi i Božanski govor na javi iza zastora; a može da bude uz posredništvo meleka Objave, Džibrila. Na ovaj je način Časni Kur'an objavljen.

Način dostave Objave meleka Vahja bio je na dva načina:

1. da mu dođe poput glasa zvona, jakog glasa koji bi djelovao na dušu da se spremi svom svojom snagom na prihvatanje njegova djelovanja. To je najteži način primanja Objave, a Poslanik, s.a.v.s., bi u tom trenutku bio u potpunoj spoznajnoj moći za prihvatanje Objave, njeno razumijevanje i pamćenje. Taj glas nastaje udarcima melekovih krila na što nam ukazuje slijedeći hadis:

"Kada Allah odredi naredbu na nebesima, meleki udaraju svojim krilima iz pokornosti Njegovim riječima, poput udara lanca u glatku stijenu."[49]

2. pretvaranje meleka Džibrila u ljudski oblik. Ovaj način je lakši od prethodnog, jer postoji sličnost između onoga koji govori i slušaoca, kao i međusobna bliskost, za razliku od Objave putem zvuka zvona, kada je potrebno Resulullahu, s.a.v.s., da se duhovno uzdigne na stupanj meleka. A to je kako kaže Ibn-Haldun: "Odvajanje od ljudske tjelesnosti i spajanje sa duhovnosti meleka, a drugo stanje je suprotno tome, kada melek prelazi iz svoga duhovnog stanja u stanje ljudske tjelesnosti."

Oba ova stanja spomenuta su u hadisu koji prenosi Aiša, radijallahu anha, da je El-Haris b. Hišam upitao Resulullaha i rekao: "O Resulullah, kako ti dolazi Vahj?" Resulullah, s.a.v.s., reče:

"Ponekad mi dolazi u vidu zvuka zvona. To mi je najteži način Objave i kada se prekine, ja potpuno upamtim ono što mi je (Džibril) kazao. Ponekad mi se melek ukaže u liku čovjeka. On bi mi govorio, a ja pamtio šta mi kaže."[50]

I prenosi Aiša teško stanje Poslanika prilikom primanja Objave i kaže:

"Vidjela sam ga kako mu stiže Objava jednog jako hladnog dana i kada presta, čelo mu, uistinu, još kiptaše znojem."[51]

ODGOVORI NA SUMNJE ONIH KOJI NEGIRAJU VAHJ

U prošlosti, a i u današnje vrijeme neznalice su raspirivale svoja sumnjičenja u Vahj. Te sumnje nemaju osnove, a evo nekih:

1. Smatraju da je Kur'an Muhammedovo, s.a.v.s., djelo čija je značenja on izmislio, kao i njegov stil.

Ovo je neosnovana tvrdnja, jer da je Muhammed, s.a.v.s., tvrdio za sebe da je nepogrešiv i kada je izazvao ljude mu'džizama kako bi potvrdio svoje vodstvo, nije mu išlo u prilog da pripiše Kur'an nekome drugom mimo sebe, a to je mogao uraditi. To je dovoljan razlog za pokornost njemu, jer Arapi pored posjedovanja visokog stupnja jezičkog izražavanja nisu bili u stanju da mu se suprotstave.

Ne može se reći da je on pripisao Kur'an Allahovu govoru kako bi pridobio ljude za sebe i svoju pokornost, jer njegovom govoru - hadisu - potrebno je također pokoravati se. A da je pitanje kao što džahili misle, tada bi sav govor pripisao Allahu.

Po njihovim tvrdnjama Poslanik je želio da putem laži prokrči put do konačnog cilja. To je pretpostavka koju historijska stvarnost negira, jer je Poslanik, s.a.v.s., bio poznat po povjerenju i iskrenosti što i njegovi dušmani potvrđuju. Iznesimo za ovo nekoliko primjera:

Munafici su optužili njegovu ženu Aišu potvorivši je. Time su imali za cilj ukaljati čast i ugled Poslanika, s.a.v.s. Vahj je jedno vrijeme zastao i Poslanik i njegovi ashabi bili su u bezizlaznoj situaciji, savjetovali su se. Prošao je mjesec dana i Poslanik je rekao Aiši, radijallahu anha:

"Do mene je doprlo to i to, ako nisi pogriješila, Allah će te zaštititi, a ako si pogriješila, traži oprosta."[52]

Tako je bilo sve dok nije sišla Objava koja je potvrdila čistotu Aiše. Da je Kur'an njegov govor, šta ga je spriječilo da odmah začepi usta onima koji su je potvorili i da time zaštiti njenu čast? Ali, on nije želio da slaže ljudima, a time bi slagao na Allaha:

"A da je o Nama kakve riječi iznosio, Mi bismo ga za desnu ruku uhvatili, i onda mu žilu kucavicu presjekli, i niko ga između vas ne bi mogao od toga odbraniti."[53]

Grupa ljudi tražila je dozvolu za izostanak sa Bitke na Tebuku i izložili su svoje razloge za izostanak. Među njima bilo je munafika koji su izmišljali pravdanja i Poslanik im daje dozvolu, nakon čega silazi Objava koja kori Poslanika ukazujući mu na njegov pogrešan stav:

"Neka ti Allah oprosti što si dozvolio da izostanu, dok se nisi uvjerio koji od njih govore istinu, a koji lažu." [54]

Da je ovaj ukor bio od Muhammeda, s.a.v.s., samom sebi, kao odraz njegova pokajanja kada mu je postala jasna njegova greška, to on ne bi ispoljio sa ovakvim teškim prijekorom.

Primjeri toga jesu i ukor Poslanika kod prihvatanja otkupa zarobljenika Bedra:

"Nije za Vjerovjesnika da drži sužnje dok ne svlada neprijatelja na Zemlji; vi želite prolazna dobra ovoga svijeta, a Allah želi onaj svijet. - Allah je silan i mudar. Da nije ranije Allahove odredbe, snašla bi vas patnja velika zbog onoga što ste uzeli." [55]

Ovdje, također, spada i ukor Poslanika u njegovu okretanju od Abdullaha b. Ummi-Mektuma, slijepca, a posvećivanja pažnje uglednim Kurejšijama želeći ih pridobiti za islam:

"On se namrštio i okrenuo, zato što je njemu slijepac prišao. A šta ti znaš - možda on želi da se očisti, ili pouči, pa da mu pouka bude od koristi..."[56]

Iz Poslanikova života vidimo da je još od svoje rane mladosti bio poznat po svom lijepom moralu, iskrenosti u riječima i u djelu, a to mu je posvjedočio njegov narod na početku njegova poslanstva kada im je on rekao:

"Kada bih vas obavijestio da se iza ove doline nalazi konjica koja želi da vas napadne, da li biste mi vjerovali?" Rekoše: "Da, mi nismo od tebe iskusili laž."

Prenosi se od Abdullaha b. Selama, r.a., da je rekao: "Kada je Resulullah, s.a.v.s., došao u Medinu, ljudi su krenuli u susret k njemu. Govorilo se: 'Došao je Poslanik, došao je Poslanik', pa sam krenuo ka ljudima da ga i ja vidim i kada sam ugledao Poslanikovo lice, znao sam da to lice nije lice lašca."

Za onoga koji posjeduje ovakva svojstva ne može niko posumnjati u njegove riječi kada on kaže da nije Kur'an od njega:

"Reci: 'Nezamislivo je da ga ja sam od sebe mijenjam, ja samo slijedim ono što mi se objavljuje.'" [57]

2. U prošlosti, a i u današnje vrijeme neznalice su smatrale da je Kur'an produkt Poslanikovog razmišljanja i lične spoznaje koju je on svojim stilom izrazio zato što je Poslanik, s.a.v.s., oštrouman, dovitljiv, te ima ispravne stavove koji ga čine da razlikuje dobro od zla, istinu i neistinu, jer je nadahnut i spoznaje skrivene stvari otkrićem i ličnom spoznajom.

Šta je to u Kur'anu nastalo na osnovu oštroumnosti, osjećaja i ličnog otkrića?

Kur'an spominje prošle narode, poslanike i historijske događaje sa tačnim podacima, kao kada očevidac govori, a Muhammed, s.a.v.s., nije bio njihov savremenik. On nije prisustvovao događajima koji su se dešavali kroz stoljeća, a ni knjige to nisu prenijele:

"To su nepoznate vijesti koje ti Mi objavljujemo; ni ti ni narod tvoj niste prije ovoga ništa o tome znali." [58]

Neke vijesti ukazuju na brojke koje ne može znati do samo vrsni poznavalac:

"A oni su ostali u pećini svojoj tri stotine i još devet godina." [59]

A to je kod sljedbenika Knjige tri stotine sunčevih godina, a devet godina je razlika između sunčevih i mjesečevih godina.

Odakle Muhammedu, s.a.v.s., ovako precizni podaci, a bio je nepismen. Džahili u njegovo vrijeme bili su oštroumniji od današnjih džahila, jer oni nisu govorili da je Objava od Muhammeda, s.a.v.s., već su rekli da je on poučen od drugih i da traži da se to zapiše:

"I govore: 'To su izmišljotine naroda drevnih; on traži da mu se prepisuju, i ujutro i navečer da mu ih čitaju.'" [60]

Muhammed, s.a.v.s., nije imao učitelja - kao što ćemo vidjeti - pa odakle je onda primio Objavu u svojoj četrdesetoj godini?

"To je samo Objava koja mu se obznanjuje." [61]

Ali, Kur'an sadrži i druga saznanja. On govori o početku stvaranja i njegovom kraju, o drugom svijetu i onome šta je vezano za njega, o Džennetu i njegovim blagodatima, o vatri i kazni, o melekima i njihovim dužnostima. Sve ovo je nemoguće da bude produkt oštroumnosti.

Pored toga, Kur'an sadrži propise kao i govor o Poslaniku, koji je samo čovjek i koji ne zna gajb.

A džahili su govorili da je pjesnik pa su dodali tome da čuje nekoga ko mu govori, a to mu se samo pričinjava, a onaj kome se pričinjava jeste lud ili govori izmišljotine. A kada su vidjeli da nemaju dokaza za to i da Kur'an spominje vijesti iz prošlosti i budućnosti, počeše govoriti da prima znanje od učenjaka koje susreće na svojim trgovačkim putovanjima, tj. poučava ga čovjek. Tako su govorili prije, a i sada:

"Tako su gotovo istim riječima, govorili i oni prije njih, srca su im slična." [62]

3. U prošlosti, a i u današnje vrijeme neznalice su smatrale da Poslanik, s.a.v.s., prima znanje od učitelja.

To je istina, jer onaj koji je poučavao Poslanika jeste melek Vahja, a da je imao nekog drugog iz svog naroda ili nekog drugog naroda, to nije istina.

Muhammed, s.a.v.s., odrastao je nepismen, nije poučen ni od koga od svoga naroda, a ni od drugih naroda.

Istina je da je on još u mladosti sreo monaha Behiru, u Busri u Šamu, i Vereku b. Nevfela, neposredno nakon primanja Objave, a nakon Hidžre sreo se sa učenjacima jevrejima. Ali, on ni od jednog od njih nije primio znanje prije poslanstva, a nakon poslanstva odgovarao je njima na pitanja o kojima su oni željeli raspravljati. Da je Poslanik, s.a.v.s., bilo šta od njih uzeo, historija bi to zabilježila, jer on nije bio obični čovjek, a historija je zabilježila Verekin nagovještaj dolaska Poslanika, s.a.v.s.

One koji kažu da ga je poučavao učitelj, upitat ćemo ih kako se zvao taj čovjek?

Neki će reći da je to bio Haddad er-Rumi. Međutim, nije logično da čitav Kur'an, sa svim svojim naučnim postavkama, podacima iz prošlosti i govoru o budućnosti, bude od čovjeka koga Meka nije poznavala kao alima koji se posvetio izučavanju knjiga, već ga je poznavala kao kovača koji govori stranim jezikom.

Arapi u vrijeme Muhammeda, s.a.v.s., svim sredstvima borili su se kako bi se suprotstavili Objavi, a nisu uspjeli. A danas, nakon četrnaest vijekova, mnogobošci pokušavaju pronaći nešto iz historije što bi potvrdilo njihove sumnje u istinitost Objave.

Sve to nam potvrđuje da Kur'an nije ljudskog porijekla , već je on Objava Silnog i Mudrog.

MEKANSKI I MEDINSKI AJETI

Poznato je da svaki narod pridaje veliku pažnju svojoj tradiciji i nasljedstvu. Islamski ummet preduhitrio je sve ostale pridajući svu svoju pažnju Objavi, kojom je čitavo čovječanstvo počašćeno, jer Kur'an nije samo naučna ili reformatorska poruka koju ljudski um prihvata, već on iznad svega toga sadrži vjeru koju srce prihvata. Pažnja ashaba pridata Kur'anu bila je tolika da su čak znali mjesto i vrijeme objave svakog ajeta. To je jak oslonac u historiji zakonodavstva na koji se može pozvati svaki istraživač u spoznaji da'weta, načina govora, te postepenosti donošenja propisa i obaveza. Prenosi se od Ibn-Mes'uda, da je rekao:

“Tako mi Allaha, mimo Koga nema drugog boga, ni jedna sura iz Allahove Knjige nije objavljena, a da ja ne znam gdje je objavljena. Niti je objavljen ajet iz Allahove Knjige, a da ja ne znam u vezi čega je objavljen. Kada bih znao da je neko, do koga može doći deva, znaniji od mene u Allahovoj Knjizi, uputio bih se ka njemu.”[63]

Pozivanje ka Allahu zahtijeva poseban metod i pristup u pogledu ispravljanja poremećaja u vjeri, zakonodavstvu i moralu kod ljudi. Nemoguće je promijeniti ideju sve dok se ne formira grupa ljudi koja je odgojena na osnovama vjere, i nemoguće je uspostaviti zakonodavstvo i organizovati zajednicu sve dok ljudska srca ne budu čista i težila ka Allahovoj uputi.

Onaj koji uči Kur'an naći će mekanske ajete, koji imaju specifičnu odliku koju ne posjeduju medinski ajeti, iako su medinski ajeti pojašnjenje prvih u pogledu propisa i zakonodavstva.

Svijet je u džahilijetu bio slijep i gluh; obožavali su kipove, činili širk Allahu, nijekali Vahj i Sudnji dan. Govorili su:

“Zar kada umremo i kad kosti i zemlja postanemo, zar ćemo mi, zaista, biti oživljeni?”[64]

Ljudi su uporno odbijali istinu i trebali su im dokazi. Zato je mekanska objava puna opomena i dokaza koji ruše njihovo vjerovanje. Ona ih poziva u tevhid, ruši njihove snove i

donosi im znakove poslanstva. Navodi im slike života na drugom svijetu, slike Dženneta i Vatre, izaziva ih da dođu sa nečim poput Kur'ana, iznosi im kazivanja o onima koji su nijekali istinu kako bi uzeli pouku. U mekanskim ajetima naći ćemo teške prijetnje koje spominju kaznu, Sudnji dan, zaglušujući glas, strašni događaj, a sve to uz najbolji stil kazivanja rimovanjem na kraju ajeta, što je izazov Arapima da dođu sa nečim sličnim. Oni sadrže i kazivanja o prijašnjim narodima, kao i kosmičke i racionalne dokaze.

Kada je formirana zajednica vjernika koja vjeruje u Allaha, meleke, knjige, poslanike, Sudnji dan i u kader, njihovo vjerovanje bilo je na kušnji od mušrika. Bili su strpljivi i učinili su hidžru dajući prednost onome što je kod Allaha nad ovim dunjalukom. Kada je formirana takva zajednica, nalazimo medinske ajete koji su dugi, obrađuju propise islama i njegove kazne, pozivaju u džihad i žrtvovanje na Allahovu putu, objašnjavaju zakonodavstvo, uspostavljaju propise organizacije društva, uređuju život u porodici, međuljudske odnose, veze između država i naroda, kao što otkrivaju munafike i njihove spletke, te se obraćaju sljedbenicima knjiga. Sve je ovo obilježje medinskih ajeta.

PRIMJERI I KORISTI POSVEĆIVANJA PAŽNJE MEKANSKOM I MEDINSKOM PERIODU OBJAVE

Velika je pažnja posvećena od uleme istraživanjima medinskih i mekanskih ajeta. Pratili su ajet po ajet, suru po suru kako bi razumjeli redoslijed imajući u obziru vrijeme, mjesto i formu ajeta. Sve su to objedinili u svojim istraživanjima kako bi napravili razliku između mekanskih i medinskih ajeta.

Uloženi su veliki napori kako bi se saznalo svako mjesto silaska Objave u svim njenim periodima, da bi se odredilo vrijeme silaska svakog ajeta, njegovo mjesto, te tome dodale odredbe po kojima su se određivali ajeti kao medinski, odnosno mekanski. Potpomagali su se sadržajem sure ili ajeta; da li oni govore o islamskom da'wetu u Meki ili pripadaju temama koje su obrađivane u Medini.

Ako bi istraživač imao više različitih dokaza pred sobom, onda bi neke ajete odredio po sličnosti mekanskim, a neke medinskim ajetima.

Ako bi neki ajet bio objavljen u jednom mjestu, a neposredno poslije toga ga neki ashab prenio u drugo mjesto, za takve ajete bi ulema rekla: “Ajet koji je prenesen iz Meke u Medinu, ili prenesen iz Medine u Meku.”

Ulema je težila da bude potpuno precizna i prostudirala je sure prema njihovoj objavi te

kaže: “Ova sura je objavljena tu”, a da bi još više bila tačna u tome, rekla bi: “Objavljena je noću ili objavljena je danju”, “objavljeno je ljeti ili objavljeno je zimi”, te “objavljeno je kod kuće ili objavljeno je na putovanju.”

Teme koje su obrađivali učenjaci su slijedeće: 1. ono što je objavljeno u Meki; 2. ono što je objavljeno u Medini; 3. ono u čemu su se razišli; 4. mekanski ajeti koji su u medinskim surama; 5. medinski ajeti koji su u mekanskim surama; 6. ono što je objavljeno u Meki, a stav o njemu je da je medinski; 7. ono što je objavljeno u Medini, a stav o njemu je da je mekanski; 8. sličnost medinskih sura mekanskoj objavi; 9. sličnost mekanskih sura medinskoj objavi; 10. ono što je preneseno iz Meke u Medinu; 11. ono što je preneseno iz Medine u Meku; 12. ono što je objavljeno noću i ono što je objavljeno danju; 13. ono što je objavljeno ljeti i ono što je objavljeno zimi; 14. ono što je objavljeno kod kuće i ono što je objavljeno na putovanju.

Ovo su osnovne teme koje su proučavane kod medinskih i kod mekanskih ajeta, i zato se ova nauka zove: “Nauka o medinskim i mekanskim ajetima.”

1. Medinskih sura ima dvadeset, a to su:

El-Bekara, Ali-'Imran, En-Nisa', El-Maida, El-Enfal, Et-Tevba, En-Nur, El-Ahzab, Muhammed, El-Feth, El-Hudžurat, El-Hadid, El-Mudžadela, El-Hašr, El-Mumtehine, El-Džumu'a, El-Munafikun, Et-Talak, Et-Tahrim i En-Nasr.

2. Ulema se razišla u dvanaest sura, da li su mekanske ili medinske, a to su:

El-Fatiha, Er-R'ad, Er-Rahman, Es-Saff, Et-Tegabun, Et-Tatfif (El-Mutaffifun), El-Kader, El-Bejjina, Ez-Zelzeleh, El-Ihlas i En-Nas.

3. Sve preostale sure su mekanske, a njih je osamdeset i dvije sure, tako da broj sura u Kur'anu iznosi stotinu četrnaest.

KORISTI POZNAVANJA MEKANSKIH I MEDINSKIH AJETA

Mnoge su koristi njihova poznavanja, a neke od njih jesu sljedeće:

1. njihovim poznavanjem potpomaže se u tumačenju Kur'ana, jer poznavanje mjesta objave pomaže razumijevanju ajeta i njegovom pravilnom tumačenju, iako je pouka i poruka u općenitom značenju, a ne samo u povodu ajeta. Uz pomoć toga, mufesiri (komentatori Kur'ana) bili su u stanju da kod različitih značenja u dva ajeta odrede derogirani ajet i onaj koji ga derogira, jer onaj koji je zadnji objavljen derogira onaj prijašnji;

2. poznavanje kur'anskog stila koristi u da'wetu, jer za svako mjesto postoji određeni govor, kao što i određena situacija zahtijeva određeni govor. Specifičnost načina govora u mekanskim i medinskim ajetima u Kur'anu pomaže da'iji da sazna različite načine obraćanja ljudima u njihovom pozivanju ka vjeri. Na taj način da'ija posjeduje snagu koja osvaja srca slušatelja. Za svaki period pozivanja postoje teme i način obraćanja ljudima, kao što se teme razlikuju ovisno od slušatelja i njihovih uvjerenja, te okoline u kojoj žive. Sve to nam postaje jasno kroz kur'anska obraćanja vjernicima, mušricima, munaficima i sljedbenicima knjiga;

3. poznavanje sire (životopisa Allahovog Poslanika, s.a.v.s.) kroz kur'anske ajete.

Onaj koji slijedi Vahj, on prati historiju da'weta sa svim događajima u Meki i u Medini, od početka pa do kraja Objave. Kur'an je glavni izvor siri (Poslanikovoj biografiji) i on ne ostavlja mjesto sumnji u onome što prenose historičari kada se to slaže sa njim, a kod različitih predanja prenosioca sire Kur'an donosi jasan stav.

POZNAVANJE MEKANSKIH I MEDINSKIH AJETA I OBJAŠNJENJE RAZLIKE MEĐU NJIMA

Učenjaci su u poznavanju mekanskih i medinskih ajeta koristili dvije metode:

- metodu slušanja i prenošenja;
- metodu analogije.

Metoda slušanja zasniva se na sahih predanjima od ashaba koji su savremenici Vahja i koji su njegovi svjedoci, ili od tabiina koji su se sreli sa ashabima i čuli od njih na koji način je objavljeno nešto i događaje vezane za to. Većina onoga što je vezano za mekanske i medinske ajete određeno je ovim načinom. O tome nam govore knjige tefsira, te djela o povodima Objave i nauci Kur'ana. Od Poslanika, s.a.v.s., nije ništa zabilježeno na tu temu, jer ummet nije dužan znati, osim onoliko koliko može raspoznati derogirani ajet i onaj koji ga derogira.

Metoda analogije jeste ona koja se oslanja na specifičnost mekanskih, odnosno medinskih ajeta. I kada se u mekanskoj suri nalazi ajet koji ima obilježja medinskog ajeta ili sadrži nešto u sebi od tih događaja, taj ajet je medinski. A ako se u medinskoj suri nalazi ajet koji ima obilježja mekanskog ajeta, za njega se kaže da je mekanski ajet. To je analogija i zato se kaže: svaka sura koja u sebi ima kazivanje o poslanicima i o nestalim narodima jeste mekanska, a svaka sura koja sadrži propise ili kazne je medinska.

Najjače mišljenje islamske uleme u pogledu medinskih i mekanskih ajeta jeste ono koje uzima u obzir vremena Objave.

Mekanski ajeti objavljeni su prije Hidžre, pa makar bili i van Meke.

Medinski su oni koji su objavljeni nakon Hidžre, makar i van Medine, pa i u samoj Meki, kao ajeti El-Fetha, ili Oprosnog hadža.

ODLIKE MEKANSKE I MEDINSKE OBJAVE

Ulema je izučavala mekanske i medinske sure i došla je do određenih rezultata koji objašnjavaju način i oblasti koje sure obrađuju. Iz toga su oni izveli slijedeće zaključke:

1. svaka sura koja ima u sebi sedždu jeste mekanska;
2. svaka sura koja u sebi ima česticu “kella” jeste mekanska, i ona se ne nalazi, osim u drugoj polovini Kur'ana, a spomenuta je trideset i tri puta u petnaest sura;
3. svaka sura koja u sebi ima: “O ljudi...!”, a nema: “O vi koji vjerujete!” jeste mekanska, osim sure El-Hadždž, koja na kraju sadrži taj ajet. A i pored toga veliki broj uleme smatra da je i taj ajet mekanski;
4. svaka sura koja u sebi ima kazivanja o poslanicima i nestalim narodima jeste mekanska, osim sure El-Bekara;
5. svaka sura koja u sebi ima kazivanje o Ademu i Iblisu je mekanska, osim sure El-Bekara;
6. svaka sura koja počinje alfabetom, poput: “Elif lam mim”, “Elif lam ra”, “Ha mim” jeste mekanska, osim sure El-Bekara i Ali-'Imran, a razišli su se u pogledu sure Er-Ra'd.

Ovo su bili zaključci, a odlike i specifičnosti stila mekanske objave su slijedeće:

1. poziv ka tevhidu i robovanju samo Allahu, potvrda Objave, proživljenja i nagrade; spominjanje Sudnjeg dana i njegovih strahota, vatre i kazne, Dženneta i uživanja u njemu, rasprave sa mušricima putem racionalnih dokaza;
2. uspostava općih osnova zakonodavstva i moralnih vrijednosti na kojima se temelji zajednica; otkrivanje nasilja nevjernika i njihovo prolijevanje nevine krvi, bespravno jedenje imetka jetima i njihovi loši običaji;
3. spominjanje kazivanja o poslanicima i prijašnjim narodima kako bi ljudi uzeli pouku iz života onih koji nisu vjerovali prije njih, a u svemu tome je poruka Poslaniku, s.a.v.s., da osaburi u njihovom zlostavljanju njega i muslimana, jer pobjeda na kraju pripada vjernicima;
4. kratki odlomci koji nose u sebi duboko značenje, a sažeto objašnjenje, što povećava umnu prisutnost slušalaca i udare srca, a značenje svega toga povećava se zakletvama.

ZAKLJUČCI I ODLIKE MEDINSKE OBJAVE

1. Svaka sura koja u sebi sadrži naredbe i kazne smatra se medinskom.
2. Svaka sura u kojoj se spominju munafici jeste medinska, osim sure El-Ankebut, koja je mekanska.
3. Svaka sura u kojoj se raspravlja sa sljedbenicima Knjige jeste medinska.

Ovo su zaključci, a odlike i specifičnosti medinske objave su slijedeće:

1. objašnjenje ibadeta, međuljudskih odnosa, bračnog prava, nasljednog prava, vrijednosti džihada, društvenih odnosa, međunarodnih veza u miru i u ratu, propisi vlasti i pitanja o zakonodavstvu;
2. obraćanje sljedbenicima knjiga i poziv njima u islam, objašnjenje njihova udaljavanja od istine i unošenja izmjena u Allahove knjige, te njihova međusobnog razilaženja u onome što im je došlo od istine;
3. otkrivanje osobina munafika i analiza njihova duševnog stanja, te otkrivanje njihovih spletki i ukazivanje na njihovu opasnost u vjeri;
4. dugi odlomci i ajeti koji po svome stilu potvrđuju Šerijat i objašnjavaju njegove ciljeve.

POZNAVANJE ONOGA ŠTO JE PRVO, A ŠTA POSLJEDNJE OBJAVLJENO

Poznavanjem onoga što je Poslanik, s.a.v.s., primio od Objave, čovjek osjeća veličinu onoga što je objavljeno. To je zbog časnosti Kur'ana i njegova učenja, koje je promijenilo tok ljudskog života i dovelo do velikih promjena u njemu. Time je povezana Zemlja sa nebesima, dunjaluk sa ahiretom, a poznavanjem historije islamskog zakonodavstva iz njegova glavnog izvora - Kur'ana - formira se slika postepenosti silaska naredbi i podudarnosti svake naredbe sa određenom situacijom.

Najtačnije je mišljenje da je prvo objavljeno prvih pet ajeta sure El-'Alek:

"Čitaj u ime Gospodara tvoga, Koji stvara, stvara čovjeka od zakvačka! Čitaj, plemenit je Gospodar tvoj, Koji poučava peru, Koji čovjeka poučava onome što ne zna." [65]

A to nam potvrđuje hadis koji bilježe Buharija, Muslim i drugi, od Aiše radijallahu anha, da je rekla:

“Prvo s čim je počela Objava Resulullahu, s.a.v.s., bilo je u vidu istinskog sna. Sve što bi vidio u tom snu, dolazilo bi mu poput svjetla dana. Kasnije je zavolio samoću. Osamljivao bi se u pećini Hira'. Tu je boravio u pobožnosti i provodio brojne noći u ibadetu ne silazeći svojima. Zato bi se prethodno snabdio hranom. Kasnije bi se povratio Hatidži i opet se snabdio kao i ranije i tako dok mu ne stiže Istina, a on je u pećini Hira.”

Došao mu je melek i rekao: 'Uči!' Pa je rekao Resullullah: 'Rekao sam: 'Ja ne znam učiti' , pa me je uzeo k sebi i stisnuo toliko da me je muka spopala, zatim me pustio i rekao: 'Uči!' Rekao sam: 'Ja ne znam učiti', pa me ponovo stisnu k sebi da me je muka spopala, zatim me pusti i reče: 'Uči!' Rekao sam: 'Ja ne znam čitati', pa me po treći put stegnu pa pusti i reče: 'Uči u ime svoga Gospodara!' - pa sve do riječi:

'...poučava čovjeka onome što ne zna.' - nakon čega se Poslanik vratio, unišao Hatidži b. Huvejlid, radijallahu anha, a srce mu još lupaše...”

POSLJEDNJE ŠTO JE OBJAVLJENO

1. Kaže se da je zadnje što je objavljeno ajet o kamati. Ovo mišljenje temelji se na hadisu koji bilježi Buharija, od Ibn-Abbasa, koji kaže:

“Zadnje što je objavljeno jeste ajet o kamati.” A to je: ***“O vi koji vjerujete, bojte se Allaha i od odstatka kamate odustanite, ako ste pravi vjernici.”***[66]

2. Kaže se da je zadnje što je objavljeno ajet:

“I bojte se Dana kada ćete se svi Allahu vratiti, kad će se svakome ono što je zaslužio isplatiti, - nikome krivo neće učinjeno biti.”[67]

Bilježi En-Nesai i drugi od Ibn-Abbasa i Seida b. Džubejra: “Zadnje što je objavljeno od Kur'ana jeste:

'I bojte se Dana kada ćete se svi Allahu vratiti.'”

3. Kaže se da je to ajet o dugu:

“O vjernici, zapišite kada jedan od drugog pozajmljujete do određenog roka.”[68]

Ali sve ove ajete objedinjuje to što su oni zajedno objavljeni onako kao što su poredani u Mushafu, jer je to sve jedno kazivanje. A svaki ravija obavijestio je o jednom dijelu da je kao zadnji objavljen, i to je ispravno.

A Allahove riječi:

“Danas sam vam vjeru vašu usavršio i blagodat Svoju prema vama upotpunio i zadovoljan sam da vam islam bude vjera”[69] koje su objavljene na Arefatu, na

Oprosnom hadžu, po vanjštini ukazuju na upotpunjavanje dužnosti i propisa. Većina uleme smatra da upotpunjavanje vjere u ovome ajetu znači Allahovo upotpunjavanje blagodati sa njihovim učvršćivanjem u Meki, protjerivanjem mušrika iz nje, te obavljanjem hadža njih samih, za razliku od prethodnog obavljanja kada su to zajedno činili sa mušricima. To je upotpunjavanje blagodati.

ESBABUN - NUZUL (POVODI OBJAVE)

Kur'an je objavljen da bi izveo ljude na pravi put i da bi zasnovao ljudsku zajednicu na temeljima imana u Allaha i ono što se objavljuje. On potvrđuje događaje iz prošlosti, sadašnjosti i ukazuje na budućnost.

Većina kur'anskih ajeta temelji se na ovim općim osnovama. Ashabi u svome životu sa Resulullahom (bili su svjedoci tih zbivanja, a ponekad bi se nešto dogodilo što je za njih vezano, a što je zahtijevalo šerijatski stav u tome. Zato su oni pitali Resulullaha, s.a.v.s., o šerijatskom stavu u pogledu toga i Kur'an bi silazio kao odgovor na taj događaj, ili na to pitanje. Takvi se događaji nazivaju esbabi-nuzulom (povodima objave).

PAŽNJA KOJU JE ULEMA POSVETILA TOME

Veliku je brigu posvetila ulema povodima objave. Neki od njih su se dotakli toga u svojim tefsirima Kur'ana, a neki su napisali i zasebna djela na tu temu, a najpoznatiji među njima je: Ali b. el-Medinijj, El-Vahidi, Ibn-Hadžer te Es-Sujuti, koji je napisao svoje poznato djelo na tu temu: “Lubabun-nukuli fi esbabin-nuzul.”

NA ŠTO SE MOŽE OSLONITI U POZNAVANJU POVODA OBJAVE

Ulema se u poznavanju povoda objave oslanja na ispravnost rivajeta od Resulullaha, s.a.v.s., ili od ashaba.

El-Vahidi iznosi svoj stav o tome i kaže: "Nije ispravan govor o povodima Objave, osim sa rivajetom i slušanjem od onoga koji je bio svjedok Objave, i koji su poznavali povode i tražili znanje o tome i bili uporni u tome."

Ovakav je bio put uleme, naših prethodnika, koji su se bojali da kažu nešto o ovoj temi sve dok ne budu sigurni u njegovu ispravnost.

DEFINICIJA SEBEBI - NUZULA

Sebebi-nuzul obuhvata dva načina:

1. da se dogodi nešto što biva povodom za objavu Kur'ana u vezi s tim. Npr. prenosi se od Ibn-Abbasa, da je rekao:

"Kada je objavljeno:

'I opominji svoju bližnju rodbinu...'[70], sišao je Poslanik, s.a.v.s., na Saffu, pa je povikao: 'O ljudi!' - pa su se oni sakupili. A on je rekao: 'Šta mislite kada bih vas obavijestio da konjica dolazi iza ovoga brda, da li biste vjerovali?' Rekoše: 'Ne poznajemo te kao lašca.' On reče: 'Ja vas upozoravam na tešku kaznu.' A Ebu-Leheb reče: 'Proklet da si, samo si nas zbog toga zvao?' Zatim je ustao, i objavljena je sura:

'Neka propadne Ebu-Leheb i propao je"';

2. da bude Poslanik upitan o nečemu i da to bude povod objave Kur'ana, koji pojašnjava šerijatski stav u pogledu toga, kao što je objavljeno u vezi Havle bint Sa'lebe kojoj je dao razvod njen muž Evs b. es-Samit, a ona se žalila zbog toga. Prenosi se od Aiše, radijallahu anha, da je rekla:

"Blagoslovljen je onaj čiji sluh sve dostiže. Čujem glas Havle bint Sa'lebe, a dio njega nije dopro do mene, a ona se žali na svoga muža Allahovom Poslaniku, s.a.v.s. Samo što se to desilo, kad dođe Džibril sa ovim ajetima:

'Allah je čuo riječi one koja se s tobom o mužu svome raspravljala."'[71]

Ovo ne znači da čovjek treba tražiti za svaki ajet neki povod. Objava Kur'ana nije bila samo na osnovu događaja, ili pitanja i traženja tumačenja, već je objava Kur'ana počela sa akidom i imanom, sa dužnostima i Allahovim odredbama pojedincu i zajednici.

KORISTI POZNAVANJA POVODA OBJAVE

Najvažnije koristi poznavanja povoda objave jesu:

1. objašnjenje mudrosti koja je dovela do određivanja nekog propisa i spoznaja brižnosti Šerijata za općim interesima u liječenju društvenih bolesti, a u svemu tome je Allahova milost prema ummetu;
2. ograničavanje propisa na događaj zbog kojeg je objavljen ajet u slučaju kada je taj ajet objavljen sa općom formom;
3. kada tekst sadrži općenito značenje onoga što je objavljeno, a postoji dokaz koji ga ograničava; u tom slučaju poznavanje povoda Objave ukazuje na stvarno značenje ajeta;
4. poznavanje sebebi-nuzula jeste najbolji put za razumijevanje značenja Kur'ana i otkrivanje nejasnoća koje skrivaju pojedini ajeti. Kaže Ibn-Tejmijje:

"Poznavanje sebebi-nuzula pomaže razumijevanju ajeta. Znanje o povodima daje znanje o onome što je nastalo povodom toga";

5. povodom Objave saznaje se u vezi koga je objavljen određeni ajet kako se ne bi riječi na koje se taj ajet odnosi pripisale nekome drugom na osnovu mržnje ili ljubavi.

POUKA JE U OPĆOJ FORMI, A NE U POSEBNOM POVODU

Kada se slaže ono što je objavljeno sa povodom po općenitosti ili po posebnosti, uzima se općenito sa općenitim, a posebno sa posebnim.

A ukoliko je sebeb poseban, a ajet objavljen u općoj formi, u tom slučaju ulema se razilazi u pogledu pouke, tj. da li je ona u općoj formi ili u posebnom povodu:

1. Stav većine uleme jeste da je pouka u općoj formi, a ne u posebnosti povoda i propis koji se uzima iz opće forme prelazi oblik posebnosti povoda ka sličnim povodima.

Ovo je ispravno mišljenje i to je put koji su slijedili ashabi i mudžtehidi ovoga ummeta. Ovakve ajete su oni ubrajali u one koji prelaze oblik posebnosti svoga povoda. Ajet je

objavljen povodom određene osobe, ali on obuhvata tu osobu, kao i sve takve osobe i slučajeve; i ako određeni ajet hvali ili kudi neku osobu, on nju obuhvata kao i druge koje su takve.

2. Stav je nekih da je pouka u posebnosti povoda, a ne u općoj formi. Opća forma je dokaz oblika posebnosti povoda i neophodno je da postoji drugi dokaz za ostale oblike, kao kijas npr., kako bi ostala korist od prenošenja posebnog povoda.

OBLICI POVODA OBJAVE

Oblik povoda objave može biti:

1. jasan tekst ili
2. dvosmislena forma.

Jasan je tekst npr. kada kaže ravija (prenosilac): “Povod ovog ajeta je to.” Ili kada u rečenici ima veznik “pa” koji slijedi nakon spominjanja nekog događaja ili pitanja; kao kada kaže: “Desilo se to.” ili “Upitan je Resulullah, s.a.v.s., o tome, pa je objavljen ajet.” Ova dva oblika su jasni tekstovi o povodu ajeta.

Dvosmislena forma povoda jeste kada ravija kaže: “Ovaj ajet je objavljen povodom toga” pa se jednom želi time ukazati na povod ajeta, a drugi put na značenje samog ajeta.

Ili da kaže ravija: “Mislim da je ovaj ajet objavljen o tome” ili “Ne mislim da je ovaj ajet objavljen, osim povodom toga.” Oba ova oblika imaju dvosmisleno značenje i mogućnost da ajet bude objavljen povodom toga, kao i nečeg drugog.

VIŠE RIVAJETA U JEDNOM POVODU

Kada postoji više rivajeta o povodu nekog ajeta mufessir će postupiti na slijedeći način:

1. Kada postojeća forma ne bude jasna, poput: “Ovaj ajet je objavljen povodom toga” ili “Mislim da je ovaj ajet objavljen povodom toga.” Tu nema proturječnosti i cilj toga jeste tumačenje, tefsir i objašnjenje da se time ukazuje na ajet i ono što on sadrži, a ne želi se ukazati na povode objave, osim ako postoji nešto što upućuje da se želi ukazati na povod Objave;

2. kada je jedan od oblika nejasan, poput: “Objavljen je o tome”, a drugi jasno ukazuje na sebeb koji je različit njemu. U tom slučaju uzet će se onaj oblik koji govori o sebebu, a drugi će se uzeti kao tefsir toga ajeta;

3. kada postoji više predanja i svi ti rivajeti govore o povodu, ali je jedno od predanja

vjerodostojnije, tada će se dati prednost vjerodostojnijem predanju;

4. u slučaju kada postoji više predanja koja su izjednačena po vjerodostojnosti, ali postoji nešto što daje prednost određenom predanju nad drugima, kao kazivanje onog koji je prisustvovao objavi ili je jedno vjerodostojnije od drugog, dat će se prednost vjerodostojnijem predanju;

5. u slučaju da se izjednače rivajeti po svojoj autentičnosti, tada će se predanja uskladiti, ukoliko je to moguće, a sami ajet biva objavljen nakon jednog ili više sebeba koji su se desili u bliskom vremenskom razdoblju;

A Ibn-Hadžer kaže: "Nema smetnje u mnogobrojnosti esbaba."

MNOGOBOBROJNOSTI OBJAVE SA JEDNIM POVODOM

Moguće je da bude više ajeta objavljeno jednim povodom i da o jednom događaju bude objavljeno više ajeta u različitim surama.

OBJAVLJIVANJE AJETA PRIJE PROPISA

Ez-Zerkeši spominje vrstu povoda objave koju naziva: objavljivanje ajeta prije propisa.[72]

Primjer koji on navodi ne znači da nosi u sebi poseban propis koji će tek kasnije stupiti na snagu, već ukazuje da je ajet objavljen govorom koji nosi u sebi više značenja, a jedno od tih značenja biva dokazom za propis koji će kasnije nastupiti.

Primjer toga jeste ajet:

"Spašen je onaj koji se očisti." [73]

Ovaj ajet se uzima kao dokaz za zekatul-fitr, a El-Bejheki prenosi senedom koji vodi do Ibn-Omera da je ajet objavljen o zekatul-fitru. Neki će reći da ne znaju tumačenje tog ajeta, jer je sura mekanska, a u Meki nije bilo Bajrama, niti zekata.

El-Begavi u svome tefsiru odgovara da je dozvoljeno da Objava prethodi propisu.

OBJAVLJIVANJE VIŠE AJETA O JEDNOJ OSOBI

Nekada se desi više događaja koji su vezani za jednog ashaba, tako da za svaki slučaj biva objavljen ajet.

OBJAVLJIVANJE KUR'ANA

Allah je objavio Kur'an Resulullahu, Muhammedu, s.a.v.s., kao uputu ljudima. To je bio veličanstven događaj koji je uzbudio stanovnike nebesa i Zemlje. Njegovo prvo objavljivanje bilo je u noći Kadra, kada su stanovnici nebesa osjetili Allahovu milost koja je obasula Muhammedov ummet kojeg je Allah počastio time iznad drugih. Njegovo drugo objavljivanje bilo je postepeno u periodu objave, za razliku od prijašnjih objavljenih knjiga, što je izazvalo čuđenje i sumnju kod naroda. Ali, ubrzo im je postala jasna tajna Božanske mudrosti. Poslanik nije primio objavu odjednom, a narod je bio uporan u odbijanju istine. Zato je Objava silazila povremeno kako bi prodrla u njihova srca. Na taj način je prema događajima Kur'an objavljivan, sve dok Allah nije upotpunio vjeru i Svoju blagodat ljudima.

OBJAVLJIVANJE KUR'ANA ODJEDNOM

Kaže Uzvišeni Allah u Svojoj Knjizi:

"U mjesecu ramazanu počelo je objavljivanje Kur'ana, koji je putokaz ljudima i jasan dokaz Pravog puta i razlikovanja zla od dobra"[74] i kaže: "Mi smo ga objavili u noći Kadra"[75] i kaže: "Mi smo ga objavili u blagoslovljenoj noći."[76]

Između ovih ajeta nema oprečnosti. Blagoslovljena je noć Kadra koja je u mjesecu ramazanu. Jedino je proturječnost u tome što je objava trajala dvadeset i tri godine. Zbog toga ulema o ovome ima dva mišljenja:

1. prvo mišljenje zastupa Ibn-Abbas i većina uleme. Oni su na stanovištvu da se objavom

Kur'ana spomenutom u tri ajeta želi ukazati da je Kur'an odjedanput objavljen do Bejtul-'Izzeta na zemaljskom nebu, zbog veličine njegove kod meleka, a odatle je postepeno u skladu sa događajima objavljivan njegovu Poslaniku Muhammedu, s.a.v.s., u periodu od dvadeset i tri godine, od početka poslanstva, pa do njegove smrti. U Meki je objava trajala trinaest, a u Medini deset godina. Prenosi se od Ibn-Abbasa, da je rekao:

"Poslaniku je Objava sišla kada je imao četrdeset godina. Boravio je u Meki trinaest godina i objava mu je silazila. Zatim mu je naređena Hidžra deset godina. Umro je u svojoj šezdeset trećoj godini."[77]

Ovo mišljenje je najispravnije, a bilježe ga sahih predanja sa više rivajeta od Ibn-Abbasa;

2. drugo mišljenje pripada Eš-Ša'bijju.[78] Prenosi se od njega da se objavljivanje u spomenuta tri ajeta odnosi na početak objavljivanja Kur'ana Allahovom Poslaniku, s.a.v.s. Početak je bio u noći Kadra u mjesecu ramazanu, a to je blagoslovljena noć. Nakon toga slijedilo je postepeno objavljivanje u skladu za zbivanjima i događajima u periodu od približno dvadeset i tri godine. Za to on navodi dalje:

"I kao Kur'an, sve dio po dio ga objavljujemo da bi ga ti ljudima malo po malo kazivao, i prema potrebi ga objavljujemo."[79]

Što se tiče pravca koji se bilježi od Eš-Ša'bijja, njegova predanja su sahih i ne kose se sa prvim pravcem koji se prenosi od Ibn-Abbasa.

Najispravnije je mišljenje da je Kur'an imao dva objavljivanja:

1. njegovo objavljivanje u cjelosti, u noći Kadra do Bejtul-Izzeta na dunjalučkom nebu;

2. njegovo objavljivanje sa dunjalučkog neba u razdoblju od dvadeset i tri godine.

Neka ulema pokušala je dokučiti mudrost objavljivanja Kur'ana iz Levhi-Mahfuza do Bejtul-'Izzeta, a zatim njegovo povremeno objavljivanje u periodu od dvadeset i tri godine, pa kažu da je to zbog njegove veličine i časnosti. Kaže Es-Sujuti: "Tajna objave Kur'ana u cjelosti na zemaljsko nebo je njegovo veličanje i veličanje onih kojima se on objavljuje. Zbog toga je Allah htio upozoriti stanovnike sedam nebesa da je to posljednja Knjiga koja se objavljuje posljednjem Poslaniku najodabranijeg ummeta. I kao da je Allah, dž.š., htio da kaže: "Približili smo vam ga da bismo vam ga objavili." Da Allah nije želio da objavi Kur'an postepeno, objavio bi ga kao i prethodne knjige odjedanput na Zemlju. Ali, Allah je sve to objedinio u Kur'anu: objavljivanje u cjelosti, a zatim postepeno objavljivanje, iz počasti prema onome kome se on objavljuje."

POSTEPENO OBJAVLJIVANJE KUR'ANA

Kaže Uzvišeni Allah:

"I Kur'an je sigurno objava Gospodara svjetova; donosi ga povjerljivi Džibril na srce tvoje, da opominješ na jasnom arapskom jeziku.'" [80]

I kaže:

"Reci: 'Od Gospodara tvoga objavljuje ga melek Džibril kao istinu, da još više učvrsti vjernike u vjerovanju, i da bude putokaz i radosna vijest svim muslimanima." [81]

"A ako sumnjate u ono što objavljujemo robu Svome, načinite vi jednu suru sličnu objavljenim njemu." [82]

"Reci: 'Ko je neprijatelj Džibrilu?' - a on Allahovom voljom, tebi spušta na srce Kur'an, koji potvrđuje da su i prijašnje objave istinite - kao putokaz i radosnu vijest vjernicima." [83]

Ovi nam ajeti potvrđuju da je Kur'an Allahov govor na arapskom jeziku i da ga je Džibril spustio na Poslanikovo srce. Ovaj način objave, koji je postepeni, razlikuje se od prethodnog načina, tj. objave odjednom. U Kur'anu se upotrebljavaju dva izraza za objavljivanje:

- inzal, kojim se želi ukazati na postepenost objavljivanja i
- tenzil, koji označava općenitost u objavljivanju.

Kur'an je postepeno objavljivan u periodu od dvadeset i tri godine. Trinaest godina je objava trajala u Meki, a deset u Medini. Sam Kur'an potvrđuje nam njegovo postepeno objavljivanje:

"I kao Kur'an, sve dio po dio ga objavljujemo da bi ga ti ljudima malo po malo kazivao, i prema potrebi ga objavljujemo." [84]

Tj. učinili smo njegovo objavljivanje postepenim kako bi mogao da ga polahko učiš ljudima i da postaneš čvrst, a objavljujemo ga postepeno prema događajima.

Prijašnje knjige: Tevrat, Zebur i Indžil, objavljene su odjedanput, a ne postepeno. Na to nam ukazuju slijedeće riječi:

"Oni koji ne vjeruju govore: 'Trebalo je da mu Kur'an bude objavljen čitav, i to odjednom!' A tako se objavljuje da bismo njime srce tvoje učvrstili, i mi ga sve ajet po ajet objavljujemo." [85]

Ovaj ajet potvrđuje da su prijašnje objave odjednom objavljene i to je stav većine uleme. A da su one bile postepeno objavljivane, onda se ne bi nevjernici čudili postepenosti objave Kur'ana. Zato su se oni pitali zašto je Kur'an postepeno objavljivan.

Onaj koji prati sahih predanja, naći će da je Kur'an objavljivan prema potrebi po pet ili deset ajeta, manje ili više od toga. Bilježe se sahih predanja da je deset ajeta objavljeno o kazivanju o "ifku" (odgovor na potvoru Aiše, radijallahu anha), kao i prvih deset ajeta sure "El-Mu'minun". A sahih jeste i predanje da je samo objavljeno: ***"... osim onih koji su za borbu nesposobni"***[86], a to je dio ajeta.

MUDROST POSTEPENOSTI OBJAVE KUR'ANA

Iz mnogih ajeta koji nam govore o postepenosti objavljivanja Kur'ana mogu se izvući mudrosti:

1. Učvršćivanje Poslanikova srca

Resulullah, s.a.v.s., pozivao je ljude u vjeru, ali je naišao na jak otpor i protivljenje. I pored njegove jake želje da im dostavi Objavu, ostali su uporni u odbijanju istine, tako da Allah kaže:

"Pa zar ćeš ti od tuge za njima svisnuti, ako oni u govor ovaj neće da povjeruju?"[87] I vahj je silazio Poslaniku postepeno, kako bi mu se srce učvrstilo u istini i kako bi postao odlučan na putu da'weta, ne obraćajući pažnju na džahilijet koji je prisutan kod njegova naroda, jer je on poput ljetnih oblaka koji se brzo raziđu.

Allah mu ukazuje na život prijašnjih poslanika koji su utjerivani u laž i koji su stavljani na muke, a osaburili su sve dok im nije došla pomoć od Allaha. Ni Poslanikov narod ne niječe istinu, osim iz oholosti. U tome Poslanik nalazi utjehu za napade njegova naroda. A Allah kaže:

"Mi znamo da tebe zaista žalosti to što oni govore. Oni, doista, ne okrivljuju tebe da si lažac, nego nevjernici poriču Allahove riječi. A poslanici su i prije tebe lažnim smatrani, pa su trpjeli što su ih u laž ugonili i mučili sve dok im ne bi došla pomoć Naša." [88]

"A ako i tebe budu lašcem smatrali, pa i prije tebe su smatrani lašcima poslanici koji su jasne dokaze i listove i Knjigu svjetilju donosili." [89]

Kur'an mu naređuje sabur, kao što su saburili poslanici prije njega:

"Ti izdrži kao što su izdržali veliki među poslanicima." [90] ***Na mudrost kur'anskih kazivanja o poslanicima ukazuje nam slijedeći ajet:***

"A sve ove vijesti koje ti o pojedinim događajima o poslanicima kazujemo zato su da njima srce tvoje učvrstimo." [91]

2. Izazov i i'džaz

Mušrici su bili uporni u svojoj zabludi i pretjerivali su u tome. Poslaniku su postavljali pitanja

tražeći izazov i mu'džize, želeći da ispitaju njegovo poslanstvo. Pitali su ga o Sudnjem danju:

"Pitaju te o Smaku svijeta"[92]

i požurivali su kaznu:

"Oni od tebe traže da ih kazna što prije stigne."[93]

Allah odgovara na njihova pitanja, objašnjavajući im istinu:

"Oni ti neće ni jedan prigovor postaviti, a da ti Mi nećemo odgovor i najljepše objašnjenje navesti."[94]

Tj. oni ti neće postaviti ni jedno od svojih čudnih pitanja, a da ti Mi nećemo dati najljepši odgovor.

Čudili su se Kur'anu koji je postepeno objavljivan, pa im Allah navodi objašnjenje za to. Izazov njima i njihova nemogućnost da dođu sa nečim poput Kur'ana veći je dokaz od samog objavljivanja odjedanput. I kada god bi se oni suprotstavljali istini, silazila bi objava koja bi im ukazivala na mudrost onoga čemu se oni suprotstavljaju.

3. Olakšanje pamćenja i razumijevanja Kur'ana

Kur'an je objavljen nepismenom narodu koji ne poznaje niti čitanje niti pisanje:

"On je neukima poslao Poslanika, jednog između njih, da im njegove ajete kazuje i da ih očisti i da ih Knjizi i mudrosti nauči, jer su prije bili u očitoj zabludi."[95]

"Onima koji će slijediti Poslanika, vjerovjesnika, koji neće znati ni čitati ni pisati."[96]

Ummetu koji je nepismen ne bi bilo lahko očuvati Kur'an da je odjednom objavljen niti bi razumjeli njegovo značenje. Njegovo postepeno objavljivanje je najviše pomoglo njegovom očuvanju u njihovim prsima i njegovu razumijevanju. Kada god bi bio objavljen ajet, ashabi bi ga pamtili, razumjeli bi njegovo značenje i pridržavali bi se propisa u njemu. Taj metod bio je prisutan i u vrijeme tabi'ina, a prenosi se od Omera, da je rekao:

"Učite Kur'an po pet ajeta, jer je Džibril objavljivao Kur'an Poslaniku, s.a.v.s., po pet ajeta."[97]

4. Praćenje događaja i postepenost u donošenju zakona.

Ljudi se ne bi u potpunosti predali Kur'anu da im on bude vodič da im se nije sa mudrošću obraćao i da im nije davao odgovarajuće upute koje su ih odvratile od razvrata i poniženosti. Kada god bi se desio neki događaj među njima, Allah, dž.š., objavio bi presudu koja bi ih uputila na pravi put. Time bi bile uspostavljene osnove zakonodavstva, jedne za drugima, i to bi liječilo njihova srca.

U samom početku Kur'an je ukazivao na iman u Allaha, dž.š., Njegove meleke, knjige, poslanike, Sudnji dan, u proživljanje nakon smrti, u Džennet i Džehennem. Za sve to Kur'an bi davao dokaze kako bi se iskorijenilo mnogoboštvo iz duša mušrika i kako bi se usadio iman u njihova srca.

Kur'an je naređivao ono što je dobro i čisti dušu. Zabranjivao je razvrat i ružna djela, objašnjavao halal i haram, a na ovim propisima gradi se vjera.

Zatim su postepeno donošeni zakoni koji su liječili društvene bolesti koje su bile ukorijenjene u dušama ljudi. Ta postepenost bila je u objavljivanju ajeta u skladu sa događajima kroz koje su muslimani prolazili u svome džihadu, u uzdizanju Allahove riječi.

U svemu ovome imamo dokaz u medinskim i mekanskim ajetima. U Meki je propisan namaz kao i opća osnova zekata u uporedbi sa kamatom, kao i sura El-Ena'm koja u sebi sadrži osnove imana i tevhida.

Ona prijeti širku i mušricima, objašnjava halal i haram u jelu, poziva ka čuvanju imetka, časti i krvi. Nakon toga je objavljeno objašnjenje svega toga, tako da su osnove međuljudskih odnosa objavljene u Meki, dok su objašnjenja toga objavljena u Medini, poput ajeta o dugu i kamati.

Osnove bračnog prava objavljene su u Meki, dok su prava, dužnosti bračnih drugova i onoga što proizlazi iz toga, ustrajnost života, razvod, ili kraj braka koji se završava smrću, te nasljedstvo objavljena sa objašnjenjem u Medini.

Zinaluk je zabranjen u Meki:

"I što dalje od bluda, jer to je razvrat, kako je to ružan put!" [98]

Kazne koje slijede za zinaluk objavljene su u Medini.

Svetost krvi objavljena je u Meki:

"I ne ubijajte nikoga koga je Allah zabranio, osim kad pravda zahtijeva!" [99]

Objašnjenje kaznenog zakona koji proizlazi iz toga objavljeno je u Medini.

Najjasnije od svega toga jeste postepenost u zakonu zabrane vina i Allah objavljuje:

"A od plodova palmi i loze pripremate piće i hranu prijatnu. To je, doista, dokaz onima koji pameti imaju." [100]

Sa pićem se u ovom ajetu želi ukazati na ono što opija, a sa lijepom opskrbom na ono što se jede od plodova dva drveta: hurmi i suhog grožđa - i ovaj stav zastupa većina uleme - jer je opskrba opisana lijepom za razliku od opisa pića. Time je uočljiva pohvala opskrbe, dok je to izostavljeno kod opisa pića.

Zatim je objavljeno:

"Pitaju te o vinu i kocki. Reci: 'Oni donose veliku štetu, a i neku korist ljudima, samo je šteta od njih veća od koristi.'" [101]

U ovom ajetu uporeduju se koristi vina koje proizlaze iz samog konzumiranja, kao i prodaje vina sa štetnošću koje su prije svega grijeh, kao i štetnošću po organizam, razum, gubljenje imetka, buđenje razvrata i neposlušnosti. A ajet ukazuje na veličinu štetnosti nad koristima.

Zatim je objavljeno:

"O vjernici, pijani nikako molitvu ne obavljajte!" [102]

Ovim se ajetom zabranjuje pijenje vina u vaktovima u kojima će trag vina biti primjetan u

vrijeme namaza. Zato dolazi zabrana približavanju namazu u stanju opijenosti sve dok ne nestane njenoga traga i dok se ne bude svjesno onoga šta se uči u namazu.

Nakon toga je objavljeno:

"O vjernici, vino, kocka i kumiri i strelice za gatanje su odvratne stvari, šejtanovo djelo; zato se toga klonite da biste postigli što želite. Šejtan želi da pomoću vina i kocke unese među vas neprijateljstvo i mržnju i da vas od sjećanja na Allaha i od obavljanja namaza odvrati. Pa hoćete li se okaniti?"[103]

Ovim je ajetom definitivno zabranjeno vino u svim vremenima.

Na mudrost ovoga ukazuje Aiša, radijallahu anha: "Prvo što je objavljeno od Kur'ana jeste sura u kojoj se detaljno spominje Džennet i Džehennem. I kada su ljudi prihvatili islam, objavljen je halal i haram. Da je kao prvo objavljeno: 'Ne pijte vino!', rekli bi: 'Nikada nećemo ostaviti vino!' Da je objavljeno: 'Ne činite zinaluk!', rekli bi: 'Nikada nećemo napustiti zinaluk!'"[104]

5. Neosporni dokaz da je Kur'an objava od Allaha

Kur'an koji je postepeno objavljivan Resulullahu, s.a.v.s., u periodu od dvadeset i tri godine došao je ajet po ajet ili više ajeta odjednom u određenim vremenima. Kada čovjek uči Kur'an, naći će u njemu potpuni sklad, povezanost značenja, ljepotu stila, povezanost između ajeta i sura, kao da su oni jedna cjelina, što ne možemo naći u ljudskom govoru.

"Ovo je knjiga čiji se ajeti mudrim redom nižu i od vremena do vremena objavljuju, od Mudrog i Sveznajućeg."[105]

Da je Kur'an ljudski govor koji je izrečen u različitim prilikama i događajima koji su slijedili jedni nakon drugih, vidjeli bismo u njemu nepovezanost.

"Da je on od nekog drugog, a ne od Allaha, sigurno bi u njemu našli mnoge protivrječnosti."[106]

SAKUPLJANJE KUR'ANA I NJEGOVO RASPOREĐIVANJE

Neka ulema pod sakupljanjem Kur'ana smatra njegovo čuvanje, pa će reći za sakupljače Kur'ana da su njegovi čuvari. To značenje nalazimo u Allahovom govoru upućenom Poslaniku, koji je pokretao svoj jezik i usne izgovarajući Kur'an prije nego što bi Džibril završio sa prenošenjem vahja, težeći time da ga zapamti:

"Ne izgovaraj Kur'an jezikom svojim da bi ga što prije zapamtio, na Nama je da ga saberemo da bi ga ti učio. A kada ga učimo, ti prati učenje njegovo, a poslije, na Nama je da ga objasnimo."[107]

Drugo je značenje sakupljanja Kur'ana njegovo pisanje u cjelini, razdvajanje ajeta i sura, ili redoslijeda ajeta, i svih sura, kao i raspoređivanje ajeta na određenu stranicu i sakupljanje njihovo u sure, jedne iza drugih.

1. SAKUPLJANJE KUR'ANA U ZNAČENJU NJEGOVA UČENJA NAPAMET U VRIJEME RESULULLAHA, S.A.V.S.

Poslanik, s.a.v.s., bio je mnogo vezan za vahj i svim srcem je iščekivao dolazak Džibrila. On bi pamtio i razumijevao Kur'an i time je bio prvi hafiz i u tome uzor svojim ashabima. Nekada bi bio objavljen samo jedan ajet, a nekada i po deset ajeta, a ashabi bi sve to pamtili i prihvatali u svome životu.

Naići ćemo na hadise koji spominju sedmericu ili osmericu hafiza u to vrijeme. Međutim, to ne znači ograničavanje samo na njih, jer postoje predanja u sunnetu i knjigama sire koja dokazuju da su se ashabi natjecali u pamćenju Kur'ana, a učili su i svoje žene i djecu hifzu. U noćnim namazima oni bi učili Kur'an i kada bi neko tada prošao Medinom, iz njihovih kuća čuo bi zujanje poput zujanja pčela. Poslanik bi prolazio pored kuća ensarija i slušao bi njihovo učenje.

Pored toga što su ashabi težili da što više pamte Kur'ana i Poslanik, s.a.v.s., podsticao ih je na to i odabirao im je onoga ko bi ih poučavao.

Ograničavanje hafiza na sedmericu spomenutih u hadisu koji bilježi Buharija u tri rivajeta odnosi se na one koji su naučili čitav Kur'an napamet i proučili ga pred Poslanikom (i to je do nas senedima preneseno za razliku od ostalih hafiza koji su bili u vrijeme Poslanika, s.a.v.s., koji ne ispunjavaju ove uslove, a većina njih bila je raseljena po različitim pokrajinama i jedni od drugih su pamtili. Dovoljan dokaz da je bilo više hafiza jeste Bitka kod bunara Me'une, gdje se kaže za one koji su bili ubijeni u toj bitki da su učači Kur'ana (hafizi), a bilo ih je sedamdeset.

Iz svega ovoga možemo zaključiti da je u vrijeme Poslanika, s.a.v.s., bio veliki broj hafiza i da je hifz jedna od najupečatljivijih odlika ovog ummeta kojom nas je Allah obdario iznad drugih naroda.

2. SAKUPLJANJE KUR'ANA U ZNAČENJU NJEGOVA ZAPISIVANJA U VRIJEME RESULULLAHA, S.A.V.S.

Kur'ani-kerim nije do nas prenesen samo putem pamćenja, nego je Poslanik, s.a.v.s., odabrao pisare Objave između svojih ashaba, poput: Alije, Mu'avije, Ubejja b. Ka'ba i Zejda

b. Sabita. Kad god bi neki ajet bio objavljen, on bi im naređivao da ga zapišu i ukazivao bi im na njegovo mjesto u suri, tako da je njegovo pisanje bilo u redovima, a njegovo pamćenje u srcima ashaba.

Bilo je i onih ashaba koji su pisali Kur'an, a da im prethodno Poslanik, s.a.v.s., nije to naredio. Ovo pisanje bilo je na kori od drveta, listovima i pločicama. Sve to ukazuje na njihovu veliku ljubav koju su posvećivali pisanju Kur'ana, jer oni nisu imali drugih sredstava kojima bi zapisivali Kur'an.

Džibril bi dolazio svake godine u noćima ramazana i učio bi kod Resulullaha, s.a.v.s., Kur'an.

Također bi ashabi dolazili kod Poslanika i izlagali bi mu ono što je kod njih zapisano i ono što su upamtili od Kur'ana.

Ovo zapisivanje Kur'ana u vrijeme Resulullaha, s.a.v.s., nije bilo sakupljeno u Mushaf, a prenosi se da su: Alija b. Ebi-Talib, Mu'az b. Džebel, Ubejj b. Ka'b, Zejd b. Sabit i Abdullah b. Mes'ud posjedovali čitav Kur'an u vrijeme Resulullaha, s.a.v.s.

Poslanik, s.a.v.s., preselio je na ahiret, a Kur'an je bio sačuvan u srcima ashaba i zapisan na stranicama, a nije bio sakupljen u Mushaf. Kad god bi koji ajet bio objavljen, učači bi ga učili napamet, a pisari bi to zapisivali i nije bilo potrebe za njegovim sakupljanjem u Mushaf, jer je Poslanik, s.a.v.s., sve to nadzirao, a bilo je ajeta koji su derogirali ono što je prethodno objavljeno. Pisanje Kur'ana nije bilo pisano onakvim redoslijedom kojim je on sam objavljivan, već je bio nakon njegove objave zapisivan na mjesto na koje bi Poslanik, s.a.v.s., naredio da se zapiše, u određenoj suri, iza određenog ajeta. Zbog toga nije bilo moguće zapisivanje Kur'ana u Mushaf u vrijeme Resulullaha, s.a.v.s., inače bi se desile promjene. Tek nakon smrti Resulullaha, s.a.v.s., to je bilo moguće, jer je Objava upotpunjena. Kada se završava Objava, Allah nadahnjuje pravovjerne halife i time ispunjava Svoje obećanje kojim garantuje očuvanje Kur'ana. To je otpočeo Ebu-Bekr na prijedlog Omera.

Sakupljanje Kur'ana u vrijeme Resulullaha, s.a.v.s., zove se:

1. hifz - pamćenje Kur'ana i
2. kitabe - pisanje (prvo sakupljanje)

SAKUPLJANJE KUR'ANA U VRIJEME EBU - BEKRA, R.A.

Nakon smrti Resulullaha, s.a.v.s., vodstvo muslimana preuzimaju pravedne halife. Prvi među njima je bio Ebu-Bekr, r.a., koji je imao velike neprilike sa Arapima koji su se odmetnuli od vjere. Pripremio je veliku vojsku koja će im se suprotstaviti. U Bici na Jemami, dvanaeste

godine po Hidžri, poginulo je sedamdeset učača Kur'ana. To je zaplašilo Omera b. el-Hattaba, r.a., i on odlazi do Ebu-Bekra i savjetuje ga da sakupi Kur'an, koji je zapisan kako ne bi došlo do njegova gubljenja, jer je veliki broj hafiza poginuo na Jemami, a prijeti opasnost od širenja tih borbi i zaborava Kur'ana. Ebu-Bekr, r.a., u početku odbio je taj prijedlog, i rekao da ne može uraditi nešto što sam Poslanik, s.a.v.s., nije uradio. Omer je bio uporan u objašnjavanju potrebe za sakupljanjem Kur'ana sve dok Allah, dž.š., nije otvorio srce Ebu-Bekra da to prihvati. On šalje po Zejda b. Sabita, r.a., koji je uživao ugled među pisarima, hafizima i onim koji su se istakli po svom razumijevanju Kur'ana. Zejd koji je kao i Ebu-Bekr u samom početku odbio takav poduhvat, nakon Ebu-Bekrova nagovaranja prihvata pisanje Kur'ana u jednu zbirku. Zejd počinje sa pisanjem oslanjajući se na hifz učača Kur'ana i na ono što su pisari posjedovali. Te stranice ostale su kod Ebu-Bekra, a nakon njegove smrti to preuzima Omer, a kada on umre, te stranice ostaju kod njegove kćerke Hafse. U vrijeme Osmanova hilafeta te stranice on traži od Hafse.

Prenosi se od Zejda b. Sabita, da je rekao:

“Odmah nakon Bitke na Jemami Ebu-Bekr me pozvao sebi. Kod njega je bio Omer b. el-Hattab. Ebu-Bekr reče:

'Došao mi je Omer i rekao: 'Desila su se velika ubistva hafiza Kur'ana na Jemami i bojim se da se takva ubistva ne povećaju u drugim krajevima i da nestane dosta Kur'ana.

Želim da narediš sakupljanje Kur'ana.' Rekao sam Omeru: 'Kako da radimo nešto što Poslanik, s.a.v.s., nije uradio?' Kaže Omer: 'U tome je, tako mi Allaha, hajr' i nastavio je nagovarati me sve dok mi Allah nije otvorio srce za tim, i vidio sam u tome ono što vidi i Omer.’”'

Kaže Zejd: “Rekao je Ebu-Bekr: 'Ti si pametan mladić, u tebe ne sumnjamo, pisao si vahj kod Resulullaha, s.a.v.s., pratio si i sakupljao Kur'an.' Tako mi Allaha, da su mi naredili da prenesem neko brdo, bilo bi mi lakše od naredbe da sakupim Kur'an. Sakupljao sam Kur'an sa listova palmi i kamenih ploča, i od hafiza. Te stranice bile su kod Ebu-Bekra, dok ga Allah nije usmrtio, zatim kod Omera za njegova života, a potom kod Hafse, kćerke Omerove.”

Zejd je u emanetu koji mu je povjeren u potpunosti pazio na ispravnost, tako da se nije zadovoljavao samo sa hifzom bez zapisivanja u vrijeme Poslanika, s.a.v.s. On kaže: “I našao sam kraj sure Et-Tevba kod Ebu-Huzejme el-Ensarija, a nisam je našao kod drugih.” Ove njegove riječi ne niječu da to nije tevaturom preneseno, već je njihovo značenje da on nije ni kod koga drugog to našao zapisano, a sam Zejd je znao to napamet, kao i mnogi drugi ashabi. Zejd se oslanjao u svom radu na hifz i na zapisivanje. Ovaj je ajet bio zapamćen kod mnogih ashaba i bili su svjedoci da je on zapisan, ali kao takav nije nađen osim kod Ebu-Huzejme el-Ensarija.

Iz ovoga saznajemo da je Kur'an bio zapisan u vrijeme Resulullaha, s.a.v.s., ali nije bio sakupljen, tako da Ebu-Bekr naređuje njegovo sakupljanje u jedan Mushaf, sa raspoređenim surama i ajetima, napisan uz potpunu preciznost na sedam harfova na kojima je Kur'ani-

kerim objavljen. Ebu-Bekr, r.a., bio je prvi koji je sakupio Kur'an u ovom obliku, iako su se nalazili i pojedinačni Mushafi kod nekog ashaba, poput Mushafa Alije, Mushafa Ubejja, Mushafa Ibn-Mes'uda koji nisu bili u obliku Mushafa koji je bio kod Ebu-Bekra kojem je on posvetio potpunu preciznost u sakupljanju i u redoslijedu. Time se odlikuje Ebu-Bekrovo sakupljanje Kur'ana i neka ulema smatra da se Kur'an naziva Mushafom od vremena Ebu-Bekrova sakupljanja Kur'ana.

Ovo sakupljanje naziva se drugim sakupljanjem Kur'ana.

SAKUPLJANJE KUR'ANA U VRIJEME OSMANA, R.A.

Islamska se država mnogo proširila i učači Kur'ana razišli su se po mnogim prostranstvima i svaki od njih je poučavao Kur'an na način koji je poznavao. Sami načini učenja Kur'ana bili su različiti na osnovu harfova na kojima su bili objavljeni. Kada bi se ti ljudi sakupili na nekom skupu ili u jednom mjestu gdje bi se borili, čudili bi se različitom učenju Kur'ana. Međutim, svi bi se zadovoljili poznavajući da svi ti kiraeti imaju lanac prenosilaca koji dopire do Resulullaha, s.a.v.s. Ali, to nije spriječilo uvlačenje sumnje u one koji su došli nakon Resulullaha i koji ga nisu poznavali. Ashabi su uvidjeli da različito učenje Kur'ana može dovesti do svađa i razjedinjenja muslimana koje je teško izliječiti.

Među onima koji su prisustvovali u Bici u Armeniji i u Azerbejdžanu bio je i Huzejfe b. el-Jeman, koji je primijetio velike razlike u načinima učenja koje su dovele do optuživanja i smatranja nevjernicima jedni drugih. O tome on obavještava Osmana, r.a., koji je vidio da je uzrok toga u onima koji poučavaju djecu. Ashabi su strahovali da to ne dovede do izmjene Kur'ana i složili su se da umnože primjerak koji je bio kod Ebu-Bekra kako bi ujedinili muslimane oko potvrđenog načina učenja Kur'ana. On šalje po Mushaf koji se nalazi kod Hafse, radijallahu anha. Nakon toga on poziva Zejda b. Sabita el-Ensariju, Abdullaha b. Zubejra, Se'ida b. el-'Asa, Abdurrahmana b. el-Harisa b. Hišama el-Kurešiju i naređuje im da to umnože u više Mushafa, te da se zapišu na jeziku Kurejšija, jer je na njemu i objavljen Kur'an.

Prenosi se od Enesa:

“Huzejfe b. el-Jeman je došao kod Osmana, a borio se u Armeniji i Azerbejdžanu sa stanovnicima Iraka. Huzejfu su jako uznemirila njihova različita učenja Kur'ana i rekao je Osmanu: “Spasi ummet prije nego se raziđu, kao što su se razišli jevreji i kršćani! Poruči Hafsi da nam pošalje stranice kako bismo ih umnožili u Mushafe, a zatim ćemo ih njoj vratiti.” Hafsa ih je poslala do Osmana, a on je naredio Zejdu b. Sabitu, Abdullahu b. Zubejru, Se'idu

b. el-'Asu, Abdurrahmanu b. el-Harisu b. Hišamu i oni su to umnožili u Mushafe. Osman se obratio trojici Kurejšija: “Ako se vi u nečemu ne složite sa Zejdom b. Sabitom, tada to zapišite jezikom Kurejšija, jer je Kur'an objavljen na tom jeziku.” Oni su tako i uradili i umnožili su stranice u Mushafe, a Osman je vratio stranice Hafsi, a u svaku je pokrajinu poslao po jedan primjerak Mushafa. Naredio je da se svi primjerci koji su mimo toga spale.

Predanja nam govore da se nije samo Huzejfe uznemirio zbog različitog učenja Kur'ana, već su i drugi ashabi bili uznemireni zbog toga. Ono što je učinio Osman, ashabi su mu odobrili. Napisan je Mushaf na jednom od sedam harfova (dijalektu) na kojima je Kur'an objavljen kako bi okupio ljude oko jednog učenja Kur'ana. Osman vraća stranice Hafsi, a šalje u svaku pokrajinu po Mushaf. On u Medini zadržava jedan primjerak kojeg naziva “Imam”; njegov naziv se navodi u hadisu u kome Osman kaže: “Okupite se, o ashabi Muhammeda, i napišite ljudima 'Imam!'” Naredio je da se zapale svi ostali Mushafi koji su postojali, izuzev stranica Hafse ili Mushafa. To je ummet prihvatio sa poslušnošću i ostavio je učenje na šest ostalih harfova (to zato što su oni bili objavljeni kao olakšica učenja Kur'ana Arapima koji su poticali iz različitih plemena i imali različita narječja. Kada je prestala potreba za tim i kada su se ljudi koji su tek primili islam počeli oko toga prepirati, nije više bilo potrebe za ostalim harfovima, te su se ashabi ograničili na jedan harf. To ne znači da je nešto od Kur'ana napušteno, jer, ustvari, ostalih šest kiraeta nije ništa novo i dodatno na harf po kurejšijskom narječju).

RAZLIKA IZMEĐU EBU - BEKROVA I OSMANOVA SAKUPLJANJA

Iz prethodnog izlaganja postaju nam vidljive razlike između Ebu-Bekrova i Osmanova sakupljanja, u povodu i u načinu.

Ebu-Bekra, r.a., na sakupljanje Kur'ani-kerima podstakli su strah i bojazan da se ne zagubi nešto iz Kur'ana sa nestankom hafiza čija se pogibija povećala u mnogim borbama.

Osmana, r.a., je na sakupljane Kur'ani-kerima podstakla velika razlika u učenju Kur'ana koja je bila primiješćena u različitim pokrajinama, kada je svako smatrao svoje mišljenje najispravnijim, a ostala mišljenja pogrešnim.

Ebu-Bekr je sakupio Kur'an koji je bio zapisan na listovima palme i kamenim pločama. On je rasporedio sure i ajete u jedan Mushaf koji je sadržao sedam harfova na kojima je objavljen Kur'an.

Osmanovo sakupljanje Kur'ana bilo je na jednom harfu, kako bi se muslimani okupili oko zajedničkog učenja. Učenje je bilo samo na tome harfu, bez učenja na ostalih šest harfova. Na taj način je Osman izbjegao razdor i mimoilaženje među muslimanima. Time su muslimani

zaštićeni od bilo kakve izmjene u Kur'anu.

Ulema se razišla u pogledu broja Mushafa koje je Osman poslao u različite pokrajine.

Neki kažu da se radi o sedam Mushafa koji su poslani u Meku, Šam, Basru, Kufu, Jemen, Bahrejn i Medinu.

Drugi tvrde da su bila četiri Mushafa koji su poslani u Kufu, Basru, Šam i četvrti koji je Osman zadržao kod sebe.

Treći kažu da ih je bilo pet, a mišljenje Es-Sujutija jeste da je ovo mišljenje najispravnije.

O Mushafima koji su bili kod Osmana teško je reći gdje se nalaze. Ibn-Kesir (700-774) bilježi u knjizi "Fedailul-Kur'an" da je vidio jedan o tih Kur'ana u džamiji u Damasku, u Šamu. Osmanovo sakupljanje Kur'ana naziva se treće sakupljanje Kur'ana, a to je bilo 25. godine po Hidžri.

REDOSLIJED AJETA I SURA

Kur'an sadrži sure i ajete koji se razlikuju po dužini, neki su dugi, a neki su kratki. Ajet je rečenica koja kao Allahov govor pripada određenoj suri. Sura je grupa rečenica u Kur'anu koje imaju svoj početak i kraj.

Redoslijed ajeta u Kur'anu je tevqifijj (određen vahjom). Džibril bi silazio Resulullahu, s.a.v.s., donoseći mu ajete i ukazivao bi mu na njihovo mjesto u suri ili ajetima koji su prethodno objavljeni. Poslanik bi naredio pisarima da te ajete zapišu na njihovo mjesto i rekao bi im: "Stavite ove ajete u suru u kojoj se spominje to i to, ili stavite ovaj ajet na to i to mjesto!"

Osman, r.a., prilikom sakupljanja Kur'ana svaki ajet stavljao je na njegovo mjesto u suri, čak i ako je propis nekog ajeta derogiran. Ovo je dokaz da je redoslijed ajeta u Kur'anu tevqifijj. Da je redoslijed u Kur'anu takav dokazuju i mnogobrojni hadisi koji govore o vrijednosti ajeta u određenoj suri. Prenosi se hadisom merfuom (čiji lanac prenosilaca doseže do Poslanika, s.a.v.s., od Ebu-Derda'a:

"Ko nauči napamet prvih deset ajeta sure El-Kehf, spašen je od Dedžala." - a u drugom predanju: "Ko prouči zadnjih deset ajeta sure El-Kehf..."

Poslanikovo, s.a.v.s., učenje mnogih sura u namazu potvrđuje redoslijed njihovih ajeta. Također je Poslanik učio Kur'an pred Džibrilom, koji mu je svake godine dolazio u mjesecu ramazanu, a zadnje godine svog života pred Džibrilom proučio je Kur'an dva puta. To učenje je bilo po redoslijedu poznatom danas kod nas, a i svi Mushafi koji su kod nas po tom su redoslijedu.

REDOSLIJED SURA

Redoslijed sura u Kur'anu je tevqifijj - tj. redoslijed kojeg je Resulullah, s.a.v.s., preuzeo onako kako mu je Džibril naredio od Njegova Gospodara. U vrijeme Muhammeda, s.a.v.s., sure su bile poredane po svome redoslijedu, kao što su i sami ajeti bili raspoređeni. Takav redoslijed mi i danas imamo, a Osmanov Kur'an, također, bio je po tom redoslijedu i niko mu nije prigovorio na tome, već su svi to s odobrenjem prihvatili.

OBJAVLJIVANJE KUR'ANA NA SEDAM HARFOVA (NARJEČJA)

Arapi su govorili na više dijalekata koji su nastali na osnovu njihove prirode koja se razlikovala u glasovima, harfovima i njihovoj zvučnosti. Svako pleme imalo je u riječima svoju melodičnost koja se razlikovala od drugih plemena, a Kurejšije su se izdizale iznad ostalih zbog svoje blizine Ka'bi, napajanja hadžija, brige oko Harema i nadzora trgovine. Zbog toga se i jezik Kurejšija uzdizao iznad drugih dijalekata i nije čudo što je Kur'an objavljen na tom jeziku. Arapi su govorili različitim dijalektima i Allah objavljuje Kur'an čije ih raznoliko učenje obuhvata. Time je olakšano učenje, pamćenje i razumijevanje Kur'ana. Mnogobrojni su hadisi koji nam govore o objavi Kur'ana na sedam dijalekata, harfova. Prenosi se od Ibn-'Abbasa, r.a., da je rekao: "Rekao je Resulullah, s.a.v.s.: 'Džibril me je naučio učenje Kur'ana na jednom dijalektu, pa sam mu se obratio i tražio da poveća, pa je povećao, tako da je završio na sedam dijalekata.'"[108]

Prenosi se od Omera b. el-Hattaba, r.a., da je rekao:

"Čuo sam Hišama b. Hakima kako uči suru El-Furkan za života Resulullaha, s.a.v.s. Slušao sam njegovo učenje, a učio je na dijalektima koje ja nisam čuo od Resulullaha, s.a.v.s. Jedva sam ga pratio u namazu, sačekao sam ga dok preda selam, zatim sam ga povukao za košulju i upitao: 'Ko te poučio ovim surama?' Rekao je: 'Poučio me Resulullah, s.a.v.s.' Rekao sam mu: 'Nije tačno' , a zatim sam ga odveo do Resulullaha. Rekao sam: 'O Resulullah, čuo sam ovoga kako uči suru El-Furkan na dijalektima kojima me ti nisi poučio, a ti si me poučio suri El-Furkan.' Rekao je Resulullah, s.a.v.s.: 'Pusti ga, Omere, a ti Hišame uči!' On je proučio onaj dijalekat kojeg sam čuo da uči, pa je Resulullah, s.a.v.s., rekao: 'Ovako je objavljeno.' Zatim je Resulullah, s.a.v.s., rekao: 'Uči, o Omere!' Učio sam suru na način na koji me Resulullah, s.a.v.s., poučio i reče mi Resulullah, s.a.v.s.: 'Ovako je objavljeno!'

A zatim je Resulullah, s.a.v.s., rekao: 'Ovaj je Kur'an objavljen na sedam dijalekata i učite ono što je lahko od njih!'"[109]

Većina uleme smatra da sedam harfova (narječja) označava sedam dijalekata kojima govore Arapi, sa jednim značenjem. Ti dijalekti su se međusobno razlikovali u objašnjavanju značenja riječi, tako da dolazi Kur'an sa izrazima koji odgovaraju svim tim jezicima, a koji obuhvataju jedno značenje. Time nestaje razlike između tih jezika i Kur'an dolazi sa jednim ili više izraza, zajedničkih za sve jezike. Mudrost objave Kur'ana na sedam narječja ogleda se u slijedećem:

1. olakšavanje učenja Kur'ana napamet onima koji su nepismeni.

Prenosi se od Ubejja, da je rekao:

"Sreo je Resulullah, s.a.v.s., Džibrila kod Ahdžaril-Mera'(mjesto kod Kuba'a) pa mu je rekao: 'Poslan sam nepismenom ummetu, među njima su djeca, sluge, starci i nemoćni.' Rekao je Džibril: 'Neka uče Kur'an na sedam narječja!'";[110]

2. Kur'an kao mu'džiza koja odgovara prirodi jezika Arapa. Kur'an je objavljen kao izazov svim Arapima i on nije izazov za jedan jezik Arapa, već on je mu'džiza za sva narječja;

3. Kur'an kao mu'džiza u svome značenju i propisima.

Različite promjene u formama izražavanja u pojedinim riječima i harfovima čine da kur'anski propisi odgovaraju svim vremenima. Zbog toga fakihi donose dokaze u svojim rješenjima i idžtihadu na osnovu kiraeta sedam harfova.

KIRAETI I UČAČI

Kiraet (čitanje, učenje) nastalo je od glagola qaree (čitati). Terminološki: kiraet označava jedan od pravaca koji slijedi imam - učač u izgovaranju Kur'ana, a koji se razlikuje od drugih pravaca. Oni su mutevatir čvrstim senedom preneseni od Resulullaha, s.a.v.s., a od vremena ashaba ljudi slijede njihov put u učenju. Poznati učači među ashabima bili su: Ubejj, Alijj, Zejd b. Sabit, Ibn-Mes'ud, Ebu-Musa el-Eš'ari i drugi. Od njih su preuzeli učenje ostali ashabi i prenijeli ga u druge pokrajine, a svi oni su povezani senedom (lancem prenosilaca) do Resulullaha, s.a.v.s. Također je i u vrijeme tabiina posvećena velika pažnja kiraetima, a tabiini su postali imami koji su bili uzor u učenju i kojima su hrlili ljudi. Među njima su sedmerica imama kojima se pripisuje sedam kiraeta. Neki od njih bili su u Medini, neki u Meki, Kufi, Basri i Šamu. Sedmerica poznatih imama su: Ebu-'Amr, Nafi', Asim, Hamza, El-Kisai, Ibn-Amir i Ibn-Kesir. Kiraeti ne označavaju sedam narječja, iako isti njihov broj dovodi do pomisli na jednakost među njima. Kiraeti jesu pravci imama i oni su prisutni danas u učenju među ljudima, a nastali su na osnovu dijalekata, načina izgovora, naglašavanja krupnoće ili tankoće, uklapanja, prekida, dužine, kratkoće i drugog. Svi su oni uvršteni u jedno narječje, a to je

narječje Kurejšija.Sedam harfova (narječja) su za razliku od toga onakvi kakve smo ih prethodno prikazali. U vrijeme Osmana, kada su se povećale borbe i strah od fitneta, napisan je Mushaf na jednom narječju, kao što smo spomenuli.

ET - TEDŽVID I ADABI UČENJA KUR'ANA

Abdullah b. Mes'ud imao je lijep glas, a njegovo učenje je ostavljalo traga na samom učaču, a i na slušaocu koji razumije značenje Kur'ana i tajne njegova i'džaza (natprirodnosti). Resulullah, s.a.v.s., kaže: "Ko želi da uči Kur'an lijepo kao što je objavljen, neka ga uči kiraetom Ibn Ummi-Abda", tj. Abdullaha b. Mes'uda kojem je dat lijep glas i tedžvid Kur'ana. U prošlosti, a i danas, ulema posvećuje veliku pažnju učenju Kur'ana kako bi izgovor bio pravilan. Davanje harfovima njihovih prava, vraćanje svakog harfa na njegovo ishodište i osnovu, ljepota izgovora sa njegovom pravilnošću bez imalo pretjerivanja i nepravilnosti, naziva se tedžvidom. Tedžvid sadrži pravila koja se zasnivaju na ishodištima harfova i čuvanju veze između harfa, i onoga što slijedi i onoga što mu prethodi, ali se on ne postiže samo poznavanjem pravila već učenjem i vježbom. Poželjno je da čovjek uči Kur'an što više može, a učenje sa iskrenim nijetom se nagrađuje. Prenosi se od Ibn-Mes'uda, da je rekao: "Rekao je Resulullah, s.a.v.s.: 'Ko prouči harf iz Allahove knjige ima jedno dobro djelo, a jedno dobro djelo je kao desetrostruko!'"[111]

Naši prethodnici veliku pažnju posvećivali su Kur'anu. Učili su ga napamet, druge poučavali, lijepo ga po tedžvidu učili i radili u skladu sa njim.

ADABI UČENJA

Lijepo je da učač Kur'ana postupi na slijedeći način:

1. uzme abdest, jer je to najbolji zikr, iako je učenje dozvoljeno i onome koji nije sa abdestom;
2. da bude na čistom mjestu, iskazujući na taj način poštovanje prema onom što uči;
3. da njegovo učenje bude sa skrušenošću i smirenošću;
4. da upotrijebi misvak prije početka učenja;
5. da prouči e'uzu na početku učenja, a neka ulema smatra da je njeno učenje vadžib;
6. da prouči bismilu na početku svake sure, izuzev "beraeta" (sura Et-Tevba);
7. da njegovo učenje bude razgovijetno i pravilno;
8. da razmišlja o onome što uči, jer to je i cilj učenja, a to je da njegovo srce bude

zaokupljeno onim šta uči, te da njegovi osjećaji budu usklađeni sa ajetima koji govore o istigfaru, tevbi, milosti, kazni... Allah, dž.š., kaže:

"Knjiga koju ti objavljujemo blagoslovljena je, da bi oni o riječima njezinim razmislili i da bi oni koji su razumom obdareni, pouku primili"; [112]

9. da djeluju na njega ajeti obećanja i prijetnje, tako da se ražalosti i plače kod ajeta koji govore o strahu i prijetnjama;

10. da uljepša učenje lijepim glasom, jer je Kur'an ukras lijepom glasu, a lijep glas više djeluje na dušu;

11. da uči naglas što je bolje, a to utiče na buđenje srca i obnavljanje njegove djelatnosti te na usmjeravanje sluha na učenje Kur'ana. Sve to djeluje i na slušaoce i usmjerava ih na razmišljanje o Allahovim ajetima. Ukoliko se učač boji da takvo njegovo učenje ne bude zbog prikazivanja drugima, ili ako uznemiruje klanjače, onda je bolje učenje u sebi.

JASNI I NEJASNI AJETI

Allah objavljuje Svoju Knjigu, Furkan, koja odvaja istinu od neistine, kao opomenu ljudima i objašnjenje ispravnog vjerovanja. To je Allahov dar ljudima jer im je objasnio pravi put i osnove vjere koju trebaju slijediti. Sve je to objašnjeno jasnim ajetima koji su srž Knjige i u pogledu razumijevanja tih ajeta ne postoji mimoilaženje među muslimanima. Allah kaže:

"Knjiga čiji su ajeti jasno izloženi, Kur'an na arapskom jeziku za ljude koji znaju." [113]

Osnove se islama u Kur'anu na više mjesta ponavljaju i to sa različitim izrazima, jezičkim oblicima i načinima. Međutim, njihovo je značenje uvijek jedno. Ajeti liče jedni drugima i njihovo značenje se slaže. Pored toga što su spomenute osnove vjere, spomenuti su i ogranci koji proizilaze iz njih. Ni tu ne može doći do razilaženja kod mudžtehida koji su upućeni u znanje, jer oni vraćaju te ajete na njihove osnove i na jasne ajete.

OPĆI IHKAM (JASNOĆA) I OPĆI TEŠABUH (SLIČNOST)

Muhkem u arapskom jeziku ima više značenja, a to su: spriječiti, razdvojiti između dvije stvari. Hakim - vladar sprečava nasilnika i razdvaja one koji se sukobe, pravi razliku između istine i neistine. Muhkem označava nešto jasno, precizno. Kada kažemo za neki govor da je muhkem, to znači da on pravi razliku između istine i neistine. Allah opisuje Kur'an u cjelini da je muhkem, pa kaže:

"Elif, Lam, Ra. Ovo je Knjiga čiji se ajeti pomno nižu i od vremena do vremena objavljuju, od Mudrog i Sveznajućeg." [114]

"Elif, Lam, Ra. Ovo su ajeti mudre Knjige." [115]

Kur'an je u cjelini muhkem, tj. precizan, jasan govor koji razdvaja istinu od neistine, pravdu od nepravde. Ovo je opći ihkam - jasnoća. Mutešabih u arapskom jeziku označava sličnost jedne stvari drugoj i nemogućnost pravljenja razlike između njih zbog toga. Primjer toga imamo u kur'anskom opisu dženetlija, kojima će se donijeti plodovi za koje će oni misliti da su ih prije jeli i Allah kaže:

"A bit će im davani samo njima slični." [116]

Kada kažemo za neki govor da je mutešabih, to znači da je to sličan govor jedan drugom tako da jedan drugog potvrđuje. Allah u cjelini opisuje Kur'an da je mutešabih i kaže:

"Allah objavljuje Najljepši govor, Knjigu sličnu po smislu, čije se pouke ponavljaju." [117]

Kur'an je u cjelini mutešabih, tj. takav da njegovi ajeti liče jedni drugima u savršenstvu, potpunosti. Ovo je opći tešabuh - sličnost. Svi ajeti u Kur'anu, muhkem i mutešabih, u svome općem značenju ne niječu jedni druge. Kur'an je u cjelini muhkem - jasan, a on je i sličan - ajeti potvrđuju jedni druge. Njegov govor i značenje jesu jasni, iako se riječi i način prikaza razlikuje. Kada se u Kur'anu nešto naređuje, to se ne naređuje na drugom mjestu, suprotno tome, već se naređuje to ili slično tome. Tako je i sa zabranama i vijestima o kojima Kur'an govori. U njemu nema suprotnosti i razlika. Allah kaže:

"Da je on od nekog drugog, a ne od Allaha, sigurno bi u njemu našli mnoga nesuglasja." [118]

POSEBNO ZNAČENJE IHKAMA I TEŠABUHA

O ovoj vrsti ihkama i tešabuha Allah kaže:

"On tebi objavljuje Knjigu, u njoj su ajeti jasni, oni su srž Knjige, a drugi su manje jasni. Oni čija su srca pokvarena, željni smutnji i svog tumačenja, slijede one što su manje jasni. A tumačenje njihovo zna samo Allah. A oni koji su dobro u nauku upućeni govore: 'Mi vjerujemo u njih, sve je od Gospodara našeg.' A samo razumom obdareni shvaćaju." [119]

U značenju ovih ajeta ima više mišljenja:

1. muhkem: ono čije je značenje razumljivo u potpunosti iz ajeta; mutešabih: ono čije je značenje Allah zadržao kod Sebe;

2. muhkem: ono čije se značenje može protumačiti samo na jedan način; mutešabih: ono čije se značenje može protumačiti na više načina;

3. muhkem: ono što je razumljivo samo po sebi, tako da nije potrebno tražiti drugi dokaz za to; mutešabih: ono što nije razumljivo samo po sebi, tako da je potrebno tražiti drugi dokaz za to. U muhkem ajete spadaju ajeti koji su derogirali druge ajete, te ajeti o halalu, haramu, naredbama, kaznama, prijetnjama i obećanjima.

Te'vil ima tri značenja:

1. mijenjanje osnovnog značenja riječi, te na osnovu dokaza koji su povezani sa drugim značenjem odrediti novo značenje koje je manje vjerovatno;

2. te'vil u značenju tefsira, a to je govor kojim se objašnjava nešto kako bi se razumjelo značenje toga;

3. te'vil je stvarnost, suština govora. Na osnovu toga te'vil onoga čime nas Allah, dž.š., obavještava o Sebi i Svojim svojstvima jeste stvarnost, suština Njegova bića i onoga što On posjeduje od svojstava. Na osnovu ovoga su riječi Aiše:

"Resulullah, s.a.v.s., učio bi na ruku'u i na sedždi: "Neka si slavljen, Allahu moj - Gospodaru naš, Tvojom hvaljenosti, oprosti mi, Allahu moj!" - te'vilio bi Kur'an". A to je značenje Allahovih, dž. š., riječi: ***"Veličaj Gospodara svoga hvaleći Ga i traži oprosta od Njega."*** [120]

Oni koji prave stanku na riječima: "A tumačenje njihovo zna samo Allah", čine riječi:"A oni koji su dobro u nauku upućeni govore" početkom nove misli, smatrajući to te'vilom u njegovom trećem značenju, tj. stvarnošću na koju nam ukazuje govor. Stvarnost Allahova bića, Njegovih svojstva i imena, suštinu našeg povratka Njemu niko ne zna do Allah. Oni koji

prave stanku na riječima: "…i oni koji su dobro u nauku upućeni" smatrajući harf "vav" veznikom, a ne početkom nove misli - oni to smatraju te'vilom u njegovom drugom značenju, tj. tefsirom. O Mudžahidu, poznatom mufessiru, kaže Es-Sevri: "Ako imaš tefsir od Mudžahida, on ti je dovoljan; a kada se spomene da on te'vili mutešabih ajete, želi se reći da on zna njihov tefsir." Na kraju ovog izlaganja postaje nam jasno da nema razlike između dva pravca, već je mimoilaženje u shvatanju samog značenja te'vila. U Kur'anu postoje riječi koje su mutešabih (slične) i njihovo značenje liči značenju riječi koje mi poznajemo, ali stvarnost njihova nije onakva kakvu je mi poznajemo. Iako između Allahovih imena i svojstava postoji sličnost, tešabuh, sa imenima robova i njihovim sifatima u izgovoru, stvarnost Stvoritelja i Njegovih svojstava razlikuje se od stvorenja i njihovih svojstava. Zbog toga su Malik, i drugi od prethodnika, kada su upitani o Allahovim riječima: "Milostivi, uzvisio se na Arš" - rekli: "Istiva". Značenje je te riječi poznato, njegova kakvoća je nepoznata, iman u to je vadžib, a pitanje o tome je bid'at -novotarija. Kada Allah opisuje Sudnji dan, On nam to prikazuje riječima čija značenja liče onome što je nama poznato, s tim da je stvarnost toga drugačija od stvarnosti kakvu mi vidimo. Na ahiretu postoji mizan, Džennet i Džehennem:

"…u kome su rijeke od vode neustajale i rijeke od mlijeka nepromjenjena ukusa, i rijeke od vina, prijatna onima koji piju, i rijeke od meda procijeđenog…" [121]

"U njemu su i divani skupocjeni, i pehari postavljeni, i jastuci poredani, i ćilimi rašireni." [122]

Mi znamo šta to znači i u to vjerujemo, kao i to da je na ahiretu ljepše nego na dunjaluku, ali stvarnost odlika drugog svijeta mi ne znamo i one pripadaju te'vilu, kojeg ne zna niko do Allah Uzvišeni.

POKUĐENI TE'VIL

Pokuđeni te'vil jeste mijenjanje osnovnog značenja riječi, te na osnovu dokaza koji su povezani sa drugim značenjem davanje njemu novog značenja koje je manje vjerovatno. Oni pretjeruju u nijekanju svega onoga što se može Allahu pripisati kao sličnost stvorenjima. Ovakav je njihov stav neispravan i kada oni tumače "ruku" kao moć, oni time žele izbjeći da pripišu Allahu ruku, jer stvorenja posjeduju ruku. Zbog toga su protumačili riječ "ruka" kao moć - kudret. Oni time sami sebi proturječe, jer oni značenju koje niječu daju novo značenje koje također postoji kod stvorenja, jer stvorenja imaju i moć. Ako je po njihovom mišljenju neispravno pripisati Allahu ruku zbog sličnosti sa stvorenjima, onda je neispravno da Mu pripišemo i moć. Zbog toga je neispravno da kažemo: ova riječ se tumači tako što se udaljava od njenog pravog značenja i daje joj se novo značenje koje je manje vjerovatno.

DEROGIRAJUĆI (NASIH) I DEROGIRANI (MENSUH) AJETI

Allahovi propisi koje je slao preko Svojih poslanika imali su za cilj da isprave kod ljudi njihovo vjerovanje, njihovo međusobno ophođenje sa ljudima i ibadete. Vjerovanje je uvijek bilo isto, nepromjenjivo i uvijek je bila jedna vjera u jednog Gospodara i sa takvim vjerovanjem dolazili su svi poslanici:

"Prije tebe nismo ni jednog poslanika poslali, a da mu nismo objavili: 'Nema boga osim Mene, zato Meni robujte.'" [123]

Propisi o ibadetima i međusobnom ponašanju među ljudima imaju za cilj odgajanje duše, očuvanje čiste zajednice i povezivanje ljudi u skladan odnos bratstva i ljubavi. Međutim, kroz historiju svaki je narod imao posebne potrebe. Ono što je odgovaralo jednom narodu u njegovu vremenu nije odgovaralo narodu u drugom vremenu. Zbog toga se put da'weta u samom početku razlikuje od njegova načina nakon formiranja i gradnje čvrste zajednice. Mudrost zakonodavstva mijenja se kroz vrijeme i ne smijemo zaboraviti da je ta promjena od Allaha, Koji sve obuhvaća Svojim Znanjem:

"On neće biti pitan za ono što radi, a oni će biti pitani." [124]

Zato nam ne treba biti čudno kada vidimo da se jedan propis promijenio drugim propisom koji je u koristi robovima, a sve je to prethodno bilo u Allahovu znanju.

DEFINICIJA DEROGACIJE I USLOVI ZA TO

Nesh u arapskom jeziku znači nešto otkloniti i izbrisati, pa se kaže: vjetar je izbrisao tragove. Nesh znači i prenijeti nešto sa jednog mjesta na drugo, tako da se kaže da je nešto preneseno iz knjige na drugo mjesto. To značenje upotrebljeno je i u slijedećem ajetu:

"...Mi smo zabilježili sve što ste uradili", [125]

tj. prenošenje djela u suhufe. Terminološki, nesh znači derogiranje ili stavljanje van snage određenog šerijatskog propisa na osnovu druge šerijatske odredbe. Pod reči En-Nasih, može se podrazumijevati Allah, jer je On Taj Koji derogira, Zakonodavac, što je i spomenuto u slijedećem ajetu:

"Mi nijedan propis ne promijenimo niti ga u zaborav stavimo, a da bolji od njega ili sličan njemu ne donesemo. Zar ti ne znaš da Allah sve može?" [126]

Također se pod riječju nasih misli i na ajet i na ono što se zna da je u njemu nesh. Zato se kaže: ovaj ajet derogira drugi ajet, a ovaj propis derogira drugi propis. Mensuh je propis koji je stavljen van snage. Postoje šartovi da bi derogacija bila važeća, a to su:

1. da propis na kojem se vrši derogacija bude šerijatski propis;

2. da dokaz za stavljanje propisa van snage bude šerijatski tekst koji je objavljen nakon teksta derogiranog propisa;

3. da ne bude dokaz koji stavlja propis van snage ograničen samo jednim vremenom; inače bi taj propis prestao biti punovažeći nakon isteka tog vremena i to se ne bi ubrajalo u derogaciju. Kaže Mekkijj b. Ebi-Talib: "Jedna grupa učenjaka kaže da su šerijatski tekstovi koji su ograničeni vremenom ili ciljem muhkem ajeti koji nisu derogirani, jer su ograničeni vremenom. Oni su ograničeni vremenom i u tom slučaju derogacija nije važeća. Primjer toga jeste ajet:

"Ali vi oprostite i preko toga pređite, dok Allah Svoju odluku ne donese!"[127]

Ovaj je ajet muhkem i nije derogiran, jer je ograničen vremenom, a ajet koji je ograničen vremenom nema u sebi derogaciju.

NA KOJIM AJETIMA SE DEŠAVA DEROGACIJA

Iz prethodnog izlaganja možemo zaključiti da se derogacija ne dešava, osim u ajetima naredbe i zabrane. Ti su ajeti jasni u traženju ili su u izjavnom obliku koji imaju značenje naredbe ili zabrane, s tim da to traženje bude nevezano za vjerovanje koje govori o Allahu, Njegovim sifatima, knjigama, poslanicima, Sudnjem danu, moralnim osobinama i osnovama ibadeta, jer se na tim temeljima zasnivaju svi Allahovi zakoni - šerijati. Allah, dž.š., kaže:

"On vam propisuje u vjeri isto ono što je propisao Nuhu i ono što objavljujemo tebi, i ono što smo naredili Ibrahimu i Musau i Isau: 'Pravu vjeru ispovijedajte i u tome se ne podvajajte!'" [128]

"O vjernici, propisuje vam se post, kao što je propisan onima prije vas, da biste se grijeha klonili." [129]

"I oglasi ljudima hadž! - dolazit će ti pješke i na kamilama iznurenim; dolazit će iz mjesta dalekih." [130]

Allah, dž.š., kaže o odmazdi:

"Mi smo im u njemu propisali: glava za glavu, i oko za oko, i nos za nos, i uho za uho, i zub za zub, a da rane treba uzvratiti. A onome ko od odmazde odustane, bit će mu to od grijeha iskupljenje. Oni koji ne sude prema onome što je Allah objavio, pravi su nasilnici." [131]

Allah, dž.š., kaže o džihadu:

"A koliko je bilo vjerovjesnika uz koje su se mnogi iskreni vjernici borili."[132]

Allah, dž.š., kaže o ahlaku:

"I iz oholosti ne okreći od ljudi lice svoje i ne idi zemljom nadmeno ..."[133]

Također, u derogaciju ne spada jasan izjavni govor koji nije u značenju traženja, poput prijetnje i obećanja.

KAKO SE POZNAJE DEROGACIJA I KAKVA JE VAŽNOST NJENOG POZNAVANJA

Nema sumnje da je u poznavanju derogirajućih i derogiranih ajeta velika važnost za svakog fakiha, pravnika i mufessira kako ne bi pomiješali propise. Zbog tog razloga postoje mnogi hadisi koji podstiču čovjeka na njihovo poznavanje. Prenosi se od Alijje, r.a., da je prošao pored nekog kadije i rekao mu: "Poznaješ li nasih i mensuh?" Rekao je: "Ne." Rekao mu je: "Propao si i upropastio si druge. "Prenosi se da je Ibn-Abbas o riječima Uzvišenog:

"On daruje mudrost onome kome hoće, a onaj kome je mudrost darovana - darovan je blagom neizmjernim" [134]

rekao da je to poznavanje nasiha i mensuha, muhkema i mutešabiha, vremena objave i halala i harama. Za poznavanje nasiha i mensuha postoji više načina:

1. jasno prenošenje od Resulullaha, s.a.v.s., ili od njegovih ashaba, poput hadisa:

"Bio sam vam zabranio posjetu kaburovima, ali ih sad posjećujte!"[135]

Poput toga je govor Enesa o stanovnicima Me'une: "O njima je objavljen Kur'an, kojeg smo učili dok nije uzdignut";

2. slaganje islamskog ummeta da je određeni tekst nasih, a drugi mensuh;

3. poznavanje vremena objavljivanja propisa, koji je prvi, a koji zadnji objavljen. U derogaciji se ne može osloniti na idžtihad, riječi nekog mufessira, vidljivu oprečnost među dokazima, a niti na prenosioca koji je kasno primio islam.

VRSTE DEROGACIJE

Derogacija se dijeli na četiri vrste:

1. derogacija Kur'ana Kur'anom; Islamska ulema složila se da je to dozvoljeno i da je njeno postojanje moguće. Ajet koji je propisivao iddet od godinu dana ženi čiji je muž umro, derogiran je ajetom koji propisuje iddet od četiri mjeseca i deset dana;

2. derogacija Kur'ana sa mutevatir sunnetom;To dozvoljava Malik i Ebu-Hanife, te Ahmed po jednom rivajetu, jer je sve to vahj - objava. Uzvišeni Allah kaže:

"On ne govori po hiru svome. To je samo objava koja mu se obznanjuje."[136]

"A tebi objavljujemo Kur'an, da bi objasnio ljudima ono što im se objavljuje, i da bi oni razmislili." [137]

Imami Šafija, Zahirije i Ahmed po drugom predanju zabranjuju derogaciju mutevatir sunnetom, jer sunnet nije bolji od Kur'ana. To dokazuju ajetom:

"Mi nijedan propis ne promijenimo niti ga u zaborav potisnemo, a da bolji od njega ili sličan njemu ne donesemo. Zar ti ne znaš da Allah sve može";[138]

3. derogacija sunneta Kur'anom; Ovu vrstu derogacije dozvoljava većina uleme. Okretanje prema Bejtul-Makdisu je bilo potvrđeno sunnetom, a u Kur'anu nema ajeta koji to potvrđuje. Dolazi objava Kur'anom i derogira to riječima:

"I okreni lice svoje prema časnom Hramu!"[139]

Obaveza posta na dan 'ašure potvrđena je sunnetom, ali to Kur'an derogira ajetom koji nam propisuje post u ramazanu: ***"Ko od vas u tom mjesecu bude kod kuće neka ga u postu provede!";***[140]

4. derogacija sunneta sunnetom. Ova derogacija sadrži četiri podvrste:

a) derogacija mutevatir sunneta sa mutevatir sunnetom;

b) derogacija ahad sunneta (pojedinačnih predanja) sa ahadom;

c) derogacija ahad sunneta sa mutevatir sunnetom;

d) derogacija mutevatir sunneta sa ahad sunnetom. Prve su tri derogacije dozvoljene, a oko četvrte su razilaženja koju većina uleme ne dozvoljava. Derogacija idžmaom ili kijasom nije dozvoljena po ispravnom mišljenju.

MUDROSTI NESHA

Mudrosti koje se kriju iza nesha su: očuvanje dobrobiti ljudi; razvoj islamskog zakonodavstva do najvišeg nivoa uporedo sa razvojem da'weta i napretkom društva; kušnja zadužene osobe i ispit njoj u pokornosti Zakonodavcu; želja za dobrobiti ummetu i davanje olakšica njemu. Ako je derogacija nosila u sebi poteškoću ummetu, to je značilo povećavanje sevaba; a ako je nosila olakšicu u sebi, to je značilo lahkoću u izvršavanju propisa.

PRIMJER NESHA

"Kada neko od vas bude na samrti, ako ostavlja imetak, propisuje vam se kao obaveza onima koji se Allaha boje da pravedno učini oporuku roditeljima i bližnjima."[141]

Ovaj ajet je derogiran ajetom o nasljedstvu:

"Allah vam naređuje da od djece vaše muškom pripadne koliko dvoma ženama. Pa ako bude više od dvije žene, njima dvije trećine onoga što je ostavio..."[142]

KUR'ANSKI I'DŽAZ - SAVRŠENSTVO I NATPRIRODNI DOKAZ

Kada pogledamo svemir oko nas, uvidjet ćemo da je pun onog što je Allah, dž.š., stvorio, a sve to mnogo je veće od nas samih. I pored toga, Allah nam je darujući moć razmišljanja podredio sve što se nalazi na nebesima i na Zemlji i to dao nama na uslugu. Allah, dž.š., nas nije ostavio bez upute koju nam je povremeno slao kako bismo bili u stanju da organizujemo svoj život na čvrstim osnovama. Čovjek je često odbijao pokornost poslanicima, pravdajući se tim što su i oni ljudi. Zbog toga su poslanici pored vahja primali i mu'džize kojima je Allah, dž.š., podržavao Svoje poslanike. To je bio njihov dokaz istinitosti, a i dokaz nadnaravnosti i nemoći ljudi da im se suprotstave. Vremenom, čovjek je naučno napredovao i dolazio do novih spoznaja, i ono što je najviše djelovalo na njega bile su osjetilne mu'džize, jer njegov razum nije dostigao stupanj spoznaje. Neophodno je bilo slanje poslanika svakom narodu

posebno. Oni su imali mu'džize koje su odgovarale tom narodu i kojima se oni nisu mogli suprotstaviti. Nebeskoj snazi se nisu mogli oduprijeti i nije im ništa preostajalo do da prihvate vjeru poslanika. Kada je čovjek postigao određeni intelektualni nivo, Allah šalje posljednjeg poslanika Muhammeda, s.a.v.s., svim ljudima, a mu'džiza posljednje objave upućena je ljudskom razumu u njegovom najvećem stupnju razvoja i zrelosti. Prijašnji poslanici nosili su sa sobom mu'džize koje su zadovoljavale osjetilo vida i one nisu dale razumu mogućnost suprotstavljanja. Primjeri takvih mu'džiza su: Musaov štap i ruka, liječenje gubavca i slijepca, oživljavanje mrtvih Allahovom, dž.š., dozvolom kod Isaa. Za razliku od toga, mu'džiza Muhammeda, s.a.v.s., bila je upućena razumu i ona je izazov čitavom čovječanstvu do Sudnjeg dana, to je mu'džiza Kur'ana sa onim što ona nosi od nauke i spoznaje, od vijesti iz prošlosti i budućnosti. Ljudski razum, ma koliko uznapredovao, nije u stanju da mu se suprotstavi jer Kur'an u sebi nosi istinu koja je neoboriva. Proučavanjem i'džaza čovjeku se otkrivaju nova saznanja. Kur'an je sa svojim i'džazom, kako kaže Er-Rafi'i, poput ovog svemira i njegovih zakona. Koliko god naučnici otkrili nešto od njegovih zakona, postoji nešto što sa druge strane nije otkriveno, novo polje koje se otvara pred njim.

DEFINICIJA I'DŽAZA I NJEGOVA POTVRDA

I'džaz znači: potvrđivanje nemoći. 'Adžz znači nemoć da se nešto uradi, a to značenje je suprotno moći. Kada se potvrdi nemoć, tada dolazi do izražaja moć onoga koji je posjeduje. I'džaz u ovoj nauci jeste: pokazivanje istinitosti Poslanika u njegovoj tvrdnji poslanstva putem nemoći Arapa da mu se suprotstave u njegovoj vječnoj mu'džizi, Kur'anu, kao i nemoći svih generacija i naroda nakon njih. Mu'džiza je djelo koje je povezano sa izazovom, a kojem je nemoguće suprotstaviti se. Poslanik sa Objavom koja mu je dostavljena, Časnim Kur'anom, izaziva sve Arape koji i pored svoje rječitosti i velikog poznavanja jezika nisu bili u stanju da mu se suprotstave. Potvrđeno je da je Poslanik, s.a.v.s., Objavom uputio izazov Arapima u tri etape:

1. izazov cijelim Kur'anom koji je upućen ljudima i džinima zajedno.

"Reci: 'Kad bi se svi ljudi i džini udružili da sačine jedan ovakav Kur'an, oni - kao što je on, ne bi sačinili, pa makar jedni drugima pomagali'"; [143]

2. izazov putem deset sura, riječima:

"Zar oni da govore: 'On ga izmišlja!' Reci: 'Pa sačinite vi deset Kur'anu sličnih, izmišljenih sura, i koga god hoćete, od onih koje pored Allaha vjerujete, u pomoć pozovite, ako je istina što tvrdite! A ako vam se ne odazovu, onda znajte da se on objavljuje samo s Allahovim znanjem'"; [144]

3. izazov jednom surom, riječima: ***"Ili govore: 'On ga izmišlja!' Reci: 'Pa dajte vi jednu suru kao što je njemu objavljena.'"[145]***

Ovaj je izazov ponovljen i slijedećim riječima:

"A ako sumnjate u ono što objavljujemo robu Svome, načinite vi jednu suru sličnu (surama) objavljenim njemu!..." [146]

Ovim se ujedno prikazuje i kratki pregled historije Arapa i njihove književnosti. Na osnovu ovoga mogu se spoznati prilike koje su prethodile poslanstvu Muhammeda, s.a.v.s., koje je uzdiglo arapski jezik i sakupilo iz njega najbolje čime su se oni ponosili u svojim pjesmama i u prozi. Njihove književne rasprave se time prekidaju i završavaju, a upotreba jezika Kurejšija na kojem je Kur'an objavljen ostaje konačna. Historija ukazuje da se pjesništvo mnogo cijenilo kod Arapa, tako da je ono ostalo mjerilo njihova ugleda i uzdizanja čovjeka iznad drugih i dalo mu prestiž u društvu. Njihova oholost i uzdignutost bila bi često uzrok međusobnih ratova i sukoba među plemenima. Pored toga što su oni bili na visokom stupnju govorništva, nisu bili u stanju da odgovore na kur'anski izazov. Da su u tome uspjeli, to bi se prenijelo na slijedeće generacije i danas bismo to imali pred sobom. Oni su čitali Kur'an, ali nisu uspjeli da mu se odupru ili nađu načina da mu se suprotstave. Njihovi jezici su ostali svezani pred Kur'anom, srca su im se potresla, i ne samo to, već je to djelovalo i na El-Velida ibn el-Mugiru. Kada su uvidjeli da su nemoćni pred Kur'anom, rekli su Poslaniku da je čarobnjak, da je ludi pjesnik i da govori priče prijašnjih naroda. Kur'an sadrži i'džaz koji prevazilazi sve prijašnje mu'džize i on je dovoljan kao dokaz:

"I govore: 'Zašto mu od Gospodara njegova nisu neka čuda poslana?' Reci: 'Čuda su jedino od Allaha, a ja samo jasno opominjem.' A zar im nije dosta to što Mi tebi objavljujemo Knjigu, koja im se kazuje; u njoj je, doista, blagodat i pouka narodu koji vjeruje."[147]

Arapi su ostali nemoćni da se suprotstave Kur'anu, iako su imali osnove za to. I'džaz ostaje izazov i svim drugim narodima kroz sva vremena. Tajne svemira koje otkriva moderna nauka nisu ništa drugo do dokaz najveće sile o kojoj ovisi sve što postoji. Na to nam Kur'an ukazuje i to je potvrda da je Kur'an mu'džiza čitavom čovječanstvu.

VIDOVI KUR'ANSKOG I'DŽAZA

Nema sumnje da je Kur'an mu'džiza u potpunom značenju ove riječi: on je mu'džiza po svojim riječima i po svome stilu, i svaki harf je i'džaz u sklopu svoje riječi u kojoj se nalazi u Kur'anu i ukoliko bi smo ga zamijenili sa drugim harfom izgubila bi se vrijednost i'džaza. Svaka riječ u Kur'anu je i'džaz u sklopu rečenice, rečenica sa svojim redoslijedom u kojem se nalazi je i'džaz u sklopu ajeta. Kur'an je mu'džiza po svom objašnjenju prikazujući nam sliku života, svemira, samog čovjeka. On je mu'džiza po svojim značenjima koja nam otkrivaju stvarnost ljudskog života i naše uloge u svijetu. Kur'an je mu'džiza po nauci koju sadrži u sebi, a koju potvrđuju i savremena naučna otkrića. On je mu'džiza po svome zakonodavstvu i po čuvanju ljudskih prava na osnovu kojih je moguće izgraditi društvo sa

najvišim stupnjem tolerancije koje bi učinilo život na ovome svijetu srećnim. Kur'an je Arape, koji su bili obični pastiri, učinio vodičima svih naroda, njegovim prvacima i to se ubraja u i'džaz. El-Hattabi u svojoj knjizi "Bejanu i'džazil-Kur'an" kaže: "Iz ovog proizilazi da je Kur'an postao mu'džiza zbog toga što on sadrži najrječitiji jezik, napisan je najljepšim književnim stilom, obuhvatio je najistinitija značenja vezana za vjeru u Allaha Jedinoga, u Njegova svojstva, na pokornost Njemu, objašnjenje načina pokornosti Allahu ukazujući na halal i haram, dozvoljeno i zabranjeno, savjete i opomene, naređivanje na dobro, a odvraćanja od zla, upute u lijepi moral, upozoravanja na loš moral, stavljajući sve na svoje pravo mjesto, tako da ne možemo za njih naći bolje mjesto niti se može pomisliti da postoji bolji način da se to izrazi. Kur'an navodi vijesti prijašnjih naroda i onoga šta ih je zadesilo od Allahove kazne zbog njihova nevjerovanja i neposlušnosti... Doći sa svim ovim stvarima i sakupiti ih u jednu Knjigu nemoguće je za ljude, jer je to izvan ljudske snage i sposobnosti. Zato je Kur'an ostao stalni izazov na kojeg nije moguće odgovoriti. Mi nismo u stanju da odredimo veličinu kur'anskog i'džaza. On je prisutan u glasovima harfova i odjeku njegovih riječi, kao što ćemo ga naći i u ajetu, u suri. Na sve to je dovoljno da kažemo da je Kur'an Allahov govor. Kolika god bila veličina i'džaza, onome koji traži istinu kada pogleda u Kur'an, njegov stil, nauku koja je sadržana u njemu, u ono što je Kur'an uspio da promijeni kroz historiju ljudskog društva, naći će i'džaz jasnim u potpunosti. On je prisutan u jezičkoj, naučnoj i zakonodavnoj formi objave.

JEZIČKI I'DŽAZ

Vremenom, arapski se jezik usavršavao sve dok nije postigao najveći stupanj svog razvoja. Proza i pjesništvo bili su u njemu prisutni, kao i sve jezičke slike i forme koje ukrašavaju jedan jezik. Koliko god neki jezik dostigao visok stupanj, ipak ostaje nemoćan pred kur'anskim i'džazom. Jezičari su kroz historiju priznavali veličinu kur'anskog stila izražavanja, spoznajući njegove tajne. To nije čudno, jer kada Allah daje da se čovjeku povećava znanje o Njegovima ajetima i njihove tajne, On mu otkriva njihovu veličinu i uvjerenje u nemoćnost pred njima. Poznavanjem tih ajeta čovjeku se otvara put ka većoj spoznaji i zbog toga su Faraonovi čarobnjaci bili prvi koji su prihvatili vjeru u Musaova i Harunova Gospodara. Historija nam govori o vrhunskim stručnjacima jezika, koji nisu bili u stanju da se suprotstave Kur'anu. Ta nemoć zabilježena je u vremenu kada je arapski jezik dostigao najveći procvat, u vremenu objave Kur'ana. Svim jezičarima Kur'an upućuje izazov, ali su oni ostali nemoćni pred kur'anskim jezičkim i'džazom. Ti su ljudi imali svoj ugled, veličinu i ponos i da su mogli da odgovore na te izazove, to bi i uradili. Također nam historija bilježi da su postojali razlozi za suprostavljanje Kur'anu. Ljudi su nijekali Objavu, koja je porušila njihove snove, suprotstavljali su se Poslaniku na razne načine, nudili su mu imetak

i vlast samo da se okani pozivanja u vjeru islam, mučili su vjernike glađu, optuživali su Poslanika da je čarobnjak, govorili su mu da je lud, skovali su plan da ga uhapse, ubiju ili protjeraju. A bilo im je dovoljno da ga ušute samo da su odgovorili sličnim onim što je njemu objavljeno. Sve su pokušavali osim toga. Ubijanje, protjerivanje i ponižavanje vjernika bilo im je lakše od toga i to je dovoljan dokaz njihove nemoći. Kada pogledamo u Kur'an, uvjerit ćemo se u ljepotu njegova stila, izraza i njegovih opisa na osnovu čega saznajemo da je čovjek nemoćan pred ovim savršenstvom.

NAUČNI I'DŽAZ U KUR'ANU

Griješe mnogi koji teže da sve naučne teorije povežu sa Kur'anom tražeći u njemu ajet koji se može bilo kojim te'vilom protumačiti na način koji se slaže sa dotičnom teorijom. Moramo znati da se vremenom naučne teorije mijenjaju, što je u skladu za zakonom napretka. Tek kada je neka teorija praktično dokazana, možemo biti sigurni u njenu tačnost, jer sve do tada je samo pretpostavka. Ona može biti istinita i pogrešna, a mnoge teorije koje su ljudi smatrali ispravnim, odbačene su nakon detaljnih istraživanja. Oni koji tumačeći Kur'an pokušavaju da usporede neke ajete sa tim teorijama, nanose veliku nepravdu Kur'anu, iako misle da čine veliko dobro. Oni zauzimaju pogrešan stav, jer su te teorije podložne promjenama i često budu neispravne. Ukoliko bi Kur'an tumačili sa takvim teorijama koje se mijenjaju, to bi značilo da Kur'an u sebi ima grešku i da je neispravan. Kur'an je knjiga koja sadrži u sebi akidu, knjiga upute, koja se obraća ljudskoj duši s namjerom da u njoj oživi osjećaj plemenitosti i da joj ukaže na ono što je dobro i korisno za čovjeka. Kur'anski i'džaz nije naučna teorija koja je podložna mijenjanju i promjenama. On nije plod ljudskog truda, istraživanja i rada, već on podstiče čovjeka na razmišljanje i istraživanje u svemiru. Kur'an ne sputava ljudski um u razmišljanju, ne stavlja prepreke u pogledu istraživanja i ne postoji ni jedna knjiga koja više od Kur'ana podstiče na nauku i istraživanje. Nema ni jedne naučne teorije i pravila koje je dokazano kao tačno, a da nije ostvareno kur'anskim podstrekom na razmišljanje i nema slučaja da je naučna istina koja je dokazana kao tačna bila u suprotnosti sa Kur'anom. To samo po sebi predstavlja i'džaz. Razmišljanje o onome što nas okružuje jeste ibadet i Kur'an podstrekava muslimana na razmišljanje o Allahovim stvorenjima na nebesima i na Zemlji:

"U stvaranju nebesa i Zemlje i u izmjeni noći i dana su, zaista, znamenja za razumom obdarene, za one koji i stojeći i sjedeći i ležeći Allaha spominju i o stvaranju nebesa i Zemlje razmišljaju: 'Gospodaru naš, Ti nisi ovo uzalud stvorio; Hvaljen Ti budi i sačuvaj nas patnje u vatri.'" [148]

Ovakvi ajeti podstiču čovjeka na istraživanje, razmišljanje, želju za razumijevanjem i shvatanjem onoga što nas okružuje.

Kur'an uzdiže učena čovjeka nad drugima.

"I Allah će na visoke stupnjeve uzdignuti one među vama koji vjeruju i kojima je dato znanje." [149]

"Reci:'Zar su isti oni koji znaju i oni koji ne znaju?'" [150]

Allah naređuje muslimanu da traži znanje:

"I reci: 'Gospodaru moj, Ti znanje moje proširi!'" [151]

Iz prethodno spomenutog vidimo da je naučni i'džaz Kur'ana u tome što on podstiče muslimane na razmišljanje, otvara im vrata spoznaje i poziva ih ka napretku i prihvatanju novih saznanja. Naučne istine u Kur'anu spomenute su u kontekstu hidajeta - upute. Oplođavanje biljki može biti samo od sebe i putem prenosa. Biljke se same oplođavaju u slučaju kada u cvijetu postoje muški i ženski spolovi, dok oplodnja prenošenjem biva u slučaju kada je muški spol odvojen od ženskog, kao kod palme. Jedan od načina prenošenja kod tih biljki biva putem vjetra. O tome nam govori ajet:

"Mi šaljemo vjetrove da oplođuju." [152]

Kisik je neophodan pri disanju, a njegova se količina umanjuje u višim atmosferskim slojevima. Što se čovjek više uzdiže u atmosferu, osjeća više tjeskobu u prsima i poteškoću disanja. Allah kaže:

"Pa onome koga Allah želi da uputi, raširi grudi njegove prema islamu. A onom koga želi da zavede, učini grudi njegove tijesnim, uskim, kao da se penje na nebo. Tako daje Allah gnušanje onima koji ne vjeruju." [153]

Nekada je bilo prisutno uvjerenje da je atom nedjeljiv, a u Kur'anu stoji:

"Gospodaru tvome nije ništa skriveno ni na Zemlji ni na nebu, ni koliko atom jedan, i ne postoji ništa ni manje ni veće od toga što nije u Knjizi jasnoj." [154]

A nema ništa manje od atoma do razbijanja njega samog. U nauci o embrionima naći ćemo riječi Uzvišenoga:

"Neka čovjek pogleda od čega je stvoren! Stvoren je od tekućine koja se izbaci, koja između kičme i grudi izlazi" [155] i riječi: ***"Stvara čovjeka od zakvačka"*** [156] i riječi: ***"O ljudi, kako možete sumnjati u oživljavanje, pa Mi vas stvaramo od zemlje, zatim od kapi sjemena, potom od zakvačka, zatim od grude mesa vidljivih i nevidljivih udova da vam pokažemo moć Našu! A u materice smještamo šta hoćemo, do roka određenog, zatim činimo da se kao dojenčad rađate..."*** [157]

O svemiru kao jednoj cjelini i vodi kao neophodnom faktoru za život, govori nam slijedeći ajet:

"Zar ne znaju nevjernici da su nebesa i Zemlja bili jedna cjelina, pa smo ih Mi raskomadali, i da Mi od vode sve živo stvaramo? I zar nećete vjerovati?" [158]

Ovi ajeti su naučni pokazatelji i dokazi koji su spomenuti u kontekstu Božanske upute i

zato je na ljudima da istražuju i razmišljaju. Sejjid Kutb, poznati mufessir, tumačeći riječi Uzvišenoga:

"Pitaju te o mlađacima. Reci: 'Oni su ljudima oznake o vremenu i za hadžiluk" [159]**,** kaže: "Odgovor na njihovo pitanje bio je upućen stvarnosti života tih ljudi, a ne samo da objasni naučnu teoriju. Ukazivao im je ulogu mladog mjeseca, a ta uloga je u njihovoj praksi bila bit njihova života. Ovaj ajet im nije spomenuo kruženje Mjeseca, njegove putanje i kako se to odvija. Sve to ulazi u pitanje: 'I pitaju te...' Kur'an je objavljen zbog nečeg mnogo većeg od tih pojedinosti. On nije knjiga astronomije, hemije ili medicine... - kao što neki žele da u njemu nađu sve te nauke, ili kako neki žele da nađu kontradiktornost Kur'ana i tih nauka. Oba ova pokušaja dokaz su nerazumijevanja ove Knjige i njene svrhe. Područje kur'anskog djelovanja jeste ljudski život i duša. Njegova uloga je da kod čovjeka izgradi opću sliku postojanja i da ga veže za njegova Stvoritelja, a zatim na osnovu toga da kod čovjeka izgradi sistem života koji će mu dozvoliti da upotrijebi svu svoju moć, a među tim i moć razuma. Kur'anske istine jesu konačne, krajnje istine, za razliku od naučnih koje, bez obzira na sredstva koja istraživači upotrebljavaju, nisu krajnje niti konačne istine. Ono do čega čovjek dođe svojim istraživanjem ograničeno je eksperimentima i sredstvima kojima se oni vrše. Prema tome, metodološka je greška da povezujemo konačne kur'anske istine sa činjenicama koje nisu krajnja istina, a to je sve ono što čovjek postigne svojim znanjem."

KUR'AN KAO ZAKONODAVNI I'DŽAZ

Allah, dž.š., usadio je u čovjekovu prirodu određene potrebe koje utiču na ljudsku dušu i koje mu daju smjernice u životu. Zdrav ljudski razum sprečava čovjeka da ode na stranputicu, a ljudski prohtjevi pokušavaju da nadvladaju zdrav razum koji nije uvijek u stanju da se održi na pravom putu. Zbog toga je neophodno da čovjek odgaja sebe kako bi ostao na pravom putu stavljajući pod kontrolu svoje prohtjeve i usmjeravajući ih ka dobru i onome u čemu je spas. Čovjek je po svojoj prirodi društveno biće i on ima potrebu za drugima. Međusobno potpomaganje ljudi društvena je nužnost koju nalaže sam život. Često se desi da čovjek učini nepravdu drugome iz različitih pobuda i kada se odnos među ljudima ne bi regulisao određenim zakonima koji će organizovati njihov život, odrediti međusobne odnose, štititi prava ljudi, čuvati njihovu čast – nastao bi nered među njima. Zbog toga potrebno je da svaka ljudska zajednica posjeduje zakon koji će je obuzdati i ostvariti pravednost među svim pojedincima te zajednice.

Veza između odgoja pojedinca i zajednice jaka je i neraskidiva, jedno na drugo se nadovezuje i ukoliko je pojedinac odgojen, i društvo je zdravo, i obrnuto. Kroz historijum, čovječanstvo je poznavalo različite teorije, pravce, sisteme, zakone koji su imali za cilj da

usreće pojedinca u zdravoj zajednici. Ali, ni jedan od tih sistema nije dostigao veličinu koju Kur'an postiže svojim zakonodavstvom. Kur'an počinje sa odgajanjem pojedinca, jer je on osnova društva. Njegov se odgoj zasniva na oslobađanju čovjeka od svih zabluda i na odgoju njegove svijesti kako bi bio u stanju da podnese teret hilafeta. Naređujući čovjeku vjeru u jednog Stvoritelja, Kur'an oslobađa čovjeka od praznovjerja, zabluda, pogrešnog vjerovanja; oslobađa ga od obožavanja njegovih strasti, čineći ga iskrenim robom, predanim Allahu, onim koji se posvećuje samo Gospodaru, Kome treba robovati. Time se čovjek uzdiže iznad drugih i zna da jedino utočište može naći kod svoga Stvoritelja, Kome pripada sva veličina i Koji daje dobro Svojim stvorenjima. To je spoznaja Jednog i Jedinog Stvoritelja, prije Kojeg nije ništa bilo i Koji neće nestati, Svemoćnoga, Koji Svojim znanjem sve obuhvata i Kojem ništa nije slično. Sve što postoji On je stvorio, Njemu se vraća i sve će to Njegovom voljom jednog dana nestati. Ovo je najpotpunija akida koju razum prihvata i savršeni sistem vjerovanja.

"Reci: 'On je Allah - Jedan! Allah je utočište svakom! Nije rodio i rođen nije, i niko Mu ravan nije!'" [160]

"On je Prvi i Posljednji, Vidljivi i Nevidljivi; i On zna sve!" [161]

"Sve će osim Njega propasti! Njemu sud pripada i Njemu ćete se povratiti!" [162]

"To vam je Allah, Gospodar vaš, nema drugog boga osim Njega, Stvoritelja svega; zato se Njemu klanjajte; On nad svim bdi!" [163]

"Allah sve može." [164]

"A Allah dobro vidi ono što oni rade." [165]

"On znanjem Svojim obuhvata sve." [166]

"Niko nije kao On! On sve čuje i sve vidi!" [167]

O Allahovom vahdanijjetu - jednoći Kur'an nam daje neoborive dokaze koji su u skladu sa zdravom logikom.

"Da Zemljom i nebesima upravljaju drugi bogovi, a ne Allah, poremetili bi se." [168]

Kada musliman prihvati pravilnu akidu islama, tada on treba slijediti Šerijat, koji mu Kur'an nalaže. Svakim ibadetom u islamu želi se postići dobrobit, kako pojedinca tako i zajednice. Namaz odvraća od ružnih i nevaljalih djela. Džemat je obaveza muslimanima, a isto tako je i jedan od uslova za džumu i bajram-namaz. Onaj koji klanja, njegovi osjećaji su usko povezani sa islamskim džematom u cijelom svijetu, od Istoka do Zapada, od Sjevera do Juga, jer obavljajući svoju strogu dužnost, namaz, on zna da se u istom trenutku zajedno sa svim muslimanima svijeta okreće prema istoj kibli, veličaju Allaha na isti način, upućuju Mu istu dovu, iako su daleko jedan od drugog. Za pravilan odgoj muslimana dovoljno je da pet puta dnevno stane na namaz obraćajući se Allahu. Time se on veže za Allahov zakon i između svakog namaza pred njegovim očima je stalno poruka ajeta:

"I klanjaj namaz, zaista, klanjanje odvraća od razvrata i od svega što je ružno."[169]

Zekat kao ibadet koji donosi korist zajednici, iz korijena čupa škrtost, robovanje imetku, pohlepu za dunjalukom, učvršćuje odnos između bogatih i onih koji su lišeni imetka. Time se ostvaruje dobrobit zajednici kojoj se osigurava izlazak iz krize i poteškoća. Hadž kao ibadet navikava čovjeka na teškoće i pred njegovim očima se otvara slika Allahovih stvorenja. On predstavlja svjetsku konferenciju muslimana iz cijelog svijeta koji se na jednom mjestu okupljaju, upoznavaju i razmjenjuju svoja mišljenja. Post jača kod čovjeka samokontrolu, odlučnost, stavlja strasti pod kontrolu. On je društvena pojava koju muslimani doživljavaju na isti način u cijelom svijetu u periodu od mjesec dana, predstavljajući time jednu porodicu. Obavljanjem svih ovih ibadeta musliman se odgaja sa osjećajem lične odgovornosti koju potvrđuje Kur'an:

"Svaki čovjek je odgovoran za ono što je radio."[170]

"Svaki čovjek je odgovoran za ono što sam čini."[171]

"U njegovu korist je dobro koje učini, a na njegovu štetu zlo koje uradi..."[172]

Kur'an podstiče čovjeka da okiti svoju dušu sa lijepim osobinama: saburom, iskrenošću, pravdom, dobročinstvom, blagošću, opraštanjem, skromnošću...Nakon odgajanja čovjeka kao pojedinca islam posvećuje pažnju porodici kao osnovnoj ćeliji društva. Da bi se odgovorilo na ljudsku potrebu za zadovoljavanjem njegove strasti i održavanjem ljudske vrste na halal, dozvoljen način, Kur'an propisuje brak. Bračne su veze uspostavljene na temeljima ljubavi, samilosti, duševnog smiraja, pravednog odnosa, uvažavanja posebnosti muškarca i žene i uloge koja odgovara svakom od njih dvoje.

"Jedan od dokaza Njegovih je to što za vas, od vrste vaše, stvara žene da se uz njih smirite i što između vas uspostavlja ljubav i samilost."[173]

"S njima lijepo živite!"[174]

"Muškarci vode brigu o ženama zato što je Allah dao prednost jednima nad drugima i zato što oni troše imetke svoje..."[175]

Nakon pojedinca i zajednice dolazi sistem vlasti među ljudima. Kur'an određuje propise islamske vlasti koji su nenadmašni. To je propis "šure" - dogovaranja, jednakosti i zabrana vlasti autokratije - da pojedinac radi samovoljno onako kako on hoće.

"I dogovaraj se s njima!"[176]

"I koji se o poslovima svojim dogovaraju."[177]

"Vjernici su samo braća."[178]

"Reci: 'O sljedbenici Knjige, dođite da se okupite oko jedne riječi i nama i vama zajedničke, da se nikome osim Allahu ne klanjamo, da nikog Njemu ravnim ne smatramo i da jedni druge pored Allaha bogovima ne držimo!'"[179]

To je vlast koja se zasniva na općoj pravdi. Ona se nikada ne smije oskrnaviti ili pasti pod utjecaj samoljublja, osjećaja rodbinskih veza ili društvenih faktora bogatstva ili siromaštva.

"O vjernici, budite uvijek pravedni, svjedočite Allaha radi, pa i na svoju štetu

ili na štetu roditelja; i rođak, bio on bogat ili siromašan, ta Allahovo je da se brine o njima! Zato ne slijedite strasti - kako ne biste bili nepravedni. A ako budete krivo svjedočili ili svjedočenje izbjegavali, pa Allah, zaista, zna ono što radite." [180]

Također, na pravednost čovjekova postupka ne smije uticati osjećaj osvete prema onome koji je njemu učinio nepravdu.

"O vjernici, dužnost prema Allahu izvršavajte i pravedno svjedočite! Neka vas mržnja koju prema nekim ljudima nosite nikako ne navede da nepravedni budete! Pravedni budite, to je najbliže čestitosti i bojte se Allaha, jer Allah dobro zna ono što činite." [181]

"Allah vam zapovijeda da odgovorne službe onima koji su ih dostojni povjerite i kada ljudima sudite, da pravedno sudite. Uistinu je divan Allahov savjet! A Allah, doista, sve čuje i sve vidi." [182]

Zakonodavstvo u islamskoj vlasti nije prepušteno ljudima, već ga je Kur'an odredio i napuštanje tog zakona jeste kufr, nasilje i grijeh.

"A oni koji ne sude prema onome što je Allah objavio, oni su pravi nevjernici." [183]

"A oni koji ne sude prema onome što je Allah objavio, pravi su nasilnici." [184]

"A oni koji ne sude prema onome što je Allah objavio, pravi su grešnici." [185]

"Zar oni za paganskom presudom žude? A ko je od Allaha bolji sudija narodu koji čvrsto vjeruje." [186]

Kur'an je potvrdio i odredio očuvanje pet nužnih činilaca u ljudskom društvu: života, vjere, časti, imetka i razuma. U slučaju narušavanja toga Kur'an propisuje kazne koje su poznate u islamskom fikhu pod imenom "hudud" i "džinajat".

"U odmazdi vam je opstanak, o razumom obdareni!" [187]

"Bludnicu i bludnika izbičujte sa stotinu udaraca bičem, svakog od njih!" [188]

"One koji okrive poštene žene, a ne dokažu to sa četiri svjedoka, sa osamdeset udaraca bičem izbičujte i nikada više svjedočenje njihovo ne primajte; to su nečasni ljudi." [189]

"Kradljivcu i kradljivci odsijecite ruke njihove!" [190]

Kur'an određuje međudržavne odnose u ratu i u miru između muslimana i njihovih komšija i onih koji su sa njima pod ugovorom. Zakoni koji regulišu te odnose su na najvišem nivou. Ukratko, Kur'an je potpuni zakonodavni ustav koji gradi ljudski život na najboljim vrijednostima. Zakonodavni i'džaz povezan je sa naučnim i jezičkim i'džazom i on ostaje sačuvan do Sudnjeg dana. Sama činjenica da je islamsko zakonodavstvo promijenilo tok historije i ostavilo traga u njoj dovoljan je dokaz kur'anskog i'džaza.

HADIS I SUNNET

DEFINICIJA HADISA I SUNNETA

Jezičko značenje riječi “hadis” u arapskom jeziku je: govor, kazivanje, pripovijedanje.

Terminološka definicija hadisa, tj. značenje koje koristi islamska ulema, jeste: sve ono što se pripisuje Poslaniku, s.a.v.s., od njegova govora, postupaka ili prešutnog odobravanja, te njegove psihičke (moralne) i fizičke osobine.

Jezičko značenje riječi sunnet jeste: običaj, metoda, tradicija, bez obzira bilo u pozitivnom ili negativnom smislu.

Što se tiče terminološke definicije sunneta, kod hadiske uleme nema razlike između hadisa i sunneta, tj. sunnet je isto što i hadis - sve što se pripisuje Poslaniku, s.a.v.s., od riječi, dijela i osobina. Međutim, spomenut ćemo još dvije definicije sunneta, onako kako je to definisala ulema fikha i usuli fikha.

Kod učenjaka usuli fikha sunnet je: sve ono što je poteklo od Allahovoga Poslanika, s.a.v.s., od njegovih riječi, dijela i odobravanja, ukoliko se to može iskoristiti kao dokaz za neki islamski propis.

Kod učenjaka fikha sunnet je: postupak za koji onaj ko ga uradi ima nagradu, a ako ga ne uradi namjerno i neopravdano, zaslužuje ukor, ali ne i kaznu.

Riječ sunnet upotrebljava se vrlo često u svom jezičkom značenju, tj. običaj, praksa, postupci i tradicija Allahovog Poslanika, s.a.v.s., pa ako posmatramo sa stanovišta navedenih značenja, možemo slobodno navesti sljedeću podjelu sunneta:

1 - sunnet koji je mubah;

2 - sunnet koji je mendub;

3 - sunnet koji je vadžib.

Sunnet koji je mubah: predstavlja djela koja je Vjerovjesnik, s.a.v.s.,obavljao i uobičavao, a koja nisu naređena niti je obećana nagrada za onoga ko ih uradi, kao na primjer: spavati, jesti, sjediti u slobodno vrijeme, itd.

Sunnet koji je mendub: to su ona djela za koja je predviđena nagrada onome ko ih uradi, slijedeći pri tome Poslanika, s.a.v.s., a ako ih izostavi, neće biti kažnjen. Međutim, za namjerno i neopravdano propuštanje zaslužuje ukor. Primjeri za ovu vrstu su slijedeći: sunneti kod pet dnevnih namaza, pranje pojedinih dijelova pri abdestu po tri puta, upotreba misvaka...

Sunnet koji je vadžib: to su ona djela za koje će onaj ko ih radi imati nagradu, a ako ih ne izvrši, zaslužuje kaznu. Primjeri za ovo su: pet dnevnih namaza, post mjesec dana ramazana, davanje zekata...

Dakle, da napomenemo, ovdje je riječ “sunnet” upotrebljena u svom jezičkom značenju, a ne u svom terminološkom značenju kod učenjaka.

VAŽNOST I ZNAČAJ SUNNETA

U ovom poglavlju, uz Allahovu pomoć, navest ćemo nekoliko ajeta, hadisa i citata naših časnih, dobrih prethodnika (ashaba, tabiina i tabi'-tabiina), smatrajući da će to biti sasvim dovoljno da se shvati važnost i značaj sunneta, i da će nas ovi citati podstaknuti na njegovu potpunu primjenu. No prije toga, želimo istaknuti da je sunnet jedna od dvije vrste Vahja (Objave) od Allaha, dž.š., Njegovom Poslaniku, s.a.v.s. Prva vrsta Vahja je Kur'ani-kerim.

Kaže Uzvišeni Allah, dž.š.:

"On (Poslanik) ne govori po hiru svome, to je, zaista, Objava, koja mu se objavljuje." [191]

Također, Allah, dž.š., kaže:

"Ono što vam Poslanik da - prihvatite to, a ono što vam on zabrani - klonite se. I bojte se Allaha, jer Allah, zaista, žestoko kažnjava." [192]

Ovim ajetima Allah, dž.š., naređuje da vjernici prihvate sve ono što im Poslanik, s.a.v.s., naredi i da se klone i ostave svega onoga što im on zabrani. Na kraju ajeta Allah, dž.š., upozorava da je On Taj Koji strahovito kažnjava, ako se ne budu poštovale Njegove naredbe.

Rekao je Uzvišeni:

"Reci (O Muhammede): 'Ako Allaha volite, mene slijedite i vas će Allah voljeti i grijehe vam oprostiti - a Allah prašta i Samilostan je'" [193]

A kako slijediti Allahovoga Poslanika, s.a.v.s.,ako ne znamo njegov sunnet i ako ne poznajemo hadis?!

U drugom ajetu Allah, dž.š., veli:

"I tako mi Gospodara tvoga, oni neće biti pravi vjernici dok za sudiju u sporovima međusobnim tebe ne prihvate i da onda zbog presude tvoje u dušama svojim nimalo tegobe ne osjete, i dok se sasvim ne pokore." [194]

Također, Allah, dž.š., kaže, upozoravajući one koji se suprotstavljaju Poslaniku i njegovim naredbama i koji zapostavljaju njegov sunnet:

"Neka se pripaze oni koji postupaju suprotno naređenju Poslanikovom, da ih iskušenje kakvo ne stigne ili da ih patnja bolna ne snađe." [195]

Ima još mnogo ajeta koji podstiču i obavezuju na primjenu sunneta, ukazujući na zabranu postupanja suprotno njemu, ali mi ćemo se ovdje zadovoljiti već citiranim.

Što se tiče hadisa koji govore o važnostii primjene sunneta, izdvajamo četiri.

1. Prenosi Mikdam ibn M'adi Jekrib, r.a., da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Zaista mi je dat Kur'an i još nešto slično njemu. Bojati se da neki čovjek, naslonjen na postelju (u udobnosti) kaže: 'Držite se (samo) ovog Kur'ana. Ono što u njemu nađete da je halal, smatrajte to halalom i prihvatite to tako, a ono što u njemu nađete da je (spomenuto kao) haram, smatrajte to haramom i uzmite ga kao takvog. Zaista, ono što zabrani Allahov

Poslanik, s.a.v.s., isto je kao i ono što zabrani Allah.'"[196]

2. Prenosi Džabir ibn Abdullah, r.a., pa kaže:

Rekao je Allahov Poslanik, s.a.v.s.:

"Bojati se da do nekoga od vas dospije moj hadis, a on naslonjen na postelju, kaže: "Ostavi to, ono što nađemo u Allahovoj knjizi, to ćemo i slijediti.'"[197]

3. Prenosi Irbad ibn Sarije, r.a., da je Poslanik, s.a.v.s.,rekao:

"Oporučujem vam bogobojaznost i strahopoštovanje prema Uzvišenom Allahu, poslušnost i pokornost, pa makar vam naredbodavac (zapovjednik) bio rob. Zaista, onaj koji od vas bude živio poslije mene, bit će svjedok mnogih razilaženja. Tada se držite mog sunneta i sunneta ispravnih upućenih halifa poslije mene. Držite ga se čvrsto kao kad nešto očnjacima zagrizete. Čuvajte se novina u vjeri, jer zaista je svaka novotarija bid'at[198], a svaki bid'at je zabluda."[199]

4. Ebu-Hurejre, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao:

"Svi moji sljedbenici ući će u Džennet, osim onih koji odbiju." Neko je upitao: 'A ko je taj koji odbija, o Allahov Poslaniče?' 'Ko mi se bude pokoravao - taj će ući u Džennet, a ko mi se suprotstavi - taj je odbio', odgovori Resulullah."[200]

U svim ovim hadisima Allahov Poslanik, s.a.v.s., upozorava na obaveznost slijeđenja njegovog sunneta, pogotovo u vrijeme kada dođe do razilaženja među ljudima. A mi smo upravo svjedoci tog vremena. U isto vrijeme, Poslanik, s.a.v.s., ukazuje na to da svako ostavljanje i udaljavanje od njegovog sunneta i prihvatanje novotarija u vjeri vodi u zabludu, a svaka zabluda, kao što stoji u jednom predanju, vodi u vatru.

Ostalo je još da u ovom poglavlju navedemo par citata od naših ispravnih prethodnika.

1. Prenosi Hasan el-Basri da je jednom prilikom 'Imran ibn Husajn sjedio sa svojim prijateljima, kada je neko rekao: "Nemojte nam pričati ništa drugo osim ono što je iz Kur'ana." Tada ga je 'Imran zovnuo da priđe, pa ga upitao: "Šta misliš, kada biste se ti i tvoji prijatelji prihvatili i obavezali samo Kur'ana, da li biste u njemu pronašli da je podnevski farz četiri rekata, ikindijski isto tako, akšamski tri, i da se naglas uči na prva dva? Šta misliš, kada biste se ti i tvoji ashabi obavezali samo na slijeđenje Kur'ana i prihvatili samo njega, biste li našli da je tavaf oko Ka'be u Meki sedam krugova, a isto toliko i s'aj između Safe i Merve?" Zatim je rekao: "O ljudi, uzmite od nas (ono što vam govorimo), jer, zaista, ako to ne budete uradili, zalutat ćete."[201]

2. Priča Ejjub es-Sahtijani, pa kaže: "Rekao je neki čovjek Matrefu ibn Abdullahu: 'Nemojte nam pričati ništa drugo osim onoga što je u Kur'anu.' Na to mu je Matref odgovorio: 'Mi, tako mi Allaha, ne želimo neku zamjenu za Kur'an, ali želimo onoga koji bolje od nas poznaje Kur'an' (a to su riječi Resulullaha, s.a.v.s., kroz njegove hadise)."[202]

3. Prenosi Evzaija da je Ejjub es-Sahtijani rekao: "Kada budeš pričao nekome nešto iz sunneta Allahovog Poslanika, s.a.v.s., pa ti on kaže: 'Ostavi to, pričaj nam nešto iz Kur'ana', znaj da je taj sigurno zalutao i da druge odvodi u zabludu."[203]

Iz ovoga vidimo kako su se naši ispravni prethodnici odnosili prema hadisu i sunnetu Poslanika, s.a.v.s., shvatajući ga ispravno, te kako su se odnosili prema onima koji su odbacivali ili se nemarno odnosili prema sunnetu.

Da bismo se što bolje upoznali sa praksom Allahovog Poslanika, s.a.v.s., neophodno je što bolje poznavati hadise, stalno ih iščitavati i ispravno razumijevati, kroz komentare i objašnjenja. Dakle, da zaključimo, Kur'an i hadis su povezana cjelina i ne mogu jedno bez drugog.

Da vidimo šta hafiz Halid ibn Abdul-Berr kaže u pogledu važnosti poznavanja hadisa: “Objašnjenje koje dolazi od Allahovog Poslanika, s.a.v.s., (tj. njegov hadis) dijeli se na dvije vrste:

a) kao pojašnjenje onoga što je u Allahovoj knjizi samo načelno spomenuto, kao što je npr. namaz. U hadisima dolazi pojašnjenje o namaskim vremenima, o ruku'u, o sedždi i ostalim namaskim propisima; ili poput primjera zekjata - u hadisima je došlo pojašnjenje: kada se (sa koliko imovine) daje zekjat, u koje vrijeme, šta je to što potpada pod zekjat... Također tu je primjer hadža. Allahov Poslanik, s.a.v.s., za vrijeme svoga hadža rekao je:

“Uzmite od mene hadžske propise”;[204]

b) kao dodatak u pogledu propisa spomenutih u Kur'anu, poput zabrane da se

muž pored žene oženi njenom tetkom i da je drži, zabrana jela mesa domaćih magaraca, zvjeri, itd. Allah, dž.š., naredio je pokornost slijeđenja Allahovog Poslanika, s.a.v.s., općenito i bezuslovno, isto kao što je naredio slijeđenje onoga što je u Allahovoj knjizi...”[205]

PODJELA SUNNETA I HADISA

Sunnet kod uleme usuli-fikha dijeli se na tri vrste:

- prva vrsta: sunnetul-kavlijje - tj. govor Allahovog Poslanika, s.a.v.s., npr. hadis kojeg bilježe Buharija i Muslim od Omera, r.a., da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., rekao:

"Zaista se djela vrednuju prema namjerama...";

- druga vrsta: sunnetul-fi'lijje, tj. postupci i djela Vjerovjesnika, s.a.v.s., npr. hadis kojeg bilježi Muslim od Aiše, r.a, koja kaže:

"Allahov Poslanik, s.a.v.s., kada bi ustao noću da klanja (nafilu, noćni namaz), otpočeo bi namaz sa dva kratka (lagana) rekata";

- treća vrsta: sunnetul-takririjje, tj. ono što je Vjerovjesnik, s.a.v.s., šutnjom odobrio; kao što je Poslanikovo, s.a.v.s., odobrenje ashabima da jedu guštera (dabb), kada su sjedili jednom prilikom za sofrom kojoj je Poslanik, s.a.v.s., prisustvovao, mada ga on sam nije jeo.

Što se tiče hadisa, malo više ćemo se zadržati na njegovoj podjeli.

Prvo ćemo navesti definiciju "hadisi-kudsija" i kakva je razliku između njega i Kur'ana.

Hadisi-kudsij jeste onaj hadis kojeg Allahov Poslanik, s.a.v.s., prenosi od Allaha, dž.š., započinjući ga riječima: "Rekao je Allah, dž.š..."; što nije Kur'an.

Razlike između hadisi-kudsija i Kur'ana su sljedeće:

- Kur'an je i po izrazu i po značenju od Allaha, dž.š., dok je hadisi-kudsij od Allaha po značenju, a po izrazu je od Allahovog Poslanika, s.a.v.s.;

- kur'anski stil izražavanja jeste mudžiza, dok se to ne može reći za hadisi-kudsij;.

- učenje je Kur'ana ibadet. U hadisu je navedeno da za svaki proučeni harf učač ima nagradu deset dobrih djela; dok onaj koji čita hadisi-kudsij ima nagradu kao i svaki drugi učenik koji se bavi traženjem iluma;

- za učenje Kur'ana, ako ćemo Mushaf držati u rukama, potrebno je uzeti abdest, dok to nije slučaj sa hadisi-kudsijem.

- namaz nije ispravan ako se u njemu ne prouči nešto iz Kur'ana, dok to nije uslov za hadisi-kudsij;

- cjeli Kur'an prenesen je mutevatir[206] predanjima, dok to nije slučaj sa hadisi - kudsijem; ima hadisa koji su mutevatir, ispravni (sahih), slabi (daif), hasen (prihvatljivi), i onih koji su apokrifni (mevdu').

Podjela hadisa ima više i one se razlikuju zavisno od aspekta s kojeg se dotična podjela posmatra. U prvo vrijeme, kod starih učenjaka, važila je samo jedna klasifikacija: hadis koji je makbul (prihvatljiv) i onaj koji je merdud (odbačen i neprihvatljiv). Međutim, kasnije sa

razvojem hadisa kao naučne discipline pojavljuju se detaljnije podjele, od kojih ćemo, uz Allahovu podršku, spomenuti samo one najvažnije.

Podjela hadisa na osnovu toga do koga doseže sened

1. Merfu' - to je onaj hadis čiji sened (lanac) prenosilaca doseže do Allahovog Poslanika, s.a.v.s. Ovdje spadaju i riječi ashaba, poput: “Radili smo u vrijeme Allahovog Poslanika”, ili: “Naređeno nam je...”, ili: “Zabranjeno nam je...”, i tome slično.

2. Mevkuf - to je onaj hadis čiji je sened “zaustavljen” na ashabu i ne doseže do Allahovog Poslanika, s.a.v.s., osim onog govora ashaba kojeg smo spomenuli pod “merfu”.

3. Maktu' - to je onaj hadis čiji je sened “prekinut”; ne doseže ni do ashaba, nego su to riječi ili postupci tabiina.

Podjela hadisa na osnovu njegove vjerodostojnosti (prihvatljivosti) ili slabosti (odbačenosti)

Sahih - hadis koji ispunjava pet uslova:

- spojenost lanca prenosilaca, tj. seneda (da ne nedostaje ni jedan prenosilac u njemu, kako ne bi lanac prenosilaca bio prekinut);
- da su svi prenosioci pouzdani i povjerljivi;
- da su svi prenosioci precizni u prenošenju hadisa;
- da se taj hadis ne suprotstavlja (po značenju) nekim drugim vjerodostojnim predanjima;
- da ne sadrži u sebi neku skrivenu mahanu (ille).

O svakom ovom uslovu može se pojedinačno detaljnije govoriti, a mi ćemo se zadovoljiti spomenutim. Na kraju može se zaključiti da je hadis sahih vjerodostojan (prihvatljiv), samim tim služi kao dokaz za neki islamski propis.

Hasen hadis - koji je ispod sahiha po vjerodostojnosti, ali i pored toga nije pao na nivo onog predanja koje se ne može uvažiti kao dokaz za neki vjerski propis. Tu se obično radi o hadisima čiji su prenosioci pouzdani i prihvatljivi, ali im je preciznost u prenošenju malo slabija nego kod onih koji prenose sahih hadis.

Daif-slab hadis - to je hadis koji je izgubio jedan ili više uslova koji važe za sahih hadis. U ovu vrstu spada i hadis mevdu, a to je predanje koje je apokrifno, tj. izmišljeno i pripisano Božijem Poslaniku, s.a.v.s.

Kod navedenih podjela važno je još napomenuti da se sahih hadis djeli na:

- sahih li zatihi - onaj koji je sam po sebi sahih i
- sahih li gajrihi - onaj koji je hasen, ali mnogobrojnost predanja podigla ga je na stupanj sahiha.

Isto to važi i za hadis hasen.

Podjela hadisa na osnovu broja prenosilaca koji ga prenose i broja predanja po kojima je došao.

1. Mutevatir-hadis - koji prenosi toliki broj prenosilaca u svakoj generaciji da je nemoguće

da su pogriješili, ili da su se, uslovno rečeno, dogovorili da slažu na Allahovog Poslanika, s.a.v.s. Oni ga prenose jednim od izraza koji upućuju na izravnost primanja tog predanja od prethodnika, kao što su: čuo sam, rekao je, vidio sam...

Što se tiče broja prenosilaca, jedan dio uleme pokušao je da ga odredi, tako da neki kažu da u svakoj generaciji mora biti najmanje četiri prenosioca predanja; drugi kažu deset, treći dvanaest, četvrti dvadeset, peti četrdeset...

Međutim, ispravno je da nema određenog broja prenosilaca na osnovu kojeg se ocjenjuje hadis kao mutevatir. Razlog za to je i činjenica da ako su prenosioci pouzdaniji i precizniji u prenošenju, zadovoljit će njihov manji broj, i obratno.

2. Ahad-hadis - koji ne ispunjava uslove mutevatir hadisa u pogledu broja prenosilaca. Ova vrsta hadisa se dijeli na tri podvrste:

- garib-hadis - u čijem se senedu, u bilo kojem njegovom dijelu, pojavi samo jedan prenosilac u svojoj generaciji;
- aziz-hadis koji ne prenose manje od dvojica u svakoj generaciji tokom čitavog seneda;
- mešhur-hadis - koji u svakoj generaciji prenose trojica prenosilaca ili više, a nije dostigao stepen mutevatira.

Kod ove vrste hadisa važno je napomenuti i to da se naziv "mešhur" što znači poznat, raširen, ponekad upotrebljava i u svom jezičkom značenju, te se tako za hadis kaže da je mešhur, a u stvari je poznat i raširen među narodom, ali ne i mešhur po navedenoj definiciji. Primjer takvog hadisa je: "Allahu najmrže dozvoljeno djelo jeste razvod braka." (Bilježi Hakim u svom djelu "El-Mustedrek", rekavši je da je sahih, ali je ispravno da je hadis daif).

Podjela hadisa na osnovu toga u kojem dijelu seneda je došlo do njegovog prekida

1. Mursel - to je hadis koji prenosi tabiin direktno od Vjerovjesnika, s.a.v.s., a on ga nije mogao čuti od Resulullaha, s.a.v.s.

2. Munkati'- to je hadis kojem je "prekinut" lanac prenosilaca; tako nedostaje jedan prenosilac, osim ashaba.

3. Mu'allek - to je hadis kojem na početku seneda nedostaje jedan ili više prenosilaca, pa makar ostao samo ashab koji prenosi od Allahovog Poslanika, s.a.v.s.

U osnovi, navedene tri vrste hadisa pod ovim naslovom jesu daif (slabi, neprihvatljivi) hadisi. To se da zaključiti iz same činjenice da je lanac prenosilaca prekinut, a ranije smo spomenuli da je prvi uslov za sahih hadis da sened bude spojen. Međutim, to ne mora da znači da se ovakav hadis ne može dići na stupanj hasena, ako se nađe dovoljan broj predanja koja će ga ojačati. Ovi detalji precizno se proučavaju u posebnim hadiskim disciplinama.

Ima još podvrsta hadisa, ali ovdje nam nije cilj njihovo nabrajanje, s obzirom da smo spomenuli najvažnije i najviše korištene podjele.

NAJPOZNATIJE HADISKE ZBIRKE

U ovom poglavlju ćemo se, inšaallah, upoznati sa najpoznatijim i najvrednijim zbirkama hadisa, kao i njihovim piscima.

SAHIHUL - BUHARI

Ebu Abdullah Muhammed ibn Ismail ibn Ibrahim ibn el-Mugire el-Džufi' el-Buhari, šejhul-islam, imamul-huffaz, emirul-mu'minin (predvodnik pravovjernih) u hadisu, rođen je 13. ševala 194., a umro 256. godine po Hidžri. Njegov otac Ismail slušao je predavanja poznatih tabiina: Malika ibn Enesa, Abdullaha ibn Mubareka i drugih. Umro je dok je Buharija bio još mali.

Imam Buharija kao dijete zavolio je nauku. Na putu traženja znanja odlikovao se oštroumnošću i jakim intelektom, a imao je na raspolaganju materijalna sredstva koja je naslijedio od svoga oca.

Učio je napamet hadise, imena prenosilaca, senede, itd. ,tako da gotovo i nije bilo prenosilaca o kojima nije znao puno ime, biografiju, učenost, hadise koje prenosi...

Njegov rani interes za hadis naveo ga je da već u jedanaestoj godini života prisustvuje predavanjima tadašnjih alima u rodnom mjestu. Nakon pet godina slušanja svojih šejhova i uzimanja znanja, 210. god. po Hidžri, tj. sa svojih šesnaest godina, odlazi u Meku sa svojom majkom i bratom Ahmedom, imajući u nijjetu hadž. Nakon hadža, majka i brat se vraćaju, a on ostaje u Meki šest godina, želeći da se okoristi znanjem tadašnjih mekanskih učenjaka. Od primjera njegove oštroumnosti i želje za znanjem, Allah ga milošću Svojom obasuo, jesu i same njegove riječi: “Sa svojih šesnaest godina naučio sam knjige Abdullaha ibn Mubareka napamet.”

Osim Meke odlazio je i boravio u drugim mjestima koja su važila kao centri u kojima su živjeli i boravili najveći šejhovi toga vremena. Boravio je u Šamu, Basri, Kufi, Bagdadu... Slušao je i prenosio hadise od preko 1080 šejhova.

Već sa osamnaest godina počinje da piše. Njegovo prvo djelo je: “Ashabi i tabiini”.

Od važnijih njegovih dijela su i: “Ponašanje pojedinaca”, “Historija”, “Djela robova su stvorena”, “Knjiga slabih prenosilaca hadisa i onih koji su odbačeni”, “Veliki tefsir”,

“Dizanje ruku u namazu”, “Učenje za imamom”, i mnoga druga djela.

Navest ćemo još nekoliko citata od imama Buharije i drugih velikih učenjaka, koji ukazuju

na veličinu njegove ličnosti i znanja:

Priča Selim ibn Mudžahid: “Ušao sam jednom kod Muhammeda Ibn Seleme, a on mi reče: 'Da si malo ranije došao, vidio bi dječaka koji zna napamet sedamdeset hiljada hadisa!' To me je začudilo, pa sam izašao da ga pronađem. Kada sam ga našao, upitao sam: 'Da li je to tačno?' Odgovorio mi je: 'Naprotiv, broj je još veći, nisam naišao na hadis koji ima bilo kakvu osnovu, a da ga nisam naučio napamet.'”

Sam Buharija kaže: “Znam sto hiljada sahih hadisa i dvjesto hiljada daif hadisa.”

Pripovijeda Ibn-Adijj da je čuo nekoliko šejhova kako pričaju o slučaju kada su ljudi spremili ispit Buhariji, prilikom njegovog dolaska u Bagdad. Deset osoba uzelo je po deset hadisa tako što su pomiješali lance prenosilaca i same hadise, te je svako imao hadis sa senedom koji mu ne odgovara. Pored toga, pomiješali su mjesta prenosilaca u senedima. Nakon što je Buharija došao, jedan po jedan počeli su mu prilaziti ta deseterica i pitati ga za hadise. Nakon što je čuo hadise od svakog pojedinačno, Buharija bi poslije svakog rečenog hadisa odgovorio: “Ne znam ga.”

To je izazvalo čuđenje kod prisutnih, te su pojedinci govorili: “Zar je to taj imam Buharija o kojem ste pričali?!” No, oni koji su dobro poznavali Buhariju, znali su da se tu nešto krije. Zatim je Buharija zovnuo prvog od one deseterice i rekao mu: “Hadis za koji si pitao i koji si citirao tako i tako - nije ispravan, nego glasi tako i tako...” Tako je odgovorio na svih njegovih deset hadisa. Na isti način odgovorio je i ostaloj devetérici. Svih sto hadisa ispravio je, vratio svakom hadisu odgovarajući sened i svakom prenosiocu odgovarajuće mjesto u senedu. Tu su se svi uvjerili u njegovu učenost i prihvatili ga kao imama u hadisu.

Kaže Ibn - Hadžer: “Nije čudno što je Buharija ispravio sve hadise, poznato je da je on hafiz hadisa, nego je čudno to da je popamtio odjednom sve greške koje su mu citirali, te je prilikom odgovora citirao hadis prvo onako kako ga je citirao onaj što ga je upitao (sa greškom), a onda ispravno, onako kako hadis zaista glasi.”

Nakon što se imam Buharija vratio u mjesto Buharu, njen namjesnik ga je pozvao da boravi kod njega i da podučava njegovu djecu. Na njegov poziv Buharija je odgovorio: “Ne mogu davati prednost jednom dijelu naroda nad drugim u pogledu podučavanja.” Nato je namjesnik zabranio ljudima da dolaze kod Buharije, a kada je vidio da je to nemoguće, naredio je da se protjera.

Odatle je imam Buharija otišao u naselje Biking, a onda u Herteng, gdje je i umro, prve noći mjeseca ševala, 256. godine po Hidžri. Imao je šezdeset dvije godine života. Prenosi se da je, kada je stigao u Herteng, rekao: “Gospodaru moj, zemlja mi je, koliko god da je prostrana, postala tijesna, pa me uzmi Sebi.” Kažu da nije prošlo od toga ni mjesec dana, a imam Buharija je, Allah ga milošću Svojom obasuo - preselio na ahiret.

Djelo: “El-Džami'us - sahihul - musned min hadisi Resulillahi, s.a.v.s., ve sunenihi ve ejamihi”, poznato kao “Sahihul-Buhari.”

Šta je podstaklo Buhariju da napiše "Sahih"?

Prenosi se od imama-Buharije da je rekao: "Sjedili samo jednom prilikom kod šejha Ishaka Ibn Rahuvejha, pa nam reče: 'Kada bi neko od vas sakupio u jednu sažetu zbirku hadise Allahovog Poslanika, s.a.v.s., a da su sahih...' To mi je palo na srce i počeo sam pisati 'Sahih'."

Kaže imam Buharija: "Vidio sam u snu Vjerovjesnika, s.a.v.s., a ja stojim ispred njega i sa lepezom u ruci tjeram mušice od njega. Upitao sam neke koji su dobro tumačili snove da mi protumače san te mi rekoše: 'To ti otklanjaš od Resulullaha laž i potvore, ono što mu je pripisano, a on to nije rekao.' To me je potaknulo da pišem 'Sahih'."

Vrijeme koje je imam Buharija utrošio u pisanju ovoga djela dovoljno govori koliko je ono zaista vrijedno. Kaže Buharija: "Pisao sam 'Sahih' šesnaest godina, izabrao sam hadise od šesto hiljada hadisa (koliko sam znao), i učinio sam svoju knjigu dokazom između mene i Allaha, dž.š." Također, na drugom mjestu kaže: "Počeo sam pisati svoju knjigu u Mesdžidul-haramu u Meki. Nisam u nju upisao ni jedan hadis prije nego što se nisam okupao, klanjao dva rekata i uvjerio se da je sahih..."

Da li je Buharija u svojoj zbirci obuhvatio sve postojeće sahih hadise?

Nisu svi sahih hadisi našli mjesta u "Sahihu". Sam Buharija kaže: "U svoju zbirku nisam upisao sve sahih hadise, još više je sahih hadisa ostalo koje nisam uvrstio u knjigu."

Koji su uslovi koje je postavio Buharija da bi upisao dotični hadis u svoj "Sahih"?

Uslovi koje je postavio Buharija da bi hadis bio sahih isti su oni koje smo spomenuli u poglavlju "Uslovi da bi neki hadis bio sahih", s tim što je on dodao jedan: da se ustanovi da se prenosilac sreo makar jedanput sa onim od koga prenosi hadis. Ostali učenjaci zadovoljavaju se saznanjem da su živjeli u isto vrijeme, tj. da je susret teoretski moguć.

Kolika je vrijednost Buharijinog "Sahiha"?

Učenjaci islamskog ummeta složili su se da su Buharijina i Muslimova zbirka najvjerodostojnije knjige hadisa. Također, složili su se da je najvjerodostojnija knjiga, nakon Allahove knjige, Buharijin "Sahih".

Najvažniji komentari Buharijinog "Sahiha"

1 - "Fethul-Bari fi šerhi Sahihul-Buhari" od ibn Hadžera Eskalanija.

2 - "Umdetul Kari' fi šerhi sahihul-Buhari" od Muhammeda Ibn Ahmeda el-Hanefija; poznatog kao Imam el-Ajni.

3 - “Iršadus-Sari li sahih El-Buhari” od Ahmeda ibn Muhammeda el-Hatiba el-Askalanija.

Ovo su samo neki od oko sto napisanih komentara Buharijinog sahiha, što upravo pokazuje koliko su pažnje učenjaci poklonili ovom velikom djelu.

MUSLIMOV “SAHIH”

Pisac Ebul-Husejn Muslim ibn el-Hadždžadž ibn Muslim el-Kušejri en-Nejsaburi; imam i hafiz u hadisu, rođen je 204., a umro 261. godine po Hidžri. Imam Muslim je još kao dijete zavolio nauku, kao i njegov učitelj imam Buhari. Godine 218. po Hidžri, tj. sa svojih četrnaest godina, počinje redovno slušati hadise i učiti. Nakon što je saslušao i uzeo znanje od učenjaka svog rodnog kraja, putovao je u Irak, Šam, Egipat, Hidžaz... Kada se okoristio od najvećih tadašnjih učenjaka, vratio se u svoje rodno mjesto Nejsabur. Također, imam se Muslim mnogo okoristio i od Buharije, došavši u Nejsabur, 250. godine po Hidžri, a tada je imao 46 godina.

Muslim je živio u vrijeme procvata nauke, kada je ulema dala ogroman doprinos širenju islama. U njegovo vrijeme živjeli su mnogii vrsni učenjaci, od kojih su neki bili i njegovi učitelji. Imena kao što su: imam Ahmed ibn Hanbel, Buharija, ‘Ali ibn el-Medini, Jahja ibn Seid i drugi ostaju zabilježena i nemoguće je da ih zaobiđe iko ko se iole zabavi hadiskom naukom. U svom “Sahihu” Muslim bilježi hadise od oko dvadeset dva svoja učitelja. Osim “Sahiha” Muslim je napisao još mnoga djela, od kojih su najvažnija: “Generacije prenosilaca hadisa”[207], “Imena i nadimci”, “Djeca ashaba”, “Kako razlikovati imena prenosilaca hadisa”[208], Imam Muslim je umro 25. redžepa, 261. godine po Hidžri.

Djelo: “El-Musned es-Sahih”, poznato kao “Sahih Muslim.”

Šta je podstaklo Muslima da napiše “Sahih”?

Sam Muslim u predgovoru svoje knjige spominje predanja da je sebeb pisanja ovog velikog djela odazivanje na molbu jednom njegovom učeniku, koji je od njega tražio da im ukratko, bez puno ponavljanja, sakupi i popiše sahih hadise koji govore o propisima vjere. Hatib el-Bagdadi u svom djelu “Historija” spominje da se taj učenik zvao Ahmed ibn Seleme.

Vrijednost Muslimovog “Sahiha”

Učenjaci su se složili da je Muslimov “Sahih” po vrijednosti odmah iza Buharijine zbirke, osim nekih učenjaka Magriba koji smatraju da je Muslimova zbirka ispred Buharijine. Postoji i treće preovladavajuće mišljenje, a to je da su ova dva djela na istom nivou.

Najvažniji komentari Muslimovog "Sahiha"
1.-"El-Minhadž, šerh Sahih Muslim ibnul-Hadždžadž" od imama Nevevija;
2.-"Ed-Dibadž 'ala Sahih Muslim ibn el-Hadždžadž" od imama Sujutija;
3.- "Ikmalu ikmalil-muallim" od Muhammeda el-Veštanija.

SUNEN EBU - DAVUD

Ebu - Davud Sulejman ibnul-Eš'as ibn Ishak ibn Bešir ibn Šeddad el-Ezdi es-Sidžistani; imam, šejhus-sunne, muhaddis Basre, rođen je 202., a umro 275. godine po Hidžri.

Svoje je djelo nazvao "Es-Sunen". Povod za njegovo pisanje jeste zahtjev stanovnika Meke, koji su od Ebu - Davuda tražili da im sastavi djelo u kojem će spomenuti hadise iz kojih se mogu izvući islamski propisi. Nakon što je Imam sastavio i poslao im traženo djelo, pitali su ga da li je sve što je u njemu sahih. Na to im je Ebu - Davud odgovorio pismom: "...tražite od mene da vam saopćim da li su hadisi koje sam naveo u svom 'Sunenu' najvjerodostojniji koje znam u pojedinim poglavljima... Da, takvi su. U pojedinim poglavljima sam citirao samo po jedan ili dva hadisa, bez obzira što u tom poglavlju ima više sahih hadisa... To što sam ponekad citirao hadis nekoliko puta, onako kako je došao u različitim predanjima, jeste stoga što je došlo više predanja sa nekim dodatkom, koji je koristan... Ponekad sam, pak, skratio dugačak hadis, jer da sam ga citirao cijelog, možda se ne bi moglo razaznati zašto sam ga citirao u tom poglavlju...U 'Sunenu' nisam uvrstio ni jedan hadis u čijem senedu ima prenosilac koji je odbačen (kao nepouzdan), a ako se našao koji hadis koji ima čudno značenje i koji se suprotstavlja sahih predanju, ukazao sam na njega, a naveo sam ga jer u dotičnom poglavlju nisam našao drugi. Također, ukazao sam na hadise koji su jako slabi i koji imaju neku slabost u senedu. One na koje nisam ukazao i nisam o njima ništa spomenuo, oni su dobri, ali, opet, jedni bolji i vjerodostojniji od drugih..."

Iz ovoga se da zaključiti da nije sve što je u "Sunenu" Ebu - Davuda sahih, nego da ima i slabih hadisa. To je stoga što pisci zbirki sunena nisu uslovljavali vjerodostojnost svih hadisa koje bilježe u svoja djela (za razliku od pisaca sahiha), već su se zadovoljavali citiranjem najvjerodostojnijih i najboljih hadisa koji su imali dotično tematsko poglavlje.

Najvažniji komentari Ebu - Davudovog Sunena
1- "Šerh Me'alimis-sunen" od Hamda ibn Muhammeda el-Hattabija.
2- "Mirkatus-su'ud 'ila sunen Ebu - Davud" od imama Sujutije.
3-"Avnul-Ma'bud šerh Sunen Ebu - Davud" od šejha Šemsul-hakka Abbadija.

DŽAMI' EBU - 'ISA ET - TIRMIZI

Ebu -'Isa Muhammed ibn 'Isa ibn Surre ibn Musa ibn ed-Dahak es-Selemi et-Tirmizi; hafiz hadisa, pisac mnogih djela, rođen je 209., a umro 279. godine po Hidžri.

Njegovo se djelo zove "Džami'ut-Tirmizi" ili "Sunenut-Tirmizi". Rekao je Tirmizi: "Nakon što sam napisao ovo djelo, predočio sam ga učenjacima Hidžaza pa su izrazili zadovoljstvo, zatim sam ga predočio učenjacima Horosana - i oni su izrazili zadovoljstvo. U čijoj kući se nađe ova knjiga, kao da je u njoj Poslanik, s.a.v.s.,koji govori..." Neki smatraju da je Tirmizijina zbirka treća po vrijednosti među hadiskim zbirkama, odmah nakon Buharijine i Muslimove. Drugi da je na četvrtom, nakon Ebu- Davudove, a prije Nesaijine; a treći, od kojih je imam Ez-Zehebi, da je na petom: nakon Ebu- Davudove i Nesaijine. Imam Ez-Zehebi kaže: "Džami'ut-Tirmizi" je ispod stupnja "Sunena" Ebu- Davuda i Nesaije, jer je u njemu citirao hadise koje prenose El-Meslub, El-Kelbi i njima slični."[209]

Tirmizi je citirao hadise u svojoj zbirci, klasificirajući ih i raspoređujući po poglavljima, a svako poglavlje nosi naslov određenog islamskog propisa (ili je u obliku pitanja). U svakom poglavlju citira po jedan ili više hadisa, zatim navodi mišljenje učenjaka fikha o tom pitanju. Nakon toga spominje stupanj hadisa (sahih, hasen, daif), govori o senedu, prenosiocima, mahanama u hadisu, ako ih ima, navodi puteve kojima je hadis došao, ako ih ima, te ukazuje na hadise koji odgovaraju dotičnom poglavlju riječima: "Također, u ovom poglavlju prenosi taj i taj, od tog i tog... od ashaba."

Hadise koje bilježi Tirmizi u svom "Sunenu" možemo podijeliti u četiri grupe:

- hadisi koji su sigurno vjerodostojni, a to su oni koje su citirali i Buharija i Muslim u svojim zbirkama;

- hadisi koji zadovoljavaju uslove trojice imama: Ebu- Davuda, Nesaije i Tirmizije[210];

- hadisi koje je citirao kao dokaz onim koji imaju suprotan stav od onog na što upućuje prvi hadis (ili hadisi) u poglavlju, iako sadrži u sebi neku mahanu (slabost na koju je upozorio i ukazao;

- slabi hadisi, kojima je slabost veća od one koja je u trećoj grupi. Sam Tirmizi kaže: "U svojoj knjizi ubilježio sam samo one hadise po kojima radi (i koje prihvata) bar neko od učenjaka fikha." To je uslov koji je tako širok da ga je lahko zadovoljiti, te pod koji potpada mnogo vrsta hadisa.

Najvažniji komentari Tirmizijinog "Džami'a"

-"Tuhfetul - Ahvezi" od Abdurrahmana el-Mubarekfuria.

- Komentar od Ibn Sejjid en-Nasa, kojeg nije stigao dovršiti, a dovršio ga je hafiz El- Iraki.

SUNEN EN-NESAI

Ebu- Abdurrahman Ahmed ibn Šu'ajb ibn ‘Alijj ibn Bahr En-Nesai; hafiz, šejhul-islam, rođen je 210., a umro 303. godine po Hidžri.

“Es-Sunenul-Kubra” prvo je djelo koje je napisao hafiz En-Nesai. Prilikom jednog njegovog putovanja, odnosno povratka u Egipat, prolazio je kroz Palestinu, te ga je emir jedne pokrajine upitao: “Da li je sve što je u tvom 'Sunenu' sahih?” Odgovorio je da nije. Tada mu je emir rekao: “Odvoji ono što je sahih.” Potom je sahih hadise odvojio u zasebnu zbirku i nazvao je 'El-Mudžteba' (Odabrani). Ta zbirka je poznata i kao: “Es-Sunenus-Sugra”. Rekao je En-Nesai: “Kada sam odlučio napisati 'Es-Sunen', klanjao sam istiharu, tražeći od Allaha, dž.š., da mi obznani kako da postupim sa hadisima koje prenose ljudi o kojima mi je nešto bilo na srcu (nisam bio zadovoljan njihovim predanjima), te mi je prevagnulo mišljenje da ostavim hadise koje oni bilježe.”

Hafiz Ibn - Rešid kaže: “Hafiz En-Nesai se mnogo založio da objasni slabosti koje pojedini hadisi nose u sebi. Općenito govoreći, u njegovoj knjizi je broj hadisa i slabih prenosilaca najmanji nakon Buharijine i Muslimove zbirke od hadisa iz šest poznatih djela.” Najznačajniji komentar Nesaijinog Sunena jeste komentar imama Es-Sujutija.

SUNEN IBN-MADŽE

Ebu - Abdillah Muhammed ibn Jezid ibn Madže; hafiz hadisa, mufessir, pisac “Sunena”, “Historije”, “Tefsira” i drugih djela. Rođen je 209., a umro 273. godine po Hidžri.

Njegovo djelo je poznato po imenu “Sunen Ibn- Madže”.

Prvi koji je ovo djelo uvrstio skupa sa ostalih pet zbirki u zajednički naziv “Kutubus-sitte”, (šest djela), jeste Ebu - Fadl Muhammed ibn Tahir. Umjesto Sunena Ibn - Madže, drugi kao šestu zbirku ubrajaju “Muvett'a”, od imama Malika.

Ovo djelo je poput ostalih “sunena” poredano po poglavljima koja sadrže hadise o propisima. Hafiz Ibn- Madže zabilježio je zbirku sahih, hasen, daif i nešto čudnih (munker) i lažnih (mevdu') hadisa. Zbog toga je njegova zbirka po stupnju ispod ostalih pet spomenutih.

Broj hadisa u ovoj zbirki je 4341, od toga 3002 koji su zabilježili pisci pet spomenutih djela, svi ili neko od njih. Od ostalih, tj. 1339 koje oni nisu uvrstili u svoje zbirke, 428 je sahih, 199 sa hasen (dobrim), 613 sa daif i 99 sa jako slabim ili lažnim senedom. Najvažniji komentar ove zbirke jeste “Kratki komentar” od Es-Sujutija.

MUSNED AHMEDA IBN HANBELA

Šejhul-islam, Sejjidul-muslimin, hafiz, imam, Ebu- Abdillah Ahmed ibn Muhammed ibn Hanbel ez-Zuhejli, eš-Šejbani, rođen 164, a umro 241 godine po Hidžri.

Njegovo djelo je poznato kao "Musned Ahmeda ibn Hanbela." Ovo je djelo prema imenima ashaba. Prvo spomene ashaba, a zatim hadise koje on prenosi od Poslanika, s.a.v.s. Što se tiče redosljeda ashaba, prvo je stavio one koji su prije primili islam, pa onda one koji su poznatiji i koji su više doprinijeli širenju vjere i više bili uz Poslanika, s.a.v.s. Tako su na prvom mjestu četverica prvih halifa, te uz njih šesterica koji su obradovani Džennetom, tako da oni čine "Ašere mubešširin" (deset obradovanih Džennetom), i tako redom.

Što se tiče broja ashaba, on je nešto veći od 690, a broj žena koje prenose hadise od Poslanika, s.a.v.s., u "Musnedu" je 96.

Šejhul-islam Ibn - Tejmije kaže: "Uslov koji je sebi postavio imam Ahmed da bi hadis zabilježio u 'Musnedu' strožiji je od uslova Ebu - Davuda. Ebu - Davud u svom 'Sunenu' bilježi hadise od prenosilaca koje je imam Ahmed ostavio i nije bilježio od njih. Također, imam Ahmed nije bilježio hadise od prenosilaca za koje se zna da lažu, kao što je Muhammed ibn Seid el-Meslub i njemu slični.[210] Međutim, dešava se, mada rijetko, da prenosi hadise od slabih prenosilaca, koje su učenjaci ocijenili kao takve zbog slabog pamćenja."

"Musned" Ahmeda ibn Hanbela nema puno komentara. Jedan od njih je "Bulugul-emani min esrar el-fethir-rebbani", od Ahmeda ibn Abdurrahmana es-Sa'tija.

MUVETTA' IMAMA MALIKA

Ebu - Abdullah Malik ibn Enes el-Asbehani; imamul muslimin, hafiz, fekihul-umme, šejhul-islam.

Djelo je poznato kao "Muvetta' imama Malika".

Imam Malik kaže: "Ovu svoju knjigu predočio sam fakihima Medine, njima sedamdeseterici , te su se saglasili sa mnom o njoj, pa sam je nazvao 'Muvetta' (Pripremljena)."

Također, jedan od razloga što je knjiga nazvana tim imenom jeste to što je imam Malik olakšao i prilagodio hadise ljudima (vatta-'e) sakupivši ih u jednu zbirku, te je stoga ona muvetta', tj.-olakšana, prilagođena i podesna.

Što se tiče stupnja ovoga djela, na njega će nam najbolje ukazati riječi imama Šafije koji kaže: "Najvjerodostojnija knjiga nakon Allahove knjige je Muvetta' imama Malika."

Ovo se ne kosi sa onim na što su se složili učenjaci, tj. da su najvjerodostojnije i najispravnije knjige “Sahih” Buharije i Muslima, i to iz dva razloga:

- ovaj govor imama Šafije bio je prije nego što su napisana djela Buharije i Muslima, jer kada je imam Šafija umro (240. god. po Hidžri), imam Buharija je imao tek desetak godina. Imam Muslim je mlađi od Buharije desetak godina;

- većina onoga što je u “Muvetta-u” nalazi se u Buharijinom i Muslimovom “Sahihu”, a ono što nije u “Četiri sunena”.

Prema tome, Muvetta' imama Malika je na stupnju iza dva “Sahiha”.

Dva najznačajnija komentara “Muvetta” su:

- “El-Istizkar fi šerhi mezheb i ‘ulemail-emsar”
- “Et-Temhid lima fil-Muvetta i ‘ulemail-emsar”
- “Et-Temhid lima fil-Muvetta'i minel-me'ani vel-esanid”oba od Ibn Abdul-Berra.

Od ostalih zbirki hadisa, poznatije su: Hakimov “Mustedrek”, Ibn- Hibbanov “Sahih”, “Sahih” od Ibn- Huzejme, “El-Mu'džemul-kebir” od Taberanija, “Sunen” od Darekutnija, “Es-Sunen el- kubra” od Bejhekija i druge.

Prostor nam ne dozvoljava pisanje o svakoj ovoj zbirci pojedinačno, što se može uraditi u zasebnom djelu koje bi bilo posvećeno knjigama napisanim iz oblasti hadisa.

UKRATKO O ASHABIMA KOJI NAJVIŠE PRENOSE HADISA

U ovom poglavlju spomenut ćemo samo šest ashaba koji su prenijeli najveći broj hadisa od Allahova Poslanika, s.a.v.s.[211]

Ebu - Hurejre, r.a.; imam, fakih, mudžtehid, hafiz, ashab Allahovog Poslanika, s.a.v.s., poznat kao Ebu - Hurejre-ed-Devsi el-Jemani. Postoji mimoilaženje oko njegovog pravog imena, ali je najispravnije da se zove Abdurrahman ibn Sahr. Nazvan je Ebu-Hurejre, r.a., (otac mačeta) po onome što sam kaže: “Našao sam mače, uzeo ga i stavio u rukav, te su mi dali taj nadimak.”

Od Allahovog Poslanika, s.a.v.s., uzeo je mnogo ‘iluma i teško da se ko može porediti s njim.

Buharija kaže: “Hadise od Ebu - Hurejrea prenosi osam stotina prenosilaca, čak i više.”

Drugi su rekli: “Primio je islam početkom sedme godine po Hidžri. Dakle, bio je uz Poslanika, s.a.v.s., svega četiri godine.

Prenosi Vehb ibn Munebbih od svog brata Hemmama, da je rekao: “Čuo sam Ebu - Hurejrea, r.a., da kaže: 'Niko od ashaba Poslanika, s.a.v.s., ne prenosi više hadisa od mene, osim Abdullaha ibn Amra, on je pisao, a ja nisam.'”

A Ebu - Enes Malik ibn Ebi - Amir kaže: “Došao je čovjek od Talhe ibn Ubejdullaha i rekao mu: 'O oče Muhammedov, vidiš li ovoga Jemenca (Ebu - Hurejru)? Je li tačno da on zna hadise Allahovog Poslanika, s.a.v.s., bolje od vas? Od njega čujemo mnoge stvari koje ne čujemo od vas. Ili on, možda, govori da je Poslanik, s.a.v.s., nešto rekao, a nije?!' Talha mu je na to odgovorio: 'To što je on čuo od Poslanika, s.a.v.s., ono što mi nismo, nema sumnje. A reći ću ti i zašto: 'Mi smo bili iz uglednih porodica, vlasnici imanja i stoke i imali smo dosta posla. Dolazili smo kod Poslanika, s.a.v.s., krajem dana, a on je bio siromašni gost kod vrata Poslanika, s.a.v.s., njegova ruka je bila uz ruku Vjerovjesnika. Prema tome, nema sumnje da je čuo ono što mi nismo.

I još nešto; nikada nećeš naći nekoga u kome ima imalo hajra da će reći da je Poslanik, s.a.v.s., rekao nešto što nije rekao.'”

Abbas ibn Džurejri veli: “Čuo sam od Ebu - Osmana en-Nehdija kako kaže: “Ugostio sam Ebu - Hurejru sedam dana, pa sam primijetio da se on, njegova žena i sluškinja naizmjenično mijenjaju u ibadetu - svako po trećinu noći. Klanja jedno, zatim probudi drugo, te on klanja i probudi treće.”

Ebu - Hurejre je bio veoma dobrog pamćenja, kao što smo već naveli. Nije poznato da je i jednom pogriješio u hadisu.

Hišam ibn ‘Urve kaže: “Aiša i Ebu - Hurejre su umrli 57. godine po Hidžri.”

I na kraju kratke biografije ovog imama u kur'anskim, hadiskim i fikhskim znanostima još da kažemo da broj hadisa koje on prenosi od Poslanika, s.a.v.s., a koji su zabilježeni, iznosi 5374 hadisa.

Aiša, r.a., - Ummul-mu'minin: kći halife Allahovog Poslanika, s.a.v.s., Ebu - Bekra ibn Kuhafe es-Siddika.

Učinila je Hidžru zajedno sa svojim roditeljima. Allahov Poslanik, s.a.v.s., oženio se njom prije Hidžre, nakon što je umrla Hatidža bint Huvejlid, tj. desetak mjeseci prije Hidžre. Broj hadisa koje ona prenosi od Vjerovjesnika, s.a.v.s., a koji su zabilježeni, iznosi 2210. Aiša, r.a., rođena je u islamu i mlađa je od Fatime, r.a., osam godina. Sama Aiša, r.a., kaže: “Ne pamtim roditelje, osim kao muslimane.”

Amr ibn el-'As je jednom prilikom upitao: “O Allahov Poslaniče, ko ti je najdraži?” Odgovorio je: “Aiša.” Rekao sam: “A od ljudi?” Odgovorio je: “Njen otac.”

Ebu - Musa kaže: “Nikada nama, ashabima Resulullaha, neki hadis nije bio nejasan, a da kod Aiše, r.a., kada bi je upitali, nismo našli odgovor i ilum o tom hadisu.”

Kaže Ebu-ed-Duha: “Pitali smo Mesruka da li je Aiša, r.a., dobro poznavala nasljedno pravo?” Odgovorio je: “Tako mi Allaha, vidio sam starije i uglednije ashabe Vjerovjesnika,

s.a.v.s., kako je pitaju o propisima nasljednog prava."

Ez-Zuhri veli: "Kada bi se poredilo znanje Aiše sa znanjem svih ostalih žena, znanje Aiše bilo bi vrednije."

Šu'be kaže: "Obavijestio nas je Abdurrahman ibn Kasim od svog oca da je Aiša postila dan za dan."

Majka vjernika, r.a., preselila je na ahiret 57. godine po Hidžri.

Abdullah ibn Omer, r.a., sin je Omera ibnul-Hattaba, imam, uzor, šejhul-islam, poznat je kao Ebu - Abdurrahman el-Kurejši el-Adevi el-Mekki el-Medeni. Još kao dijete primio je islam, a zatim sa ocem učinio Hidžru. Njegova majka je Zejneb, kći Maz'una i majka žene Allahovog Poslanika, s.a.v.s., Hafse.

Mnogo korisnog znanja (hadisa) prenio je od Poslanika, s.a.v.s. Sa vojskom u bitkama je išao sve do Šama, Iraka, Basre i Perzije.

Često se može čuti sljedeći govor: "Abdullah ibn Omer slijedio je (tragove) Vjerovjesnika, s.a.v.s., na svakom mjestu na kojem bi klanjao. Allahov Poslanik, s.a.v.s., imao bi običaj da stane i da se odmori ispod jednog drveta, a Abdullah ibn Omer obilazio bi to stablo i zalijevao ga da se ne bi osušilo."

Upitali su Nafi'a: "Šta bi Ibn- Omer radio u kući?" Odgovorio je: "Vi to ne možete. Abdestio bi za svaki namaz posebno, a između dva namaza učio bi Kur'an."

Nafi' veli: "Ibn - Omer, r.a., nije umro dok nije oslobodio (ropstva) preko hiljadu ljudi."

Ima toliko fetvi i govora (mudrosti) od Ibn - Omera da bi se opširno djelo od toga moglo sastaviti.

Kaže Ebu - Nu'aj: "Abdullah ibn Omer, r.a., umro je pred sam kraj sedamdeset i treće godine po Hidžri."

Enes, r.a., sin je Malika ibn en-Nadra, imam, muftija, karia, muhaddis, poznat i kao Ebu - Hamza el-Ensari el-Hazredži en-Neddžari el-Medeni, sluga Allahovog Poslanika, s.a.v.s., njegov učenik i posljednji je, od svih njegovih ashaba, preselio na ahiret.

Enes ibn Malik kaže: "Stigao je Vjerovjesnik, s.a.v.s., u Medinu kada mi je bilo deset godina, a kada je umro, imao sam dvadeset godina."

Enes, r.a., bio je stalno uz Poslanika, s.a.v.s., pomno ga pratio, služio i slušao od njega, otkako je učinio Hidžru, pa sve dok nije umro. Također je nekoliko puta sa Resulullahom, s.a.v.s., išao u bitke.

Ishak ibn Abdullah ibn Ebu-Talha kaže: "Enes mi je ispričao slijedeće: 'Jednog dana je moja majka Ummu Sulejm došla kod Vjerovjesnika, s.a.v.s., noseći me, a ja sam bio pokriven dijelom njene odjeće. Rekla je: 'O Allahov Poslaniče! Ovo je mali Enes, moj sin. Donijela sam ga da ti služi, pa učini dovu Allahu, dž.š., za njega.' Tada je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: 'Gospodaru moj, uvećaj mu imetak i porod (tj.podari mu veliki imetak i dobar porod).'"

Enes kaže: “Tako mi Allaha, moj imetak je zaista velik, a broj moje djece i unučadi je oko stotinu.”

Priča Ebu - Hurejre, r.a., pa kaže: “Nisam vidio nikoga da mu namaz više liči na namaz Allahovog Poslanika, s.a.v.s., od Enesa.”

Enes ibn Malik, r.a., umro je 93. godine po Hidžri u svojoj 103. godini života.

Abdullah ibn Abbas, r.a., veliki alim ummeta, fakih svog vremena, imam u tefsiru, poznat kao Ebul-Abbas, sin amidže Resulullaha, s.a.v.s., el-Kureši el-Hašimi el-Mekki. Rođen je tri godine prije Hidžre. Oko trideset godina je bio uz Poslanika, s.a.v.s., i prenosi dobar dio hadisa od njega. Bio je lijepog lica i građe, visok, ozbiljan i umjeren, velikih intelektualnih sposobnosti i čiste duše.

Ibn - Abbas preselio je u Medinu tek one godine kada su muslimani ušli u Meku, a primio je islam još prije toga. Vjerodostojno predanje od njega govori: “Bili smo ja i moja majka (tada) od nemoćnih, ja dijete, a ona žena.”

I još je rekao: “Pomilovao me je Resullullah, s.a.v.s., po kosi i učinio dovu da mi Allah, dž.š., da mudrost (hikmet).”

Ez-Zubejr ibn Bekkar veli: “Umro je Poslanik, s.a.v.s., a Ibn - Abbasu je bilo trinaest godina.”

Prenosi Seid ibn Džubejr od Abdullaha da je rekao: “Noćio sam jedne noći u kući svoje tetke Mejmune, pa sam donio i stavio vode za abdest Božijem Poslaniku, pa je on upitao: 'Ko je ovo donio?' Na to prisutni odgovoriše: 'Abdullah'. Na to Poslanik, s.a.v.s., prouči dovu za mene: 'Gospodaru moj, poduči ga tefsiru i fikhu (razumjevanju) vjere.'”

Mudžahid veli: “Nikada nisam vidio nekoga kao što je bio Ibn - Abbas. Umro je kao veliki imam, alim ovog ummeta.”

Ibn - Abbas, r.a., umro je 67. ili 68. godine po Hidžri.

Džabir ibn Abdullah, r.a., puno ime mu je Džabir ibn Abdullah ibn Amr ibn Hiram, veliki imam, mudžtehid, hafiz, ashab Allahovog Poslanika, s.a.v.s., fekih, poznat i kao Ebu - Abdullah i Ebu - Abdurrahman el-Ensari el-Hazredži es-Selemi el-Medeni.

Prenosi dosta hadisa od Poslanika, s.a.v.s. Bio je muftija u Medini u svoje vrijeme, a živio je nekoliko godina nakon Ibn - Omera, r.a.

Džabir veli: “Jedne noći je Vjerovjesnik, s.a.v.s., od Allaha, dž.š., tražio oprosta za mene dvadeset i pet puta.” Također, kaže: “Rekao nam je Poslanik, s.a.v.s., na dan 'Ugovora na Hudejbiji': 'Vi ste danas najbolji stanovnici Zemlje.' Tada nas je bilo hiljadu i četiri stotine.”

Umro je, sedamdeset osme godine po Hidžri u svojoj devedeset četvrtoj godini života.

POŽRTVOVANJA I PUTOVANJA U CILJU SAKUPLJANJA HADISA

Još u vrijeme Allahovog Poslanika, s.a.v.s., pojedina plemena koja su bila udaljena od Medine slala su mu pojedince ili grupe da nauče propise islama i da se vrate i prenesu ih svom plemenu. Također, pojedini su ashabi prelazili velike razdaljine da bi pitali Poslanika, s.a.v.s.,o onome što ih je interesovalo ili im je bilo nejasno. Naravno, treba imati na umu teškoće i opasnosti na putu u ono vrijeme, kada prevozna sredstva i sigurnost nisu bila poput sadašnjih.

Buharija bilježi u svom "Sahihu" od 'Ukbeta ibn Harisa, kada je saznao da je jedna žena dojila i njega i njegovu ženu, da je odmah uzjahao konja, a bio je u Meki, te krenuo za Medinu. Došavši, upitao je Vjerovjesnika, s.a.v.s., za propis čovjeka koji, ne znajući, oženi sestru po mlijeku. Poslanik, s.a.v.s., odgovorio mu je: "Kako, a već je rečeno?!" (tj.da je haram-zabranjeno).

Nakon Resulullahove, s.a.v.s., smrti, briga, požrtvovanje i traženje njegovog sunneta još više su se povećali, prvenstveno zbog toga što su se (od tabi'ina pa nadalje) počele pojavljivati razne grupacije i pojedinci sa opasnim idejama, novotarijama i zabludama od kojih se trebalo zaštititi, ukazati na njih i zaštititi sunnet Allahovog Poslanika, s.a.v.s.

Evo nekih primjera požrtvovanja tog vremena:

Imam Seid ibn Musejjeb kaže: "U traženju samo jednog hadisa znao sam putovati danima."

Ebu -'Alkije er-Rijahi priča: "Nekada bismo čuli neko predanje u Basri da se prenosi od nekog ashaba, pa se ne bismo time zadovoljili sve dok ne bismo otišli u Medinu i čuli to predanje od tog ashaba lično."

Da su se ta putovanja i zalaganja isplatila, pokazuju primjeri koji govore o njihovim rezultatima, kao što su saznanja o izmišljenim hadisima, greškama prilikom prenošenja, ili, pak, oživljavanje predanja koje je već bilo "zamrlo", itd.

Mu'mel ibn Ismail veli: "Obavijestio me je jedan pouzdan prenosilac o vrijednostima sura u Kur'anu. Rekao je da to predanje prenosi Ubejj ibn K'ab od Poslanika, s.a.v.s. Upitao sam ga: 'Ko je tebe obavijestio o tom hadisu?' Odgovorio je: 'Taj i taj, u mjestu

El-Medajin, i još je živ.' Otputovao sam do njega i pitao ga: 'Ko je tebi ispričao taj hadis?' Rekao je: 'Jedan šejh iz mjesta Vasit i još je živ.' Otišao sam do njega i pitao isto pitanje. Odgovorio je: 'Šejh iz Basre mi je ispričao taj hadis.' Otišao sam do njega, a on me je uputio kod šejha koji živi u mjestu Ibadan, a od kojeg je čuo taj hadis. Kada sam stigao, taj šejh me je uzeo za ruku i uveo u kuću. Kad tamo, a ono grupa sufija okupljena oko svog šejha. Tada mi je rekao: 'Od ovog šejha sam čuo hadis.' Upitao sam: 'O šejh, od koga si ti čuo hadis?' A on mi odgovori: 'Ni od koga! Vidio sam da ljudi ostavljaju (zanemaruju) Kur'an, pa smo među njih ubacili i raširili ovaj hadis, da bi se vratili Kur'anu.'"[212]

ŠTETNE POSLJEDICE NEPOZNAVANJA SUNNETA (HADISA)

Sama činjenica da je hadis drugi izvor Šerijata (islamskog prava) dovoljno govori o opasnosti njegovog nepoznavanja. Onaj ko ne poznaje dovoljno sunnet Allahovog Poslanika, s.a.v.s., u opasnosti je da učini nešto što je zabranjeno, ili, pak, da uradi nešto za što očekuje nagradu, ali ona izostane jer posao nije urađen onako kako to propis zahtijeva.

Uslovi da bi neki ibadet bio primljen kod Allaha, dž.š., jesu:

- ihlas (iskreno učinjeno djelo isključivo u ime Allaha, dž.š.);

- El-Mutabe'a (slijeđenje Poslanika, s.a.v.s., tj. da se djelo obavi onako kako ga je obavio Resullulah, s.a.v.s.)

U Kur'anu je došla naredba o obavljanju namaza. Pojašnjenje namaskih vremena, način obavljanja namaza i sl. došlo je u sunnetu Vjerovjesnika, s.a.v.s. Pa ako bi neko došao i rekao: "Ispunio sam sve uvjete za namaz i hoću da klanjam isključivo radi Allaha, dž.š., podne - namaz, ali neću klanjati farz četiri nego pet rekata", nema sumnje da je taj namaz neispravan.

Evo i par hadisa koji govore o opasnostima i posljedicama nepoznavanja suneta:

'Irbad ibn Sarije kaže: "Rekao je Allahov Poslanik, s.a.v.s.: 'Oporučujem vam bogobojaznost prema Uzvišenom Allahu, poslušnost i pokornost, čak i ako vam rob bude zapovjednik. Zaista, onaj od vas koji bude živio nakon mene vidjet će i biti svjedok mnogih razmimoilaženja. Vi se tada držite mog sunneta i sunneta pravednih halifa nakon mene. Prihvatite ga, čvrsto ga držeći, i čuvajte se novotarija u vjeri. Jer svaka je novotarija bid'at, svaki bid'at je zabluda, a svaka zabluda vodi u vatru."[213]

Aiša, r.a., veli da je Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Ko nešto novo uvede u vjeru, što nije od nje, odbacuje se."[214]

A u Muslimovom predanju: "Ko uradi neki posao koji nije od naše vjere, taj mu se posao odbacuje."

DANAŠNJI ODNOS MUSLIMANA PREMA SUNNETU

Na veliku žalost, moramo konstatovati da se danas, općenito u svijetu, čak i u velikom broju islamskih zemalja, ne pridaje ni približno dovoljna pažnja sunnetu Allahovog Poslanika, s.a.v.s. Hadisi se tek tako prepričavaju, prenose i spominju bez ikakvog uticaja na onoga ko ih sluša, kao i na onoga ko ih sam spominje. Postali su puka priča. Kroz nepraktikovanje sunneta najbolje se vidi koliko se on zaista zanemaruje. Ko se imalo osvrne oko sebe, to mu nije teško zaključiti.

I ne samo to. Ima slučajeva da se hadisi odbacuju, negirajući se njihova vjerodostojnost, samo zato što se njihovo značenje ne razumije, pa makar bili zabilježeni i kod Buharije i Muslima, što je čitav ummet prihvatio kao tačno.

Kod nas, u ovom teškom vremenu, nije rijedak slučaj da neko bude opomenut hadisom, a on odgovori: “Ne interesuje me...”, ili “Šta ti znaš, to je sigurno daif...”, ili “Nije to to...”, “ovako su mene naučili.”

KNJIGE IZ PODRUČJA HADISA, DO SADA PREVEDENE KOD NAS

Od prevedenih i odštampanih knjiga hadisa jesu i sljedeće:

- Četiri toma Buharijinog “Sahiha”;
- Izbor iz zbirke hadisa- “Rijadus-salihin”, od imama En-Nevevija;
- “Sedamdeset i sedam hadisi-kudsijja”;
- “Četrdeset hadisa” od imama En-Nevevija;
- “Es-Sunne” od Mehmeda Handžića, što je, ustvari, prijevod i komentar “Četrdeset hadisa” koje je sakupio En-Nevevi.

Molim Allaha, dž.š., da ovaj kratki osvrt na hadis i njegov značaj bude podsticaj muslimanima kod nas da se čvrsto prihvate sunneta Poslanika, s.a.v.s.

ISLAMSKO VJEROVANJE

ISLAMSKO VJEROVANJE

ZNAČENJE I POTREBA VJERE

Vjera je čovjekova urođena potreba. Ima pitanja na koja odgovara samo vjera. Nema čovjeka kome nije stalo do toga da sazna kako i zašto je došao na ovaj svijet i šta će sa njim biti poslije smrti? Čovjeka zanimaju takva pitanja i za njih on traži odgovor, a prirodne nauke nisu u stanju da ga zadovolje. Bez objave ne bismo znali da osim ovoga postoji budući svijet i Sudnji dan, kada će se svi ljudi iskupiti pred Allahom, dž.š., radi polaganja računa za djela počinjena na dunjaluku.

Vjera nas uči da će nas Allah, dž.š., na Sudnjem danu nagrađivati za dobra djela, a kažnjavati za zlo koje smo počinili.

Da je vjera čovjeku potrebna, govori i činjenica da je ona toliko stara koliko je star i ljudski rod. Od prvog čovjeka pa kroz čitavu historiju ljudskoga roda nije bilo naroda bez nekog oblika objave. Kad to nije bila objavljena vjera, onda je to bila vjera koju su ljudi sami izmislili. Vjera nas jača i hrabri. Ona nam uliva pouzdanje u Allaha, dž.š., Koji je najčvršći oslonac. Vjera nas bodri na ustrajnost i ne da nam posustati. Podstiče nas da činimo sve što je dobro, a odvraća nas od svakoga zla.

Čak i čovjek koji za sebe tvrdi da ne vjeruje u Boga, ipak ima neku vjeru i uvjeren je u pobjedu neke svoje ideologije. Govoreći o nevjernicima, Allah, dž.š., kaže:

"Vama vaša vjera, a meni moja."[215] Dakle, iako se govori o nevjernicima, spominje se njihova vjera, bez obzira što je ona pogrešna i neispravna zbog čega su i nazvani kafirima (nevjernicima). Iz toga slijedi da nema čovjeka, a da u nešto ne vjeruje, pa makar govorio za sebe da je nevjernik.

Zbog svega toga, vjera je svakom čovjeku neophodno potrebna i čovjek ne može živjeti bez nje.

SPOZNAJA BOGA

Postoje dva izvora na osnovu kojih čovjek može doći do spoznaje Boga. Prvi je izvor Allahova objava, a drugi ljudski razum.

Svojim razumom, čovjek može doći do spoznaje da postoji Uzvišeno Biće -Svemogući Stvoritelj. Kada posmatra predmete oko sebe, čovjeku je sasvim jasno da nijedan taj predmet nije slučajno niti sam od sebe nastao, već da svaki predmet ima svoga proizvođača. Pametan čovjek zna da nema knjige bez autora, kuće bez zidara, mlijeka bez krave, jabuke bez drveta, itd. U svim ovim slučajevima proizvođači su ljudi, životinje ili biljke. Ako navečer posmatramo vedro nebo, vidjet ćemo mnogo zvijezda. Kao razumni ljudi, doći ćemo do zaključka da ni ogroman broj nebeskih tijela nije nastao sam od sebe niti slučajno. I njih je neko stvorio. Jesu li to ljudi, biljke ili životinje?

Taj NEKO je svakako neizmjerno jači, umniji i sposobniji od čovjeka, pogotovo kad smo svjesni činjenice da On održava red u svemiru na najsavršeniji način. Sve ovo jasno govori da postoji UZVIŠENO BIĆE Koga mi muslimani zovemo ALLAH. Na ovakav način razum dolazi do spoznaje Boga.

Razum može čovjeka dovesti do spoznaje o postojanju Boga, ali razumom se ne može spoznati Bog sa svojim osobinama i svojstvima. To je moguće samo putem objave.

Drugi put spoznaje jeste Allahova objava koju Allah, dž.š., šalje preko nekog od Svojih poslanika. Oni ljudima obznanjuju postojanje Jednog Boga i pri tome im donese jasne dokaze Njegova postojanja te ih pozivaju u robovanje jedino tome Bogu. Ljudi su pred izborom: da prihvate neoborivu činjenicu postojanja Boga ili da je odbiju i izaberu zabludu i nevjerstvo.

IMAN-VJEROVANJE

Islamska je ulema ovako definisala iman:

“Iman je čvrsto vjerovanje srcem, očitovanje jezikom i praktična potvrda djelima.”[216]

U Kur'anu imamo mnogo dokaza o ovakvom definisanju imana, a jedan od njih jeste i ovaj: Kaže Uzvišeni Allah, dž.š.:

“Pravi vjernici samo su oni koji u Allaha i Poslanika Njegova vjeruju, i poslije više ne sumnjaju, i bore se na Allahovom putu imecima svojim i životima svojim. Oni su iskreni.” [217]

U njemu se jasno vidi da je iman uvjerenje koje u sebi nema nikakvih primjesa niti sumnji i djelo izraženo kroz borbu imovinom i životom na Allahovom putu. Samo uvjerenje nije dovoljno da bi iman bio ispravan i iskren. Potvrda imana koji je u srcu mora biti izražena kroz

vanjska djela. Iman koji je u srcu odražava se na djela i u skladu s jačinom imana su i brojnost i veličina djela.

Iz ovoga se vidi da postoje tri osnovna područja na kojima se očituje iman, a to su:

- srce: od koga se zahtijeva uvjerenje u Allahovu jednoću, strah od Njega, traženje utočišta i oslanjanje isključivo na Allaha, dž.š.;

- jezik: čija je funkcija izgovaranje dva šehadeta (vjerovanje u Allaha, dž.š., i Njegovog Poslanika, s.a.v.s., slavljenje Allaha, istigfar i pozivanje Allahu;

- djelo organa: namaz, zekat, post, džihad, nauka, trgovina, zemljoradnja, industrijska proizvodnja, ostvarujući time Allahovo naređenje u pogledu ljudske uloge na Zemlji, u skladu s islamskim učenjem;

- onaj koji vjeruje samo srcem i jezikom to očituje, a djelima ne potvrđuje, taj je asija (nepokoran) Allahu, dž.š., i Poslaniku, s.a.v.s., i zaslužuje kaznu.

KADA I KAKO ČOVJEK POSTAJE VJERNIK?

Čovjek postaje vjernikom muslimanom potpunim prihvatanjem dva šehadeta, i njihovim javnim izgovaranjem: “Ešhedu en la ilahe illellah ve ešhedu enne Muhammeden 'abduhu ve resuluhu” (“Svjedočim da nema drugog istinskog boga pored Allaha i svjedočim da je Muhammed Njegov rob i Poslanik”). Prvi šehadet zahtijeva od čovjeka da porekne sve što ljudi obožavaju mimo Allaha a što se naziva lažnim božanstvima. Kaže Uzvišeni:

“Znaj da nema boga osim Allaha.” [218]

Znači posvjedočiti da je jedini istinski Bog Allah i poreći sva lažna božanstva jeste značenje prvog dijela šehadeta. Poslanik, s.a.v.s., kaže:

“Ko kaže da nema drugog boga osim Allaha, i u tome bude iskren, ući će u Džennet.” [219]

Drugi dio šehadeta “Muhammedun resulullah” znači vjerovati da je Muhammed, s.a.v.s., poslan od Uzvišenog Allaha i potvrđivati sve ono sa čim je poslan, te se povinovati naredbama i kloniti se svega od čega nas odvraća. To podrazumijeva obožavati Allaha onako kako je to Poslanik, s.a.v.s., radio i vjerovati da je on bio čovjek, Allahov rob i Poslanik. Zato je i rekao:

“Ne uzdižite me kao što su kršćani veličali Isa'a, sina Merjemina. Ja sam samo rob. Recite: ‘Allahov rob i poslanik.’”[220]

Muhammed, s.a.v.s., sam niječe sebi bilo kakav stupanj i tretman koji bi ga izdigao iznad običnog čovjeka i Poslanika i to zahtijeva od nas da ne bismo i mi pripisali Allahu druga kao što su to kršćani učinili.

POVEĆAVANJE I SMANJIVANJE IMANA

Koliko je djelo važno kao sastavni dio imana, vidjet ćemo iz sljedećeg. Naime, iman u svim periodima čovjekovog života nije uvijek isti. Nekada je slabiji, a nekada jači. Stoga su islamski učenjaci, na osnovu kur'anskih ajeta i hadisa, zaključili da se iman povećava povećanjem dobrih djela, a smanjuje sa smanjenjem činjenja dobrih djela i griješenjem. Kaže Uzvišeni Allah, dž.š.:

"A kada im se ajeti Njegovi uče, vjerovanje im se povećava." [221]

"... što se tiče vjernika, sura im je povećala vjerovanje." [222]

"... i to im je samo povećalo vjerovanje i predanost." [223]

A dokazi iz hadisa jesu slijedeći:

1. Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao je: "Iman se sastoji iz sedamdeset i nekoliko stupnjeva. Najveći stupanj je la ilahe illellah, a najmanji uklanjanje smetnje s puta, a i stid je dio imana."[224] Iz hadisa se jasno vidi da je iman poredan po stupnjevima, tj. nije uvijek iste jačine.

2. "Ko od vas vidi neko loše djelo neka ga izmijeni rukom, ako ne može rukom, onda neka ga promijeni jezikom, a ako ne može ni jezikom, onda neka ga prezire srcem, a to je najslabiji vid imana..."[225]

3. Kaže Omer (govoreći ashabima: "Dođite da zajedno povećamo iman", a potom su spominjali Allaha."[226]

Svaki čovjek može kod sebe osjetiti kako mu se iman povećava i smanjuje. Ako je veći iman, on je zadovoljniji, bogobojazniji, širokogrudniji i ima osjećaj prostranosti u prsima. A ukoliko se umanji, tmuran je, potišten, lahko zapada u grijeh, osjeća tjeskobu u prsima i sl.

Postoje faktori koji pomažu povećanju imana i oni su dostupni svakome. Među najvažnijima su:

1. nauka: izučavanjem islamske nauke postiže se uvjerenje i spoznaja. Kao što kažu Džundub ibnu Abdullah i Ibn - Omer: "Naučili smo vjerovati, naučili smo Kur'an učiti, pa smo povećali svoj iman."[227]

Alim se više boji Boga zato što Ga je više spoznao. Kaže Uzvišeni Allah, dž.š.:

"A Allaha se najviše boje među Njegovim robovima učeni"[228];

2. djelo: povećanjem činjenja dobrih djela povećava se uvjerenje i jača iman, a smanjivanjem dobrih i povećanjem loših djela i slijeđenjem strasti smanjuje se iman;

3. zikr-spominjanje Allaha i razmišljanje: spominjanjem Allaha, dž.š., učenjem Njegovih ajeta i lijepih imena, čovjek uspostavlja imansku vezu sa Allahom i od sebe odbacuje nemarnost i lijenost.

IMAN I ISLAM

U poznatom hadisu kojeg prenosi Omer ibn el-Hattab, Džibril, a.s., upitao je Poslanika, s.a.v.s.: "Muhammede, reci mi šta je islam." On reče:

"Da svjedočiš da nema drugog boga osim Allaha i da je Muhammed Allahov rob i poslanik, da klanjaš namaz, da daješ zekat, da postiš ramazan i da obaviš hadž ako budeš u mogućnosti."

"Reci mi šta je iman?"

"Iman je da vjeruješ Allaha, Njegove meleke, Njegove knjige, Njegove poslanike, Sudnji dan i da vjeruješ u Božije određenje dobra i zla (kada' i kader).[229]

Kada se govori o imanu i islamu, često se miješaju ova dva termina. Jedni kažu da su to različiti termini sa posebnim značenjima, te da je iman uvjerenje a islam djelo dok drugi kažu da je to jedno te isto i da su iman i islam sinonimi, jer je nekada Poslanik, s.a.v.s., spomenuo iman u značenju islama i islam u značenju imana. Kaže Poslanik, s.a.v.s.:

"Iman je svjedočenje da nema drugog boga mimo Allaha, obavljanje namaza, davanje zekata, post ramazana..."[230]

Ovdje je iman objašnjen definicijom islama. U drugom hadisu spominje se da je iman dio islama: "... pa koji je vid islama najbolji? Rekao je: 'Iman...'"[231] Ovdje je iman upotrijebljen u jezičkom značenju a islam u terminološkom. Zaključuje se da su iman i islam jednog značenja s terminološkog stanovišta i da oboje sadrže uvjerenje, očitovanje jezikom i potvrdu djelima. Ponekad se pravi razlika kada hoće da se razluči jezičko od terminološkog značenja. U suštini, svejedno je da li rekao za osobu musliman ili mu'min, jer kada kažemo musliman, onda ne niječemo njegovo čvrsto uvjerenje, a kada kažemo mu'min, onda ne niječemo njegova djela.

Potvrdu da su ta dva termina isti pojam imamo i u ovom kur'anskom ajetu:

"Pravi vjernici su samo oni čija se srca strahom ispune kada se Allah spomene, a kada im se riječi Njegove kazuju, vjerovanje im učvršćuju i samo se na Gospodara svoga oslanjaju, oni koji molitvu obavljaju i dio onoga što im Mi dajemo - udjeljuju. Oni su zbilja pravi vjernici, njih počasti i oprost i obilje plemenito kod Gospodara njihova čekaju." (El-Enfal 2-4)

Ovdje je Allah, dž.š., spomenuo i rad srca i rad organa.

IMANSKI ŠARTI

Da bi čovjek bio musliman, potrebno je ispunjavati određene uvjete vezane za vjerovanje i uvjerenje. Takvih uvjeta (šartova) ima šest i oni su poredani ovim redoslijedom u Kur'anu i hadisu.

1. vjerovanje u Allaha;
2. vjerovanje u meleke;
3. vjerovanje u Allahove knjige;
4. vjerovanje u poslanike;
5. vjerovanje u Sudnji dan;
6. vjerovanje u Allahovu odredbu bila dobra ili loša (po nas).

Uzvišeni Allah, dž.š., kaže:

"Poslanik vjeruje u ono što mu se objavljuje od njegova Gospodara, i vjernici - svaki vjeruje u Allaha, i meleke Njegove, i poslanike Njegove: "Mi ne izdvajamo ni jednog od poslanika Njegovih." I oni govore: "Čujemo i pokoravamo se; oprosti nam, Gospodaru naš; Tebi ćemo se vratiti." [232]

"O vjernici, vjerujte u Allaha i Poslanika Njegova i Knjigu koju On Svome Poslaniku objavljuje i u Knjigu koju je objavio prije. A onaj ko ne bude vjerovao u Allaha, i u meleke Njegove, i u knjige Njegove, i u poslanike Njegove, i u onaj svijet-daleko je zalutao." [233]

Kaže Poslanik, s.a.v.s.: "Iman je da vjeruješ u Allaha, Njegove meleke, knjige, poslanike, Sudnji dan i da sve što se događa biva s Božijom voljom i određenjem."[234]

PRVI IMANSKI ŠART

DOKAZI POSTOJANJA ALLAHA, DŽ.Š.

Dokazati postojanje Boga važno je onima koji do spoznaje dolaze samo putem razuma i opipljivih činjenica. Muslimanu je jasno na osnovu Objave da Bog postoji te oni drugim dokazima samo dopunjuju svoje saznanje.

1. Fitra (urođena ljudska narav)

Fitra (urođena ljudska narav) jeste najbolji dokaz koji upućuje na postojanje Uzvišenog Bića, Koje se zove Allah, dž.š. Kur'an ne posvećuje puno pažnje direktnom dokazivanju postojanja Boga, zato što urođena ljudska priroda i duša koju nije onečistila prljavština širka potvrđuju postojanje Uzvišenog Allaha, dž.š. On je stvorio duše i one su već tada bile svjesne Njegova postojanja. Kaže Uzvišeni:

"I kad je Gospodar tvoj iz kičmi Ademovih sinova izveo potomstvo njihovo i zatražio od njih da posvjedoče protiv sebe: 'Zar Ja nisam Gospodar vaš?' - oni su odgovorili: 'Jesi, mi svjedočimo' - I to da na Sudnjem danu ne reknete: 'Mi o ovome nismo ništa znali.'" [235]

U drugom ajetu koji izravno govori o ljudskoj prirodi Allah, dž.š., kaže:

"Ti upravi lice svoje vjeri, kao pravi vjernik, vjeri, djelu Allahovu, prema kojoj je On ljude stvorio - ne treba da se mijenja Allahova vjera, jer je to prava vjera..." [236]

Jedino urođeni instikt može objasniti stalnu čovjekovu potrebu da u nešto vjeruje. Svaka ljudska zajednica je u nešto vjerovala. Nekada su nasljeđivali vjerovanje u bogove od svojih starih, a nekada ih sami izmišljali. U svakom čovjeku postoji potreba za vjerom, samo je jedan dio ljudi tokom svoga života pod uticajem raznih faktora potiskuje. Pogrešno usmjereni književnici, nastavnici, profesori i drugi kulturni radnici često nastoje izmijeniti ljudsku prirodu i pri tome zaprljati je zabludjelim idejama. Roditelji su, također, faktor koji zna učiniti dosta na zatiranju čiste urođene prirode.

Poslanik, s.a.v.s., u jednom hadisu kaže:

"Svako se dijete rodi u čistoj prirodi, potom ga njegovi roditelji učine jevrejom ili kršćaninom ili vatropoklonikom."[237]

Primjećujemo da Poslanik, s.a.v.s., nije rekao:

"Pa ga njegovi roditelji učine muslimanom", jer je islam ovom djetetu urođen. Islam je njegova osnova, a kršćanstvo, jevrejstvo i mazdeizam (vatropoklonstvo) nametnuti su mu od njegovih najdražih. To je zaista velika nepravda.

2. Kozmološki dokaz

Iz svakodnevnog života znamo da ne postoji ni jedan proizvod bez svoga proizvođača, a to znači ni jedna posljedica bez svoga uzroka. Najveći primjer za to jeste sam čovjek.

Uzročnici dolaska čovjeka na svijet jesu njegovi roditelji. Ni jedan čovjek nije sam sebe prouzročio, niti je nastao slučajem. I naši roditelji imaju svoga uzročnika, i tako dalje sve do prvog čovjeka, Adema, a.s., koji, isto tako, nije sam od sebe postao. Svim ovim uzrocima mora postojati prauzrok, Uzrok svih uzroka od Koga je sve poteklo i za Koga se sve veže jeste Stvoritelj svega, Onaj Koji nije stvoren - Uzvišeni Allah, dž.š.

3. Teleološki dokaz

Teleološki dokaz ogleda se u savršenom redu i harmoniji u svemiru. Kaže Allah, dž.š.:

"Stvaranje nebesa i Zemlje, smjena noći i dana, lađa koja morem plovi s korisnim tovarom za ljude, kiša koju Allah spušta s neba pa tako u život vraća zemlju nakon mrtvila njezina - po kojoj je rasijao svakojaka živa bića, promjena vjetrova, potčinjeni oblaci koji između neba i Zemlje lebde - doista su dokazi za one koji pameti imaju."[238]

Nebesa i Zemlja u svemiru nisu sami od sebe nastali niti su ih ljudi stvorili. Na Zemlji živimo i koristimo njena dobra. Od Sunca nam dolazi toplota i svjetlost dok nam Mjesec pokazuje računanje vremena. Usljed kretanja Zemlje oko Sunca i njenog nagiba prema Suncu imamo godišnja doba koja imaju svoje odlike i za koja su vezani različiti poslovi.

Smjenjivanje noći i dana jeste veličanstven primjer Allahove moći. On nam je učinio dan za rad a noć za odmor i sve je savršeno stvorio.

Mora i rijeke su Allahova znamenja. Da nije njih, lađe ne bi imale po čemu ploviti, niti bi imale svoju svrhu koja se ogleda u prenošenju ljudi i onoga što im koristi. Kao što se lađa ne može zamisliti bez svoga kapetana koji njom upravlja tako ni ovaj svemir ne može biti bez svoga upravljača, a to je Allah, dž.š.

Kiša je odraz Allahove milosti svemu živom na Zemlji. Sve što raste i razvija se, u ovisnosti je o kiši. Kad bi stalno sijalo Sunce, sve bi bilo sasušeno i sprženo i ne bismo imali ništa: ni voća ni povrća. Nakon dugotrajne suše izvori presuše i pojavi se nedostatak vode. Allah, dž.š., nam daje kišu koja sve to u život vraća, i od nje ovise i ljudi i životinje.

Životinje koje Allah stvori, također, imaju veliku ulogu na ovom svijetu. Koriste ljudima i sastavni su dio prirode. One su među najvećim izvorima ljudske ishrane, koriste se u proizvodnji i u druge svrhe.

Uloga vjetrova je neprocjenjiva. Oni tjeraju oblake koji nam donose blagoslovljenu kišu. Vjetrovi prenose polenov prah i pomažu oprašivanju biljaka. Vjetrovi nas rashlađuju i vrše druge važne zadatke. Ni njih nije čovjek stvorio niti oni rade po ljudskim zakonima. Stvorio ih je Uzvišeni i On im je odredio zakone po kojima će se ponašati.

Znamo da na Zemlji postoji mnogo više vode nego kopna. Voda se isparava i pretvorena u paru penje se do određene visine gdje se kondenzira. Potom se ponovo iz oblaka vraća na Zemlju, ali sada u tečnom stanju kao kiša. Oblaci se kreću po Allahovoj odredbi, a tjeraju ih vjetrovi.

I tako, sve ima svoj red i svoju svrhu. Ništa u Allahovom zakonu nije bez svrhe. Zato je cilj ovoga teološkog dokaza da objasni red i svrsishodnost u prirodi koja upućuje na postojanje Jednog Jedinog Allaha, dž.š.

4. Moralni dokaz

Ovaj dokaz zasniva se na činjenici da u svakom čovjeku postoji moralni osjećaj za dobro i zlo. Zato je čovjek nekad raspoložen i zadovoljan, a nekada mrzovoljan i nezadovoljan.

Kada učini dobro, on je veseo i zadovoljan, a kada učini zlo, on je mrzovoljan i nelagodno se osjeća. Navedimo jedan primjer koji će nam pojasniti kako moralni zakon u čovjeku upućuje na postojanje Allaha, dž.š.

Dešava se da čovjek ubije čovjeka na pravdi Boga i niko od ljudi ne vidi to ubistvo. Za ubicu se dugo vremena ne zna. Ubica se uspio izvući i spasiti od ljudskog gonjenja, ali se nije uspio spasiti od unutrašnje kontrole, njegove grižnje savjesti koja ga progoni i noć i dan zbog počinjenog zla. Ona ga natjera da se sam preda vlastima. On bi, možda, i pokušao da sakrije svoje nedjelo, ali ga njegov unutarnji sudac, moralni zakon u njemu, goni na priznanje i otkrivanje. Taj moralni zakon jeste nešto što čovjek nije mogao steći sam, jer bi, u suprotnom, njime mogao upravljati i sakriti zločin. Taj osjećaj grižnje savjesti - moralni zakon usadio nam je Uzvišeni Tvorac, Koji nas najbolje poznaje. I koliko god čovjek nastojao da se oslobodi toga, nikad neće uspjeti. Moralni zakon u nama još je jedan dokaz Allahovog postojanja.

5. Historijski dokaz

Uvjerenje plemena i naroda od prahistorije kroz hiljade godina da postoji Bog zasniva se na zakonima zdravog razmišljanja. Zato je tako uvjerenje čvrst dokaz da Bog postoji. Pamet zato i postoji da bi ljude vodila istini i pravdi, a ne zabludi i neistini. Nemoguće je zamisliti da bi tolika plemena i toliki narodi kroz čitavu historiju, od početka ljudskog roda, živjeli u zabludi o postojanju Boga.

6. Nastanak života na Zemlji

Jedan od najčvršćih dokaza postojanja Boga jeste nastanak života na Zemlji. Postoje među ljudima brojne teorije o nastanku svijeta. Jedni su tvrdili da je život na Zemlju došao s nekih drugih planeta iz svemira. Bilo je učenjaka koji su tvrdili da je život na Zemlji nastao iz mrtve materije - samorođenjem, ili kako se to u biologiji zove "autobiogeneza". Međutim, ova teorija je davno oborena kao i sve druge slične njoj. Kako je moguće da iz mrtvoga nastane nešto živo? Mrtvo je ništa, a iz ničega ne može nastati nešto.

Nema života iz mrtve materije. Za život je potreban život. Prema tome, izvući ćemo zaključak i reći: život na Zemlji stvorio je vječno Živi, Koji ne umire - Allah, dž.š. Zato je nastanak života na planeti Zemlji jedan od najjačih dokaza postojanja Boga.

Neki kažu da je život na Zemlji i sve što vidimo nastalo slučajno. Upitamo li takve za najobičniju olovku, da li je nastala sama od sebe, odgovor će biti da nije. Kako je onda moguće da nešto tako ogromno i složeno kao što je vasiona - sa kojom se nikako ne može porediti olovka - nastane slučajno.

7. Logički dokaz

U knjizi "Šerhul - akide el-vasitijje" prenosi se da su neki ljudi iz Indije došli kod Ebu-Hanife da sa njim raspravljaju o postojanju Boga. Tražili su od njega dokaz o postojanju

Boga. Ebu - Hanife im reče: “Razmišljam o lađi punoj namirnica i robe kako siječe morske valove i putuje sama do svoga pristaništa. Kada je stigla i istovarila teret, otišla je nazad. U njoj nije bilo ni kapetana niti radnika nosača koji istovaraju robu.”

Indijci rekoše:

“O tome razmišljaš?!”

“Da” - reče Ebu - Hanife.

“Onda ti nemaš pameti! Je li moguće da lađa dođe sama bez kapetana, potom da se istovari i vrati nazad?! To je nemoguće.”

Ebu - Hanife reče:

“Ne možete shvatiti da jedna obična lađa putuje sama bez kormilara, a možete pojmiti da ova nebesa, Sunce, Mjesec, zvijezde, planine, bilje, životinje i ljudi postoje bez svoga Stvoritelja.”

Tada su shvatili da ih je Ebu - Hanife pobijedio upotrijebivši njihove dokaze. Nisu mu mogli ništa na ovo odgovoriti.[239]

VJEROVANJE U ALLAHA, DŽ.Š.

Vjerovanje u Allaha, dž.š., znači: “Čvrsto uvjerenje da je Allah, dž.š., Gospodar svega, Vladar i Stvoritelj. On Jedini zaslužuje da Mu se robuje i da se svi ibadeti (namaz, post, zekat, dove, nadanja, strah, poslušnost i poniznost) jedino Njemu iskazuju. On je opisan svojstvima savršenstva i lišen svih nedostataka.”

Iz definicije se vidi da je ključ vjerovanja jednoća Allaha, dž.š., - tevhid - u svemu. Tevhid se ogleda u tri područja i to:

1. tevhidur-rububije - Allahovo gospodarstvo;
2. tevhidul-uluhijje - Allah, dž.š., jedini je dostojan obožavanja;
3. tevhidul-esmai ves-sifati - Allahova, dž.š., jedinstvenost u pogledu Njegovih imena i svojstava.

TEVHIDUR - RUBUBIJJE

Tevhid predstavlja obožavanje Jednog Jedinog Allaha. Zbog toga je On stvorio džine i ljude.

"A džine i ljude stvorio sam samo zato da Mi robuju..." [240]

Allah je poslao ljudima poslanike da bi ih pozivali u priznavanje Allahove neprikosnovene jednoće.

- Poslanici su svoje misije ljudima uvijek započinjali sa pozivanjem u vjeru Allahove jednoće. Uzvišeni kaže: "Prije tebe ni jednog poslanika nismo poslali, a da mu nismo objavili: ***'Nema boga osim Mene, zato se Meni klanjajte.'"***[241]

- Poslanik, s.a.v.s., učio je svoje drugove da poziv u islam započinju tevhidom. Tako je Muazu prilikom odlaska u Jemen rekao: "Neka bude prvo čemu ćeš ih pozivati svjedočenje da nema drugog boga osim Allaha."[242]

- Nevjernici Meke nudili su Muhammedu, s.a.v.s., bogatstvo, ženidbu po njegovom izboru i druge vrste ovosvjetskih uživanja u zamjenu za napuštanje poziva u tevhid i nenapadanje njihovih tobožnjih bogova.

- Zadatak svakom muslimanu jeste da u svom društvu uspostavi tevhid, da poziva njemu, jer on ujedinjava i vjernike.

Postoje i brojne koristi od vjerovanja u tevhid, a najvažnije jesu svakako sreća na dunjaluku i uspjeh na ahiretu. Zatim, tevhid je uzrok iskupljenju od grijeha. Njime se čovjek oslobađa robovanja i potčinjenosti nekom drugom biću mimo Allaha, dž.š. Tevhidom čovjek postaje neovisan. On je izvor ljudske sigurnosti jer puni ljudsko srce neograničenom mirnoćom, tako da se mu'min nikog drugog ne boji osim Allaha, dž.š. Tevhid je izvor duševne snage koja se pretvara u nadu koja se opet ispoljava totalnim povjerenjem i oslanjanjem na Uzvišenog Stvoritelja.

Definicija ovog tevhida glasi: "Čvrsto uvjerenje da je Allah, dž.š., Gospodar svega i da nema drugog gospodara mimo Njega."

To znači priznati da je Allah, dž.š., Jedini Stvoritelj svega postojećeg, da je On Jedini Vladar, da On oživljava i usmrćuje, da On Jedini donosi korist, da On prima dove, da On opskrbljuje i daruje, da On sprečava i dozvoljava, Njemu sve pripada i u Njegovim rukama je sva vlast. On kaže:

"Gospodar vaš je Allah, Koji je nebesa i Zemlju u šest vremenskih razdoblja stvorio, onda se nad Aršom uzvisio; On tamom noći prekriva dan, koja ga u stopu prati, a Sunce i Mjesec i zvijezde pokoravaju se Njegovoj volji. Samo On stvara i upravlja! Uzvišen neka je Allah, Gospodar svjetova!"[243]

Također, u ovu vrstu tevhida ubraja se vjerovanje da samo Allah, dž.š., može nešto halalom ili haramom učiniti.

TEVHIDUL-ULUHIJJE - ALLAH, DŽ.Š., JEDINI NEPRIKOSNOVENI BOG KOME SE IBADET ČINI

Čvrsto uvjerenje da je Allah, dž.š., jedini istinski, neprikosnoveni Bog i da nema drugog boga mimo Njega, te da se svi oblici ibadeta jedino Njemu iskreno upućuju.

Pravi je vjernik iskren u svojoj ljubavi prema Allahu, dž.š., u svome strahu i nadi, u dovi, oslanjanju, poslušnosti, poniznosti i pokornosti i drugim vidovima ibadeta. To je suština ovog tevhida. Ova vrsta tevhida bila je predmet raskola i razilaženja između poslanika i njihovih naroda od Nuha, a.s., pa do Muhammeda, s.a.v.s.

Tevhidul-uluhujje sadrži u sebi i rububijje i tevhidul-esmai vessifati. Onaj Koji vjeruje da postoji samo jedan Bog dostojan obožavanja, taj vjeruje da je On i Gospodar i Onaj koji opskrbljuje i proživljava. Ali onaj koji vjeruje da je Allah, dž.š., Gospodar, ali ne vjeruje da je On i jedini Bog kome se čini ibadet, njegovo vjerovanje nema smisla. Ovdje je važno napomenuti da se pod pojmom Bog misli na ono što se obožava. Tako je ispravno reći da ima pravi Bog, Koji zaslužuje da bude obožavan i postoje lažna božanstva ili bogovi koje ljudi obožavaju, a nisu dostojni tog obožavanja. S ovim u vezi kada vidimo da bilo ko čini ibadet nekom drugom, uz ili mimo Allaha, dž.š., kažemo da ga on uzima za svoje božanstvo, bez obzira što ga, možda, tako ne zove, jer činiti ibadet nekom drugom, uz ili mimo Allaha, dž.š., jeste širk.

Ovaj tevhid razdvaja monoteiste od politeista. Onaj koji vjeruje u ovaj tevhid on je monoteista, a ako ne vjeruje, onda je politeista. Zbog ovog tevhida smo stvoreni i svi poslanici su slati zbog njega.

"Prije tebe ni jednog poslanika nismo poslali, a da mu nismo objavili: 'Nema boga osim Mene, zato se Meni klanjajte!'" [244]

Svi su govorili: "Bojte se Allaha, vi nemate drugog boga." [245]

U tevhidur-rububijje vjerovali su i mušrici u doba Poslanika, s.a.v.s., ali ih samo ovo vjerovanje nije uvelo u islam bez ostalih vrsta tevhida, te je Poslanik, s.a.v.s., ratovao protiv njih i dozvolio njihovu krv i imetke. Ova vrsta tevhida jeste potvrđivanje Allahove jednoće kroz Njegova djela. Oni su vjerovali da Allah, dž.š., daje nafaku, kišu, da je On sve stvorio, ali nisu vjerovali da je Allah, dž.š., jedini Bog kome se upućuje ibadet (tevhidul-uluhijje), a ovo je, u stvari, plod vjerovanja da je Allah jedini Gospodar.

TEVHIDUL-ESMAI VES-SIFATI -VJEROVANJE U ALLAHOVA IMENA ISVOJSTVA

Čvrsto uvjerenje da je Uzvišeni Allah, dž.š., opisan svim svojstvima savršenstva, da je lišen svih nedostataka i da su ta imena i svojstva onakva kakvim se On opisao u Kur'anu i kako Ga je opisao Njegov Poslanik, s.a.v.s. Dužni smo u ta svojstva vjerovati i ne pokušavati ih na bilo koji način tumačiti i prilagođavati svojim ograničenim ljudskim shvatanjima.

Postoje tri temelja na kojima počiva vjerovanje u Allahova, dž.š., svojstva:

- prvi temelj: zabrana pokušaja poistovjećivanja i dokazivanja bilo kakve sličnosti između Allaha i Njegovih stvorenja. Allah, dž.š., čist je od svih nedostataka;
- drugi temelj: vjerovanje u svojstva i imena potvrđena Kur'anom i sunnetom, bez dodavanja ili oduzimanja, bez poricanja ili bilo kakvog iskrivljenog tumačenja istih;
- treći temelj: prekid svakog pokušaja zalaženja u suštinu (kakvoću) tih svojstava.

ALLAHOVA LIJEPA IMENA I NJIHOV BROJ

O Allahovim, dž.š., lijepim imenima saznali smo iz Kur'ana i Poslanikova, s.a.v.s., sunneta. Svako od imena označava jedno od Allahovih svojstava, a svako ime je izvedenica iz svoga izvora. Zajedničko ime za sva imena i svojstva jeste Allah, za koga većina uleme kaže da nije izvedeno ni iz kakvog korijena.

U sahih (ispravno prenesenom) hadisu navedeno je da Allah ima 99 lijepih imena. Kaže Poslanik, s.a.v.s.: "Allah ima 99 imena, sto manje jedan, ko ih nauči (sačuva) ući će u Džennet, Allah je nepar i On voli nepar."[246]

Značenje riječi "ko ih nauči (sačuva) ući će u Džennet" jeste to da onaj ko ih upozna, nauči napamet, razumije, vjeruje u njih i lijepo postupi po njihovom značenju, ko se bude držao granica u odnošenju sa Allahom (u skladu sa Njegovim imenima), i bude njima molio Allaha, dž.š., ući će u Džennet. Pored 99 Allahovih, dž.š., lijepih imena koja su spomenuta u ovom hadisu postoje i druga imena koja su nam poznata iz drugih hadisa kao što postoje i ona koja su za nas skrivena i nepoznata. Kaže Resulullah, s.a.v.s.:

"Bože moj, ja sam Tvoj rob, sin roba Tvoga, sin robinje Tvoje. Moja sudbina je u Tvojoj ruci, Tvoja odredba se izvršava u pogledu mene, Tvoja odluka je pravda u vezi mene, molim Te svakim Tvojim imenom, kojim si Sebe nazvao, ili koje si u Svojoj Knjizi objavio ili koje si nekog od Svojih stvorenja naučio ili koje si u Svom tajnom znanju za Sebe zadržao, da

učiniš Kur'an proljećem srca moga, svjetlom srca moga, da njime odstraniš moju žalost i odbiješ brige moje!"[247]

Brojni su dokazi o dužnosti vjerovanja i o utemeljenosti Allahovih atributa i imena. Čitava jedna sura govori o Allahovim lijepim imenima, a to je sura "El-Ihlas":

"Reci: 'On je Allah - Jedan! Allah je utočište svakom! Nije rodio niti je rođen i niko Mu ravan nije!'"

DRUGI IMANSKI ŠART

VJEROVANJE U MELEKE

Meleki su izaslanici i veza između Allaha, dž.š., i Poslanika, s.a.v.s., i zbog toga govor o njima zahtijeva prednost nad govorom o poslanicima. Allahova je, dž.š., mudrost da ljudima pošalje poslanike između njih, a poslanicima je slao meleke koji su prenosili objavu od Uzvišenog.

Vjerovanje u meleke ogleda se u čvrstom uvjerenju da postoje meleki (nevidljiva duhovna bića) koji su stvoreni od svjetlosti. Oni se ne suprotstavljaju onome što im Allah, dž.š., naredi i izvršavaju sve Njegove naredbe. Meleki su u Kur'anu spomenuti na mnogo mjesta. Kaže Uzvišeni: "Poslanik vjeruje u ono što mu se objavljuje od Gospodara njegova, i vjernici - svaki vjeruje u Allaha, i meleke Njegove, i poslanike Njegove: 'Mi ne izdvajamo ni jednog od poslanika Njegovih.' I oni govore: 'Čujemo i pokoravamo se; oprosti nam, Gospodaru naš; Tebi ćemo se vratiti.'"[248]

Poslanik, s.a.v.s., kaže:

"Iman je da vjeruješ Allaha, Njegove meleke..."[249]

U skladu s ajetom i hadisom vidimo da je postojanje meleka utvrđeno nepobitnim dokazima, te je zato nijekanje njihova postojanja nevjerstvo. Uzvišeni kaže:

"A ko ne bude vjerovao u Allaha i u meleke Njegove, i u knjige Njegove, i u poslanike Njegove, i u onaj svijet - daleko je zalutao."[250]

Stvarnu suštinu meleka, njihov izgled i pojedinosti o njihovim stanjima, jedino On, Uzvišeni, zna.

1) Stvaranje meleka

- Stvoreni su prije Adema, a.s., na što nas upućuje slijedeći ajet:

"A kada tvoj Gospodar reče melekima: 'Ja ću na Zemlji namjesnika postaviti!' - oni rekoše: 'Zar ćeš na njoj učiniti da bude onaj koji će na njoj nered činiti i krv

***prolijevati? A mi Tebe veličamo i hvalimo i kako Tebi dolikuje, štujemo.' On reče: 'Ja znam ono što vi ne znate.'"*[252]**

Iz govora meleka sa Allahom vidimo da je njihovo stvaranje prethodilo ljudskom stvaranju. Što se tiče onoga od čega su stvoreni, o tome nas obavještava Poslanik, s.a.v.s.: "Meleki su stvoreni od nura (svjetlosti), a džini od vatre... "[253]

2) Nevidljiva svjetlosna stvorenja

Dokazi Kur'ana i hadisa upućuju nas na zaključak da su meleki nevidljiva duhovna stvorenja od svjetlosti. Nemaju materijalno tijelo koje bi se moglo primijetiti ljudskim čulima.

Oni nisu kao ljudi: oni ne jedu, ne piju, ne spavaju, ne ulaze u bračni život. Ne griješe niti u svom biću imaju bilo kakvo svojstvo materije koje je osobina čovjeka.

3) Moć pretvaranja u druge oblike

Meleki nekada uzimaju oblik materijalnih stvari i pojavljuju se u liku čovjeka. U kazivanju o Merjemi navodi se:

***"Mi smo njoj meleka Džibrila poslali i on joj se pojavio u liku savršeno stvorenog muškarca..."*[254]**

Tako isto je Džibril dolazio Muhammedu, s.a.v.s., u liku čovjeka po imenu Dihje ibn Kelbi, kao što je navedeno u hadisu kada ga je pitao o imanu, ihsanu, islamu i predznacima Sudnjeg dana. Tada se pojavio u bijeloj odjeći, sa jako crnom kosom, i na njemu se nisu vidjeli tragovi puta.[255]

4) Meleki imaju krila

U suri Fatir Allah, dž.š., kaže:

***"Hvaljen neka je Allah, Stvoritelj nebesa i Zemlje, koji meleke sa po dva, tri i četiri krila čini izaslanicima; On onome što stvara dodaje šta hoće, On uistinu, sve može."*[256]**

U hadisu kojeg prenosi Abdullah ibn Mes'ud kaže se da je Poslanik, s.a.v.s., vidio Džibrila sa šest stotina krila.[257]

5) Meleki, pokorni i odani Allahovi robovi

Meleki su Allahu, dž.š., potpuno pokorni i odani, Njemu su u ibadetu ponizni i izvršavaju sve naredbe, a ne griješe u onome što im se naredi. Oni nisu Allahova djeca niti kćerke, kao što su to kršćani pripisivali Allahu, dž.š.

***"Oni govore: 'Milostivi ima dijete!' Hvaljen neka je On! A meleki su samo robovi poštovani. Oni ne govore dok On ne odobri i postupaju onako kako On naredi. On zna šta su uradili i šta će uraditi, i oni će se samo za onoga kojim On bude zadovoljan zauzimati, a oni su i sami iz strahopoštovanja prema Njemu, brižni."*[258]**

I kaže Uzvišeni:

"Boje se Gospodara svoga, Koji je iznad njih, i čine ono što im se naredi."[259]

6) Meleki i svemir

Meleki izvršavaju naredbe Uzvišenog Gospodara vezane za red u kosmosu, njegovo održavanje, praćenje i bilježenje svega što se kreće i dešava u njemu. Uzvišeni kaže:

"I sređuju ono što nije sređeno..."[260]

"I onih koji naredbe sprovode.."[261]

Kur'an i hadis upućuju nas da meleki imaju određenu funkciju te da je Allah, dž.š., zadužio jedne meleke za zvijezde, druge za oblake, treće za brda, neke za kišu itd.

7) Meleki i čovjek

Postoje i razne dužnosti i funkcije meleka vezane za čovjeka kao što je uputa, pomaganje ljudi u robovanju Allahu, dž.š., pomoć ljudima na izboru dobra nad zlom, izbjegavanje zla, zablude i fitne.

Meleki prate čovjeka tokom čitavog života i nikada se ne odvajaju od njega. Jedni zapisuju njegova djela, drugi ga navode na dobro, treći ga čuvaju itd. Uz čovjeka su meleki "Kiramen katibin", koji bilježe ljudska djela:

"On ne izusti ni jednu riječ, a da pored njega nije prisutan Onaj Koji bdije."[262]

"A nad vama bdiju čuvari, kod Nas cijenjeni pisari."[263]

Postoje meleki koji mole Allaha da oprosti grijehe vjernicima i mole Allaha za njih:

"Meleki koji drže 'Arš i oni koji su oko njega veličaju i hvale Gospodara svoga i vjeruju u Njeg i mole da budu oprošteni grijesi vjernicima: 'Gospodaru naš, Ti sve obuhvataš milošću i znanjem; zato oprosti onima koji su se pokajali i koji slijede Tvoj put i sačuvaj ih od patnje u Vatri! Gospodaru naš, uvedi ih u edenske vrtove, koje si im obećao, i pretke njihove i žene njihove i potomstvo njihovo, one koji su bili dobri; Ti si uistinu silan i mudar. I poštedi ih kazne zbog ružnih djela, jer koga Ti toga dana poštediš kazne zbog ružnih djela - Ti si mu se smilovao, a to će, zaista, veliki uspjeh biti!'"[264]

Poslanik, s.a.v.s., kaže:

"Nema dana u kome ljudi osvanu, a da ne dođu s neba meleki koji mole Allaha: 'Bože, daj onome koji dijeli', a drugi kaže: 'Oduzmi od onoga koji škrtari.'"[265]

Meleki prilikom smrti donose radosne vijesti vjernicima, a griešnike kore:

"Onima koji govore: 'Gospodar naš je Allah' pa ostanu pri tome-dolaze meleki: 'Ne bojte se i ne žalostite se, i radujte se Džennetu, koji vam je obećan.'"[266]

Oni podstiču one koji traže znanje. Kaže Allahov Poslanik, s.a.v.s.:

"Svako ko izađe na put radi sticanja znanja, meleki mu postave svoja krila iz zadovoljstva prema onome što je čovjek poduzeo."[267]

Učvršćuju vjernike na dobrom djelu, a posebno kada su vjernici u džihadu.

"Kad je Gospodar tvoj nadahnuo meleke: 'Ja Sam s vama, pa učvrstite one

koji vjeruju!' U srca nevjernika Ja ću strah uliti, pa ih vi po šijama udarite i udarite ih po prstima." [268]

8. Broj meleka

Meleka ima neizmjeran broj koji zna jedino Gospodar svjetova kao što kaže Uzvišeni:

"A vojske (meleke) Gospodara tvoga samo On zna." [269]

O njihovoj mnogobrojnosti govori ovaj hadis:

"Nebesa su zaškripala, a imaju zbog čega da škripe. Na njima nema mjesta koliko pedalj, a da tu nije melek koji čini sedždu ili ruku'."[270]

MELEKI SPOMENUTI U KUR'ANU I HADISU

Džibril, koji je zadužen za donošenje objave Allahovim poslanicima. On je spomenut u jednom ajetu zajedno sa *Mikailom:*

"Reci: 'Ko je neprijatelj Džibrilu? a on, Allahovom voljom, tebi stavlja na srce Kur'an-koji potvrđuje da su i prijašnje objave istinite-kao putokaz i radosnu vijest vjernicima. Ko je neprijatelj Allahu i melekima Njegovim i poslanicima Njegovim, i Džibrilu i Mikailu - pa Allah je, doista, neprijatelj onima koji neće da vjeruju.'" [271]

Uzvišeni ga je na najljepši način opisao u suri Et-Tekvir:

"I kunem se zvijezdama koje se skrivaju, koje se kreću i iz vida gube, i noći kada ona veo diže, i zorom kada diše, Kur'an je, zaista, kazivanje izaslanika plemenitog, moćnog, od Gospodara svemira cijenjenog, kome se drugi potčinjavaju, tamo pouzdanog!" [272]

"Uči ga jedan ogromne snage, razboriti, koji se pojavio u liku svome." [273]

Što se tiče Mikaila, on je zadužen za pojave i promjene u prirodi, kao što su strujanje vjetrova, kretanje oblaka, padanje kiša, nicanje rastinja, određivanje zelenila i boje u bilju, veličine i ukusa plodova itd.

Israfil je zadužen za puhanje dva puta u sur (rog). Prvi put da bi označio umiranje svega stvorenog, a drugi put radi ponovnog oživljavanja.

Malik je čuvar Džehennema.

Uzvišeni Allah, dž.š., kaže:

"Oni će dozivati: 'O Malik, neka Gospodar tvoj učini da umremo!' On će reći: 'Vi ćete tu vječno ostati.'" [274]

Kiramen katibin

Allah, dž.š., ih je spomenuo u Kur'anu i učinio ih našim čuvarima i pisarima. Kaže Uzvišeni:

"A nad vama bdiju čuvari, kod Nas cijenjeni pisari, koji znaju ono što radite." [275]

"Uz svakog od vas su meleki, ispred njega i iza njega, po Allahovom naređenju nad njim bdiju." [276]

"Zar oni misle da Mi ne čujemo šta oni nasamo razgovaraju i kako se među sobom dogovaraju? Čujemo Mi, a izaslanici naši, koji su uz njih, zapisuju." [277]

U tefsirima se spominje da se radi o dva meleka, koji stoje jedan s desne, drugi s lijeve strane čovjeka i pišu djela. Onaj na desnoj strani piše dobra djela a onaj na lijevoj piše loša djela, a druga dva meleka čuvaju čovjeka, jedan sprijeda a drugi straga.

Melek smrti

On je zadužen za uzimanje ljudskih duša, kao što Uzvišeni kaže:

"Reci: 'Usmrtit će vas melek smrti koji je vama zadužen, a poslije ćete se Gospodaru svome vratiti.'" [278]

Kur'an nije spomenuo ime ovog meleka niti se ono spominje u autentičnim-sahih hadisima. Međutim, u nekim djelima spominje se da se on zove Azrail.[279]

Nosači 'Arša: To su meleki čija je dužnost držanje Allahova 'Arša (prijestolja), i o njima nas je obavijestio Uzvišeni:

"I meleki će na krajevima njegovim stajati, a prijesto Gospodara tvoga će toga dana, iznad njih, osmerica držati." [280]

Meleki zaduženi za vatru-Zebanije: to su meleki koji se brinu o džehenemskoj vatri. Ima ih devetnaest, a zovu se Zebanije. Oni se spominju na četiri mjesta u Kur'anu:

"I oni koji će u vatri biti govorit će stražarima džehenemskim: 'Zamolite Gospodara svoga da nam bar jedan dan patnju ublaži!'" [281] ***"Nad njim su devetnaesterica." "Mi smo čuvarima vatre meleke postavili i odredili broj njihov kao iskušenje onima koji ne vjeruju, da se oni kojima je data Knjiga uvjere, i da se onima koji vjeruju vjerovanje učvrsti, i da oni kojima je data Knjiga i oni koji su vjernici, ne sumnjaju, i da oni čija su srca bolesna i oni koji su nevjernici-kažu: 'Šta je Allah htio sa ovim kao primjerom?' Tako Allah ostavlja u zabludi onoga koga hoće, i na pravi put ukazuje onome kome hoće. A vojske Gospodara tvoga samo On zna. I Sekar***[282] ***je ljudima samo opomena."*** [283]

"Pa neka pozovu društvo svoje, Mi ćemo pozvati Zebanije." [284]

Meleki zaduženi za gostoprimstvo dženetlija: Oni selam nazivaju i izražavaju dobrodošlicu dženetlijama, donose hranu, piće i sve drugo što oko nije vidjelo niti uho čulo, niti je ikada moglo pasti na um ljudskom srcu.

"A oni koji su se Gospodara svoga bojali, u povorkama će u Džennet biti povedeni, i kad do njega dođu, a kapije njegove već širom otvorene, čuvari

njegovi će im reći: 'Mir vama, od grijeha ste čisti, zato uđite u nj, u njemu ćete vječno boraviti!'" [285]

Još da napomenemo da se meleki ne žene niti razmnožavaju, i nikada se ne opisuju muškim ili ženskim spolom.

TREĆI IMANSKI ŠART

VJEROVANJE U ALLAHOVE KNJIGE

Vjerovanje u Allahove knjige temelj je imana bez kojeg nema vjerovanja.

To podrazumijeva vjerovanje i čvrsto uvjerenje da je Allah, dž.š., slao knjige (objave), koje su ljudima prenosili Allahovi poslanici.[286]

Kao što je Allah, dž.š., poslao Kur'an Muhammedu, s.a.v.s., tako je isto i prethodnim poslanicima slao objave (knjige).

Knjige spomenute u Kur'anu su:

1. Tevrat: objavljen Musau,a.s. Uzvišeni Allah, dž.š., kaže:

"Mi smo objavili Tevrat, u njemu je uputa i svjetlo..."; [287]

2. Indžil: objavljen Isau, a.s. Uzvišeni kaže:

"Poslije njih smo Isaa, sina Merjemina, poslali, koji je priznao Tevrat prije njega objavljen, a njemu smo dali Indžil..."; [288]

3. Zebur: objavljen Davudu, a.s.. Uzvišeni kaže:

"Gospodar tvoj dobro zna one na nebesima.... , a Davudu smo Zebur dali"; [289]

4. Suhufi: Suhufi su objavljeni Musau i Ibrahimu, a.s. O tome nas je Allah, dž.š., obavjestio u ovome ajetu:

"Zar on nije obavješten o onome što se nalazi u listovima (suhufima) Musaovim i Ibrahimovim..." [290]

Također, i u ovom ajetu:

"Ovo doista ima u listovima davnašnjim, listovima Ibrahimovim i Musaovim." [291]

Sigurno je da je bilo još knjiga koje su objavljivane drugim poslanicima, ali njihova imena nisu spomenuta u Kur'anu i sunnetu. Ono što znamo jeste to da je svaki poslanik imao poslanicu (u vidu knjiga ili suhufa) koju je bio dužan dostaviti ljudima. Slijedeći ajet nam pojašnjava tu činjenicu: "Svi su ljudi sačinjavali jednu zajednicu, i Allah, dž.š., slao je

vjerovjesnike da donose radosne vijesti i opomene, i po njima je slao Knjigu, samu istinu, da se po njoj sudi ljudima o onome u čemu se oni ne bi slagali. A povod neslaganju bila je međusobna zavist, baš od onih kojima je data, i to kada su im već bili došli jasni dokazi; i da bi Allah, dž.š., voljom Svojom, uputio vjernike da shvate pravu istinu o onome u čemu se nisu slagali.

"A Allah ukazuje na pravi put onome kome On hoće." [292]

STAV VJERNIKA O ALLAHOVIM KNJIGAMA

Stav vjernika u vezi s ovim pitanjem je jasan. Dužni smo vjerovati u ove knjige i ono što je došlo u njima. Nije nam dozvoljeno da Allahu pripišemo knjigu koju On Sebi nije pripisao, tj. koju On nije spomenuo.

Dužni smo vjerovati da su sve ove knjige došle kao uputa, istina i svjetlo ljudima. U njima su zakoni i pravila o ljudskim postupcima, te način vjerovanja. Njima su obuhvaćeni svi segmenti ljudskog života: odnos čovjeka i Gospodara, odnos čovjeka i čovjeka, odnos čovjeka i prirode, itd. Sve ono što se nađe u knjigama, a u suprotnosti je sa islamskim principima, znak je da je to iskrivila ljudska ruka.

Uzvišeni kaže o Tevratu:

"Mi smo objavili Tevrat, u njemu je uputa i svjetlo..." [293] O Indžilu Allah kaže: ***"...i dali smo mu Indžil, u njemu je uputa i svjetlo..."*** [294]

Dužni smo da vjerujemo da je Kur'an posljednja knjiga poslana od Uzvišenog Allaha cjelokupnom ljudskom rodu do Sudnjeg dana i odlikovana je posebnim vrijednostima i osobinama nad ostalim knjigama. Neke od tih osobina su:

1. Kur'an sadrži suštinu prijašnjih knjiga i on je posljednja objava ljudima.

Došao je kao potvrda, istina u ranijim knjigama i objašnjenje tevhida, ibadeta, poslušnosti i svega što vjera zahtijeva. Došao je da bdije nad ostalim knjigama, pojašnjava iskrivljenja i promjene koje su u njima nastale.

Uzvišeni Allah, dž.š., kaže:

"A tebi objavljujemo Knjigu, samu istinu, da potvrdi knjige prije objavljene i da nad njima bdije..." [295]

Kur'an je došao sa sveopćim zakonodavstvom, važećim za čitavo čovječanstvo. Poništio je dotadašnja zakonodavstva koja su bila ograničena samo na određene narode, a potvrdio je i neke propise važeće za sva vremena i prostore;

2. Kur'an je jedina božanska knjiga na čije se čuvanje obavezao Uzvišeni Allah, dž.š.:

"Mi smo, zaista, opomenu (Kur'an) objavili i Mi ćemo je čuvati" [296]***, tj. čuvati od ljudskog iskrivljavanja. "A on je, zaista, knjiga zaštićena, laž joj je strana, bilo s koje strane, ona je objava od Mudroga."*** [297]

Cilj očuvanja Kur'ana jeste da Allahov dokaz ostane vječan i trajno prisutan među ljudima. Činjenica je da je Kur'an posljednja Božija objava te je stoga njegovo čuvanje od iskrivljavanja neophodno, kako bi ljudi do Sudnjeg dana imali izvorni zakonik pred sobom;

3. Kur'an je svim ljudima uputa i objava, dok su druge objave slate samo određenim narodima. One se slažu sa Kur'anom u akidetu (vjerovanju), a razilaze se sa njim u zakonima i propisima koji su bili ograničeni na određeni narod i vrijeme. Kaže Uzvišeni:

"Svako je imao svoj pravac kojeg je slijedio..." [298]

Postoje i dokazi iz Kur'ana koji jasno govore o iskrivljavanju Tevrata od jevreja i Indžila od kršćana.

"Zar se vi nadate da će vam se jevreji odazvati i vama za ljubav vjernici postati, a neki među njima su Allahove riječi slušali pa su ih, pošto su ih shvatili, svjesno izvrnuli." [299] ***"Ima jevreja koji izvrću smisao riječima i govore uvijajući jezicima svojim i huleći pravu vjeru: 'Čujemo ali se ne pokoravamo!' i 'Čuj ne čuli te!' i 'Ra'ina!' A da oni kažu: 'Čujemo i pokoravamo se!' i 'Čuj' i 'Pogledaj nas!' - bilo bi za njih bolje i ispravnije; ali Allah je njih zbog nevjerovanja njihova prokleo, jer malo ko od njih vjeruje."*** [300] ***"O sljedbenici Knjige, došao vam je Poslanik Naš da vam ukaže na mnogo šta što vi iz Knjige krijete, i preko mnogo čega će i preći. A od Allaha vam dolazi svjetlost i Knjiga jasna kojom Allah upućuje na puteve spasa one koji nastoje da steknu zadovoljstvo Njegovo i izvodi ih, po volji Svojoj, iz tmina na svjetlo i na pravi put im ukazuje."*** [301]

Među iskrivljenjima koja su jevreji i kršćani uveli u vjeru jeste njihovo vjerovanje da je Uzejr Allahov sin, a kršćani su govorili da je Isa Allahov sin i tako svjesno učinili širk prema Allahu, dž.š. Kur'an o tome kaže:

"Jevreji govore: 'Uzejr je Allahov sin', a kršćani kažu: 'Mesih je Allahov sin.' To su riječi njihove, iz usta njihovih, oponašaju riječi nevjernika prijašnjih, ubio ih Allah! Kuda se odmeću?" [302]

Kada je objavljen Kur'an, u njemu je ukazano na zablude ovog iskrivljenog vjerovanja jevreja i kršćana. Objasnio im je da je Allah, dž.š., lišen svih ljudskih svojstava, te da On nema djeteta. U suri El-Ihlas kaže se:

"Reci: 'On je Allah-Jedan! Allah je Utočište svakom! Nije rodio i rođen nije, i niko Mu ravan nije!'"

Dokazao im je i činjenicu da su poslanici samo ljudi, a nikako božanska bića.

"Reci: 'Ja sam čovjek kao i vi, meni se objavljuje da je vaš Bog-jedan Bog. Ko žudi da od Gospodara svoga bude lijepo primljen, neka čini dobra djela i neka, klanjajući se Gospodaru svome, ne smatra Njemu ravnim nikoga!'" [303]

Također, kršćani su iskrivili i vjerovanje o jednom Bogu pa su rekli da je Isa bog i da je on jedan od troga (sveto trojstvo).

"Nevjernici su oni koji govore: 'Bog je-Mesih sin Merjemin!' a Mesih je govorio: 'O sinovi Israilovi, klanjajte se Allahu, i mome i vašem Gospodaru! Ko drugog Allahu smatra ravnim, Allah će mu ulazak u Džennet zabraniti, i njegovo boravište će Džehennem biti; a nevjernicima neće niko moći pomoći. Nevjernici su oni koji govore: 'Allah je jedan od trojice!' A samo je jedan Bog! I ako se ne okane onoga što govore, nesnosna patnja će, zaista, stići svakog od njih koji nevjernik ostane." [304]

Kur'an je došao i ukazao na zabludjelo vjerovanje kršćana te im je rekao: "Mesih, sin Merjemin, samo je poslanik, i prije njega su dolazili poslanici, a majka njegova je uvijek istinu govorila, i oboje su hranu jeli. Pogledaj kako im Mi iznosimo jasne dokaze, i pogledaj, zatim, njih kako se odmeću."[305]

Činjenica je da do danas ne postoji knjiga u svom originalu koja se može pripisati Allahu, dž.š., osim Kur'ana. Za to postoje i mnogi racionalni dokazi, pored onih iz Kur'ana. Neki od njih su:

1. originali prijašnjih objava su zagubljeni i kod ljudi nije ostalo ništa osim priča. Kur'an je ostao sačuvan i originalan, u svojim poglavljima, citatima, u svakoj riječi i svakom slovu. On je onakav kakvog ga je Džibril učio Muhammedu, s.a.v.s., i kakvog ga je on prenio svojim ashabima;

2. u prijašnjim objavama došlo je do miješanja ljudskog govora sa božanskim putem ubacivanja raznih tumačenja, historije, biografije poslanika i njihovih učenika, tako da se ne može razlikovati Allahov govor od ljudskog.

Kur'an je sav Allahov govor i u njemu nije došlo do miješanja govora čovjeka sa božanskim govorom, čak ni od najbližeg Allahova roba, Poslanika Muhammeda, s.a.v.s.;

3. današnje interpretacije prijašnjih objava ne mogu se nikako pripisati poslanicima kojima su dostavljene. Današnji psalmi, koji su poznati pod imenom "Stari zavjet", a koji je u originalu "Tevrat", pisani su poslije smrti Musaa (četiri stoljeća na osnovu usmenih predanja). Takav je isti slučaj i sa "Novim zavjetom", Indžilom, kojeg su kršćanski svećenici izmijenili i pisali po svojim prohtjevima a u njega stavljali šta su htjeli.

Kur'an je sav zapisan za života Muhammeda, s.a.v.s., i pod njegovom kontrolom i božanskim nadzorom. Raspored Kur'ana i smještaj svakog ajeta na njegovo mjesto direktno je od Allaha određen (tevkifi);

4. jedan od dokaza iskrivljenosti i neautentičnosti ranijih objava jeste i veliki broj verzija iste knjige i razmimoilaženje u vezi vjerodostojnosti pojedinih izreka i citata. Kod jednog prenosioca (pisca) jedna izreka je vjerodostojna, dok za drugog to isto nema svoje osnove te se ne može pripisati Bogu. Naša je dužnost da vjerujemo u Božanski izvor svih spomenutih objava i da su one došle kao uputa ljudima. Što se tiče sadržaja prijašnjih knjiga koje danas

nalazimo pred sobom, naš odnos prema njima je sljedeći:

- ono što spominje Kur'an i to potvrđuje, to vjerujemo;
- ono što niječe Kur'an i govori suprotno u tim knjigama odbacujemo;
- ono što ne spominje Kur'an i sunnet, a navedeno je u prošlim knjigama, niti niječemo niti potvrđujemo, jer nemamo dokaza o tome;

5. ono što nas upućuje na zaključak o krivotvorenosti prijašnjih objava jeste i sadržaj tih objava. Pogrešno i iskrivljeno vjerovanje, prikazivanje Boga u liku čovjeka i davanje svih ljudskih svojstava Uzvišenom Bogu, te kuđenje poslanika i predstavljanje u veoma lošem obliku pokušavajući da im se obezvrijedi ličnost i kompromituje čast, jesu odlike knjiga koje danas posjeduju kršćani i jevreji, a koje su, zahvaljujući njima samima, postale takve. Također, u knjizi od Sejjida Sabika navode se neki izvodi iz Tevrata: “Geneva”/1., knjiga Starog zavjeta 3/22: “Reče Gospodar Bog: ‘To je taj čovjek koji je postao jedan od nas, spoznao je dobro i zlo.’” “I ražalosti se Bog zbog toga što je čovjek učinio, i rastuži se u svome srcu.” U njemu se, također, spominje dosta stvari koje otvoreno govore o kaljanju časti poslanika što je u suprotnosti sa njihovom nepogrešivošću. Tako za Ibrahima, alejhisselam, kažu da je lažac, za Luta da je učinio blud sa svojim kćerkama, isto tako kažu da je Harun pozvao Izraelćane u obožavanje teleta, da je Davud učinio blud, da je Sulejman obožavao kipove želeći time udovoljiti svojoj ženi...itd.[306]

Što se tiče Kur'ana, vjerujemo da je to čisti Allahov, dž.š., govor, istina, i da su svaki izraz, riječ i slovo sačuvani. Dužnost nam je slijediti naredbe i kloniti se njegovih zabrana te vjerovati u sve što se nalazi u njemu, a odbijati sve što mu se suprotstavlja. Kur'an je istina od Allaha, dž.š., kojoj ne može ništa parirati.

ČETVRTI IMANSKI ŠART

VJEROVANJE U POSLANIKE

Vjerovanje u Allahove poslanike ubraja se u glavne temelje Islama. Dužnost svakog čovjeka jeste da vjeruje u sve Allahove poslanike ne praveći nikakvu razliku među njima. Svi su oni sa istim ciljem i od Jednog Boga poslani.

Vjerovanje u poslanike znači: "čvrsto uvjerenje i vjerovanje da je Allah, dž.š., slao poslanike svim narodima. Njihov broj i imena zna jedino Uzvišeni Allah, Koji ih je i poslao."[307] On kaže:

"Mi smo i prije tebe poslanike slali, o nekima od njih Mi smo ti kazivali, a o nekima nismo..."[308];

a u drugom ajetu veli:

"Allah nije ostavio ni jednu zajednicu niti narod, a da im nije poslanika ili opominjača poslao. I ni jedna zajednica nije bila bez poslanika."[309]

Mi vjerujemo u imena 25 poslanika i vjerovjesnika navedena u Kur'anu i hadisu, počinjući sa Ademom, a završavajući sa Muhammedom, s.a.v.s. Isto tako vjerujemo da Uzvišeni Allah, dž.š., ima poslanika i vjerovjesnika, pored spomenutih, s tim što mi ne znamo njihova imena.

U jednom sahih hadisu stoji da je broj poslanika 317 a da je broj vjerovjesnika 124.000.[310]

POSLANSTVO - VJEROVJESNIŠTVO

Postoje razlike između poslanika (resul) i vjerovjesnika (nebijj) u vezi s objavom i onoga što im se objavljuje.

Vjerovjesnik (nebijj) jeste osoba kojoj se dostavlja objava od Allaha, dž.š., koja nije novi šerijat (vjerozakon), u odnosu na prethodnog vjerovjesnika.

Poslanik (resul) je osoba koju je Allah, dž.š., odabrao da prenese novi šerijat ljudima.

Iz ovih definicija možemo izvesti i osnovne razlike između poslanika i vjerovjesnika.

1. Vjerovjesnik nije zadužen dostavljanjem novog šerijata ljudima već se njegova uloga ogleda u naređivanju dobra i sprečavanju zla i usmjeravanju ljudi putem Šerijata poslanika koji je poslan prije njega.

2. Prvo odabrana osoba bude vjerovjesnik, a potom ga Allah, dž.š., učini poslanikom, ako hoće, i zaduži ga prenošenjem novog šerijata. Zato se kaže: "Svaki poslanik je vjerovjesnik, ali nije i svaki vjerovjesnik poslanik."

3. Vjerovjesnici su slati vjernicima (onim koji su vjerovali u jednog Boga) dok su poslanici slati i kafirima. Poslanici su imali knjige, a vjerovjesnicima one nisu davane.

4. Vjerovjesnik nije zaštićen od ubistva dok poslanik jeste. Mudrost je u tome što Allah, dž.š., hoće da se upotpuni Njegovo dostavljanje novog šerijata. Npr. Jahja, a.s., ubijen je, a bio je samo vjerovjesnik.

Kaže Uzvišeni Allah, dž.š.:

"Prije tebe Mi ni jednog poslanika (resul) i vjerovjesnika (nebijj) nismo poslali..." [311]

"I spomeni u Knjizi Musaa! On je bio iskren i bio je poslanik i vjerovjesnik." [312]

Ovdje se za Musaa kaže da je i poslanik i vjerovjesnik zato što mu je data knjiga (Tevrat) i zato što je došao sa novim zakonom (Šerijatom).

SVOJSTVA POSLANIKA I VJEROVJESNIKA

Njihova svojstva dijele se na dvoje: svojstva vezana za njihovu spoljašnjost i unutrašnja, duševno - moralna svojstva.

1. Spoljašnja-vanjska svojstva

Poslanici su ljudskog roda i Allah, dž.š., nikada nije meleke slao ljudima kao poslanike, zato što melek ne može komunicirati sa ljudima zbog različitosti bića.

Poslanici su muškarci. Allah, dž.š., nikada nije slao žene kao poslanike.

"I prije tebe smo slali samo muškarce..." [313]

Poslanici i vjerovjesnici nisu izloženi infektivnim bolestima niti imaju neku tjelesnu mahanu kao što je sakatost, itd. Infektivna bolest može prouzrokovati izbjegavanje poslanika od ljudi. Oni se tada neće miješati sa njim. To je u kontradikciji sa suštinom misije poslanstva koja počiva na druženju sa ljudima. U vezi s teškom bolesti koja je pogodila Ejjuba, a.s., bitno je znati da mu je to bilo iskušenje od Allaha, dž.š., i trajalo je jedan period nakon čega je ozdravio i nastavio pozivati ljude u vjeru. Što se tiče sakatosti i tjelesnih mahana, one, također, djeluju odbojno na ljude, a u isto vrijeme i sprečavaju poslanika od temeljitog obavljanja misije među ljudima.

2. Duhovno-moralna svojstva

Nepogrešivost ('ismet): jeste svojstvo kojim su poslanici odlikovani nad drugim ljudima u cilju praktičnog primjera.

Uzvišeni Allah, dž.š., htio je da poslanici i prije i poslije poslanstva ne budu izloženi

grijehu ili nevaljalu djelu koje bi narušilo njihovu pravičnost i čovječnost. Kada bismo rekli da je poslanik učinio ružno djelo prije poslanstva, onda bi to uvijek bio izgovor i dokaz u rukama onih koji nered čine na Zemlji. Što se tiče Musaa, a.s., koji je prije poslanstva ubio čovjeka, odgovor na to jeste da on nije imao namjeru ubiti ga, već je želio pomoći drugom čovjeku koji ga je pozvao u pomoć.

Poslanici su bili sačuvani od velikog i malog griješenja u pogledu dostavljanja objave, dok su u svakodnevnom životu bili sačuvani samo od velikih grijeha, ne i od malih na koje ih je Uzvišeni upozorio.

Iskrenost (sidk)

Svi poslanici su od rođenja do smrti samo istinu govorili. Ebu - Bekr, r.a., priznao je i prihvatio poslanstvo Muhammeda, s.a.v.s., zbog svog prethodnog znanja o njegovoj iskrenosti. Tako je rekao: "Muhammed ne laže ljudima, pa zar je moguće da slaže na Gospodara ljudi." Tako isto je i bizantijski car Heraklije (Kajsar) došao do zaključka o Resulullahovom, s.a.v.s., poslanstvu na osnovu njegove lijepe biografije i iskrenosti prema svome narodu prije poslanstva.[314]

Povjerljivost i tačnost u dostavljanju objave (emanet): Poslaniku ili vjerovjesniku naređeno je da prenesu ljudima sve što im je Uzvišeni Allah, dž.š., objavio i nije im dozvoljeno da išta od Šerijata ili akideta zataje, jer bi u tom slučaju iznevjerili ulogu koja im je povjerena. Uzvišeni Allah kaže:

"Poslaniče, kazuj ono što ti se objavljuje od Gospodara tvoga, ako ne učiniš to, onda nisi dostavio poslanicu Njegovu, a Allah će te od ljudi štititi..."[315]

Svi su poslanici bili izrazito pametni i oštroumni (fetanet)

Poznato je da su poslanici bili slani različitim vrstama ljudi. Zato je bilo neophodno da budu pametni, pronicljivi i oštroumni kako bi sa svima njima mogli kontaktirati. Dokaz njihove oštroumnosti jeste i brzina dosjetljivosti u donošenju argumenata pred protivnicima.

Primjer u dosjetljivosti i argumentiranju u odbrani vjere jeste Ibrahim, a.s., (kada mu je Nimrud rekao: "Ja oživljavam i usmrćujem." Ibrahim mu reče: "'Allah daje da Sunce izađe sa istoka, učini ti da izađe sa zapada...' I nevjernik se zbuni. A Allah silnicima neće ukazati na pravi put."[316]

Iz ovoga vidimo kako je veoma brzo Ibrahim, a.s., donio dokaz koji je protivnika potpuno zbunio. Ibrahim, a.s., išao je logikom koja kaže da onaj koji može da oživljava i usmrćuje, može i da učini da Sunce izađe sa zapada.

DOKAZI KOJI UPUĆUJU NA ISKRENOST POSLANIKA I ISTINITOST NJIHOVA POSLANSTVA

PRVI: SUŠTINA POSLANSTVA

Ako razuman čovjek logički razmišlja o suštini i biti poslanstva, doći će do zaključka i uvjerenja o ispravnosti ovog poslanstva ili, pak, o neispravnosti. Stvari koje upućuju na ispravnost jesu:

a) čemu poziva i šta zagovara dotično poslanstvo: obožavanje Allaha ili idolopoklonstvo? Ličnu korist ili korist čitavog čovječanstva bez rasnih ili drugih razlika?; b) da li je ova poslanička misija u suprotnosti ili u skladu sa prirodom ljudskog bića, da li je prilagođena ćudima i instiktima ljudske duše?;

c) da li ova misija posjeduje odgovore na pitanja o početku i kraju svemira?;

e) da li je ova misija pogodna za sva vremena i da li nudi odgovore i riješenja na sve nove izazove i probleme?;

f) da li vodi ljude sreći ili patnji?;

Kada čovjek odgovori na ova pitanja, doći će do zaključka o ispravnosti poslanstva.

DRUGI: LIČNOST POSLANIKA

Ličnost poslanika, također, može uputiti na istinitost njegova poziva. To se da zaključiti na osnovu njegove povjerljivosti, iskrenosti, morala, zatim načina njegova postupanja i komuniciranja sa ljudima. Hatidža, radijallahu anha, povjerovala je u istinitost Muhammedova, s.a.v.s., poslanstva na osnovu njegove iskrenosti i ponašanja još prije primanja Objave. Takav je slučaj i sa Ebu - Bekrom, r.a.. Abdullah ibn Selam, r.a., kada je vidio Poslanika, s.a.v.s., rekao je: “Tako mi Allaha, ovo lice nije lice lažova.”[317]

TREĆI: NAGOVJEŠTAJ PRIJAŠNJIH POSLANIKA I VJEROVJESNIKA O DOLASKU POSLANIKA POSLIJE NJIH

Kaže Allah, dž.š., u Kur'ani kerimu:

"A kada Isa, sin Merjemin, reče: 'O sinovi Israilovi, ja sam vam Allahov poslanik da vam potvrdim prije mene objavljeni Tevrat i da vam donesem radosnu vijest o poslaniku čije je ime Ahmed, koji će poslije mene doći.' I kad im je on donio jasne dokaze, oni rekoše: 'Ovo je prava vradžbina!'" [318]

Kako god je Isa, a.s., najavio dolazak Muhammeda, s.a.v.s., tako isto su ga najavili i drugi poslanici i vjerovjesnici, zato što je on pečat svim poslanicima. Zato se u Kur'anu kaže:

"Onima kojima smo dali Knjigu (jevreji i kršćani), znaju Poslanika, s.a.v.s., Muhammeda kao što sinove svoje znaju, ali neki od njih, doista, svjesno istinu prikrivaju." [319]

Najava pojave nekog poslanika od njemu prethodnog je još jedan dodatni dokaz njegove istinitosti.

ČETVRTI: MU'DŽIZA - NADNARAVNA POJAVA

Mu'džiza je najpoznatiji i najrašireniji način dokazivanja nečijeg poslanstva. Zato nalazimo kroz historiju da ljudi na početku pojave poslanika traže od njih da im pokažu nešto nadnaravno, što drugi ljudi ne mogu uraditi, a dokaz je istinitosti njihovog poslanstva i Allahove, dž.š., podrške na putu poslaničke misije.

Mu'džiza je nadnaravna pojava koju je Allah, dž.š., darovao nekom svom poslaniku kako bi poslanik dokazao istinitost svoga poslanstva.[320]

Mu'džiza spada u stvari neobičnog i posebnog karaktera koje ljudi ne susreću u svakodnevnom životu. Njihova karakteristika je da izlaze iz ustaljenog zakona u svemiru i uobičajenog načina ljudskog ponašanja. Nadnaravne pojave se mogu podijeliti na:

- one koje potiču od Allaha, dž.š.;
- one koje čini šejtan uz pomoć svojih prijatelja među ljudima.

Nadnaravne pojave koje potiču od Allaha, dž.š., ne mogu se steći i On ih daje kome On hoće. Ono što šejtani čine, to je ljudima moguće steći i uraditi kao i suprotstaviti im se. Onaj

ko dolazi sa mu'džizom od Allaha, Njemu je pokoran i koristan je ljudima, dok je donosilac šejtanskih čuda Allahu, dž.š., nepokoran, lažac i štetan ljudima.

KARAKTERISTIKE MU'DŽIZE

1. Izvor je mu'džize Allah, dž.š. Ni jedan poslanik nije rekao da je on osobno učinio određenu mu'džizu. Svi su naglašavali da je ona poslata od Allaha, dž.š. Uzvišeni Allah, dž.š., kaže jezikom Isaa, a.s.: "... s dokazom (mu'džizom) od Gospodara vašega."[321]

2. Ona je ljudima nedostižna i slično dešavanje od nekoga drugog je nemoguće, jer u suprotnom mu'džiza bi izgubila svojstvo Allahove potpore poslaničkoj misiji i svojstvo osobenosti.

3. Neobična je za ljudima ustaljen način života i prirodne pojave na koje su ljudi navikli. Ona izlazi iz okvira zakona u prirodi.

4. Svojstvena je samo poslanicima i vjerovjesnicima. To je dokaz koji ljudima potvrđuje istinitost poslanstva određenog poslanika.

5. Vrsta i suština mu'džize odgovarala je vremenu u kome se pojavila.

6. Poslana je kao izazov kafirima da donesu nešto slično. Jedan dio učenjaka smatra da je "izazov" opća karakteristika mu'džize, i kod svakog poslanika. Drugi dio učenjaka smatra da je on (izazov) karakterističan samo za neke od mu'džiza. Činjenica je da su neke mu'džize poslate kafirima, a neke vjernicima. One koje su poslate kafirima su radi izazova, a one poslane vjernicima imale su za cilj učvršćivanje imana. Mu'džize poslanika Muhammeda, s.a.v.s., imale su za cilj:

1. izazov kafirima;
2. učvršćenje vjernika u imanu;
3. počast i ukazivanje posebne pažnje Poslaniku, s.a.v.s., i ojačanje njegova uvjerenja kao priprema za napore i poteškoće koje su bile pred njim.[322]

KERAMETI I EVLIJE

UVOD U POGLAVLJE O KERAMETU

Postoje nadnaravne pojave koje izlaze iz okvira zakona prirode, a Uzvišeni Allah, dž.š., daje ih nekim Svojim dobrim robovima, "prijateljima", posebno pobožnim osobama koji iskreno i bez imalo zastranjivanja ispovjedaju vjeru. To je počast i izraz posebne pažnje prema njima. Takva osoba se zove "velijj" ili "evlija", a definisana je kao: "osoba odana Allahu, dž.š., iskrena u ibadetu, poslušna, potpuno slijedi Šerijat sa kojim je došao Poslanik Muhammed, s.a.v.s., izbjegava sve grijehe, ne odaje se porocima niti slijedi svoje strasti.[323]

KARAKTERISTIKE "EVLIJE" ALLAHOVA ŠTIĆENIKA - PRIJATELJA

1. Evlija obavlja sve farzove, mnogo klanja nafila, obavlja druge dobrovoljne ibadete, i kloni se onoga što mu je Allah zabranio.

2. Skroman je u stvarima koje ljude najviše privlače na dunjaluku. Ne traži vlast, ne žudi za imetkom, položajem. Ako dobije malo, strpi se, ako dobije puno zahvalan je.

3. U društvu je prijatan, fin sugovornik, lijepog je morala, izrazito blag, tolerantan.

4. Nije samodopadljiv niti hvalisavac. Nije ohol zbog počasti kojom ga je Allah darovao.

5. Evlije nisu nepogrešivi jer svojstvo nepogrešivosti Allah daje samo poslanicima, radi preciznog i tačnog dostavljanja Objave. Kada vidimo historiju ashaba, vidjet ćemo da su griješili, iako ih je Uzvišeni Allah, dž.š., pohvalio na nekoliko mjesta u Kur'anu.[324]

6. Evlija radi ono sa čim je Allah zadovoljan. Poznaje i primjenjuje šerijatske propise, poziva dobru, a odvraća od zla i bori se na Allahovom putu svojim riječima, djelima, trudom, imetkom...[325]

Jednostavno, najpreči mu je Allah, dž. š.

DOKAZI O POSTOJANJU EVLIJA

Uzvišeni Allah kaže:

"I neka se ničega ne boje i ni za čim ne tuguju Allahovi štićenici (prijatelji), oni koji budu vjerovali i koji se budu Allaha bojali, za njih su dobre vijesti i na ovom i na onom svijetu; Allahove riječi niko ne može izmijeniti, to će, zaista, veliki uspjeh biti." [326]

Prenosi Poslanik, s.a.v.s., od Allaha, dž.š., da je rekao:

"Ko bude neprijatelj Mome štićeniku koga sam Ja odabrao i koji je Meni blizu, Ja ću tome čovjeku navijestiti rat. Ničim se Moj rob ne može više Meni približiti od onoga čime sam ga Ja zadužio. Moj se rob Meni postepeno približava vršenjem dobrovoljnih ibadeta (nafila) pa ga Ja zavolim. A kad ga Ja zavolim, njegova ljubav prema Meni preovlada, pa njegov sluh kojim sluša bude samo radi Mene, njegov vid kojim vidi bude samo radi Mene, ruka njegova kojom prihvaća bude samo radi Mene. Ovakav čovjek ako nešto od Mene zatraži, Ja mu udovoljim, a ako se Meni utječe, Ja ga sklonim." [327]

DOKAZI O POSTOJANJU KERAMETA

Kur'an

Kerameti dobrih Allahovih robova spomenuti su na više mjesta u Kur'anu. U suri El-Kehf spominje se događaj vezan za "stanovnike pećine" koje je Allah uspavao 309 godina, a zatim ih ponovo proživio. Prema mišljenju islamskih učenjaka ti ljudi su bili vjernici koji su se od rimskih progona sklonili u pećinu i tu ih je Allah sačuvao. O tome govore ajeti 9-26 sure El-Kehf.

Kerameta Merjeme, radijallahu anha, ima više. Jedan od njih jeste dobijanje hrane bez njenog truda.

"I Gospodar njezin primi je lijepo i učini da uzraste lijepo, i da se o njoj brine Zekerijja. Kad god bi joj Zekerijja u hram ušao, kod nje bi hrane našao. 'Odakle ti ovo o Merjema?' - on bi upitao, a ona bi odgovorila: 'Od Allaha, Allah onoga koga On hoće opskrbljuje bez računa.'" [328]

Od njenih kerameta jeste i to da je Allah dao da Isa kao novorođenče progovori iz bešike u času kada ju je njen narod optužio za blud. Pogledaj suru "Merjem", ajeti: 30 i poslije njega i brojni drugi primjeri na drugim mjestima.

Hadis

U hadisu su, također, spomenuti mnogi kerameti od kojih je i događaj sa trojicom ljudi kojima je stijena zatvorila izlaz iz pećine pa su zamolili Uzvišenog Allaha svojim dobrim djelima da ih On spasi. Jedan je spomenuo svoju veliku pažnju prema roditeljima, drugi da se ustegao od bluda kada je to mogao učiniti, treći da je svom najamniku, koji je otišao prije isplate naknade, očuvao njegova sredstva pa ih, čak, i umnožio, a potom mu ih predao u potpunosti. Allah, dž.š., otklanja stijenu sa ulaza u pećinu i oni se spašavaju.[329]

VAHJ - OBJAVA

"Dostavljanje određenog govora od Allaha, dž.š., na način da dotični poslanik ili vjerovjesnik bude čvrsto uvjeren da se radi o objavi koja dolazi od Allaha, dž.š."[330]

U skladu s ovom definicijom možemo izvesti glavna svojstva Objave:

1. porijeklo Vahja je od Allaha, dž.š.;
2. Vahj silazi i poslanicima i vjerovjesnicima;
3. ponekad je Vahj u vidu doslovnog govora[331] kao što je Kur'an, a ponekad je vahj po značenju, ali su riječi od Poslanika, s.a.v.s., kao što je hadisi-kudsijj;
4. poslanik i vjerovjesnik su potpuno uvjereni da je ono što im se objavljuje od Allaha, dž.š.;
5. poslanik i vjerovjesnik su potpuno svjesni i prisebni kad im silazi objava;
6. za dostavljanje vahja poslanicima zadužen je Džibril, a.s.

NAČINI DOSTAVLJANJA OBJAVE

Načini dostavljanja objave spomenuti su u ovom kur'anskom ajetu:

"Ni jednom čovjeku nije dato da mu se Allah obraća, osim nadahnućem, ili iza zastora, ili da pošalje izaslanika, koji, Njegovom voljom, objavljuje ono što On želi."

"On je, zaista, Uzvišen i Mudar!"[332]

1. NADAHNUĆE

Pod ovom vrstom objave podrazumijeva se nadahnuće u srce i ono koje dolazi u snu. Što se tiče nadahnuća u srce, ono se spominje u ovom hadisu:

"Zaista mi je Sveti duh (Džibril) u srce dostavio da neće umrijeti ni jedna osoba prije nego upotpuni svoju nafaku, i svoj edžel (rok trajanja života)."[333]

To znači da su Poslaniku, s.a.v.s., ove riječi nadahnute u srce dok je bio potpuno budan i pri sebi.

A što se tiče sna poslanika, on se smatra istinom. Poslanički je san objava od Allaha, dž.š. Ibrahim, a.s., vidio je u snu da treba žrtvovati sina Ismaila[334] i to mu je bio znak da se radi o Objavi od Allaha, dž.š. Prvo čime je nagoviješten početak objave Muhammedu, s.a.v.s., bio je istinit san. Sve što bi vidio u snu bilo je poput svjetla dana...[335]

Poslanik, s.a.v.s., kaže:

"Istinit san je četrdeseti dio poslanstva."[336]

2. IZA ZASTORA

Uzvišeni Allah razgovara sa Svojim vjerovjesnikom i poslanikom bez posredništva, ali iza zastora, tako da ovaj ne vidi Allaha, dž.š. Viđenje Allaha, dž.š., na ovom svijetu je nemoguće. To se da zaključiti iz slučaja kada je Musa tražio da vidi Allaha: '"..... Gospodaru moj, ukaži mi se da Te vidim! " - Ne možeš me vidjeti" - reče - "ali pogledaj u ono brdo, pa ako ono ostane na svom mjestu, vidjet ćeš Me!" I kad se Gospodar njegov onom brdu otkri, On ga sa zemljom sravni, a Musa se onesvješćen strovali. Čim se osvijesti reče:

"Hvaljen neka si! Kajem Ti se, ja sam vjernik prvi."[337]

Direktan govor Allaha, dž.š., sa poslanicima desio se tri puta: sa Musaom, alejhisselam: "...A Allah je sigurno sa Musaom razgovarao"[338], sa Muhammedom, s.a.v.s., kada je bio na Israu i Mi'radžu i kada mu je propisano pet namaza. Treći je razgovor Adema, s.a.v.s., i Allaha, dž.š., u Džennetu. On se spominje u više sura.

3. DA POŠALJE IZASLANIKA

Objavu vjerovjesnicima i poslanicima dostavlja Džibril. To se odvija na tri načina:

a) da se pojavi u svom stvarnom liku, onako kako ga je Allah, dž.š., stvorio. Muhammed, s.a.v.s., vidio je Džibrila, a.s., dva puta u njegovom pravom liku, jednom na početku objave

u pećini Hira[339], a drugi put za vrijeme Israa i Mi'radža, što se opisuje u suri En-Nedžm: "Poučava ga jedan ogromne snage, razboriti, koji se pojavio u liku svome, na obzorju najvišem."[340]

Tada je Džibril ispunio prostor između nebesa i Zemlje. U jednom hadisu spominje se da Džibril, a.s., ima šest stotina krila[341];

b) da dođe u liku čovjeka. Melek je došao Ibrahimu, a.s., u liku čovjeka kada ga je obradovao sinom Ishakom:

"I obradovali smo ga Ishakom, vjerovjesnikom i čovjekom dobrim."[342]

Tako je isto došao i Lutu, a.s.:

"I kad izaslanici Naši dođoše Lutu, on se zbog njih sneveseli i uznemiri. 'Ne boj se i ne brini se' - rekoše oni - 'Mi ćemo tebe i porodicu tvoju spasiti, osim žene tvoje; ona će ostati s onima koji će kaznu iskusiti.'" [343]

Dolazio je Muhammedu, s.a.v.s., u liku čovjeka Dihje el-Kelbija, a jednom je došao u liku beduina koga nije niko poznavao[344];

c) dolazak objave kao zvuk zvona. To je bio za Poslanika, s.a.v.s., najteži način objave i tada bi mu u danima žestoke hladnoće iz čela lili grašci znoja.[345] Jednog dana bio je na devi kada mu je došla ova vrsta objave. Zbog težine objave deva je kleknula. Ponekad bi objava silazila dok je Poslanik, s.a.v.s., bio u društvu ashaba koji bi tada čuli nešto slično zujanju pčela. Kur'an je najčešće objavljivan ovim načinom.

PETI IMANSKI ŠART

VJEROVANJE U SUDNJI DAN

Vjerovanje u Sudnji dan jedan je od temelja islamskog vjerovanja. Dokaz za to je slijedeći kur'anski ajet u kojem nam je naređeno da vjerujemo u Sudnji dan:

"O vjernici, vjerujte u Allaha i Poslanika Njegova, i u Knjigu koju On Poslaniku Svome objavljuje, i u Knjigu koju je objavio prije. A onaj ko ne bude vjerovao u Allaha, i u meleke Njegove, i u knjige Njegove, i u poslanike Njegove, i u onaj svijet - daleko je zalutao." [346]

Ovaj imanski šart podrazumijeva "vjerovanje u sve ono o čemu nas je obavijestio Uzvišeni Allah, dž.š., u Svojoj Knjizi i Njegov Poslanik, s.a.v.s., u hadisu, o onome što će se desiti poslije smrti kao što su: ispitivanje ljudi od dvojice meleka, patnja ili uživanje u kaburu, proživljenje poslije smrti, iskupljanje na jednom mjestu radi obračuna, izlaganje knjiga u kojima su zabilježena ljudska djela, obračun, vaganje djela, Havd (vrelo), Sirat ćuprija, Džennet i Džehennem, i sve što je Allah, dž.š., u njima pripremio za njihove stanovnike."[347]

Onaj koji čita Allahovu Knjigu primijetit će da ona obiluje velikim brojem ajeta o Sudnjem danu. Često spominjanje ovog stupa vjere govori o njegovoj važnosti. Svaka sura sadrži temu o Sudnjem danu, a rijetko se može naći da na nekoj stranici iz Kur'ana nije spomenut. Ono što, također, upućuje na njegovu važnost i ozbiljnost jeste podrobno opisivanje detalja i toka događaja, počev od proživljenja pa do konačne presude. Na važnost vjerovanja u Sudnji dan upućuje i mnoštvo imena (sinonima) kojima Kur'an naziva ovaj dan. Svako ime odslikava jedno od stanja Sudnjeg dana.

IMENA SUDNJEG DANA

Neka od imena Sudnjeg dana koja su spomenuta u Kur'anu su: El-Kijame (ustajanje), Es-Sa'a (čas), El-Ahireh (drugi svijet), Jevmud-din (dan polaganja računa), Jevmul-hisab (dan obračuna), Jevmul-feth (dan pobjede), Jevmut-telak (dan susreta), Jevmul-džem'i (dan skupljanja), Jevmul-hulud (dan vječnosti), Jevmul-hurudž (dan izlaska), Jevmul-hasreti (dan kajanja), Jevmut-tenad (dan dozivanja), El-Azife (smak svijeta), Et-Tamme (velika nevolja), Es-Sahha (zaglušujući glas), El-Hakka (čas neizbježni), El-Gašija (teška nevolja), El-Waki'a (veliki događaj), Jevmul-ba's (dan proživljenja), Jevmul-fasl (dan razdvajanja), El-Kari'ah (smak svijeta), i dr.[348]

Iz značenja ovih imena možemo da zamislimo događaje koji će se zbiti toga dana. Zbog toga su ova imena spomenuta u Kur'anu kako bi imala ulogu pripreme čovjeka za Sudnji dan.

Vjerovanje u Sudnji dan obuhvata i samu smrt. Praktično, time se završava mukotrpni dunjaluk, svijet u kojem smo činili djela za koja ćemo biti pitani. Počinje novi svijet u koji ulazimo sa posljedicama onoga staroga. Smrt je nešto najbliže nama u našim čulima, a isto tako nešto najdalje od nas u našim mislima. Vjernik o njoj razmišlja i sjeća je se. Nevjernik je svjestan da će umrijeti, ali se ne priprema za nju. A svaka duša će umrijeti, kao što kaže Allah, dž.š.:

"Svako živo biće smrt će okusiti, i Nama ćete se poslije vratiti." [349]

KABURSKO ISKUŠENJE, KAZNA I ISPITIVANJE OD DVOJICE MELEKA

Putem Kur'ana i vjerodostojnih hadisa saznali smo za postojanje života koji počinje odmah nakon smrti. Kur'an ga je nazvao "el-berzeh". Uzvišeni Allah, dž.š., kaže:

"...pred njima će berzeh (zagrobni život) biti, sve do Dana, kada će oživljeni biti."[350]

Leksičko značenje berzeha jeste prepreka (zastor, pregrada), tj. zagrobni život je pregrada između dunjaluka i ahireta. To je život koji se u mnogome razlikuje i od dunjalučkog i od ahiretskog života. Postojanje ovakvog života utvrđeno je vjerodostojnim hadisima Poslanika Muhammeda, s.a.v.s.

1. Prenosi se od Aiše, radijallahu anha, da je pitala Poslanika, s.a.v.s., o kaburskom azabu, pa joj je rekao: "Da, kaburski je azab istina." Kaže Aiša: "Poslije toga nikada nisam vidjela Allahovog Poslanika, s.a.v.s., da je klanjao neki namaz, a da nije zatražio zaštitu od kaburskog azaba."[351]

2. Od Ibn - Abbasa prenosi se da je rekao: "Allahov Poslanik, s.a.v.s., prošao je pored dva kabura i rekao:

"Oni (njihovi stanovnici) se sada kažnjavaju, a kazna ih je stigla zbog malih stvari. Jedan od njih je prenosio lažne vijesti kojima je zavađao druge, a drugi se nije čistio poslije male nužde."[352]

Ovo se zove i kabursko iskušenje, zato što će ljudi u njemu biti iskušavani da odgovaraju na pitanja meleka, pa, ili će biti čvrsti i postojani u svome odgovoru ili će pokleknuti i biti nesigurni. Zato neki mufesiri tumače Allahove riječi: "Allah će vjernike postojanom riječju učvrstiti i na onom i na ovom svijetu."[353]

Smatra se da će ovo biti u času ispitavanja u kaburu. Dva meleka koji će ispitivati čovjeka u kaburu zovu se Munkir i Nekir.

U vjerodostojnim hadisima zabilježeno je da kad čovjek umre, u kabur mu dođu dva crno-plava meleka koji ga pitaju: "Ko ti je gospodar? Koje si vjere? Ko ti je poslanik?"

Vjernik će odgovoriti: "Moj Gospodar je Allah, vjera mi je islam, a Muhammed, s.a.v.s., je moj poslanik i moj vjerovjesnik.

Munafik će reći: "Ne znam, čuo sam ljude kako nešto govore, pa sam i ja govorio."[354] A zatim će biti tučen i mučen.

VRSTE KABURSKOG AZABA

Prva vrsta koja je spomenuta u hadisu jeste:

1) udaranje željeznim čekićem. U hadisu kojeg prenosi El-Bera' ibn Azib, opisujući meleka koji će doći u kabur, kaže se:

"...a u ruci mu je čekić, kada bi njime udario brdo, postalo bi prašina. Udarit će ga jednom i on će se pretvoriti u prašinu. Zatim će opet udariti tako jako da će njegov krik čuti sva stvorenja u njegovoj blizini osim ljudi i džina"[355];

2) otvore mu se vrata Džehennema[356];

3) stješnjavanje kabura tako da će mu rebra ući jedna u druga;

Kaže Allahov Poslanik, s.a.v.s.:

"Reći će se zemlji: 'Sastavi se!' i ona će se sastaviti i stijesniti tako da će rebra umrlog ući jedna u druga."[357]

4) pokazivat će mu se njegovo mjesto u Džehennemu ujutro i navečer:

Kaže Allahov Poslanik, s.a.v.s.:

"Kada neko od vas umre, njegovo mjesto mu se pokazuje svako jutro i svaku večer. Ako je od stanovnika Dženneta, pokazuje mu se mjesto u Džennetu, a ako je od stanovnika Džehennema, pokazuje mu se mjesto u Džehennemu, i kaže mu se: 'Ovo je tvoje mjesto koje te čeka nakon Sudnjeg dana.'"[358]

5) njegovo će se loše djelo pretvoriti u lik čovjeka veoma ružnog lica i odjeće neprijatnog mirisa.

Kaže Poslanik, s.a.v.s.:

"...i doći će mu čovjek ružnog lica, u ružnoj odjeći neprijatnog mirisa i reći: 'Ožalosti se zbog onoga što te čeka. Ovo je dan koji ti je obećan.' Upitat će ga kabur-sahibija: 'A ko si ti?' Reći će: 'Ja sam tvoje loše djelo.'"[359]

KABURSKI UŽICI

U kaburu postoje i užici koji su, naravno, pripremljeni za vjernike. Neki od njih su:

1) kabur će mu se raširiti i rasvijetliti:

Ebu-Hurejre, r.a., prenosi hadis u kome se kaže: "...zatim će mu se kabur proširiti za sedamdeset aršina uzduž i poprijeko, zatim će mu se osvijetliti, pa će mu se reći: 'Mirno spavaj.' On će reći: 'Da se vratim svojoj porodici pa da ih obavijestim o ovome u čemu sam?'

Reći će mu (meleki) 'Spavaj kao što spava mladoženja koga ne budi niko do najvoljenija mu osoba.' I tako će ostati dok ga Allah ne proživi iz njegove postelje..."[360];

2) kabur će mu se ispuniti zelenilom:

U hadisu stoji: "...i ispunit će se zelenilom i tako ostati sve dok ne bude ponovo proživljen..."[361];

3) kabur će mu se proširiti dokle mu dopire pogled:

U hadisu: "...i kabur će mu se proširiti koliko mu dopire pogled"[362];

4) djela će mu se pretvoriti u lik čovjeka koji će ga obveseliti Džennetom:

"Doći će mu čovjek lijepog lica, lijepe odjeće, prijatna mirisa i reći: 'Raduj se onom što će te veseliti, raduj se Allahovom zadovoljstvu i dženetskim baščama, punim uživanja. Ovo je dan koji ti je obećan.' Reći će sahibija kabura: 'Allah te obradovao, a ko si ti? Tvoje lice je kao lice onoga koji donosi dobro.' Reći će mu čovjek: 'Ja sam tvoje dobro djelo.'"[363]

PREDZNACI SUDNJEG DANA

Islamska ulema podjelila je predznake Sudnjeg dana na male i velike. Razlog takvoj podjeli vezan je za vrijeme u kojem se dešavaju kao i posljedice izazvane njima. Mali predznaci se uglavnom dešavaju prije velikih i u više vremenskih intervala u različitim društvenim slojevima. Posljedice velikih predznaka izrazito su i neuporedivo veće. Zbog toga se kod nekih velikih predznaka ne prima pokajanje niti novo vjerovanje.

Iako je Uzvišeni Allah sakrio tačno vrijeme nastupa Sudnjeg dana, ipak je naznačio i objavio neke njegove predznake koji ljude upozoravaju na njegovu blizinu. Islam zabranjuje predskazivanje Sudnjeg dana jer to znači nevjerovanje u kur'anski ajet gdje Allah, dž.š., kaže:

"Pitaju te o Sudnjem danu; kada će se zbiti. Reci: 'To zna jedino Gospodar moj, On će ga u njegovo vrijeme otkriti, a težak će biti nebesima i Zemlji, sasvim neočekivano će vam doći.' Pitaju te kao da ti o njemu nešto znaš. Reci: 'To samo Allah zna, ali većina ljudi ne zna.'" [364]

Ipak, slobodno možemo reći da je on blizu, što se da jasno vidjeti iz slijedećih ajeta i hadisa:

"Približio se ljudima njihov obračun, a oni se u svojoj nemarnosti okreću." [365]

"A šta ti znaš, možda je Sudnji dan blizu." [366]

"Približio se Sudnji dan, a mjesec se raspuknuo." [367]

Allahov Poslanik, s.a.v.s., kaže: "Ja sam poslat a između mene i Sudnjeg dana je ovoliko (pokazao je na blizinu kažiprsta i srednjeg prsta)."[368]

PODJELA I DEFINICIJA PREDZNAKA SUDNJEG DANA

MALI PREDZNACI

Oni se pojavljuju prije Sudnjeg dana na relativno duži vremenski period i oni su uobičajene prirode, kao što su nestanak nauke i pojava neznanja, rašireno pijenje alkohola, nadmetanje u gradnji visokih kuća... i tome slično. Moguće je da se neki od malih predznaka pojavi skupa sa velikim predznacima.

VELIKI PREDZNACI

To su veliki događaji neuobičajene prirode koji će se pojaviti pred Kijametski dan, kao što su:

- izlazak Sunca sa zapada, pojava Dedžala, silazak Isaa, a.s., dolazak Je'džudža i Me'džudža i drugi o kojim će biti riječi malo kasnije.[369]

Neki učenjaci su ove predznake, s obzirom na njihovo pojavljivanje, podjelili na tri grupe:

1. grupa koja se pojavila i prošla;
2. grupa koja se pojavila, još traje i ponavlja se;
3. grupa koja se još nije pojavila;

Inače su prva i druga grupa, mali predznaci Sudnjeg dana, a u treću grupu ulaze veliki predznaci kao i neki od malih predznaka.[370]

MALI PREDZNACI SUDNJEG DANA

1. Poslanstvo Muhammeda, s.a.v.s.

Njegovo poslanstvo u ulozi posljednjeg poslanika jeste dokaz blizine Sudnjeg dana. On je rekao:

“Ja sam poslat i između mene i Sudnjeg dana je ovoliko (pokazujući pri tome na kažiprst i srednji prst).”[371]

Hadis nas upućuje da je zemaljski život poslije Muhammeda, s.a.v.s., veoma kratak, u odnosu na život prije njegova poslanstva.

2. Rascjepljivanje Mjeseca

U vrijeme poslanika Muhammeda, s.a.v.s., Mjesec se rascijepio na dva djela. Ovaj događaj je spomenut u Kur'anu u suri El-Kamer, prvi ajet.

3. Priželjkivanje smrti

Ebu - Hurejre, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao:

“Neće nastupiti Sudnji dan sve dok čovjek ne bude prolazio pored kabura drugog čovjeka i govorio: 'Kamo sreće da sam ja na tvome mjestu.'”[372]

Ovdje se želi dočarati teškoća vremena u kojem će ljudi zbog velikih smutnji i iskušenja željeti smrt, kako bi sačuvali vjeru.

4. Podizanje (nestajanje) znanja i pojava neznanja

El-Buhari prenosi hadis od Enesa ibn Malika u kome Poslanik, s.a.v.s., kaže:

“Od predznaka Sudnjeg dana je i to da će nestati znanja, a pojavit će se neznanje, pit će se mnogo alkohol i raširit će se nemoral.”[373]

5. Kratkoća vremena

Ljudi će osjećati da vrijeme sve brže i brže prolazi i da neme bereketa u njemu.

U hadisu kojeg je zabilježio Ahmed od Ebu - Hurejre, r.a., kaže se:

“Neće nastupiti Sudnji dan sve dok ne nastupi kratkoća u vremenu, pa godina bude trajala kao mjesec, mjesec kao sedmica, sedmica kao dan, dan kao sat, sat kao varnica.”[374]

6. Pojava lažnih poslanika

Od predznaka Sudnjeg dana jeste i pojavljivanje lažljivaca koji će za sebe tvrditi da su poslanici.

7. Mnoštvo zemljotresa

Ebu - Hurejre, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao:

“Neće nastupiti Sudnji dan sve dok ne bude mnogo zemljotresa.”[375]

8. Bit će mnogo žena, a malo muškaraca

“Tako će odnos biti pedeset žena naspram jednog muškarca.”[376] Ibn-Hadžer kaže da će Allah, dž.š., dati da se pred kraj dunjaluka malo rađaju muška, a mnogo ženska djeca, i da je to mnoštvo žena povezano sa pojavljivanjem džehla i nestajanjem znanja.[377]

9. Oponašanje drugih naroda

Ebu - Hurejre, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao:

"Neće nastupiti Sudnji dan sve dok moj ummet ne bude slijedio (oponašao) ranije narode, pedalj po pedalj, aršin po aršin.

'Poslaniče, je li se to misli na Perzijance i Rimljane?' - upitaše prisutni.

'Pa na koga drugog ako ne na njih?' - odgovori Poslanik, s.a.v.s."[378]

POJAVA EL - MEHDIJA

Hadisi koji tretiraju dolazak Mehdija djele se u tri grupe:

1. vjerodostojni;
2. slabi;
3. lažni i izmišljeni.

Razlog postojanja lažnih hadisa o Mehdiju leži u pojavi brojnih frakcija u islamskim društvima i tvrdnji mnogih od osnivača istih frakcija kako su oni ti očekivani mehdije. To je dovelo do izmišljanja i hadisa, jer je svaki lažni mehdija htio na taj način pridobiti mase.

HADISI KOJI GOVORE O MEHDIJU

Od Abdullaha ibn Mes'uda, r.a., prenosi se da je Poslanik, s.a.v.s., rekao:

"Neće nestati dunjaluka dok Arapima ne zavlada čovjek iz moje porodice, zvat će se kao i ja."[379]

U drugom rivajetu se kaže:

"Kada bi na dunjaluku ostao samo jedan dan, Allah bi produžio taj dan kako bi u njemu poslao čovjeka iz moje porodice; zvat će se kao i ja, a njegov otac će se zvati kao i moj. Zemlja će tada biti ispunjena pravdom kao što je bila ispunjena nepravdom i nasiljem."[380]

Od Ebu - Se'ida el-Hudrija, r.a., prenosi se da je Poslanik, s.a.v.s., rekao:

"Pred kraj dunjaluka na moj ummet će se spustit veliki belaj. Njima će vladati zli vladari koji se do sada nisu pojavljivali i o kojima se nije čulo. Zemlja će im postati tijesna i bit će preplavljena nepravdom i nasiljem. Vjernik neće moći naći pribježište u koje bi se sklonio od nasilja. U tom vremenu će Allah poslati čovjeka iz moje porodice i zemlju ispuniti pravdom kao što je prije toga bila ispunjena nasiljem i nepravdom. Bit će zadovoljan i stanovnik nebesa i stanovnik Zemlje. Neće ništa biti posađeno u zemlju, a da iz nje ne nikne..."[381]

VELIKI PREDZNACI SUDNJEG DANA

Huzejfe ibn Esid el-Giffarijj prenosi hadis u kome stoji: “Poslanik, s.a.v.s., zatekao nas je kako podsjećamo jedni druge na ono što smo naučili, pa je upitao: 'Šta to učite?' ‘Učimo o Sudnjem danu', rekosmo. Potom je on rekao: 'Sudnji dan neće nastupiti sve dok prije njega ne vidite deset predznaka', pa je spomenuo: dim, Dedžala, životinju iz zemlje, izlazak Sunca sa zapada, silazak Isa'a, sina Merjemina, Je'džudža i Me'džudža, tri velika zemljotresa; na istoku, zapadu i na Arabijskom poluotoku, a zadnji od njih će biti vatra koja će se pojaviti u Jemenu i potjerati ljude na mjesto obračuna.'”[382]

Kako vidimo iz hadisa, postoji deset velikih predznaka Sudnjeg dana, koji će biti uvod u početak Sudnjeg dana.

1. POJAVA DEDŽALA

Nazvan je Dedžalom zbog velikih laži kojima je sklon. Jezički “dedžal: znači onaj koji pokriva istinu neistinom, a on će svojim natprirodnim pojavama pokrivati istinu o sebi, tj. da je on samo lažac i da nije ono za što će se predstavljati.

Opis Dedžala

Poslanik, s.a.v.s., nam je precizno opisao Dedžala zbog opasnosti koju sa sobom donosi, tako da stalno budemo na oprezu i iščekivanju. Rekao je da liči na jednog ashabima poznatog čovjeka po imenu Ibn-Katin iz plemena El-Huza'a i jednom jevreju koji je stanovao u Medini, a koji se zvao Ibn-Sajjad.

Prema hadisu Dedžal ovako izgleda: velikog je tijela, kosa mu je kovrdžava, boja tijela mu naginje crvenilu, biće ćorav na jedno oko, veoma brzo će se kretati, između očiju će mu pisati “kafir”.

Dedžalove natprirodne pojave

1. Na zemlji će boraviti četrdeset dana, jedan dan bit će kao godina, jedan kao mjesec, jedan kao sedmica, a ostali dani su kao ovi naši dani.

2. U svome zavođenju i kretanju po zemlji bit će veoma brz. Poslanik, s.a.v.s., uporedio ga je s kišom koju tjera vjetar.

3. Sa sobom će imati dvije rijeke koje će teći: jedna će biti vatra, a druga bistra pitka

voda.

4. Oživljavat će mrtve. (Doći će beduinu i reći mu: "Hoćeš li vjerovati u mene ako ti oživim roditelje?", itd.)

5. Naredit će zemlji pa će izbaciti svoje plodove i naredit će oblacima pa će spuštati kišu gdje bude htio.

6. Rasjeći će mladića na dva dijela pred ulazom u Medinu, a potom će ga ponovo oživiti. Ovaj mladić neće povjerovati u njega.

7. Isa, a.s., ubit će ga u mjestu koje se zove Babul-ludd u Palestini.

2. SILAZAK ISAA, A.S.

Kur'anom je potvrđeno da Isa, a.s., nije ubijen niti je razapet, nego ga je Allah uzdigao kod Sebe.

"I zbog riječi njihovih: 'Mi smo ubili Isaa, sina Merjemina, Allahova poslanika', a nisu ga ni ubili niti razapeli već im se pričinilo. Oni koji su se o njemu u mišljenju razilazili, oni su sami o tome u sumnji bili; o tome nisu ništa pouzdano znali, samo su nagađali; a sigurno je da ga nisu ubili, već ga je Allah uzdigao Sebi. - A Allah je Silan i Mudar. I nema ni jednog sljedbenika Knjige koji, kada bude umirao, neće u njega (onako kako treba) povjerovati, a na Sudnjem danu on će protiv njih svjedočiti." [383]

Isa, a.s., duševno i tjelesno uzdignut je kod Allaha i nije umro na dunjaluku.

Pod sljedbenicima Knjige u ovom ajetu smatraju se jevreji jer oni nisu povjerovali u Isaa prvi put, već su ga zanijekali. Proglasili su da je on ubijen. Oni će prilikom njegovog silaska na zemlju saznati istinu o njemu i vidjet će da ona nije onakva kakvom su je smatrali i predstavljali kršćani.

Brojni su hadisi koji govore o silasku Isa'a, alejhisselam, a jedan od njih je i hadis kojeg prenosi El-Buhari od Ebu-Hurejrea, r.a., koji kaže da je Poslanik, s.a.v.s., rekao:

"Tako mi Allaha, nije daleko vrijeme kada će među vas sići sin Merjemin i pravedno suditi, zatim će slomiti krst, ubiti svinju i ukinuti džizju. Tada će se povećati imetak tako da ga niko neće htjeti primiti. Jedna sedžda bit će vrednija nego sve drugo na ovome svijetu." [384]

3. IZLAZAK SUNCA SA ZAPADA

Ovaj veliki predznak Sudnjeg dana predstavlja početak ili uvod u promjene prirodnih pojava. Sunce koje je do tada uvijek izlazilo sa istoka, izaći će sa zapada i kada se to desi, neće vrijediti pokajanje grešnika koji se budu kajali. Očito je da će u tom momentu svi oni koji su sumnjali u istinitost Allahove vjere, povjerovati, ali im tada iman neće koristiti, kao što to Uzvišeni Allah kaže:

"Onoga dana kada neki predznaci od Gospodara tvoga dođu, ni jednom čovjeku neće biti od koristi to što će tada vjerovati, ako prije nije vjerovao, ili ako nije, kao vjernik, kakvo dobro uradio..."[385]

Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao je:

"Prvi predznak koji će se pojaviti jeste izlazak Sunca sa zapada i izlazak životinje iz zemlje ujutro istog dana. Koji se od njih prvi pojavi, drugi ga odmah slijedi."[386]

4. IZLAZAK ŽIVOTINJE IZ ZEMLJE

O njoj Kur'an govori:

"I kada dođe vrijeme da oni budu kažnjeni, Mi ćemo učiniti da iz zemlje izađe jedna životinja koja će im reći da ljudi u dokaze Naše nisu vjerovali."[387]

Iz ajeta se vidi da će se njen izlazak desiti kada ljudi zapostave Allahove naredbe, kada se proširi nered, nemoral i kada običaji zamijene istinsku vjeru.[388]

5. JE'DŽUDŽ I ME'DŽUDŽ

Je'džudž i Me'džudž jesu kur'anski naziv za narod koji će se pojaviti pred sami početak Sudnjeg dana. Oni će se niz sve strmine spuštati i jesti zelen i sasušeno bilje koje nađu pred sobom. Niko im se neće moći suprotstaviti. Najviše će nereda činiti u arapskim zemljama, kako se spominje u hadisima. Kur'an ih spominje u kazivanju o Zul-Karnejnu u suri El-Kehf, ajeti 92-98.

Je'džudž i Me'džudž spominju se u hadisu kojeg prenosi Muslim:

"...i Allah će poslati Je'džudža i Me'džudža, koji će sa svih uzvišica silaziti pa će njihov

prvi dio preći pored jezera Taberijje i ispiti svu vodu, a kad oni zadnji naiđu, reći će: 'Izgleda da je ovdje nekad bilo vode.'" [389]

6. DIM

Kaže Allah, dž.š.:

"Zato sačekaj dan kada će se na nebu ukazati jasan dim!" [390]

Pojava dima koji će ispuniti prostor između nebesa i Zemlje jeste predznak Sudnjeg dana koji će se desiti u momentu kada svjetlost Sunca bude počela slabiti. Obuhvatit će sve ljude i bit će im sa svih strana. Oni će povikati: ***"Ovo je teška, nesnosna kazna."*** [391]

Prema većini učenjaka, dim će se na Zemlji zadržati 40 dana.[392] Svi će ljudi tada povjerovati zbog strašnog prizora koji će sa sobom donijeti dim.[393]

Reći će: ***"Gospodaru naš, otkloni patnju od nas, mi ćemo, sigurno, vjerovati!"*** Međutim, Allah, dž.š., će reći: ***"A kako će oni pouku primiti, a već im je došao istiniti Poslanik od koga oni glave okreću i govore: 'Poučeni - umno poremećeni!'"*** [394]

7. TRI VELIKA ZEMLJOTRESA

Od velikih predznaka Sudnjeg dana spomenutih u hadisu Huzejfe ibn-Usejda[395], r.a., jesu i tri velika zemljotresa, na istoku, na zapadu i na Arabijskom poluotoku. Postoji nekoliko hadisa u kojima se spominje ovaj veliki predznak Sudnjeg dana, kao: "Od Ummu Seleme prenosi se da je rekla: 'Čula sam Allahovog Poslanika, s.a.v.s., gdje kaže:

'Poslije mene će se desiti veliki zemljotres na istoku, zemljotres na zapadu i zemljotres na Arabijskom poluotoku'..."[396]

Ono što se na osnovu drugih hadisa da zaključiti jeste to da će ovi zemljotresi biti užasni i obuhvatit će velika područja na istoku, zapadu i Arabijskom poluotoku. Ibn-Hadžer u komentaru Buharijinog Sahiha kaže da će oni biti neuobičajeno jaki i da će obuhvatiti veliki dio Zemlje.[397]

U hadisu se još spominje i to da će se potresi desiti kada se među svijetom proširi nemoral i grješenje. A Allah o svemu tome najbolje zna.

8. VATRA KOJA ĆE TJERATI LJUDE PREMA MAHŠERU

Posljednji veliki predznak Sudnjeg dana jeste pojava ogromne vatre koja će ljude tjerati prema Mahšeru. U sahih hadisima kaže se da će se to desiti u Jemenu, u kotlini Aden.[398]

Neki od hadisa koji govore o ovoj vatri i mjestu njene pojave jesu i ovi:

1- u jednom rivajetu hadisa od Huzejfe ibn Usejda kaže se: "...i vatra koja će se pojaviti u kotlini Aden i tjerat će ljude"[399];

2- imam Ahmed i Et-Tirmizi prenose od Ibn-Omera, r.a., da je rekao: "Allahov Poslanik, s.a.v.s., kaže:

'Pojavit će se vatra iz Hadremevta ili iz mora kod Hadremevta prije Sudnjeg dana i tjerat će ljude.'"[400]

Kada se pojavi ova velika vatra u Jemenu, proširit će se po čitavoj zemlji i vodit će ljude prema mjestu skupljanja. Oni koji će tada biti tjerani od vatre bit će podijeljeni u tri grupe:

- prva grupa jesu oni koji će jahati na svojim devama i bit će im drago što idu na skup;
- druga grupa jesu oni koji će se smjenjivati na jednoj jahalici. Jedan period će jahati, a drugi pješke ići;
- treća grupa jesu oni koje će vatra tjerati i sa svih strana ih obuhvatiti. One koji budu kasnili, progutat će vatra.[401]

MJESTO GDJE ĆE SE LJUDI ISKUPITI

Pred kraj ovoga dunjaluka ljudi će biti iskupljeni na području Šama (današnji Jordan, Sirija i Palestina).

Imam Ahmed prenosi hadis u kome je Poslanik, s.a.v.s., rekao:

"Tamo ćete se okupiti, tamo ćete se okupiti, tamo ćete se okupiti. Dolazit ćete i jašući i pješke i pužući." Rukom je pokazao prema Šamu i opet rekao: "Tamo ćete biti skupljeni."[402]

SLIJED DOGAĐAJA NA SUDNJEM DANU

U ovom dijelu kazivanja o Sudnjem danu navest ćemo sve događaje koji će se zbiti od početka Sudnjeg dana pa do ulaska vjernika u Džennet a nevjernika u Džehennem. Predznaci Sudnjeg dana jesu svakako uvod i znak da je ovaj veliki i strašni Dan blizu. Isto kao što postoje predznaci koji se dešavaju prije proljeća, u vidu promjena temperature, dizanja snijega, vraćanja života na zemlju; tako isto i predznaci Sudnjeg dana (i mali i veliki) imaju funkciju najave i upozorenja na dan koji slijedi.

Početak Sudnjeg dana bit će obilježen strahovitim potresom koji ne liči ovim potresima na Zemlji. On će se zbiti u vrijeme dok će ljudski život još uvijek trajati. Svijet će zadesiti velika panika i strah, tako da će dojilja zanemariti svoje dojenče. Trudnice će od straha pobaciti, a ljudi će izgubiti razum i svijest pa će kao pijani izgledati. Kaže Uzvišeni Allah:

"O ljudi, Gospodara svoga se bojte! Zaista će potres, kada Smak svijeta nastupi, veliki događaj biti! Na dan kada ga doživite, svaka će dojilja ono što doji-zaboraviti, a svaka će trudnica svoj plod pobaciti, i ti ćeš vidjeti ljude pijane, a oni neće pijani biti, već će tako izgledati zato što će Allahova kazna strašna biti."[403]

O ovom zemljotresu govori se i u suri "Zilzal" (Zemljotres). Iz nje se jasno vidi da će čovjek još uvijek biti na Zemlji jer će se pitati "Šta joj je?"

Osim ovoga u prirodi će se desiti i brojne druge promjene u vidu izmjena dotadašnjih prirodnih zakona na Zemlji. Brda će se pomjeriti i stijene će se smrviti i postati kao raščupana vuna. Čitava Zemlja će ledinom postati. Mora će se jedna u druga uliti, a zatim ispariti. Sazvježđa će se rasuti i njihove putanje će se promijeniti. Mjesec će se sa Suncem sastaviti. Nebo će se rascijepiti, a zatim će se smotati kao što se pisma smotaju. Zatim će se Zemlja zamijeniti drugom Zemljom i nebo će se izmijeniti pa će izgledati kao drugo nebo. Kaže Uzvišeni Allah, dž.š.:

"Kada Sunce sjaj izgubi, i kada zvijezde popadaju, i kada se planine pokrenu, i kad steone kamile bez pastira ostanu, i kada se divlje životinje saberu, i kada se mora vatrom napune, i kada se duše s tijelima spare, i kada živa sahranjena djevojčica bude upitana zbog kakve je krivice ubijena, i kada se listovi razdijele, i kada se nebo ukloni, i kada se Džehennem raspali, i kada se Džennet približi - svako će saznati ono što je pripremio."[404]

Ebu-Hurejre prenosi da je Poslanik, s.a.v.s., rekao:

"Allah će uzeti Zemlju, a nebesa će smotati Svojom desnicom, a zatim će reći: 'Ja sam Vladar, gdje su vladari Zemlje?'"[405]

PUHANJE U ROG (SUR)

Nakon svih ovih promjena doći će do puhanja u sur (rog) dva puta. Prvo će puhanje biti znak da će sve živo i na nebesima i na Zemlji pomrijeti, osim onoga koga Allah bude htio ostaviti. Poslije prvog puhanja proteći će period koji je samo Allahu poznat i tada će ljudi boraviti u svojim kaburima (grobovima). Nakon toga desit će se drugo puhanje u sur kada će svi mrtvi ustati iz svojih grobova i biti proživljeni. Povratit će se život u svaku osobu i oni će tada čekati. O tome Kur'an govori u slijedećem ajetu:

"I u rog će se puhnuti i umrijet će oni na nebesima i oni na Zemlji, ostat će samo oni koje bude Allah odabrao; poslije će se u rog po drugi put puhnuti i oni će, odjednom ustati i čekati."[406] Također kaže Uzvišeni: ***"I puhnut će se u rog, pa će oni iz grobova prema Gospodaru svome pohrliti."***[407]

PROŽIVLJENJE I HAŠR (OKUPLJANJE)

Već smo spomenuli da će nakon drugog puhanja u rog svi ljudi biti proživljeni. U sahih hadisima spominje se da će Muhammed, s.a.v.s., biti prvi koji će biti proživljen. On kaže:

"Svi ljudi će pomrijeti toga dana, a ja ću biti prvi koji će ustati. Musa će tada već stajati pod Aršom. Ne znam da li je uopće umro sa ostalima." [408]

Svaki umrli bit će proživljen u stanju u kome je i umro i prema svjedočenju brojnih ajeta, smatrat će se da od njegove smrti nije prošlo više od jednog ili nekoliko časova. Tako se desilo sa Ashabi-Kehfom (mladićima iz pećine), koje je Allah, dž.š., usmrtio i koji su prespavali tri stotine i devet godina; kada su se probudili, mislili su da su ostali samo jedan dio dana.

Početće iskupljanje ljudi na mjestu polaganja računa. Užasna situacija u kojoj će se tada naći prekinut će svaku vezu među svijetom. Niko ni za koga neće brinuti. Otac za sinom, sin za ocem, niti majka za kćerkom, niti kćerka za majkom, niti muž za ženom, niti žena za mužem neće tada brinuti. Svak će se o sebi zabaviti. Kur'an kaže:

"Tada rodbinskih veza među njima neće biti..." [409]

Ljudi će na Mahšeru biti kao kad su tek rođeni: bez obuće, odjeće i neobrezani.

Aiša, radijallahu anha, rekla je: "Čula sam Poslanika, s.a.v.s., kada je rekao: 'Na Kijametskom danu ljudi će biti proživljeni bosi, goli i neobrezani.' Rekla sam: 'Allahov Poslaniče, jedni druge će gledati?' Poslanik, s.a.v.s., odgovori:

'Stanje će biti toliko teško da svijetu neće biti do toga da jedni druge gledaju.'"[410]

Svi ljudi od Adema do posljednjeg njegovog potomka, koji su na postelji umrli, u moru se ugušili, divlja zvijer ih pojela, iz aviona pali ili u vatri izgorjeli i pepeo im se u vazduhu raspršio, sve će ih oživiti Onaj Koji ih je prvi put iz ničeg stvorio.

"...Onako kako smo ih prvi put iz ništa stvorili, tako ćemo ih ponovo iz ništa stvoriti, to je obećanje Naše. Mi smo doista kadri to učiniti?" [411]

Allah će nas sve sakupiti i prema Mahšeru ćemo biti povedeni; i ljudi i džini i šejtani i životinje.

"...i netremice gledajući u glasnika i žureći, nevjernici će govoriti: 'Ovo je težak dan!'" [412]

Što se tiče vremenskog perioda iščekivanja prije polaganje računa, to se tačno ne zna. Ono što znamo jeste da će to biti veoma dugo i teško podnošljivo.

POLAGANJE RAČUNA, IZLAGANJE DJELA I PRESUDA

Prvo s čime će započeti suđenje na Sudnjem danu jeste izlaganje djela. Možemo to usporediti sa dunjalučkom sudnicom gdje tužilac i optuženi iznose svoja djela i nakon preciznog razmatranja se ustanovi da li je optuženi kriv ili ne i koliku kaznu zaslužuje. Naravno, dunjalučka preciznost u iznošenju djela nije kao ahiretska, kao što ni dunjalučka pravda nije kao ahiretska.

Dakle, svim ljudima bit će predočena njihova djela i svaki čovjek će čitati svoju knjigu u kojoj su savršeno i precizno zabilježene sve pojedinosti njegovog djelovanja na ovom svijetu. O tome Kur'an na više mjesta govori: ***"I svakom čovjeku ćemo ono što uradi o vrat privezati, a na Sudnjem danu ćemo mu otvorenu knjigu pokazati:***

"Čitaj knjigu svoju, dosta ti je danas što ćeš račun svoj protiv sebe sviđati!"[413]

Knjige koje će ljudi tada čitati jesu sveske u kojima su čovjekovi pratioci meleki bilježili sve što je on radio na ovom svijetu. Ti meleki se zovu Kiramen katibin. O njima Allah, dž.š., kaže:

"A nad vama bdiju čuvari, kod nas cijenjeni pisari, koji znaju ono što vi radite."[414] ***"Ova knjiga Naša o vama samo istinu govori, mi smo bilježili sve što ste vi radili."***[415]

Iz navedenih ajeta vidimo da će svakoj osobi biti predočena njegova djela. Kada vidi svoja djela, čovjek će se sjećati momenata kada ih je počinio na dunjaluku. Uzvišeni kaže: ***"Dan kada se čovjek bude sjećao onoga što je radio."***[416] ***"Tada ćete ispitivani biti, i ni jedna tajna vaša neće skrivena ostati."***[417]

Allah, dž.š., će sa svakom osobom pojedinačno razgovarati, i to direktno i bez posrednika.

Veoma teško će pasti čovjeku to što će se njegova djela javno iznositi pred ostalim svijetom. Čija djela budu iznesena pred ostalim svijetom i knjiga mu bude data iza leđa i čiji grijesi budu veći, to je znak da će on biti detaljno ispitivan za svako svoje djelo, i malo i veliko. Aiša, radijallahu anha, prenosi da je Poslanik, s.a.v.s., rekao:

"Propao je svaki onaj čija se djela budu detaljno ispitivala na Sudnjem danu."

Rekla sam: "Allahov Poslaniče, zar Allah nije rekao: 'Onaj kome knjiga njegova bude u njegovu desnu ruku data, lahko će račun položiti?'" Poslanik, s.a.v.s., reče:

"To se odnosi samo na izlaganje djela, a ko god bude pitan za svako svoje djelo bit će i kažnjen."[418]

POLAGANJE RAČUNA

Nakon što se izlože djela, počet će obračun. Pod obračunom se smatra skup i analiza svih djela a zatim izvođenje konačne presude o sudbini počinioca djela. Neko će vrlo lahko završiti račun, dok će drugi veoma dugo biti ispitivani i dosta znoja proliti. Sva čovjekova djela bit će obračunata, procjenjene sve okolnosti, ukazane sve lijepe namjere i skrušenost srca, što će predstavljati težinu na strani njegovih dobrih djela. Isto će tako biti ukazano i na dvoličnjaštvo u njegovom srcu što će predstavljati težinu na strani njegovih loših djela.

SVJEDOCI I DOKAZI

Svako suđenje, pa i ovo zadnje, i konačno pred Vrhovnim Sudijom ne može proći bez svjedoka i dokaza. Razlika u dunjalučkim parnicama i svjedočenjima jeste ta što se dešava da su svjedoci lažni i "naručeni" te se pravda ne može zadovoljiti. Na ahiretu je Sudija Gospodar svih svjetova, Njegova pravednost je potpuna. Svjedoci su poslanici, meleki, knjige, priznanja, itd. Mahmud Hattab es-Subki u djelu "Ed-Dinul-halis" kaže: "Znaj da će protiv čovjeka na tom veličanstvenom danu svjedočiti 12 svjedoka: jezik, ruke, noge, sluh, vid, koža, zemlja, noć, dan, meleki pisari i imetak."[419]

SVJEDOČENJE POSLANIKA

Svakom narodu bit će suđeno po njegovom vjerozakonu i u prisustvu njihovih poslanika: ***"I vidjet ćeš sve narode kako na koljenima kleče; svaki narod bit će pozvan prema svojoj knjizi."***[420]

"...I knjiga će se postaviti, vjerovjesnici i svjedoci će se dovesti."[421]

Bitno je znati da će se ljudima koji su došli u vrijeme i poslije posljednjeg Poslanika Muhammeda, s.a.v.s., koji je poslan svim ljudima, biti suđeno po posljednjem vjerozakonu, a ne po vjerozakonima židova i kršćana koji su djelimično derogirani ili iskrivljeni.

SVJEDOČENJE KNJIGA

Djela koja činimo na dunjaluku vjerno su i precizno zapisana u suhufe. Kada čovjek umre, ona će biti skrivena i savijena do Sudnjega dana. Ako se čovjek pokaje, neka djela će biti pobrisana, a ako se ne pokaje, ostat će u knjizi i na Sudnjem će se danu ti suhufi raširiti: ***"A kada se listovi (knjige) rašire."***[422] ***Svaki čovjek će tada dobiti svoju raširenu knjigu i reći će mu se: 'Čitaj svoju knjigu, dovoljno je da ti danas sam protiv sebe račun svidaš.'"***[423]

SVJEDOČENJE ZEMLJE

Zemlja će svjedočiti za svako ljudsko djelo, jer je čovjek na njoj stanovao i po njoj djela činio. U suri "El-Zilzal" Allah, dž.š., kaže:

"Kada se Zemlja najžešćim svojim potresom potrese, i kada Zemlja izbaci terete svoje, i čovjek uzvikne: 'Šta joj je?!' - toga dana će ona vijesti svoje kazivati jer će joj Gospodar tvoj narediti. Toga će se dana ljudi odvojeno pojaviti da im se pokažu djela njihova: onaj ko bude uradio koliko trun dobra, -vidjet će ga, i onaj koji bude uradio i koliko trun zla,- vidjet će ga."

Tumačeći vijesti o kojima će Zemlja kazivati, Poslanik, s.a.v.s., rekao je:

"...Njene vijesti su da će ona svjedočiti za svako djelo koje su na njoj počinili ljudi i žene, tako što će reći: 'Tog i tog dana je uradio to i to.' To su njene vijesti."[424]

SVJEDOČENJE UDOVA (JEZIK, RUKE, NOGE, OČI, UŠI, KOŽA)

U Kur'anu se spominje da će, prema tome šta je čovjek radio, njegovi udovi svjedočiti: jezik će svjedočiti o ljudskom govoru, ruke o djelima, oči o onome što su gledale, uši šta su slušale, koža šta je dodirivala, a pet čula šta su osjećala. Allah, dž.š., kaže:

"Danas ćemo im usta začepiti, ruke njihove će Nam govoriti, a noge njihove će Nam o onome šta su radile, svjedočiti."[425]

"A na dan kad Allahovi neprijatelji u vatru budu potjerani, oni prvi bit će zadržani da bi ih sustigli ostali, i kad dođu do nje, uši njihove, oči njihove, i kože njihove svjedočit će protiv njih o onom što su radili. 'Zašto svjedočite protiv

nas?', upitat će oni kože svoje. 'Allah, Koji je dao sposobnost govora svakom biću, dao je da i mi progovorimo', odgovorit će. 'On vas je prvi put stvorio i Njemu ste se, evo, vratili.' Vi se niste krili zato da ne bi uši vaše i oči vaše i kože vaše protiv vas svjedočile, već zato što ste vjerovali da Allah ne zna mnogo toga što ste radili."[426]

HAVD (POSLANIKOVO, S.A.V.S., VRELO)

Havd je vrelo (izvor) našeg poslanika Muhammeda, s.a.v.s., sa koga će piti vjernici - njegovi sljedbenici. Veliki je broj hadisa koji o njemu govore i oni dostižu stupanj tevatura, tj. u njihovu ispravnost nema nikakve sumnje. Jedan od tih hadisa je i ovaj kojeg El-Buhari i Muslim prenose od Esme bint Ebu-Bekr: "Poslanik, s.a.v.s., rekao je:

'Ja ću biti na vrelu i gledati ko će od vas prići do mene, neki ljudi će biti udaljeni pa ću ja reći: 'Gospodaru moj, oni su moji i od mog ummeta.' Reći će mi se tada: 'Ti ne znaš šta su oni radili poslije tebe?'"[427]

Vrelo je ogromno, napaja se iz Dženneta iz rijeke Kevser koja je bjelja od mlijeka, hladnija od leda, slađa od meda, mirisa ljepšeg od miska. Vrelo je izuzetno prostrano, široko onoliko koliko i dugo, razdaljina između dvije njegove obale je onolika koliko traje pješački hod mjesec dana. Što se bude više iz njega pilo, ono će se sve više povećavati. Do njega neće moći doći ljudi koji su iskrivili sunnet Allahova Poslanika, s.a.v.s., poslije njegove smrti.[428]

MIZAN - VAGA (VAGANJE DJELA)

Po završetku polaganja računa za djela, Allah, dž.š., postavit će vagu (mizan) za vaganje djela Svojih robova. Ovaj je mizan dokaz potpune Allahove pravde i znak da niko neće biti zakinut. Uzvišeni kaže:

"Mi ćemo na Sudnjem danu ispravne terezije postaviti pa se nikome krivo neće učiniti, ako nešto bude težilo koliko zrno gorušice, donijet ćemo ga. A i dosta je što Mi račune sviđamo."[429]

Ispitivanje računa je radi procjene djela, a vaganjem će se odrediti težina određenog djela kako bi se na osnovu te težine čovjek kaznio ili nagradio. Vaga je istinska i tačna. Uzvišeni kaže u drugom ajetu:

"Mjerenje toga dana bit će pravedno; oni čija dobra djela prevagnu, oni će šta žele, postići, a oni čija djela budu lahka, oni će, zato što dokaze Naše nisu priznavali, stradati."[430]

SIRAT - ĆUPRIJA

Sirat-ćuprija jeste most postavljen preko ili iznad džehenemske vatre. Svi će ljudi morati preko njega preći, čak i poslanici i bogougodnici. Ovaj most je oštriji od sablje a tanji od dlake. Bit će okružen tamom. Brzina prelaska preko njega ovisit će o djelima na dunjaluku. Neko će ga prelaziti brzinom vjetra, neko brzinom treptaja oka, neko trčeći, neko će jednom nogom koračati, a drugom posrtati, a neko će se jednom rukom uhvatiti, a druga će mu se izmaći, i dokučit će ga vatra. A onaj ko pređe reći će: "Hvala Allahu, Koji nas je spasio od tebe (vatre) nakon što nam te je pokazao. Zaista nam je Allah podario što nije nikom drugom."[431]

ŠEFA'AT - ZAUZIMANJE - POSREDOVANJE

Postojanje šefa'ata jedan je od izraza Allahove milosti prema Svojim robovima. On želi da im ovim da još jednu mogućnost za izbavljenje i olakšanje patnji i da im poveća stupnjeve u Džennetu. Šefa'at (posredovanje na Sudnjem danu kod Uzvišenog Allaha, dž.š., i zauzimanje za nekog) jeste počast koju će Allah, dž.š., ukazati Svojim poslanicima, iskrenim vjernicima, melekima, šehidima i drugim odabranim stvorenjima. Niko od njih neće se moći zauzimati niti posredovati prije nego što im to Allah, dž.š., dozvoli:

"Tog dana će biti od koristi posredovanje samo onoga kome Milostivi dopusti i dozvoli da se za nekoga govori." [432]

Ljudi će toga dana biti u velikoj potrebi da se neko od ugleda i vjere zauzme za njih kod Allaha, dž.š. Prolazit će pored svih poslanika i moliti ih da se oni zauzmu za njih, ali će ovi, svi odreda, to odbiti i uputiti ih na Muhammeda, s.a.v.s.

Allah, dž.š., dopustit će Svome poslaniku Muhammedu, s.a.v.s., da se zauzima za svoj ummet i to će biti vid posebne počasti prema njemu. Šefa'at spomenut u ovom hadisu jeste opći šefa'at koji obuhvata sve ljude, a na koji će imati pravo samo Muhammed, s.a.v.s. O ovoj vrsti šefa'ata govori se u slijedećem hadisu: "Svaki poslanik je imao pravo na dovu koja se prima i svi su oni požurili da to pravo iskoriste. Ja sam svoju dovu ostavio da bude šefa'at za moj ummet na ahiretu."[433]

U hadisima se spominje da će pravo šefa'ata imati i učenjaci, šehidi, bogobojazni vjernici, meleki, Kur'an, Džennet itd. Ibn-Madže prenosi od Osmana, r.a., da je Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Pravo zauzimanja na Sudnjem danu imat će tri grupe: poslanici, učenjaci i šehidi."[434]

Muslim prenosi od Ebu-Umame el-Bahilija da je čuo Poslanika, s.a.v.s., da kaže: "Učite

Kur'an, jer će on na Sudnjem danu biti posrednik i zagovornik onima koji su ga učili."[435]

A što se tiče meleka, o njihovom šefa'atu govori se u ovom ajetu:

"A koliko na nebesima ima meleka čije posredovanje nikome neće biti od koristi, sve dok Allah to ne dozvoli onome kome On hoće i u korist onog kojim je zadovoljan." [436]

UVJETI ŠEFA'ATA

Da bi nečiji šefa'at bio primljen kod Allaha, dž.š., potrebno je ispuniti slijedeće uvjete:

- neće biti primljen šefa'at za one koji su Allahu druga pripisivali. Allah, dž.š., o tome kaže:

"Allah neće oprostiti da Mu se neko drugi smatra ravnim, a oprostit će manje grijehe od toga kome hoće"[437]***;***

- niko se neće moći ni za koga zauzimati bez Allahove dozvole i Njegovog zadovoljstva sa onim za koga se zauzima:

"Toga dana će koristiti posredovanje samo onoga kome Milostivi dopusti i dozvoli da se za nekoga govori"[438]***;***

- da onaj za koga se zauzima bude od iskrenih vjernika koji su jedino Allaha, dž.š., obožavali. "***...i oni će se zauzimati samo za onoga kojim On bude zadovoljan, a oni su i sami, iz strahopoštovanja prema Njemu, brižni."***[439]

VRSTE ŠEFA'ATA

Postoji više vrsta šefa'ata. Neke od njih su samo vezane za Poslanika, s.a.v.s., neke za ostale poslanike, a neke za druge zagovornike i posrednike koje smo već spomenuli.

Prva i najveća vrsta šefa'ata jeste "veliki šefa'at" kojim je Muhammed, s.a.v.s., odlikovan nad ostalom svojom braćom poslanicima. Njegovo zauzimanje će obuhvatiti sve ljude na "mevkifu" mjestu iskupa. Na tom mjestu će se on zauzimati za sve ljude kod Allaha, dž.š., za olakšanje muka proisteklih iz dužine stajanja i iščekivanja. Mnogi mufessiri (komentatori Kur'ana) kažu da je ovaj šefa'at poznat u Kur'anu kao "el-mekamul-mahmud"[440] (hvale dostojno mjesto).

Zauzimanje za one čija dobra i loša djela budu podjednaka (ashabul-e'araf), kako bi im se Allah, dž.š., smilovao i uveo ih u Džennet.

Posredovanje za neke koji su osuđeni na boravak u Džehennemu, da u njeg ne uđu.

Zauzimanje za počinioce velikih grijeha koji su ušli u Džehennem, da izađu iz njega. Poslanik, s.a.v.s., kaže:

"Moje zauzimanje će biti za velike grešnike iz mog ummeta."[441]

Zauzimanje Poslanika, s.a.v.s., za svoga amidžu Ebu-Taliba, koji je umro kao mnogobožac, a pomagao je Resulullahu, s.a.v.s., zbog rodbinskih veza sa njim, pa će činiti šefa'at za njega da bude izveden iz dna Džehennema i stavljen negdje na njegov kraj, pa će mu tim biti ublažena kazna, a ipak će mu se staviti, zbog širka i nevjerovanja, dvije džehenemske žeravice pod pete pa će mu mozak ključati.[442]

Zauzimanje da neki vjernici uđu u Džennet bez polaganja računa.

Zauzimanje za ulazak u Džennet svih vjernika.

Zauzimanje za povećanje stupnja dženetlijama u Džennetu iznad onoga što su zaslužili.

DŽENNET I DŽEHENNEM

Džennet i Džehennem je Allah stvorio sa ciljem konačnog ishoda za vjernike i nevjernike. Nakon prelaska Sirat-ćuprije vjernici će u povorkama ući u Džennet:

"A oni koji su se Gospodara svoga bojali, u povorkama će u Džennet biti povedeni..."[443]

Nevjernici će pasti sa Sirat-ćuprije u Džehennem koji se ispod nje nalazi: ***"I oni će u grupama u njega ulaziti..."[444]***

DŽENNET

Prvo što nam na um pada kada mislimo o Džennetu jesu uživanja, smirenost duše, ljepota dženetskih pejzaža, hurije, rijeke od meda, mlijeka i vina koje ne opija, svila i kadifa itd. Džennet jeste takav, ali ne samo takav. On je mnogo bolji, ljepši i ljudski razum njegove ljepote ne može pojmiti. Kao što kaže Resulullah, s.a.v.s., u jednom hadisu:

"Ono što oko nije vidjelo, uho nije čulo, niti je ikada nekome na um palo."[445]

KO ĆE UĆI U DŽENNET?

Ljudi i džini mogu ući u Džennet samo Allahovom milošću, a nikako samo svojim djelima i onim što su zaradili na dunjaluku od sevaba. Kaže Poslanik, s.a.v.s.:

“Niko neće ući u Džennet svojim djelima.” Pa bi upitan: “Zar ni ti, Allahov Poslaniče?” Pa reče: “Čak ni ja, osim da me Allah, dž.š., obaspe Svojom milošću.”[446]

Ali ipak možemo reći na osnovu onoga čime nas je obavijestio Uzvišeni Allah, dž.š., i Njegov Poslanik, s.a.v.s., kome je obećan Džennet, da će u njega ući vjernici, oni koji su dobra djela činili, pozivali Allahu, borili se za uzdizanje Allahove riječi i uspostavljanje Njegovog zakona na Zemlji, koji su strpljivo podnosili ono što ih zadesi na putu ispovijedanja vjere i koji su se samo Allaha bojali. To su robovi Milostivog, spomenuti u suri El-Furkan i na drugim mjestima u Kur'anu i sunnetu.

KAKO IZGLEDA DŽENNET?

Na osnovu Kur'ana i hadisa znamo da je Džennet prostran koliko nebesa i Zemlja:

“I nastojte da zaslužite oprost Gospodara svoga i Džennet prostran kao nebesa i Zemlja, pripremljen za one koji se Allaha boje.”[447] U njemu će biti odaje za koje Uzvišeni kaže: ***“A one koji se Gospodara svoga boje, čekaju odaje, sve jedne iznad drugih sagrađene, ispred kojih će rijeke teći...”[448]*** U Džennetu su: “....***bašče čije se rastinje penje i rasprostire po tlima...”[449]*** Zatim mjesto u Džennetu “Džennetul-me'va - dženetsko prebivalište, “Džennatu 'adn” - Edenski vrtovi itd. Na osnovu ovih imena i njihovih značenja vidimo da će u Džennetu biti više stupnjeva i da će njegovi stanovnici biti na različitim položajima. U slijedećim ajetima Allah, dž.š., spomenuo je neke od ljepota Dženneta: ***“A oni koji su se Allaha bojali, oni će na sigurnu mjestu biti, usred bašča i izvora, u dibu i kadifu obučeni i jedni prema drugima okrenuti. Eto, tako će biti i Mi ćemo ih hurijama, krupnih očiju, ženiti. U njima će moći, sigurno, koju hoće vrstu voća tražiti; u njima, poslije one prve smrti, smrt više neće okusiti i On će ih patnje u ognju sačuvati, blagodat će to od Gospodara tvoga biti; to će, zaista, biti uspjeh veliki!”[450]***

STANJE VJERNIKA U DŽENNETU

Stanovnici Dženneta sastajat će se sa svojom braćom i porodicom. Iz grudi dženetlija bit će odstranjena zloba. Zbog toga neće biti bolesti kakve su zavist, mržnja, smutnja, potvore itd. Bit će sigurni, moći će da jedu i piju što im duša poželi. Posluživat će ih mlade sluge nalik na biser skriveni.

Pored njih će rijeke teći i bit će okruženi voćem svakovrsnim. Temperatura u njemu je ujednačena, neće ni hladnoću ni žegu osjetiti. Moći će da se šetaju po Džennetu, da razgovaraju s kim god žele. Govorit će samo ono što je dobro, a pozdrav će biti selam. U njemu će vječno boraviti.

DŽEHENNEM

Za razliku od Dženneta, ovdje nam prvo na um padne ogromna i velika vatra u kojoj će se ljudi vječno pržiti. Džehennem jeste takav, ali i još više strašniji i žešći.

KO ĆE U NJEGA UĆI?

Onaj koji je dao prednost dunjaluku i njegovim slastima, bio ustrajan u nevjerovanju i poricanju proživljenja:

"Oni su prije toga raskošnim životom živjeli i uporno teške grijehe činili i govorili: 'Zar kad umremo i zemlja i kosti postanemo, zar ćemo zbilja biti oživljeni?'" [451]

Oni koji su bili gluhi pored sluha i razuma, oni koji su bili slijepi pored vida i oni koji su poslanike u laž utjerivali:

"Da smo slušali ili razmišljali, ne bismo među stanovnicima Džehennema u ognju bili!" [452]

KAKO IZGLEDA DŽEHENNEM?

Džehennem je opisao Poslanik, s.a.v.s., rekavši:

"Vaša vatra je samo jedan od sedamdeset dijelova džehenemske vatre." Neko reče: "Allahov Poslaniče, i ona[453] je, zaista, dovoljna." Poslanik, s.a.v.s., reče: "Džehenemska

vatra je žešća od dunjalučke 69 puta, svaki joj je dio ravan po temperaturi."[454]

Dunjalučka vatra spaljuje onog ko uđe u nju, te osoba umre i time prestaje bol. Džehenemska vatra je stalan bol njenim stanovnicima:

"Oni neće biti na smrt osuđeni, i neće umrijeti, i neće im se patnja u njemu ublažiti." [455]

Kad god im jedne kože izgore, Allah ih zamijeni drugima da ponovo kušaju kaznu:

"One koji ne vjeruju u dokaze Naše Mi ćemo sigurno u vatru baciti; kad im se kože ispeku, zamijenit ćemo im ih drugim kožama da osjete pravu patnju. Allah je zaista silan i mudar." [456]

I u Džehennemu ima hrane, ali je ta hrana ovako opisana u Kur'anu:

"Drvo Zekkum bit će hrana grješniku, u trbuhu će kao rastopljena kovina vreti." [457]

U njemu ima i pića, ali je to gnojna tečnost:

"Pred njim će Džehennem biti - i on će biti pojen odvratnom kapljevinom, mučit će se da je proguta, ali je nikako neće moći proždrijeti i smrt će mu sa svih strana prilaziti, ali on neće umrijeti; njega će teška patnja čekati." [458]

Ima i odjeće ali je i ona od vatre:

".... onima koji ne budu vjerovali bit će odjela od vatre skrojena,...", [459]
i hladovine od vatre:

"Nad njima će biti naslage vatre, a i ispod njih naslage;..." [460]

STANJE NEVJERNIKA U DŽEHENNEMU?

Bit će privođeni u njega u grupama. Džehennem će se rasplakati i rasrditi od njihovog nevjerstva, ustrajnosti u kufru i neslijeđenju Poslanika, s.a.v.s.

Ulazit će na sedam vrata:

"Ona će iznad njih biti zatvorena, plamenim stupovima zasvođena." [461]

Bit će bacani u njega kroz tjesnac vezanih ruku, okovani u okove i sindžire i bačeni u oganj razbuktali:

"Mi smo za nevjernike okove i sindžire i oganj razbuktali pripremili." [462]

Najblaža je kazna u Džehennemu da se čovjeku stavi žeravica ispod stopala, a od nje će mu mozak ključati.[463]

VIĐENJE ALLAHA (NA SUDNJEM DANU)

Svako ko vjeruje u Allaha, dž.š., i boji Ga se, žarko želi da vidi svoga Gospodara. Kur'an i sunnet nas upućuju na to da će vjernici vidjeti svoga Gospodara i to svojim očima kao što vide mjesec u noći uštapa. A to znači jasno i bez poteškoće.

Viđenje je Allaha vječiti cilj iskrenih i bogobojaznih vjernika. Ta počast je samo za njih. Kaže Uzvišeni Allah:

"Toga dana će neka lica blistava biti, u Gospodara svoga će gledati."[464]

Ovaj ajet govori o viđenju Allaha na Sudnjem danu, a ajet:

"Pogledi do Njega ne mogu doprijeti..."[465]

govori da se Allah ne može vidjeti na dunjaluku.

I kaže Uzvišeni:

"Uistinu, oni će toga dana od Gospodara svoga zaklonjeni biti."[466]

U ovoj suri Allah, dž.š., govori o onima koji su istinu poricali i činili velike grijehe. Takvi Ga neće moći vidjeti na ahiretu, tj. On će od njihovih pogleda biti zaklonjen. Iz ovoga se zaključuje da će Ga svi oni koji nisu takvi vidjeti i da On neće od njih biti zaklonjen. Ovo se u usuli fikhu zove "mehfumul-muhalefe" (dokaz suprotnog shvatanja).[467]

Za ajet: ***"One koji čine dobra djela čeka ih nagrada, i više od toga...,"***[468]

Poslanik, s.a.v.s., rekao je da "nagrada" jeste Džennet, a da ***"i više od toga"*** jeste gledanje u Allahovo lice.[469]

"U njemu (Džennetu) imat će što god zažele - a od Nas i više."[470] Alija , Enes ibn Malik i drugi ashabi su riječi: ***"a od Nas i više"*** protumačili kao viđenje Allaha.[471]

HADISI O VIĐENJU ALLAHA

Ibn Abdil-Berr prenosi svojim lancem prenosilaca od Džerira ibn Abdullaha koji kaže: "Jedne noći dok smo sjedili sa Poslanikom, s.a.v.s., pogledao je u Mjesec u noći uštapa i rekao: 'Vi ćete vidjeti svog Gospodara kao što vidite ovo (Mjesec). Neće vas ništa spriječiti da Ga vidite.'"[472] Od Ebu-Hurejrea, r.a., prenosi se: "Ashabi su rekli: 'Allahov Poslaniče, hoćemo li vidjeti svog Gospodara na ahiretu?' On je odgovorio: 'Da li vas išta ometa da vidite Mjesec u noći uštapa?' 'Ne, Allahov Poslaniče', rekli su. 'A da li vas šta ometa da vidite Sunce kada nema oblaka?' 'Ne, Allahov Poslaniče!' 'E, tako isto ćete Njega vidjeti...'"[473]

ŠESTI IMANSKI ŠART

VJEROVANJE U KADA' I KADER

Šesti i posljednji temelj na kome se zasniva islamsko vjerovanje jeste vjerovanje u kada' i kader. Kao što je već spomenuto u hadisu koji se prenosi od Omera ibnul-Hattaba, Džibril je pitao Poslanika, s.a.v.s., o imanu pa mu je odgovorio: "Iman je da vjeruješ u Allaha, Njegove meleke, knjige, poslanike, Sudnji dan i da sve što se događa i zbiva, bilo dobro ili zlo, biva s Allahovim određenjem."[474]

Iz njega vidimo da ne vrijedi vjerovanje u Allaha, dž.š., bez vjerovanja u kada' i kader.

Prva generacija muslimana (ashabi) najbolje su shvatili kada' i kader. Oni su bili visokog odgoja prema svome Gospodaru i Njegovu Poslaniku, s.a.v.s. Ugledat ćemo se na njih u shvatanju kada' i kadera i u tome ih slijediti. Tako ćemo se spasiti zablude i postići Allahovo zadovoljstvo i uputu.

Uzvišeni Allah, dž.š., odredio je sudbine stvorenja i sve što će se desiti prije nego se desilo još u ezelu (praiskonu). On je znao šta će se desiti, dogoditi u određeno vrijeme i na koje načine i oblike će se to ostvariti pa se, stoga, sve odvija onako kako je On odredio.

ZNAČENJE "KADA'A I KADERA"

Kada' i kader na osnovu svega izloženog jesu dva povezana pojma koja uzajamno proizilaze jedan iz drugog i ne isključuju se, jer jedan od njih ima funkciju temelja, a to je "kader", a drugi je na mjestu kuće, a to je "kada' ". Ko pokuša da ih razdvoji srušit će kuću.

Prema tome, sada možemo izvući jednu kraću definiciju kada' i kadera i reći: "Kader je Allahova odredba i plan a kada' je Allahova praktična sprovedba toga plana u djelo."

Poznati alim, naš savremenik, Ali Tantavi je u svojoj knjizi "Opći prikaz vjere islama" ovako to iskazao: "Na zgradama koje se podižu, objesi se ploča na kojoj piše: Projektant, inženjer,... izvođač radova, poduzetnik... itd. Inženjer crta plan, određuje visinu zgrade, debljinu zidova, materijal koji će upotrijebiti, postotak svakog od njih, zatim gdje će biti vrata, prozori. Ovo je primjer kadera. Poduzetnik realizuje ono što je odredio inženjer. To je primjer kada'a. I jedno i drugo su isključivo u Allahovoj, dž.š., kompetenciji. I kao što inženjer može napraviti izmjene u detaljima plana tako je i Allah, dž.š., iz milosti učinio dovu i sadaku

uzrokom uklanjanja nečega što je bilo određeno. Jedino ga je On odredio i jedino ga On, ako hoće, ukida dovom."[475]

Vjerovanje u kada' i kader zasniva se na četiri temelja; kod koga se nađu sva četiri, upotpunio je svoj iman u određenje, a kod koga bude nedostajao jedan ili više, njegovo vjerovanje u određenje je nepotpuno. Ta četiri temelja su:

1. vjerovanje u Allahovo sveobuhvatno znanje;
2. vjerovanje da je Allah u Levhi-Mahfuzu zapisao sve pojave i događanja do Sudnjeg dana;
3. vjerovanje u Allahovu volju i Njegovu potpunu moć, šta je htio, bilo je, a šta nije htio, nije ni bilo;
4. vjerovanje da je Allah stvorio sve što postoji i da On nema sudruga u stvaranju.

1. VJEROVANJE U ALLAHOVO SVEOBUHVATNO ZNANJE

Prvi se temelj ogleda u Allahovom savršenom i vječnom znanju kojim je odredio bit svemu što je htio da stvori i precizno dao osobine stvorenjima koja je želio stvoriti. Sve ovo je već od prije bilo zapisano u "Levhi-Mahfuzu"[476], knjizi u kojoj su navedene Njegove riječi (odredbe) kao što su: obim nebesa i Zemlje, njihova međusobna udaljenost, način formiranja, svijet i pojave, zakoni između njih i u samim njima. Sve je to zapisano Njegovim savršenim i neograničenim znanjem, potpuno precizno i u detalje razrađeno. Svemu tome jesu svjedok stvarnost i događanja koja se podudaraju sa znanjem koje je ranije zapisano. Pod kaderom podrazumijeva se i misli na prethodno određenje onog što je već bilo u Allahovom znanju, a isto tako odnosi se i na ono što je Allah stvorio i uredio na način koji Mu je već od prije poznat.

2. ALLAH JE U LEVHI-MAHFUZU ZAPISAO SVE POJAVE I DOGAĐAJE

Muslim u svom "Sahihu" od Abdullaha ibn Amra ibn Asa bilježi da je ovaj rekao: "Čuo sam Allahova Poslanika, s.a.v.s., da kaže:

'Allah je zapisao sudbine stvorenja 50 000 godina prije stvaranja nebesa i Zemlje, a Njegovo prijestolje je bilo na vodi.'"[477]

3. VJEROVANJE U ALLAHOVU SVEOBUHVATNU VOLJU I DJELOTVORNU MOĆ

Ovaj nas temelj obavezuje na vjerovanje u Allahovu djelotvornu volju i potpunu moć. Ono što je Allah htio, bilo je, a ono što nije htio, nije ni bilo. Nikakav pokret ni mirovanje na nebesima i na Zemlji ne bivaju bez Njegove volje. U Njegovoj vlasti biva samo ono što On želi.

Kaže Uzvišeni Allah, dž.š.:

"A vi ne možete ništa htjeti osim htjenjem (odredbom) Allaha, Gospodara svjetova." [478]

"Kada bismo im meleke poslali i kad bi im mrtvi progovorili, i kad bismo pred njih očigledno sve dokaze sabrali - oni opet ne bi vjerovali, osim ako bi Allah htio." [479]

"A da je Gospodar tvoj htio, oni to ne bi učinili." [480]

"I zato On može, kad nešto hoće, samo za to rekne 'Budi', i ono bude." [481]

"Onoga koga hoće, Allah ostavlja u zabludi, a onoga koga hoće, na pravi put izvodi." [482]

Ono što je Allah htio, stvorio je i to opstoji Njegovom moći, a ne svojom sposobnošću i spretnošću.

4. VJEROVANJE DA JE ALLAH STVORIO SVE ŠTO POSTOJI

Allah, dž.š., stvorio je sve i odredio svemu njegova svojstva i pokrete kao što kaže Uzvišeni Gospodar:

"Allah je Stvoritelj svega i On upravlja svim." [483]

Rekao je:

"...i Koji je sve stvorio i kako treba uredio." [484]

O Ibrahimu, a.s., kaže da je rekao svom narodu: ***"Allah stvara i vas i ono što napravite."*** [485]

SUŠTINA VJEROVANJA U KADER

Vjerovanje u kader počiva na tome da je Allah znao sve što će biti, sve zapisao, to htio i stvorio tako da ljudski razum može ove činjenice vrlo lahko i bez ikakvih poteškoća prihvatiti. Pitanje istraživanja tajanstvenosti kadera i poniranje u njegove dubine sputava i rasipa snagu uma, a također i pokušaj da se shvati suština Allahovog znanja, pisanja, volje i stvaranja te traganje za suštinom Allahovih sifata (svojstava); kako ona funkcionišu i kako se mogu razumom dokučiti? Sva ova pitanja koja smo naveli, spadaju u gaib (nevidljivo), i obavezni smo u njih vjerovati. Svaki pokušaj da se dopre do njihove suštinske spoznaje pada u vodu jer Allah ovu vrstu znanja nije otkrio ljudima. Nije dozvoljeno pitati o suštini kadera, a onaj koji traga za tim odgovorom jeste kao onaj koji pokušava odgonetnuti suštinu toga kako se Allah nadvisio nad Svojim Aršom.

PRAVDANJE KADEROM

Iz neshvatanja suštine vjerovanja u kader razvile su se brojne besplodne rasprave. Grješnik koji je počinio ubistvo tako se pravda kaderom jer na pitanje zašto je ubio čovjeka, on kaže: “Zato što mi je to predodređeno još u Levhi-Mahfuzu.” Naravno, čovjek koji vjeruje ispravno u Allaha, dž.š., odbacit će ovakav njegov argument i reći mu da nije u pravu iz više razloga: u momentima prije ubistva, da li je ova osoba znala da je njoj predodređeno da će ubiti čovjeka? Naravno da nije znao. Pa kako onda ide da izvrši presudu kadera o kojoj ništa nije znao? Odnekud je, ipak, morao doći poticaj za ubistvo. Odakle je došao ako nije zavirio u Levhi-Mahfuz i vidio da mu je tamo predodređen? Došao je iz njega samog, iz njegove slobodne volje i on će za ovo ubistvo odgovarati i neće se moći pravdati kaderom.

OPASNOST RASPRAVE O KADERU

Naši su razumi ograničeni i Allah, dž.š., stvorio ih je radi upravljanja ovim svijetom, a ne da istražuju nepoznato (gajb) koje ne zna niko osim Njega. Jedna od tih gajb stvari jeste i suština stvaranja ljudskih djela i volje od Allaha. Zato je Allahov Poslanik, s.a.v.s., i zabranio upuštanje u polemiku o kaderu. Jednog dana se Poslanik, s.a.v.s., strašno naljutio kada je zatekao ashabe kako raspravljaju o kaderu. Lice mu se zacrvenje te je rekao: “Zar sam vam ovo naredio, ili zar sam radi ovoga poslan? Zaista su oni prije vas propali i bili uništeni kada su počeli raspravljati o ovoj stvari, zaklinjem vas da o tome više ne diskutujete!”[486]

Ashabi, neka je Allah, dž.š., sa njima zadovoljan, odazvali su se odmah i prihvatili uputstvo i naredbu Poslanika, s.a.v.s., i nije poznato da je neko od njih o kaderu više raspravljao.

Jedan čovjek došao je Aliji, r.a., i upitao ga o kaderu, na što mu je on odgovorio: "Tajna Allaha te se nemoj beskorisno truditi da je spoznaš."[487]

Ove riječi nam prikazuju svu bit bespotrebnog ulaska u raspravu o Allahovom, dž.š., kaderu.

GAJB - NEVIDLJIVI SVIJET

Razlika je među ljudima u vjerovanju u nevidljivo. Tu se razdvajaju vjernici i nevjernici. Oni koji vjeruju u nevidljiv svijet na osnovu toga što je to kazao Allah i Njegov Poslanik, oni su vjernici i iznad su onih koji vjeruju samo u ono što vide. Zato je prvo svojstvo bogobojaznih:

"...koji vjeruju u nevidljivo." [488]

Gajb u koji smo dužni vjerovati jeste sve ono što je Allah, dž.š., spomenuo u Kur'anu kao i Njegov Poslanik, s.a.v.s., u vjerodostojnim (sahih) hadisima, a u što spada: vjerovanje u meleke, džine, šejtane, knjige, poslanike, Sudnji dan, polaganje računa, nagradu i kaznu, kada' i kader, zatim ono što je vezano za stvaranja nebesa i Zemlje, čovjeka i svega ostalog za nas, nevidljivog i nedostupnog našim čulima.

Materijalisti ne vjeruju u svijet gajba. Njihovo je osnovno pravilo da vjeruju samo u ono što vide i svojim čulima registruju. Njihovu je smiješnu teoriju veoma lahko oboriti, jer oni vjeruju i u stvari koje ne vide, kao što je, npr. postojanje misli, osjećaja, snova, postojanje struje, itd.

Postoji nekoliko vrsta gajba:

1. gajb koji se desio davno prije nas i kojem mi nismo bili svjedoci, ali su ga doživjeli drugi ljudi. Takav slučaj je sa životom drevnih naroda: Rimljana, Asiraca, Osmanlija itd. Oni su za nas gajb zato što mi nismo bili svjedoci njihova vremena i nismo ih vidjeli;

2. gajb koji niko od ljudi nije doživio niti vidio. To je gajb vezan za stvaranje nebesa i Zemlje, prvog čovjeka itd;

3. gajb kojeg osjetila ne mogu spoznati niti um o njima može prosuđivati. Takav gajb jesu Allahova svojstva, meleki, džini, šejtani, Sudnji dan, budućnost, itd.

Postavlja se pitanje, kako mogu meteorolozi prognozirati kakvo će vrijeme biti kada oni ne poznaju gajb. Odgovor je jednostavan. Njihov posao svodi se na obavještavanje o kiši nakon pojave predznaka i njenog potpunog stvaranja u oblacima i oni time ništa novo nisu rekli. Metereolozi vide oblake koji su već spremni da spuste kišu i na osnovu ustaljenih Allahovih zakona u prirodi pretpostavljaju gdje će se oni usmjeriti. Za metereologe se ne

može reći da su vidjeli gajb, nego su samo vidjeli uzroke kiše pomoću sprava prije nego što su drugi primijetili.

VELIKI GRIJESI

Postoji dvadesetak definicija velikih grijeha i svaka od njih na svoj način govori o opasnosti posljedica njihovog činjenja. Među islamskom ulemom najpoznatija i najraširenija definicija jeste ova:

"Svaki grijeh koji za sobom povlači strogu šerijatsku kaznu na dunjaluku (kao na primjer smrtnu kaznu zbog namjernog ubistva nevine osobe ili zbog razbojništva), ili prijetnju na ahiretu ili Allahovo prokletstvo i srdžbu."[489]

Dužnost i nužno je onome ko učini veliki grijeh da se odmah i što prije pokaje Uzvišenom Allahu, dž.š., (tevbu učini) i da vrati ljudima njihova prava. Stav učenjaka ehli-sunneta u pogledu počinioca velikog grijeha jeste da on njime ne izlazi iz vjere (osim širka) i to pod uslovom da ga ne smatra dozvoljenim. Takva osoba i ako bude ušla u Džehennem, neće vječno boraviti u njemu ako je bila musliman. Taj je ipak vjernik, ali sa manjkavim imanom. Ukoliko je počinio takve grijehe, a nije se pokajao za njih prije smrti, njegov slučaj je u Allahovoj volji. Ako mu oprosti, ući će u Džennet, a ako ne, neko vrijeme će boraviti u Džehennemu i biti kažnjen za grijeh prema njegovoj težini, a poslije će Allahovom milošću ući u Džennet, jer ispravni vjernik u Allahovu jednoću (tevhid) neće vječno boraviti u vatri.

Mnogi su pokušavali, na osnovu poznatih kriterija, da odrede tačan broj velikih grijeha. Jedni su mišljenja da je njihov broj sveden na sedam grijeha koji su spomenuti u ovom hadisu: Poslanik, s.a.v.s., kaže:

"Čuvajte se sedam grijeha koji vode u propast!" - "Koji su to, Allahov Poslaniče?" - upitaše ashabi. "Širk (pridruživanje Allahu drugih božanstava), sihir, ubistvo bez opravdanog razloga, jedenje imetka siročeta, kamata, povlačenje sa bojnog polja i potvora čednih i poštenih mu'minki" - odgovori Poslanik, s.a.v.s.[490]

Naravno, navedeni grijesi jesu veliki grijesi ali ne i jedini. Pored njih postoji još mnogo sličnih. Neki učenjaci, kao što je imam Šemsuddin ez-Zehebi[491], naveli su oko sedamdeset velikih grijeha. Spominjanje određenih velikih grijeha u hadisima, kao što je ovaj, ne znači njihovo svođenje na određeni broj. Po spomenutoj definiciji možemo odrediti šta je veliki grijeh, a Allah, dž.š., najbolje zna o svemu tome.

Naša dužnost je da ih se čuvamo i pazimo da u njih ne zapadnemo, da ne smatramo neke grijehe beznačajnim i da ne ustrajavamo u njima, jer ustrajavanje u malim grijesima pretvara se u veliki grijeh. Grijeh je, ipak, grijeh i koliki god bio, Allahu nije drago da se on čini. Poslanik, s.a.v.s.,kaže:

“Kada čovjek pogriješi, na njegovo srce stavi se crna tačka, a ako se pokaje i odustane od tog grijeha i zamoli oprost, oslobodi se njegovo srce i postane čisto. Ako se tome grijehu ponovo vrati, poveća mu se crnina na srcu i ono postane potpuno crno. To je talog srca koji je Allah spomenuo u Kur'anu: ***"A nije tako! Ono što su radili prekrilo je srca njihova." (El-Mutaffifun: 14)***[492]

PRIMJERI VELIKIH GRIJEHA

1. Obožavanje nekog drugog mimo Allaha; 2. nepouzdavanje u Allaha i zapadanje u očaj; 3. trajno griješenje, makar i u manjim stvarima; 4. ubistvo bez opravdanog razloga; 5. neposlušnost roditeljima; 6. krivo svjedočenje; 7. kriva zakletva; 8. kleveta moralno čiste osobe; 9. uzurpacija imetka siročeta; 10. lihvarstvo; 11. krađa; 12. zinaluk (blud); 13. pijenje alkohola; 14. bijeg sa bojnog polja 15; ostavljanje namaza; 16. samoubistvo; 17. sihr; nedavanje zekata; 18. neobavljanje hadža ako je u mogućnosti; 19. prekidanje rodbinskih veza; 20. laž na Allaha, dž.š.; 21. uzimanje i davanje kamate; 22. kockanje; 23. laž; 24. nevladanje po Allahovim zakonima; 25. oponašanje žena od muškaraca i obratno; 26. nečišćenje poslije mokrenja; 27. skrivanje znanja; 28. ogovaranje; 29. prenošenje tuđih riječi; 30. prevara-varanje; 31. neispunjavanje obećanja; 32. vjerovanje vračaru; 33. uznemiravanje susjeda; 34. oblačenje svile i zlata (muškarcu), itd. Ovo su neki veliki grijesi kojih se moramo kloniti.

MALI GRIJESI

Svi grijesi za koje ne slijedi određena šerijatska kazna na dunjaluku niti Allahova prijetnja i srdžba na ahiretu ubrajaju se u male grijehe. To su, ustvari, oni grijesi čije činjenje je van kriterija velikih grijeha. Evo nekih primjera malih grijeha: ne pozdraviti muslimana islamskim pozdravom; razgovarati u vrijeme učenja Kur'ana, ezana, ikameta, itd. Nazvani su malim grijesima zato što ih ne slijedi direktna kazna, ali, ipak, njihovo konstantno činjenje vodi velikom grijehu, kao što smo već spomenuli.

ET-TEVBA - POKAJANJE

Veliki broj islamske uleme smatra da je tevba vadžib grješniku i da ona ima svoje uvjete koje treba ispuniti da bi bila primljena. Allah, dž.š., ostavio je mogućnost svakom grješniku da se pokaje dok je još na dunjaluku, jer je znao da je čovjek slab i da će činiti grijehe. Poslanik, s.a.v.s., kaže: "Svi ljudi griješe, a najbolji među grješnicima jesu oni koji se iskreno pokaju i grijeha se prođu."[493]

Uvjeti primanja tevbe su:

1) da čovjek prestane činiti određeni grijeh;

2) da se kaje zato što ga je počinio i zamoli Allaha za oprost;

3) da odluči da se više nikada neće vratiti tome grijehu;

4) da njegovo kajanje bude iskreno i samo radi Allaha, a ne zbog nečega drugog;

5) da tevba uslijedi prije smrtnog časa kao što kaže Uzvišeni Allah u Kur'anu: ***"Uzaludno je kajanje onih koji čine loša djela, a koji, kad se nekom od njih približi smrt, govore: 'Sad se zaista kajem!', a i onima koji umru kao nevjernici. Njima smo bolnu patnju pripremili"[494];***

6) postoji i poseban uvjet, a to je ako je određenim grijehom uzurpirano pravo nekoga, potrebno je nadoknaditi štetu dotičnom ili se na neki drugi način izmiriti ili od njega zatražiti oprost.[495]

KUFR - NEVJERSTVO

Jezičko značenje kufra je:

"pokrivanje nečega nečim". Odatle je došlo u stvarnom značenju kufra da je to pokrivanje istine neistinom. Dokaz ovakvog definisanja nalazi se i u Kur'anu: ***"...primjer za to jeste bilje čiji rast poslije kiše oduševljava zemljoradnike..."[496]***

U ovom ajetu za zemljoradnike je upotrijebljen izraz "kuffar"- množina od kafir, zato što zemljoradnik zemljom pokriva sjeme.[497]

Šerijatsko - terminološko značenje:

Kufr je negiranje jedne od nužnih vjerskih istina zastupljenih u Kur'anu i sunnetu kao što su Allah, Kur'an, meleki, Džennet, Džehennem, poslanici, itd. Ova vrsta nevjerstva jeste iz uvjerenja i slobodnog ljudskog izbora. Allah, dž.š., kaže u Kur'anu:

"A oni koji nisu vjerovali i koji su ajete Naše poricali bit će stanovnici u vatri; u njoj će vječno ostati, a to će užasna sudbina biti!"[498]

Druga vrsta nevjerstva jeste nevjerstvo djelom, a to je: ostavljanje određenog djela čija je obaveznost činjenja naređena jednim od dva vjerska izvora (Kur'an i hadis). Za primjer ovakvog kufra učenjaci navode ostavljanje namaza. A kao dokaz za to uzeli su ovaj kur'anski ajet: ***"...vjernicima je naređeno da u određeno vrijeme namaz obavljaju."***[499] Zatim hadis koji pojašnjava gornji ajet, a u kome Poslanik kaže: "Između čovjeka i nevjerstva je ostavljanje namaza."[500] Ovdje postoji razilaženje među muslimanskom ulemom u pogledu izvođenja ove vrste kufra iz vjere. Jedni kažu da i on kao i kufr iz uvjerenja izvodi iz vjere, te da bi čovjek ponovo ušao u vjeru, treba učiniti isto kao i onaj koji prvi put prima islam. Drugi kažu da je osoba koja ostavlja namaz bez opravdanog razloga, ali vjeruje da je on obavezan, veliki grješnik - što znači da ne izlazi iz vjere. Međutim, i on je dužan pokajati se za svoj grijeh. Ukoliko ostavlja namaz i vjeruje da on nije obavezan niti propisan, u tom slučaju je od onih kojima je zaprijećeno vječnim boravkom u vatri.

Kazna za nevjerstvo jeste vječni boravak u Džehennemu. Ako čovjek primi islam prije smrti i pokaje se, iskrena tevba briše ono što je urađeno prije.

ŠIRK

Jezičko značenje širka je: partnerstvo, udruživanje.

Šerijatsko-terminološko značenje: Postoji širk iz uvjerenja i širk djelom.

1) Širk je: smatrati da pored Allaha postoji još jedan ili više bogova koji zaslužuju da budu obožavani. Onaj koji vjeruje u ovakvu tvrdnju i umre kao takav vječno će boraviti u Džehennemu, kao što Allah kaže: ***"Allah neće oprostiti da Mu se neko drugi smatra ravnim, a oprostit će manje grijehe od toga kome hoće..."***[501]

PODJELA ŠIRKA

ŠIRK U ULUHIJJETU

Ova vrsta u sebi sadrži dvije podvrste, a to su veliki i mali širk.

Veliki širk znači da osoba pored Allaha uzme sebi nekog drugoga za boga kome će robovati, žrtvovati, moliti, bojati ga se, ili mu upućivati bilo koju drugu vrstu ibadeta. Takav širk činili su mekanski mušrici. Oni su za svoje bogove, obožavajući ih, govorili:

"...Ovo su naši zagovornici kod Allaha." "Reci: 'Kako da Allahu kazujete da na nebesima i na Zemlji postoji nešto, a On zna da ne postoji!' Neka je hvaljen On i vrlo visoko iznad onih koje smatraju Njemu ravnim." [502]

"...mi im se klanjamo samo zato da bi nas što više Allahu približili..." [503]

Od ove vrste širka jeste i klanjanje i moljenje mrtvima koje ljudi uzeše za bogove i posrednike na taj način što od njih traže pomoć koja se samo od Allaha traži.

Ko god danas iz uvjerenja vjeruje da mu mrtav ili živ čovjek može naštetiti ili korist pridonijeti bez Allahove volje, on spada u mušrike. Svejedno je pri tome da li predmet obožavanja bio čovjek, kamen, šejtan, melek, drvo ili nešto drugo.

Ova vrsta poništava djela. Allah kaže:

"...A da su oni druge Njemu ravnim smatrali, sigurno bi im propalo ono što su činili." [504]

"A tebi, i onima prije tebe objavljeno je: 'Ako budeš druge Allahu ravnim smatrao, tvoja djela će sigurno propasti, a ti ćeš izgubljen biti.'" [505]

Mali je širk "svako djelo koje vodi u širk pod uslovom da nije doseglo stupanj ibadeta." Ovaj širk ne izvodi iz vjere, nego spada u velike grijehe. Primjer ovoga širka je zakletva nečim mimo Allaha, kao što se u hadisu kaže: "Ko se zakune nečim mimo Allaha počinio je širk."[506] Ovaj širk može biti i veliki ukoliko osoba koja ovo čini ima namjeru izraziti vjeru u drugo božanstvo. On indirektno utiče na čovjekovu vjeru i narušava je. Osoba ne izlazi iz vjere, ali je u velikoj opasnosti. Njegova djela mogu biti poništena zbog toga, umanjit će mu se nagrada, itd. Jedan od hadisa koji o tome govore jeste i ovaj: "Ebu-Umame kaže: 'Došao je čovjek Allahovom Poslaniku, s.a.v.s., i rekao: 'Šta misliš o čovjeku koji je izašao u boj radi nagrade i spominjanja, šta njemu pripada?' Poslanik, s.a.v.s., kaže:

'On nema nikakve koristi od toga djela.' Ponovio je to tri puta, a potom je rekao: 'Allah neće primiti ni jedno djelo od Svoga roba koje nije iskreno u ime Njega i radi Njega.'"[507]

Od Mahmuda ibn Lebida prenosi se da je Poslanik, s.a.v.s., rekao: 'Najviše čega se bojim za vas jeste mali širk.' Upitali su ga: 'A šta je to mali širk?' 'Rija'- pretvaranje.' ' Kada Allah bude nagrađivao ljude za njihova djela, reći će: 'Idite onima radi kojih ste radili ova djela na dunjaluku. Pogledajte, da li će vas oni nagraditi za njih.'"[508]

Nakon navođenja svih ovih hadisa možemo konstatovati: ako su ova djela koja su izraz poslušnosti prema Allahu nazvana širkom zato što čovjek voli da ga drugi vide, kako je tek težak grijeh veliki širk?

ŠIRK U TEVHIDUR-RUBUBIJJETU

To je da smatramo da su čovjek ili priroda ili bilo šta drugo samostalni činioci u djelima. Naprimjer da kažemo da Sunce sija samo od sebe bez Allahove narebe ili volje. Takav širk je prisutan i kod svih onih koji vjeruju da pored Allaha ima neko drugi samostalan ko opskrbljuje, daje kišu itd. Kao što je Faraon za sebe rekao: ***"Ja sam Gospodar vaš najveći!"***[509]

Ili Nimrud Ibrahimu, alejhisselamu: ***"...Ja dajem život i smrt..."***[510]

Ovo je veoma opaka vrsta širka jer narušava cjelovitost vjere u jednog Boga. Kaderije koji kažu da čovjek određuje sudbinu dijelom spadaju u ovu vrstu širka, zato što negiraju da je Allah predodredio sve pojave i stvari. Uzvišeni je Allah odgovorio zagovaračima ovakvih ideja u brojnim ajetima: "Zar da Njemu smatraju ravnim one koji ne mogu ništa da stvore, i sami su stvoreni, i koji im ne mogu pomoći niti mogu da pomognu sebi?"[511]

ŠIRK U TEVHIDUL-ESMAI VES-SIFAT

Ova vrsta širka djeli se na dvije vrste:

1) poređenje Stvoritelja sa stvorenjima, kao onaj što kaže da je Allahova ruka kao njegova ruka, ili Allahov vid kao njegov vid itd. To je širk u koji su zapale mnoge zalutale sekte kao što su "mušebbihe". Allah, dž.š., im se obraća:

"...niko nije kao On!...",[512]

"...a oni znanjem ne mogu Njega obuhvatiti";[513]

2) izvođenje iz Allahovih lijepih imena naziva za njihova izmišljena božanstva. Allah, dž.š., kaže:

"Allah ima najljepša imena i vi Ga zovite njima, a klonite se onih koji iskreću Njegova imena - kako budu radili, onako će biti kažnjeni!"[514]

Katade kaže da riječ "iskreću" znači "da širk čine".

A Ibn-Abbas rekao je da "iskretanje" znači da čovjek Allahovim imenima priziva Lata i Uzza'a. A Ibn-Džurejdi kaže da su oni izveli ime Uzza od imena Aziz, a Lat od imena Allah.[515]

NIFAK (LICEMJERSTVO)

Jezičko značenje nifaka: pokazati i manifestovati ono što se ne osjeća.

Šerijatsko-terminološko značenje nifaka:
1) nifak iz uvjerenja, a on je: skrivanje nevjerstva koji je u srcu, a pokazivanje vjerovanja na jeziku. Smatra se da je ovakva osoba gora od samog kafira zbog upotrebe laži, pretvaranja, ismijavanja itd. Allah za njih kaže: "Munafici će na samom dnu Džehennema biti i ti im nećeš zaštitnika naći."[516]
2) nifak djelom, a on znači: da vjernik ima svojstva munafika koja su spomenuta u slijedećem hadisu: "Kod koga se nađu ova četiri svojstva, on je munafik. A kod koga se nađe jedno od njih, u sebi ima jedno od svojstava munafika dokle god ga ne ostavi: kada govori-laže, kada obeća-ne ispuni, kada mu se nešto povjeri-iznevjeri, a kada se prepire, prelazi sve granice u tome."[517]
Kada se nađu kod nekog neka od ovih pokuđenih svojstava, to znači da je njegov iman manjkav, a nikako da je na osnovu njih postao kafir. Dužan je osloboditi ih se i pokajati za njih.

HIDAJET (UPUTA)

Hidajet ili upućivanje znači "uputiti nekoga na dobro djelo - na pravi put". U suri El-Fatiha kaže se: ***"(Bože), uputi nas na pravi put!"*** Iz ajeta se vidi da je Onaj Koji upućuje na pravi put Allah, dž.š. U drugom ajetu On kaže:
"Ti, doista, ne možeš uputiti na pravi put onoga koga ti želiš uputiti - Allah ukazuje na pravi put onome kome On hoće, i On dobro zna one koji će pravim putem poći." [518]
Posao je svih poslanika ukazivanje i objašnjavanje pravog puta dok je uputa na prihvatanje toga puta i istine jedino u Allaha, dž.š.
Suprotno hidajetu jeste dalalet (zabluda), koja ima značenje "odvesti nekoga na stranputicu". U šerijatskom značenju ona glasi ovako: "Skrenuti sa puta kojeg je propisao Allah, dž.š." Kaže se "pogrešno ga je uputio", tj. učinio je da luta. U Kur'anu se kaže: ***"...a koga Allah u zabludu dovede, niko ga na pravi put ne može uputiti."***[519]

LITERATURA

Besim Korkut, “Kur'an s prevodom” Poklon Kralja Fahda ibn Abdil-Aziza Ali Sauda, štampano u Medini 1993.god.

Ibn Ebil-'Izz el-Hanefi, “Šerhul-akidet-Tahavijje” Izdavač El-Mektebul-islami, Bejrut, 1983.god. Sedmo izdanje.

Ahmed ibn Hanbel: “Musnedul-imami Ahmed ibn Hanbel”, El-Mektebul-islami, Bejrut, 1985.god.

Ibn-Hadžer: El-Askalani “Fethul-Bari Šerhu Sahihil-Buhari”, Darul-fikr, Bejrut.

Abdul-Azim ibn Abdil-Kavijj el-Munziri: “Et-Tergib vet-terhib minel-hadisiš-šerif”, Darul-mektebetil-hajat, Bejrut, 1987. god.

Ahmed ibn Ibrahim ibn Isa eš-Šerki: “Šerh Kasideti Ibnil-Kajjim”, El-mektebul-islami, Bejrut, prvo izdanje, 1962.god.

Muslim ibnul-Hadžadž el-Kušejri: “Sahihu Muslim”, Daru ihjait-turasil-arebi, 1972.god., i Darul-fikr, Bejrut, drugo izdanje, 1978.god.

Eš-šejh Muhammed Salih el-'Usejmin: “Šerhul-akide el-vasitijje lišejhil-Islam Ibni Tejmijje”, Dar Ibnul-Dževzi, četvrto izdanje

Ali Tantavi: “Opći prikaz vjere Islama”, Izdavač “Taibah International”,Zagreb, 1993.god. Preveli sa arapskog Enes Ljevaković i Ibrahim Husić.

Muslim ibnul-Hadžadž el-Kušejri: “Sahihu Muslim bi šerhin-Nevevi”, Darul-ma'rife, Bejrut, prvo izdanje, 1994.god.

Ebu-Davud Sulejman ibnul-Eš'as es-Sidžistani: “Sunen Ebu-Davud”, Daru ihjait-turasil-arebi, Bejrut.

Ebu-Fida Ismail ibn Kesir: “Tefsirul-Kur'anil-azim”, Ed-Darul-masrijje El-Lubnanijje, prvo izdanje, 1988.god.

Dr. Muhammed Ne'im Jasin: “El-Iman - erkanuhu, hakikatuhu nevakiduhu”, Biblioteka “Et-Takva”, Zenica 1995, god. Preveo sa arapskog dr. Zuhdija Adilović.

Es-Sejjid Sabik: “El-akaid el-islamijje”, Darul-kitabil-arebi, Egipat, prvo izdanje, 1964. god.

Dr. Omer El-Eškar: “Er-Rusulu ver-risalat”, Mektebetul-felah, Kuvajt, treće izdanje, 1985.god.

Dr. Muhammed Ne'im Jasin: “El-Iman, erkanuhu, hakikatuhu nevakiduhu”, Amman, 1985.god.

Safijjurrahman el-Mubarekfuri: “Zapečaćeni dženetski napitak”, Izdavač
“Odred El-Mudžahid”, prevela sa arapskog Subhija Hadžimejlić-Skenderović
Dr. Abdurrahman Re'fet El-Baša: “Iz života ashaba” Izdavač “Organizacija aktivne islamske omladine”, Zenica 1997. god. S arapskog Mirsad Sedić i Sabri Puška
Dr. Muhammed Revvas Kal'adži i dr. Sadik Kunejbi “Mu'džemul-lugatil fukaha', Izdavač “Daru Nefais”, Amman, 1988 god.
Abdurrahman Hasan Habenneke el-Mejdani “El-Akide el-Islamijje”, Darul-Kalem-
-Damask, šesto izdanje, 1992. god.
El-Imam Malik ibn Enes: “El-Muvetta”, Daru ihjait-turasil-arebi, 1988.god.
Ebu-Isa Muhammed Ibn isa et-Tirmizi: “Sunen Et-Tirmizi”, Daru ihjait-turasil-arebi,
Dr. Fuad Sedić “Mali predznaci Sudnjeg dana.” Izdata u Ammanu, 1995.god.
Muhammed Fuad Abdul-Baki u “El-Lu'lu' vel merdžan fima ittefeka alejhiš-šejhan”,
Darur-rejjan litturas.
Dr. Vehbet ez-Zuhajli: “Et-Tefsirul-munir”, prvo izdanje 1991.god. Izdavač “Darul-fikr” Damask.
Ebul-Kasim Sulejman ibn Ahmed et-Taberani u “El-Mu'džemul-kebir”, drugo izdanje, 1984.god. Mektebetuz-zehra El-hadise, Mosal.
Muhammed Hattab es-Subki: “Ed-Dinul-halis”, Mektebetul-medeni, treće izdanje, 1964. god.
Ebu-Isa Muhamed ibn Isa: “Sahih Et-Tirmizi bi šerhi Ibnul-Arebi”, Darul-kitabil-arebi, Bejrut.
Ibn-Madže: “Sunen Ibn Madže”, Daru ihjait-turasil-arebi, 1975.god.
Ebu-Abdillah ibn Muhammed ibn Bettah el-Askeri: “El-Ibane 'an šeriatil-firekin-nadžijeh ve mudžanebetul-firekil-mezmumeh”, Darur-rajeh, Rijad, 1988.god.
Muhammed ibn Ahmed el-Ensari el-Kurtubi: “El-Džami'u li ahkamil-Kur'an”, Muessetul El-Hatib
Ebu-Umer Jusuf ibn Abdillah ibn Muhammed ibn Abdil-Berr “Et-Temhid lima fil-Muvettai minel-me'ani vel-esanid”, štampano 1979.god.
Ebu-Bekr Muhammed ibnul-Hasan el-Adžuri: “Eš-Šeri'a”, izdavač “Ensaru Sunne Muhammedijje”, 1950. god.
Ebu-Bekr Ahmed ibnul-Husejn el-Bejheki: “El-I'tikad ala mezhebisselef Ehlis-sunneti vel-džema'ati”, Darul-kutubil-ilmijje, Bejrut, prvo izdanje 1984.god.
Šemsuddin ez-Zehebi: “Kitab El-Kebair” - Darul-Masrijje El-Lubnanijje, Kairo, drugo izdanje, 1988. god.
Es-Sefarini: “Levami'ul-envar El-Behijjeh ve svati'ul-esrar el-eserijje li šerhi Ed-durre el--

medijje fi akdil-firkatil-merdijje", drugo izdanje 1982.god, Muessetul-hafikin, Damask.

Ebu-Bekr Ahmed ibn Ali ibn Sabit el-Hatib el-Bagdadi: "Tarihu Bagdad ev medinetusselam", Darul-i'lam ed-duveli, Kairo 1992.god.

Muhammed ibn Abdil-Vehhab: "Usulul-iman", Izdao i pripremio Muhibbuddin el-Hatib.

Ebul-E'ala el-Mevdudi: "Mebadi'ul-islam", drugo izdanje, 1957.god. Mektebet šebabil-muslim, Damask.

Medžduddin Ebus-Seadat el-Mubarek ibn Muhammed ibnul-Esir el-Džereri: "En-Nihaje fi garibil-hadis vel-eser".

Ebu-Abdullah Muhammed ibn Ahmed ibn Ebu-Bekr ibn Fereh el-Kurtubi: "Et-Tezkire fi ahvalil-mevta ve umuril-ahire", Darul-fikr, Bejrut.

FIKH

DEFINICIJA FIKHA I PODJELA NJEGOVIH PROPISA

Fikh je nauka koja proučava islamsko zakonodavstvo, proizašlo iz Objave koja je dostavljena posljednjem Allahovom poslaniku Muhammedu. Ta nauka ocjenjuje sve postupke punoljetnih ljudi sa šerijatskog gledišta i određuje da li se neko djelo, po vjerskim propisima, mora ili ne mora, smije ili ne smije činiti, je li ga slobodno činiti, ili je neko djelo pohvalno ili ružno raditi.[520]

Fikhski propisi dijele se na:

1) fard - to je ono što je Allah strogo i jasno naredio, i za čije se izvršenje zaslužuje nagrada, a za neizvršenje kazna. Fard se dijeli na:

fardi-ajn - to su strogo naređene radnje svakom šerijatski punoljetnom muslimanu i muslimanki lično, kao što je npr. pet dnevnih namaza;

fardi-kifaje jesu radnje koje su obavezni izvršavati neki među muslimanima, i ako jedan broj obaveznika tu dužnost izvrši, sa drugih je skinuta odgovornost. Ali ako to niko ne izvrši, svi će biti grješni. Primjer za fardi kifaje jeste dženaza-namaz;

2) vadžib su radnje koje je Allah, dž.š., naredio da se čine, ali manje strogom ili manje jasnom naredbom nego što je farz, za čije se izvršenje zaslužuje nagrada, a za neizvršenje kazna; kao što je sadekatul-fitr[521];

3) sunnet ili mendub su djela koja je Resulullah radio i preporučivao da se rade i za čije se izvršenje zaslužuje nagrada, a za izostavljanje nema kazne[522], osim kad se u cijelosti svjesno zanemari. Sunneta imamo dvije vrste:

a) - muekkede (pritvrđeni), a to su djela koja je Poslanik redovno radio, te bismo zbog toga i mi trebali da ih radimo; kao što je sabahski, podnevski akšamski i jacijski sunnet poslije farza te podnevski prije farza;

b) - gajru muekkede (nepritvrđeni), a to su djela koja je Poslanik ponekad izostavljao, kao što je ikindijski sunnet[523];

4) mubah su djela koja nisu ni naređena ni zabranjena i čijim se radom ne zaslužuju nagrada niti kazna; kao što je jelo, piće, hodanje itd. Međutim, ako se ovakva dijela čine sa

lijepim nijjetom, zaslužit će se nagrada. Naprimjer, ako čovjek hoda sa nijjetom da ide u džamiju, onda će imati nagradu za svaki učinjeni korak, a ako se uputio na mjesta gdje će činiti grijehe, to hodanje postaje zabranjenim;

5) mekruh su radnje koje je pokuđeno činiti. Dijeli se na dvije vrste:

- mekruh tahrimen, a to je ono što je zabranjeno raditi i čiji počinitelj zaslužuje kaznu, ali njegova zabrana nije jasna kao kod harama; kao što je slučaj sa prosidbom djevojke koja je već zaručena;

- mekruh tenzihen jeste ono što je ružno i pokuđeno raditi, i čija radnja se ne kažnjava, kao npr: jedenje lijevom rukom[524];

6) haram su djela koja je Allah, dž.š., strogo zabranio, i čiji počinitelj zaslužuje kaznu. Tu spada zinaluk (blud), pijenje alkohola, kockanje, laž, potvora, ubistvo, itd.

PODJELA FIKHA

Islamski učenjaci podijelili su fikh na šest dijelova.

PRVI DIO: ibadat (obredoslovlje)

Ovaj dio reguliše vezu između čovjeka i njegovog Stvoritelja, te čovjekovo ispravno iskazivanje pokornosti Allahu, dž.š., odajući Mu na taj način svoje priznanje kao Gospodaru, Koji je jedini zaslužan i Kome jedino dolikuje da bude obožavan.

DRUGI DIO: muamelat (međusobni postupci ljudi)

Ovaj dio uređuje odnose ljudi, jednih prema drugima, u svakodnevnom životu, u što spada kupoprodaja, poklon, oporuka, iznajmljivanje, udruživanje i svaki drugi imovinski kontakti.

TREĆI DIO: munakehat (bračno pravo)

Ovaj dio reguliše odnose između muža i žene u toku života i nakon smrti, a obuhvata sklapanje braka, razvod, iddet "čekanje" (priček) nakon razvoda ili nakon smrti muža, nasljedstvo, oporuku, ustanovljavanje porijekla, podizanje potomstva i druga prava i dužnosti bračnih drugova.

ČETVRTI DIO: ukubat (kazneno pravo)

Ovaj dio definiše granice prestupa i prekršaja te određuje njihov stupanj i propisuje kazne i popravne mjere, određuje iskupljenje za pojedine prestupe.

PETI DIO: murafeat (tužilaštvo)

Ovaj dio obuhvata propise koji se odnose na pokretanje optužnice i parničenje među ljudima do kojih dolazi u svakodnevnom životu, u šta spada određivanje svojstva sudije, vođenje postupka, podizanje i pobijanje optužbe, zakletve, svjedoci i drugi poslovi koji prate sudstvo.

ŠESTI DIO: vojni pohodi

Ovaj dio obuhvata definiciju islamskih i neislamskih zemalja, uređivanje odnosa između jednih i drugih, vrste međusobnih ugovora, određivanje glavarine, proglašavanje rata i mira, propise o borbi (džihadu), ratnom plijenu i dr.[525]

Iz navedene podjele fikha može se vidjeti da islam nije religija koja se bavi samo obredima, kako, nažalost, neki misle, a što je plod njihovog poistovjećivanja islama sa drugim, iskrivljenim vjerama, nego je to jedna sveobuhvatna, uravnotežena vjera, koja se bavi čovjekovom stvarnošću i rješava njegove svakodnevne probleme i pitanja, te garantuje uspjeh i napredak društvu koje je primjenjuje.

MEZHEBI

Mezheb je put ili pravac kojim je neki mudžtehid išao rješavajući pitanja iz fikha; odnosno, to je način na koji je određeni mudžtehid[526] uzimao propise iz izvora fikha (Kur'an, sunnet, idžma[527], kijas[528], i dr.)

Danas kod nas, sunnijskih muslimana, postoje četiri raširena i priznata mezheba koji su nazvani po istaknutim pravnicima koji su činili idžtihad, naučnom metodologijom rješavali pravna pitanja i kao takvi stekli sljedbenike koji su slijedili i širili njihovo učenje.

1. Hanefijski mezheb dobio je ime po imamu Ebu-Hanifi, Allah mu se smilovao. Rodio se u Kufi 80-te, a umro u Bagdadu 150-te godine po Hidžri. Ovaj je mezheb proširen u Bosni i uopće na Balkanu, zatim u Turskoj, Afganistanu, Pakistanu i kod muslimana novooslobođenih nekadašnjih ruskih republika, a ima ga i u arapskom svijetu u području Šama.

2. Malikijski mezheb dobio je ime po imamu Maliku, Allah mu se smilovao. Rodio se u Medini 93-će, a umro 179-te godine po Hidžri. Sakupio je poznatu zbirku hadisa “Muvetta”. Ovaj mezheb je dosta proširen u afričkim zemljama.

3. Šafijski mezheb dobio je ime po imamu Šafiji, Allah mu se smilovao. Rođen je u Gazzi (Palestina) 150-te, a umro u Misiru (Egiptu) 204-te godine po Hidžri. Ovaj je mezheb veoma proširen u arapskom svijetu.

4. Hanbelijski mezheb dobio je ime po imamu Ahmedu ibn Hanbelu, Allah mu se smilovao. Rođen je u Bagdadu 164-te, a umro 241-te godine po Hidžri. Sabrao je poznatu hadisku zbirku “Musned” Ovaj mezheb je raširen u Saudijskoj Arabiji i još nekim arapskim zemljama.

Što se tiče ova četiri mezheba (islamske pravne škole), moramo znati da su sva četiri priznata među ulemom i utemeljena na islamskim principima i izvorima. Oni koriste naučnu metodologiju dokazivanja i crpe dokaze iz Kur'ana i sunneta kao dva glavna izvora Šerijata. Razlozi koji su doveli do pojedinih razilaženja među ulemom su objektivne prirode. Oni su jezičke (lingvističke) prirode ili su rezultat razilaženja oko hadisa i pravne metodologije.

Prema tome, ni u kom slučaju ne smijemo napadati one koji za ono što rade imaju valjan dokaz kao što je dizanje ruku u namazu, izgovaranje naglas amin, nakon što imam prouči Fatihu naglas, jer su to postupci utemeljeni na sunnetu Allahovog Poslanika, a ne po nečijem nahođenju. Postojeće razlike trebaju biti podsticaj svima nama da još više proučavamo islam i upoznajemo se sa njegovim vrijednostima, a ne smijemo nikako zbog toga širiti netrpeljivost i razdor među muslimanima. Razlike utemeljene na valjanim dokazima i naučnoj metodologiji ne smiju smetati muslimanu. Svi su muslimani dužni boriti se protiv novotarija koji nemaju utemeljenja u izvorima Šerijata.

PRVO POGLAVLJE

ČISTOĆA

VODA I NJENE VRSTE

Ima više vrsta voda:

- čista i čisteća - to je ona voda koja je sama po sebi čista i kojom se postiže čistoća, bez obzira da li se radi o morskoj vodi, kišnici, snijegu ili izvorskoj vodi. U ovu vrstu računa se i ona voda koja je izmijenjena zbog dugog stajanja, ili zbog miješanja sa nečim što je čisto a ne može se odvojiti od vode, poput lišća ili zemlje;

- čista ali ne i čisteća - njome se ne može postići čišćenje. To je tekućina za koju se ne može reći da je voda. Tu spada sirće, ružina voda i druge tečnosti, kao i voda koja je promijenila svoje svojstvo nečim što se može odvojiti od nje (npr. sapun ili šafran).

Što se tiče vode u koju upadne nečist, ona prestaje biti čista i čisteća ako promijeni jedno od tri svojstva: boju, okus ili miris;

Su'r je voda koja ostane u posudi nakon pijenja. Čovječiji su'r, kao i su'r životinja čije se meso jede, čist je i čisteći. Su'r psa ili svinje je nečist.

Što se tiče su'ra mačke, ptica grabljivica, i sl., takvom se vodom može abdestiti, iako je bolje da upotrijebimo čistu vodu ako je imamo.

VRSTE NEČISTOĆA

1. Strv-mrljina - tu spada sve što ugine (bez šerijatskog klanja), osim ribe i skakavca.[529]

Ako životinja bez gubitka krvi upadne u vodu i ugine, to neće uticati na njenu čistoću, pod uvjetom da voda ne promijeni neko od svojih svojstava. Koža mrljine postaje čista štavljenjem.

2. Krv, svejedno da li se radi o krvi koja ističe, ili krvi hajza i nifasa. Krv buha i njima sličnih životinjica ne smeta.

3. Gnoj, ono što se povrati, izmet i mokraća.

4. Životinjski izmet.

5. Pas i svinja su nečisti. Posudu iz koje pas nešto pojede ili popije treba oprati sedam puta i to prvi put se pere zemljom ili čvrstim sredstvima za pranje kao vim i sl.

6. Vedijj - vrsta sluzave tekućina koja ponekad izlazi poslije napornog mokrenja (sekret prostate).

7. Mezijj - sluzava tekućina koja izlazi prilikom nadražaja, kod muškarca i žene, s tim što kod žene izlazi više. Što se tiče sperme ona se, ako je u tekućem stanju, mora oprati, a ako se osuši, onda se može samo dobro istrti.

ČIŠĆENJE POSLIJE VELIKE I MALE NUŽDE

Kada čovjek obavi veliku ili malu nuždu, dužan je očistiti mjesto odakle je nečistoća izašla. Najbolje je taj dio oprati vodom. Ukoliko nema vode, onda kamenom ili nečim sličnim čime se može ostraniti nečist. Prilikom obavljanja nužde treba se pridržavati slijedećih pravila - adaba:

1. kada se pođe u nužnik, ne smije se nositi sa sobom ništa na čemu ima napisano neko Allahovo ime ili ajet iz Kur'ana;

2. proučiti euzu i bismillu prije ulaska u nužnik, ili prije skidanja odjeće kada se nužda vrši na otvorenom prostoru, tako što će se reći:

"Bismillahi, Allahumme inni euzu bike minel-hubusi vel-habaisi." ("Allahu zaštiti me od svih nečistoća i zlih džina");

3. treba šutjeti prilikom obavljanja nužde i ne govoriti ništa osim u slučaju da se nešto mora progovoriti;

4. poštovati pravac Kabe tako što joj se neće okretati ni sprijeda ni otraga, nego će se okrenuti tako da mu ona bude s desne ili lijeve strane, osim u slučaju kad je zaklonjen od Kabe nečim u neposrednoj blizini, kao što je zid i sl.;

5. ne obavljati nuždu u životinjsku jazbinu zbog mogućnosti da u njoj budu životinje ili druga bića koja bi mu nanijela zlo i koje će uznemiriti bez razloga;

6. ne obavljati nuždu po putevima kojima prolaze ljudi i gdje ljudi odsjedaju i pričaju;

7. bez nužde ne mokriti stojeći[530], jer to odudara od dostojanstva, a postoji i mogućnost prskanja mokraćom;

8. ne mokriti na mjestu gdje se kupa, niti u stajaću ili tekuću vodu, niti na kabur, niti u džamiji, pa makar to bilo i u kakvu posudu;

9. u nužnik ulaziti lijevom nogom, a iz njega izlaziti desnom, i prilikom izlaska izgovoriti riječi “gufraneke”[531]. (“Tražim oprost od Tebe”);

10. ne čistiti se sasušenim životinjskim izmetom i kostima, (jer je to hrana džina muslimana). Poslije obavljenog brisanja ili pranja treba dobro oprati ruke sapunom.

ABDEST

Uzvišeni Allah je rekao: ***“O vjernici, kada hoćete da namaz obavite, lica svoja i ruke svoje do iza lakata operite - a dio glava svojih potarite - i noge svoje do iza članaka (operite).”***[532]

Ruknovi abdesta, tj. sastavni dijelovi abdesta bez kojih nam abdest nije valjan jesu:

1. nijjet, odluka da će se uzeti abdest[533];

2. pranje lica vrši se odakle je kosa nikla, pa do pod bradu uzduž i od uha do uha u širinu, i to onaj koji nema bradu, a ako je ima, pere dio lica na kome nema brade (dok će kroz bradu proći mokrim prstima, a neće je prati kada uzima abdest);

3. pranje ruku do iza laktova;

4. potiranje glave. Bolje je potrati cijelu glavu. “Prenosi se od Abdullah ibn Zejda da je Poslanik, s.a.v.s., rukom potrao glavu sprijeda ka unazad i odzada ka naprijed. Počeo je od prednjeg dijela glave skroz do zatiljka, a potom ih je vratio (ruke) na mjesto sa kojeg je počeo potiranje”[534];

5. pranje nogu do iza članaka.[535]

SUNNETI ABDESTA

To su radnje od kojih ne zavisi valjanost abdesta, ali ih trebamo obaviti jer ih je Poslanik, s.a.v.s., radio, a i nagrada je obećana za njihovo činjenje:

1. učenje bismille na početku;

2. pranje zuba misvakom. Misvak je drvce kojim se čiste zubi. Najbolji je onaj izrađen od eraka koji se donosi iz Hidžaza jer on učvršćuje desni i odstranjuje zubne bolesti, a to zato što u sebi ima poseban koristan sastojak. Ako nema misvaka, zubi će se oprati četkicom, ili bar prstom protrljati. Upotreba misvaka se preporučuje i pred obavljanje namaza, pred učenje Kur'ana, nakon buđenja iz sna i prilikom promjene zadaha u ustima;

3. pranje ruku do iza šaka tri puta na početku abdesta;

4. izapiranje usta tri puta;

5. izapiranje nosa tri puta;

6. provući, prste kroz bradu;
7. trljanje između prstiju pri pranju ruku i nogu;
8. pranje svakog dijela tijela po tri puta, osim potiranja glave (jedanput);
9. počinjanje od desne strane prilikom pranja ruku i nogu;
10. trljanje rukom prilikom pranja;
11. uzastopnost, to jest da se uzimanje abdesta ne prekida nekim poslom;
12. potiranje ušiju nakon potiranja glave i to unutrašnjosti ušiju kažiprstima, sa vanjske strane palčevima. Potiranje ušiju obavlja se jedanput bez uzimanja nove vode, jer je Resulullah, s.a.v.s., potirao glavu i uši jedanput.[536]

Što se tiče potiranja vrata, ne postoji ni jedan vjerodostojan hadis da je to Poslanik, s.a.v.s., radio, pa zato ulema ne smatra da je to sunnnet. Doduše u nekim mezhebima kaže se da je to od lijepih stvari prilikom abdesta. Ako potražimo hadise o pranju vrata, naći ćemo dva slaba. Prvi prenosi imam Ahmed u kojem se kaže da je Poslanik, s.a.v.s., potrao glavu toliko da je dostigao prostor između ušiju na zadnjem dijelu glave i dio vrata ispod toga. Čak i ako bi se prihvatio ovaj hadis, ne vidimo da vrat treba potirati posebno, nego je to samo u cilju upotpunjavanja potiranja glave. U drugom se kaže: “Potiranje vrata je osiguranje od okova.” Međutim, Nevevi za ovaj hadis kaže da je mevdu' (lažan), a neka ulema kaže da je daif[537];

13) voditi računa o umjerenosti prilikom trošenja vode, tako da se ne pretjeruje pri upotrebi vode;
14) učenje dove poslije abdesta[538];
15) potrati cijelu glavu.

MEKRUHI ABDESTA

1. Pretjerano vodu prosipati ili je previše čuvati.
2. Pljuskati vodu po licu ili drugim dijelovima tijela.
3. Služiti se nečijom pomoći bez potrebe za tim.
4. Uzimati abdest na prljavom mjestu.
5. Za onoga ko posti, mekruh je pretjerivati u izapiranju usta i nosa, jer može doći do gutanja vode.

ONO ŠTO KVARI ABDEST

1. Sve što izađe na prirodne otvore (prednji i zadnji): mokraća, izmet, vjetar, sperma, vedijj i mezij.[539] Ako se posumnja u puštanje vjetra, to ne utiče na valjanost abdesta, osim u slučaju da se čuje zvuk ili osjeti neugodan miris, tj. da se bude siguran u to.

2. Duboki san pri kojem je čovjek u ležećem položaju, ili je naslonjen na nešto, pa ako bi se to uklonilo, pao bi. Znači misli se na to da je čovjek potpuno zaspao i da postoji mogućnost da ispusti vjetar.

3. Gubljenje svijesti, bez obzira da li se radilo o ludilu, padanju u nesvijest, pijanstvu, ili gubljenju svijesti zbog upotrebe kakvih lijekova.

4. Neki učenjaci, među kojima i imam Ebu-Hanife, rahimehullah, rekli su da se abdest kvari ako poteče krv, gnoj ili sukrvica, te ako se povrati punim ustima.[540]

Što se tiče dodira spolnog organa, po hanefijskom mezhebu to ne kvari abdest,ali je bolje to izbjegavati, jer su neki alimi, kao što je imam Šafija rekli da to kvari abdest.

Što se tiče dodira ženskog tijela to ne kvari abdest, osim ako bi se dodirnulo sa strašću, jer postoje hadisi u kojima stoji da je Poslanik, s.a.v.s., poljubio jednu od svojih žena, te je zatim klanjao a da nije uzimao abdest.[541] U drugom hadisu se spominje da bi Poslanik, s.a.v.s., prije nego bi klanjao vitr-namaz, nogom dodirnuo Aišu koja je ležala ispred njega ispružena poput mrtvaca.[542] (En-Nesai).

Onaj ko uzme abdest, pa kasnije posumnja da li ga je izgubio ili ne, smatra se da ga ima, jer je fikhsko pravilo: “Sumnja ne utiče na uvjerenje” (ne kvari ga). Međutim, ako sumnja da li je uopće uzeo abdest, računa se da nije pod abdestom.

KADA JE OBAVEZNO UZIMANJE ABDESTA I ŠTA JE ZABRANJENO RADITI BEZ ABDESTA

1. Obavljanje namaza, bez obzira da li je u pitanju farz-namaz ili nafila — dobrovoljni namaz.

2. Tavaf - obilaženje oko Kabe.

3. Neki učenjaci smatraju da nije dozvoljeno dodirivanje mushafa bez abdesta.[543]

Bilo bi lijepo da se uzme abdest prije spavanja, zatim kada je čovjek džunup[544] pa hoće

da jede, pije ili ponovo opći; prije kupanja; radi učenja ezana i radi učenja nečeg iz Kur'ana.

Na kraju da napomenemo još jednu bitnu stvar; a to je da se na dijelovima tijela koji se moraju oprati prilikom abdesta, ne smije naći ništa što sprečava dodir s vodom, kao što je lak na noktima. U tom slučaju abdest neće biti ispravan.

PRIRODNA OBILJEŽJA U ISLAMU

1. Simbol islama, a i praksa ranijih poslanika, jeste obrezivanje ili sunećenje. Preporučuje se da se ta dužnost obavi sedam dana nakon rođenja. Svrha obrezivanja je višestruka: da se ne skuplja prljavština na kožici, da čovjek bude u mogućnosti dobro iscijediti mokraću nakon mokrenja, da ne umanjuje nadražaj prilikom spolnog općenja, itd.

2. Uklanjanje dlaka sa stidnih mjesta i ispod pazuha može se učiniti brijanjem ili šišanjem, a obrezivanje nokata preporučuje se svake sedmice.

3. Puštanje brade zahtijeva bujnost, što znači da se ne smije toliko kratiti da izgleda kao da je obrijana, a može se skratiti da ne prelazi dužinu šake.[545]

4. Što se tiče kose na glavi, dozvoljeno ju je brijati, ali je mekruh brijati dio glave, a dio izostavljati. Pohvalno je odgoditi brijanje kose do hadža, ili umre, ako će se to uskoro obaviti.

5. Pohvalno je mirisati se mošusom ili nekim drugim mirisom koji je prijatan. Sve ovo je Resulullah, praktikovao i naređivao da se praktikuje.

MESH PO OBUĆI[546]

Umjesto pranja nogu kod abdesta, dozvoljeno je uzeti mesh po obući[547], to jest potrati mokrom rukom po njoj. To je propisano kao olakšica ljudima, posebno kada su na putu zimi, kada je hladno. Čarape koje ne spadaju s nogu i nisu providne mogu se također potirati.

Uslovi za valjanost mesha po obući:

1) da se obuče kad osoba ima abdest;

2) da bude čista i da pokriva noge do iza članaka;

3) da je moguće u njoj hodati;

4) da nije pocijepana koliko tri mala nožna prsta;

5) da sama stoji na nogama.

Mesh se uzima s gornje strane obuće, potirući od prsta prema zglobu, i to samo jedanput. Vrijeme važenja mesha je jedan dan i noć za onog ko je kod kuće, a tri dana i tri noći za putnika. Početak je računanja od momenta gubljenja abdesta, nakon što ju je osoba već obukla, a ne od momenta njihovog oblačenja.

Mesh prestaje važiti, te se obuća mora skinuti, a noge prilikom abdesta oprati, u slijedećim slučajevima:

1. istek roka važenja;
2. ako se postane džunup;
3. ako se obuća skine sa jedne ili obje noge;
4. ako cijepanjem obuće dođe do pojave noge koliko tri nožna prsta, ili više od toga.

MESH PO ZAVOJIMA ILI GIPSU[548]

Ako ozlijedimo neki dio tijela koji se pere pri uzimanju abdesta, pa smo na taj dio tijela stavili zavoj ili gips, onda, umjesto pranja, možemo mesh učiniti po zavoju ako ne smijemo taj dio prati niti po njemu direktno mesh činiti. Mesh po zavoju ima istu vrijednost kao i pranje tog dijela tijela, nije ograničen vremenski, ne mora se biti sa abdestom kad se zavoji povijaju; vrijednost njegova se ne gubi time što je zavoj spao ili se odmotao, osim ako je rana zarasla pa su zavoji postali nepotrebni.

G U S U L - KUPANJE

Kada kupanje postaje obavezno?

1. Nakon izlaska sjemene tečnosti u mlazu i sa strašću, u snu ili na javi, kod muškarca ili kod žene. Ako sperma izađe bez nadražaja, zbog bolesti npr. onda nije obavezno kupanje. Ako se nešto sanja, ali se na odjeći ne primijeti trag sperme, nije se dužno kupati. Kada se probudi iz sna i osjeti vlažnost na odjeći, a ne sjeća se sna, ako se ustanovi da se radi o spermi, obavezno se okupati.

2. Poslije spolnog odnosa, (to jest, dodirivanja dva spolna organa), makar i ne došlo do izlučivanja sperme, obavezni su se okupati i muško i žensko.

3. Nakon prestanka hajza i nifasa.

4. Nakon smrti. Svi se slažu da je obavezno okupati mrtvaca, osim šehida koji pogine na bojnom polju. Šehid se ukopava bez kupanja (gusula) u odjeći u kojoj je poginuo.

5. Neki učenjaci kažu da je nevjernik dužan okupati se kada se vrati u islam, što dokazuju hadisom koji se prenosi od Kajsa ibn Asima da je primio islam, pa mu je Poslanik, s.a.v.s., naredio da se okupa vodom i lovorom.[549] U tom smislu postoji i hadis Sumame.[550]

Međutim, jedan dio učenjaka kaže da je nevjernik dužan da se okupa samo ako je bio džunup, a ako nije, onda mu je lijepo da se okupa. To dokazuje time što je Allahov Poslanik, s.a.v.s., nekima rekao da se okupaju, a nekima nije. To ukazuje na to da kupanje u tom

slučaju nije farz, jer bi, ako je farz, Poslanik, s.a.v.s., svima naredio da se okupaju. Na kraju zaključujemo da je, za svaki slučaj, bolje da se nevjernik okupa kad se vrati islamu.

NAČIN UZIMANJA GUSULA:

- oprati ruke tri puta;
- zatim oprati stidna mjesta;
- potom uzeti abdest kao što se uzima za namaz, s tim što se pranje nogu odgađa do završetka gusula;
- potom oprati glavu tri puta uz rastavljanje kose;
- a onda vodom oprati cijelo tijelo, perući prvo desnu stranu, obraćajući pažnju da se opere ispod pazuha, zatim unutrašnjost ušiju, pupak i nožni prsti, kao što je praktikovao Resulullah, s.a.v.s.

Što se tiče žene, ona će gusul obaviti kao muškarac, s tim što nije dužna rasplitati pletenice, ali voda mora doprijeti do korijena kose, jer se prilikom gusula cijelo tijelo mora pokvasiti.

Ukoliko se žena kupa nakon hajza ili nifasa, preporučuje se rasplitanje pletenice.

Kada je preporučeno okupati se?[551]

1. Kupanje petkom i to u vremenu od pojave zore do džuma-namaza, a najbolje bi bilo pred sam odlazak na džumu.
2. Kupanje na Ramazanski i Kurban-bajram.
3. Kupanje nakon opremanja mrtvaca.
4. Kupanje pred oblačenje ihrama za hadž ili umru.
5. Svi učenjaci preporučuju kupanje pred ulazak u Meku, iako za izostavljanje toga kupanja ne predviđaju fidju (iskupnina za učinjeni prekršaj), a većina ih smatra da se umjesto kupanja može uzeti abdest.
6. Mendub je okupati se pred polazak na Arefat.
7. Nakon što čovjek dođe sebi poslije padanja u nesvijest.

Šta je zabranjeno da čini osoba koja je neokupana (džunup)?

1. Klanjati ili činiti sedždei-tilavet.[552]
2. Činiti tavaf (obilazak) oko Kabe, jer se tavaf smatra ibadetom.[553]
3. Doticati Kur'an.
4. Učiti nešto iz Kur'ana, osim sa ciljem da se prouči neka kur'anska dova.[554] Što se tiče samog gledanja u Kur'an bez učenja i dodirivanja to je džunupu dozvoljeno.
5. Boraviti u džamiji. Dozvoljeno je proći kroz džamiju ukoliko postoji potreba za tim.

T E J E M M U M

Tejemmum znači: rukama dotaći čistu zemlju, zemljane tvari ili prah i njima potrati lice i ruke. Tejemmum zamjenjuje abdest i gusul kad je nemoguće njih uzeti.

Tejemmum se može uzeti zbog slijedećih razloga:

1. ako se ne nađe voda, ili se nađe količina koja je nedovoljna za čišćenje ili je potrebna za piće;

2. kada je čovjek bolestan ili ranjen, pa se boji da će mu se upotrebom vode pogoršati bolest ili otežati proces izliječenja, pod uvjetom da bude siguran u to na osnovu vlastitog iskustva ili izjave pouzdanog liječnika muslimana;

3. ako voda bude toliko hladna, pa se boji da će mu nauditi ako je upotrebi;

4. kada je voda u blizini, ali se čovjek boji za sebe, svoju čast, ili svoj imetak, ili izostajanje saputnika ako ode po vodu;

5. isto tako u slučaju kada mu je potrebna voda za piće, ili piće nekom drugom, makar i psu.

Način uzimanja tejemmuma

Prvo se odluči da će se uzeti tejemmum (nijjet) u srcu, potom se prouči bismilla, a onda se rukama dotakne čista zemlja te se potare lice. Potom se drugi put dotakne zemlja i potaru se šake do iza laktova.

Sunnet je da se prilikom uzimanja tejemmuma s ruku otrese i opuše prašina i da se ne trlja lice rukama, već da se samo potare.

Jednim tejemmumom može se klanjati više farzova.

Šta kvari tejemmum

1 - Sve što kvari abdest.

2 - Dolazak vode za onog ko je nije imao.

3 - Prestanak razloga za nemogućnost upotrebe vode.

Kada se neki namaz obavi tejemmumom, a potom dođe voda nakon što je namaz obavljen, nije obavezno ponavljati namaz, pa makar još bilo vremena za njegovo ponovno obavljanje. Ako voda dođe prije nego što se završi namaz, tejemmum će se pokvariti pa je potrebno ponovo uzeti abdest i klanjati.

HAJZ I NIFAS

Hajz (menzis) je pojava krvi iz spolnog organa žene dok je zdrava, a koju nije prouzrokovalo rađanje djeteta.

Prema mišljenju većine učenjaka hajz se ne pojavljuje prije napunjene devete godine, pa ako se ranije primijeti krv, to je zbog nečeg drugog.

Boja krvi, koja se pojavljuje prilikom hajza, može biti crna, crvena, žuta ili negdje između bijele i crne. Najmanje trajanje hajza nije ograničeno, a za najduže trajanje neki kažu da je deset dana, a po nekima i petnaest dana. Najduži period čistoće između dva hajza nije ograničen, a najkraći je petnaest dana.

Nifas je pojava krvi koju je prouzrokovalo rađanje djeteta. Najkraći period nifasa nije ograničen, a najduži može biti četrdeset dana.[555]

Šta je zabranjeno činiti u toku hajza i nifasa

1. Zabranjeno je sve ono što je zabranjeno i džunupu (klanjati, činiti tavaf oko Kabe, doticati Kur'an, učiti nešto iz Kur'ana[557a] i ulaziti u džamiju, osim u velikoj potrebi).

2. Zabranjeno je ženi postiti i klanjati s tim što je obavezna napostiti one dane koje nije postila u toku hajza ili nifasa, dok izostavljene namaze nije dužna naklanjavati, jer je Poslanik naredio da se naposti propušteni post, a nije naredio da se naklanjaju namazi.[556]

3. Zabranjeno je spolno općiti sa ženom koja ima hajz ili nifas, sve dok oni ne prestanu i dok se ne okupa, jer Uzvišeni je Allah rekao: “I pitaju te o mjesečnom pranju. Reci: 'To je neugodnost'. Zato ne općite sa ženama za vrijeme mjesečnog pranja i ne prilazite im dok se ne okupaju. A kada se okupaju, onda im prilazite.”[557]

Dozvoljeno je dodirivanje žene u takvom stanju iznad pupka i ispod koljena.

Kad prestanu hajz i nifas, žena će se okupati i sve dužnosti normalno obavljati.

ISTIHAZA

Istihaza je izlazak krvi izvan uobičajenog perioda hajza (menstruacije) ili nifasa. Ako je period hajza poznat prije istihaze, taj period će se smatrati hajzom, a krvarenje izvan toga je istihaza.

Žena nije obavezna kupati se zbog istihaze da bi mogla klanjati u bilo koje doba, osim onda kad joj prestane hajz, ali je obavezna da uzima abdest za svaki namaz. Isto tako

obavezna je da prije uzimanja abdesta opere svoj spolni organ i zaštiti ga krpom ili vatom od izlaska nečistoće.

Istihaza je poput sahibi uzura (onoga koji ima neku ranu iz koje neprestano curi krv) i abdest za neki namaz se ne uzima prije nastupanja vakta toga namaza. Poznajemo istihazu po prestanku vremenskog perioda hajza kao i po boji krvi koja se razlikuje od krvi hajza.

Njenom mužu je dozvoljeno općenje sa njom. Ona se smatra čistom, pa je obavezna klanjati i postiti, a može boraviti i u itikafu.

SAHIBI UZUR

Ko bude imao neki uzur (opravdanje), kao što je: nemogućnost držanja mokraće, nekontrolisan izlazak vjetra ili istihazu, da bi bio čist za namaz, mora uraditi slijedeće stvari:

1. oprati mokraću ili krv nakon nastupanja namaskog vremena;
2. zaštititi se krpom koja će spriječiti odlijevanje krvi, ili zamotati spolni organ nečim što će spriječiti mokraću da uprlja tijelo i odjeću;
3. kad nastupi namasko vrijeme, uzeti abdest za dotični namaz, a potom ne obraćati pažnju hoće li nešto isteći;
4. s jednim abdestom se može klanjati samo jedan farz-namaz i više sunneta.

Ako se desi da bude između dva pojavljivanja, mokraće ili krvi, toliko vremena da se može očistiti, uzeti abdest i obaviti namaz, onda je sahibi uzur dužan u tom vremenu očistiti se i klanjati.

DRUGO POGLAVLJE

N A M A Z

DEFINICIJA I ZNAČAJ NAMAZA

Namaz je posebna vrsta ibadeta koji počinje tekbirom a završava selamom. Namaz ima veoma značajno mjesto u islamu. Kao što ni jedna građevina ne može opstojati bez temelja, tako ni islam ne može opstojati bez namaza. To je prvi farz, poslije očitovanja Allahove, dž.š., jednoće i priznavanja Resulullaha čime je Uzvišeni Allah obavezao ljude: "Prvo djelo za koje će ljudi biti pitani na Sudnjem danu jeste namaz, pa ako on bude ispravan, ispravna su i ostala djela, a ako bude neispravan, neispravna su i ostala djela"[558], kaže Resulullah. Namaz je posljednja oporuka Allahovog Poslanika, s.a.v.s., u trenucima njegova rastanka s ovim svijetom. Pažnju namazu islam poklanja i u najtežim životnim situacijama: bolesti, strahu, ratu i sl. ***"Čuvajte namaze i srednji namaz. Klanjajte u ime Allaha, skrušeno i ponizno. Ako ste u strahu, onda ga obavljajte pješice ili jašući."***[559]

Punoljetni muslimani muškarci nikako ne smiju propustiti namaz, bilo da su bolesni, zarobljeni, nepokretni, ili ne mogu uzeti abdest, gusul, tejemmum. Klanjat će kako mogu pa čak i bez abdesta, kupanja ili tejemmuma, zanijetivši srčano kao da uzimaju tejemmum. Isto važi i za ženu, osim što ona ne klanja u hajzu i nifasu. Namaz je stup vjere i prvi ibadet kojim je Allah obavezao Svoje robove. Svi su muslimani jednoglasni da onaj ko ostavlja namaz zanijekavši obaveznost njegovog izvršavanja postaje nevjernik. Međutim, ko priznaje njegovu obaveznost, ali ga izostavlja zbog zauzetosti ili lijenosti, prema mišljenju većine učenjaka, ne prestaje biti vjernik, ali postaje veliki grješnik i dužan je pokajati se. Ukoliko ustraje u takvom odnosu prema namazu, ulema kaže da zaslužuje najtežu dunjalučku kaznu.

NAMASKA VREMENA

Namaza kojima nas je Uzvišeni Allah zadužio ima pet u toku dana i noći i to u tačno određena vremena. Uzvišeni Allah kaže:

"Vjernicima je propisano da u određeno vrijeme namaz obavljaju." [560]

1. Vrijeme sabah-namaza počinje od pojave prave zore (kada se počne razdanjivati) i traje do izlaska sunca.

2. Vrijeme podne-namaza počinje kad sunce pređe polovinu neba i traje dok se sjenka nekog predmeta ne poveća za jednu svoju dužinu, ne uzimajući u obzir sjenku koju je predmet imao dok je sunce bilo u zenitu. Sunnet je da se za vrijeme velikih vrućina podne-namaz odgodi do jedne trećine njegovog vremena.

3. Vrijeme ikindija-namaza počinje istekom podnevskog vremena. Mekruh je odgađati ikindiju dok sunce ne požuti (približi se zapadu).

4. Vrijeme akšam-namaza počinje od zalaska sunca i traje do nestanka sunčeva crvenila na zapadu.

5. Kada nestane sunčeva crvenila, počinje vrijeme jacije i traje sve do pola noći i to je njeno pravo. Vrijeme ukoliko se jacija ne klanja u tom vremenu dozvoljeno ju je klanjati sve do zore. U tom smislu Muslim prenosi od Katade da je Poslanik, s.a.v.s., rekao: "U spavanju nema grijeha, nego je počinio grijeh onaj ko ne obavi namaz prije nego što nastupi vrijeme slijedećeg namaza."

Ovo su namaska vremena u kojima se moraju klanjati namazi. Međutim, ako čovjek malo okasni, ali stigne klanjati makar jedan rekat farz-namaza prije isteka namaskog vremena, računa se da je stigao na vrijeme obaviti taj namaz. Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao je: "Ko uspije klanjati rekat od namaza uspio je klanjati cijeli namaz."[561]

Međutim, ovo ne treba olahko shvatiti i odgađati namaze do pred kraj njihovog vremena jer takav postupak je znak licemjerstva. Ako neko nenamjerno prespava ili zaboravi namaz, smatrat će se da je namaz klanjao u njegovom vremenu.

VREMENA U KOJIMA SE NE KLANJA[562]

a) Vremena u kojima je mekruh tahrimen[563]
klanjati bilo kakav namaz (farz ili nafilu), ili činiti sedždei-tilavet[564]:

1. vrijeme izlaska sunca;
2. kad je sunce na polovini neba;
3. kada sunce zalazi.

b) Vremena u kojima je mekruh tahrimen klanjati nafile, a dozvoljeno je klanjati propušteni farz, te činiti sedždei-tilavet:

1. nakon sabah-namaza dok sunce ne odskoči za jedno koplje;
2. nakon ikindije pa dok sunce ne zađe.

Međutim, neka ulema je spomenula određene izuzetke o ovom pitanju rekavši da se u ovim vremenima[565] mogu klanjati namazi za koje postoji povod kao što je tehijjetul-mesdžid, dženaza-namaz itd.

MJESTA NA KOJIMA NIJE DOZVOLJENO KLANJATI[566]

1. Mezarje, jer je Poslanik, s.a.v.s, zabranio da se klanja na mezarju. Zato treba izbjegavati da se džamije prave u blizini mezarluka ili da se muslimani ukopavaju u blizini džamije.
2. Crkva, jer je to mjesto skupljanja šejtana zbog postojanja velikog broja slika i kipova. Ukoliko bi se ti kipovi i slike uklonili ili se nečim prekrili, onda bi u crkvi bilo dozvoljeno klanjati.
3. Smetljište
4. Klaonica
5. Središte puta
6. Torovi deva
7. Hammam (kupatilo)
8. Iznad Kabe.

EZAN I IKAMET

Ezan je oglašavanje početka namaskog vremena posebnim riječima, i to je jedno od obilježja islama. Ezan i ikamet su za muškarce sunneti muekkede pred klanjanje farza, makar klanjali sami, u redovnom vremenu ili naknadno, kod kuće ili na putu.

Ezan glasi:

"Allahu ekber" (4 puta), "ešhedu en la ilahe illellah" (2 puta), "ešhedu enne Muhammeden resulullah" (2 puta), "hajje alessalah" (2 puta), "hajje alel felah" (2 puta), "Allahu ekber" (2 puta), "la ilahe illellah" (1 put).

Značenje ezana: "Allah je najveći" (4 puta), "svjedočim da nema drugog boga osim Jedinog Allaha" (2 puta), "svjedočim da je Muhammed Allahov poslanik" (2 puta), "dođite na namaz" (2 puta), "dođite na spas" (2 puta), "Allah je najveći" (2 puta), "nema drugog boga osim Allaha."

Kod sabahskog ezana uči se iza "hajje alel-felah" još "essalatu hajrun minen-nevm" (2 puta), što znači: "Bolji je namaz od spavanja."

Ikamet sadrži iste riječi kao i ezan, samo iza riječi "hajje alel-felah" kod svih namaza doda se "kad kametis-salatu" (2 puta), tj. "namaz upravo nastupi". Dok se ezan uči sporije i visokim glasom i sa odmorima, ikamet se uči brže i bez zastajanja.[567]

Mustehab je onome ko čuje ezan ponavljati ono što govori mujezin, osim poslije riječi "hajje ales-selah" i "hajje alel-felah", kada treba reći " la havle ve la kuvvete illa billah".

Nakon ezana sunnet je proučiti slijedeću dovu:

"Allahumme Rabbe hazihid-da'vetit-tammeti vesselatil-kaimeti ati Muhammedenil-vesilete vel-fadilete veb'ashu mekamen mahmudenillezi ve'adtehu.[568]

"Gospodaru ovog savršenog poziva i nastupajućeg namaza, podari Muhammedu El-Vesilu[568a] i visoku čast, i nakon proživljenja postavi ga na časni položaj koji si mu obećao."

Sunnet je da onaj koji ezan uči i ikameti bude pod abdestom, zatim da ih uči stojeći, okrenuvši se u pravcu Kabe, s tim što će se pri izgovaranju riječi "hajje ales-salah", okrenuti glavom i grudima na desnu stranu, a pri izgovaranju riječi "hajje alel-felah" na lijevu stranu. Prste će staviti u uši. Treba ostaviti dovoljno vremena između ezana i ikameta kako bi oni koji čuju ezan mogli da se pripreme za namaz i prispiju u džemat.

NAMASKI ŠARTOVI

Šartovi-uslovi za valjanost namaza jesu slijedeći:

1. čistoća tijela, odjeće i mjesta gdje se klanja;

2. uzeti abdest, a ako je osoba džunup, mora se okupati;

3. biti propisno obučen. Stidni dio tijela kod muškarca jeste od pupka pa do ispod koljena, i taj dio tijela mora biti pokriven pred svijetom, svejedno, bio čovjek u namazu ili van namaza. Međutim, svakako da će čovjek u namazu biti što ljepše i potpunije obučen, jer on staje pred Uzvišenog Gospodara. Što se tiče žene, ona mora pokriti cijelo tijelo osim lica, ruku do šaka i nogu do članaka.[569] Što se tiče situacije kad je žena izložena pogledima muškaraca koji joj nisu mahrem, onda joj cijelo tijelo mora biti pokriveno, osim lica i ruku do šaka.

Međutim, moramo znati da ima učenjaka koji smatraju da žena mora pokriti cijelo tijelo, pa i lice, i za tu svoju tvrdnju posjeduju jake dokaze. Hanefijski je mezheb tog stava da lice i ruke do šaka nisu stidni dio tijela kod žene, ali ako je takva situacija da je žena mlada i da postoji mogućnost fitneta, tj. da će njeno lice izazvati poglede i strasti, onda i hanefije smatraju da bi tada žena morala pokriti lice.[570]

Trebamo znati da odjeća kod muškarca, a pogotovo kod žene, ne smije biti prozirna. Mekruh je klanjati u tijesnoj odjeći koja ocrtava sramotna mjesta. Što se tiče pokrivanja glave, to nije obavezno za muškarca i on može klanjati i gologlav;

4. spoznaja da je nastupilo namasko vrijeme.

Allah, dželle šanuhu, kaže:

"Vjernicima je propisano da u određeno vrijeme namaz obavljaju." (En-Nisa' 103);

5. okrenuti se u pravcu Kabe. Onaj koji vidi Kabu, dužan je da se prema njoj okrene, a onaj ko nije u mogućnosti da je vidi, dužan je da se okrene u njenom pravcu.

Jedino je dozvoljeno da putnik, u toku nafila-namaza, bude okrenut u pravcu prema kojem ide njegovo prevozno sredstvo. Ko se ne mogne okrenuti u pravcu Kabe, npr. usljed bolesti ili se boji iza leđa neprijatelja ako se okrene u tom pravcu, neka se okrene kuda može ili smije, jer u takvim situacijama prestaje obaveza okretanja u pravcu Kabe.

Ko ne bude znao na kojoj je strani Kaba, a nema koga upitati, niti ima drugoga načina da to dozna, on će se nakon istraživanja i razmišljanja, osloniti na svoje zaključivanje i tako se okrenuti i klanjati. Ako bi poslije doznao da se nije u pravom smjeru okrenuo, neće ponavljati namaz ukoliko je namasko vrijeme isteklo. Ako bi tokom samog namaza saznao pravac Kabe, okrenut će se u samom namazu i nastaviti klanjanje ne ponavljajući prvi dio namaza. Ako bi neko počeo klanjati bez istraživanja Kabe, namaz mu ne bi bio valjan;

6. nijet- odluka u srcu da će se klanjati određeni namaz. Što se tiče izgovaranja nijeta riječima, ne prenosi se od Poslanika, s.a.v.s., niti od njegovih ashaba da su oni prilikom namaza naglas izgovarali nijet. Svi učenjaci se u tome slažu, što je slučaj i sa hanefijskim mezhebom.[571]

Prema tome, pogrešno je smatrati da je izgovaranje nijeta jezikom uslov za valjanost namaza, ili da je to sunnet, jer kao što smo rekli, to Poslanik nije radio. Stoga, učenjaci kažu da je dužnost da radimo onako kako je to radio i Poslanik, s.a.v.s., i da srcem donesemo nijet izgovarajući početni tekbir (bez izgovaranja nijeta riječima) i time smo stupili u namaz.

Učenjaci koji spominju mogućnost donošenja nijeta riječima, ne tvrde de je to sunnet i da se to mora raditi, nego to spominju samo u cilju spajanja odluke srcem sa izgovaranjem jezikom i u cilju bolje koncentracije na odluku da se klanja određeni namaz.

NAMASKI RUKNOVI (SASTAVNI DIJELOVI NAMAZA)

Misli se na stvari koje su osnovni dijelovi namaza i bez kojih nema namaza.

Pod ruknovima se podrazumijevaju stvari koje su sastavni djelovi namaza i bez kojih nema namaza.

1. Početni tekbir (iftitahi tekbir), koji glasi: “Allahu ekber” (Allah je najveći).

2. Kijam - stajanje u namazu.[572] Ko ne može stajati klanjat će sjedeći, a ko ne može ni sjedeći, onda ležeći na strani. Ako bi u farz-namazima klanjao sjedeći, a može stajati; namaz mu nije ispravan, dok mu se u nafili samo umanjuje sevap. Ako imam zbog bolesti ili nemoći klanja sjedeći, cijeli džemat pratit će ga u namazu sjedeći, kao što se desilo sa Poslanikom .

3. Kiraet - (učenje Kur'ana) na kijamu.

4. Ruku - (pregibanje, poklanjanje).

5. Sudžud - (padanje licem na tlo), i to dvije sedžde za svak rekat.

6. Ka'dei ehire - (posljednje sjedenje i predavanje selama na desnu stranu).

NAMASKI VADŽIBI

To su stvari koje se moraju uraditi u toku namaza.

a. Ako klanjač slučajno izostavi koju od njih, u tom slučaju mora učiniti sehvi-sedždu.

1. Učenje Fatihe na namazu.[573]

2. Poslije Fatihe proučiti jednu makar kraću suru ili tri ajeta, a može i jedan duži. Ovo važi za prva dva rekata farza te za svaki rekat vitr-namaza, sunneta i nafile.[574]

3. Prvo proučiti Fatihu a onda suru koja se uči poslije nje.

4. Na sedždi pored čela i nos spustiti na tlo.[575]

5. Učiniti prvo sjedenje u namazima koja imaju dva sjedenja. Posljednje sjedenje jeste farz i ne može se nadoknaditi sehvi-sedždom.

6. Proučiti: "Et-tehijjatu" na prvom sjedenju, zatim odmah ići na treći rekat.

7. Predati selam na kraju namaza, prvo na desnu pa na lijevu stranu.

8. U podnevskom i ikindijskom namazu, kao i u svim dnevnim nafilama, Fatihu i suru učiti u sebi.

9. Da imam uči glasno Fatihu i suru na sabahskom, akšamskom i jacijskom farz- namazu, te na džumi, bajramima, teraviji i vitr-namazu uz ramazan.[576]

10. Proučiti kunut dovu na vitr-namazu. Kunut dova glasi:

"Allahumme inna neste'inuke ve nestagfiruke ve nestehdike ve nu'minu bike ve netubu ilejke ve netevekkelu 'alejke ve nusni 'alejkel-hajre kullehu neškuruke ve la nekfuruke ve nahle'u ve netruku men jefdžuruke, Allahume ijjake n'abudu ve leke nusalli ve nesdžudu ve ileke nes'a ve nahfidu nerdžu rahmeteke ve nahša azabeke, inne azabeke bil-kuffari mulhik."

Prevod dove: "Gospodaru moj, od Tebe pomoć, oprost i Uputu tražimo, u Tebe vjerujemo i Tebi se kajemo, na Tebe se oslanjamo i Tebi na svakom dobru zahvaljujemo, Tebi smo zahvalni i napuštamo i ostavljamo one koji su Ti nepokorni. Gospodaru moj, Tebe obožavamo, Tebi se klanjamo i sedždu činimo, Tebi žurimo želeći Tvoju milost, a bojeći se Tvoje kazne; Tvoja kazna će uistinu stići nevjernike."

11. U bajram-namazima proučiti 3 tekbira na prvom i tri na drugom rekatu.

12. Kad se klanja u džematu, muktedija[577] treba šutjeti u momentima kad imam uči naglas.

13. Ta'dilul-erkan, tj. sastavne dijelove namaza obaviti polahko i smireno.[578]

Ovome se malo posvećuje pažnja, pa vidimo pojedince kako sedždu čine poput pijetla koji kljuca zrnevlje, samo da bi što prije završio sa namazom. Međutim, trebamo imati na umu slijedeći hadis kojeg prenosi Ebu-Hurejre, r.a.: "Neki čovjek ušao je u mesdžid dok je Poslanik sjedio na jednom kraju džamije. Klanjao je i došao kod Poslanika, s.a.v.s., te mu nazvao selam. Poslanik, s.a.v.s., mu reče: 'Ve alejkesselam, vrati se i klanjaj, jer ti nisi klanjao.'[579] Čovjek je klanjao, došao i nazvao selam. Muhammed, s.a.v.s., mu opet reče: 'Ve

alejkesselamu, vrati se i klanjaj, jer ti nisi klanjao.’ Čovjek je ponovo klanjao, došao te nazvao selam. Poslanik, s.a.v.s., mu ponovo reče: ‘Ve alejkesselam, vrati se i klanjaj, jer ti nisi klanjao.’ Onda je čovjek rekao: ‘Poduči me, o Allahov Poslaniče, jer ja drugačije ne znam.’ On mu reče: ‘Kada hoćeš da obaviš namaz, upotpuni abdest, a potom se okreni prema Kabi i donesi tekbir 'Allahu ekber'. Zatim prouči iz Kur'ana ono što ti je lahko. Onda idi na ruku' i tako ostani sve dok se ne smiriš u tom položaju.[580] Potom se podigni tako da se ispraviš stojeći, a onda učini sedždu i budi na njoj sve dok se potpuno ne smiriš. Zatim se podigni tako da se smiriš u sjedećem položaju. I tako radi u cijelom namazu.’”[581]

NAMASKI SUNNETI

To su radnje koje svakako trebamo raditi u toku namaza, ali ako se slučajno ne obave, namaz nije pokvaren, i neće trebati činiti sehvi sedždu, ali je propušteno ono što je bolje. Napominjemo, da je ovo tumačenje hanefijskog mezheba.

1. Kod donošenja početnog tekbira dići ruke do spram ušiju.[582] Prsti trebaju ostati ispruženi. Žene dižu ruke do ramena.

2. Na kijamu staviti desnu po lijevoj ruci, stavljajući desnu na zglob ili podlakticu lijeve ruke.[583]

3. Proučiti početnu dovu na kijamu. Kod nas je uobičajeno da se prouči: “Subhanekellahumme ve bi hamdike ve tebarekesmuke ve te'ala džedduke va la ilahe gajruke.” Mogu se proučiti i druge dove slične ovoj, a koje su navedene u sunnetu da ih je Poslanik, s.a.v.s., učio.

4. Poslije proučenog “subhaneke” proučiti “euzu”, a “bismilu” proučiti na početku svakog rekata. Sve troje se uči u sebi.

5. Po završetku Fatihe reći “amin”.[584]

6. Dižući se sa rukua izgovoriti “Semiallahu limen hamideh”, pa onda “Rabbena lekel-hamd”.

7. Da imam naglas izgovara “Semiallahu limen hamideh” i tekbire.

8. Prvi rekat na sabahu učiniti dužim od drugog.

9. Izgovaranje tekbira, prilikom dizanja i spuštanja, sjedenja i stajanja, osim poslije vraćanja sa rukua kada se izgovara “Semiallahu limen hamideh.

10. Prilikom učenja šehadeta na sjedenju, kažiprstom dati znak (pokrenuti ga naviše).

11. Na sjedenju proučiti salavate: “Allahumme salli ‘ala Muhammedin ve ‘ala ali Muhammedin kema sallejte ‘ala Ibrahime ve ‘ala ali Ibrahime inneke hamidun medžid, ve barik ‘ala Muhammedin ve ‘ala ali Muhammedin kema barekte ‘ala Ibrahime ve ‘ala ali Ibrahime, inneke hamidun medžid.” Prevod: “Allahu, spasi Muhammeda i njegovu porodicu,

kao što si spasio Ibrahima i njegovu porodicu, Ti si, uistinu, hvale dostojan i plemenit. I blagoslovi Muhammeda i njegovu porodicu, kao što si blagoslovio Ibrahima i njegovu porodicu, Ti si, uistinu, hvale dostojan i plemenit."

ŠTA KVARI NAMAZ

1. Ako se namjerno progovori nešto što nije iz namaza, osim upozorenja imamu, kad pogriješi, riječima "subhanellah".[585]
2. Glasno smijanje i plakanje zbog ovosvjetskih razloga isto tako kvare namaz.
3. Ako se namjerno nešto pojede ili popije.[586]
4. Pokreti koji nisu vezani za namaz, koji su uzastopni i ponovljeni, tako da se, ako čovjek gleda klanjača sa strane, stiče utisak da on nije u namazu. Učenjaci kažu da tri ili više takvih pokreta kvare namaz. Međutim, ako smo prinuđeni radi popune safa da se pokrenemo, to ne kvari namaz.
5. Izostavljanje uvjeta za namaz ili sastavnog dijela namaza, kao što su: okretanje prsa od pravca Kabe[587], otkrivanje stidnog dijela tijela, gubljenje abdesta, izostavljanje rekata, itd.
6. Ludilo ili gubljenje svijesti.
7. U namazu učiti pogrešno tako da dolazi do promjene značenja riječi.[588]
8. Ako žena klanja uporedo sa muškarcem bez pregrade između njih.
9. Ako osoba sa tejemmumom vidi vodu kojom bi se mogla okupati ili abdest uzeti.

ŠTA JE DOZVOLJENO KLANJAČU

1. Smiješak bez glasa ne kvari namaz.
2. Klanjaču je dozvoljen mali pokret, kao što je namještanje odjeće ili nakašljavanje.[589]
3. Poravnavanje čovjeka u safu pomjeranjem nazad i naprijed, to ne kvari namaz.
4. Podsjećanje imama u učenju ili ispravljanje ako pogriješi.
5. Sprečavanje da neko prođe ispred klanjača, ne kvari namaz.
6. Odvraćanje selama išaretom ruke, dopušteno je u namazu.
7. Češanje po tijelu (manje od tri puta) neće pokvariti namaz, ali umanjuje skrušenost, a samim tim i sevap.
8. Ako u toku namaza treba na nešto upozoriti, muškarac će reći: "Subhanallah", a ako žena upozorava, ona neće ništa govoriti, nego će dlanom udariti po gornjoj strani druge ruke, a ne dlanom o dlan.
9. Ubiti zmiju, akrepa, i sl.od čega je šteta i postoji opasnost da nam naškodi. Isto tako ovdje se podrazumijeva čuvanje djeteta da ne padne i tome slično.

NAMASKI MEKRUHI

Klanjaču je mekruh:

1. izostaviti neki od namaskih sunneta;
2. igrati se odjećom u toku namaza;
3. dizati pogled prema nebu i gledati u nešto što će skrenuti misli od namaza;
4. zatvaranje očiju;
5. pomjeranje ruku pri predaji selama, što je običaj kod nekih;
6. klanjanje u prisustvu jela, ili pod pritiskom potrebe za obavljanjem nužde, ili nečega drugog što umanjuje koncentraciju;
7. klanjanje u pospanom stanju (kada san savlađuje);
8. pridržavanje posebnog mjesta za klanjanje u džamiji, osim u slučaju imama;
9. pokreti glavom ili očima;
10. sjedenje na petama;
11. spuštanje laktova ruku prilikom činjenja sedžde.

SEHVI - SEDŽDA

Sehvi-sedžda jeste sedžda koju treba učiniti zbog propusta nekog od vadžiba ili nenamjernog dodavanja nečeg u namazu. Sastoji se u tome da se učine dvije sedžde nakon predavanja selama, a potom se ponovo preda selam.[590]

Sehvi sedžda se čini iz slijedećih razloga:

1. kad se preda selam, prije nego što se namaz završi, ako se to desi u zaboravu, a potom sjeti;
2. ako se iz zaborava doda nešto u namazu;
3. ako se zaboravi prvi tešehhud, (sjedenje u namazu) ili ako se zaboravi sjesti, pa se sjeti prije nego što se ustane; u tom slučaju vratit će se na sjedenje, a ako se potpuno ustane, neće se vraćati, u tom slučaju će se učiniti sehvi-sedžda[591];
4. kada se posumnja koliko je klanjao odbacit će ono u šta nije siguran i nastaviti od onoga u šta je siguran (manji dio), a potom učiniti sehvi-sedždu. Ako imam učini sehvi-sedždu, s njim će je učiniti i oni koji klanjaju za njim. Na primjer, ako nije siguran da li je klanjao dva ili tri rekata, računat će po sigurnom, a to je da je klanjao dva rekata i nastavit će treći sa činjenjem sehvi-sedžde na kraju namaza;

Po hanefijskom mezhebu sehvi-sedždom može se popraviti i izostavljanje nekog namaskog vadžiba.

SEDŽDEI - TILAVET

Sedždei-tilavet jeste ona sedžda koja se čini kad se prouči ili čuje određeni ajet iz Kur'ana. Takvih ajeta ima četrnaest i kod svakog je sa strane označeno da je tu sedžda.

Po hanefijskom mezhebu to je vadžib a kod drugih sunnet.

Ona se obavlja tako što se donese tekbir, učini se jedna sedžda na kojoj se prouči tri puta "Subhane rabbijel-e'ala" te se opet donese tekbir i vrati se sa sedžde, izgovarajući "Semi'na ve eta'na gufraneke rabbena ve ilejkel-mesir."

Ako se sedždei-tilavet zadesi u namazu, učinit će se sedžda neposredno poslije proučenog ajeta, bez obzira da li se klanja kao imam ili pojedinačno, a onaj koji klanja za imamom učinit će sedždu zajedno sa imamom.

Da bi se mogla učiniti sedždei-tilavet, potrebno je okrenuti se u pravcu Kabe i biti propisno obučen, te biti pod abdestom.

Treba napomenuti da bi se sedždei-tilavet trebala obaviti i kad se preko radija ili kasetofona čuje ajet koji zahtijeva činjenje sedžde. Tako, ako se ajet sa sedždom ponovi i na drugom mjestu, onda se mora ponoviti i sedžda.

STAVLJANJE PERDE (PREGRADE) ISPRED KLANJAČA

Mustehab je da klanjač ispred sebe postavi perdu, koja bi sprečavala prolaz ispred njega. Za perdu se može koristiti sve što može uspravno pred klanjačem stajati pa čak i kraj njegove postelje. Između njega i perde treba biti onoliko koliko se može učiniti sedžda. Zabranjeno je prolaziti između klanjača i njegove perde. Kad klanjač postavi perdu, njemu je dozvoljeno da onemogućava prolazak ispred sebe. Po mogućnosti perda bi trebala biti dugačka makar 1 zira' (46,2 cm.).

NAMAZ U DŽEMATU

Namaz u džematu jeste pritvrđeni sunnet, a neki učenjaci smatraju da je vadžib - obavezna dužnost za sve punoljetne muškarce koji su u mogućnosti da ga obave. O vrijednosti zajedničkog namaza govore mnogi hadisi. Tako Allahov Poslanik kaže: "Namaz u džematu je vredniji od pojedinačnog namaza za dvadeset i sedam stupnjeva."[592] A u drugom rivajetu stoji: "...za dvadeset i pet stupnjeva."[593] Mustehab je da se u džamiju ide dostojanstveno, a mekruh je žuriti. Najpreče je da za imama bude postavljen onaj koji najviše poznaje Allahovu Knjigu, a ako su u tome isti, onaj koji nabolje poznaje sunnet, a ako su i u tome isti, onda onaj koji je stariji po godinama.

Nije dozvoljeno da onaj ko je sahibi uzur bude imam onome ko nije sahibi uzur, te onaj ko ne može učiniti sedždu ni ruku' onome koji može činiti sedždu i ruku'.

Može biti imam onaj koji sjedi onome koji može da stoji u namazu, a onaj koji je sa tejemumom onome ko je sa abdestom, te onaj koji potire po obući onome koji je oprao noge.

Imam ne bi trebao učiti dugo u namazu kada je u džematu, a kada klanja sam, neka uči koliko hoće. To ne znači da treba žuriti, pa da valjanost namaza dođe u pitanje. Ako se imamu dogodi nešto u namazu, npr. gubljenje abdesta, dozvoljeno mu je postavljanje nekog drugog da dovrši namaz. Ako imam izostavi neki namaski šart ili rukn, dužan je obnoviti namaz, a muktedija nije, ako nije znao za to. Međutim, ako sazna, onda će i on obnoviti namaz. Ako se slučajno ne ode u džamiju, onda čovjek može klanjati sa ljudima koji se zadese u blizini ili sa svojom porodicom. Ako se klanja u nečijoj kući, onda će imam biti domaćin, osim ako to on dozvoli nekom drugom.

Što se tiče žena, i one mogu prisustvovati džematu u džamiji, iako im je bolje da klanjaju kod kuće, jer je Poslanik rekao: "Nemojte braniti vašim ženama da idu u džamiju iako su im njihove kuće bolje za njih."[594] Međutim, kada su u pitanju predavanja, žene bi trebale da im prisustvuju kako bi stekle potrebno znanje o islamu.

PRISPIJEVANJE U DŽEMAT

Kad čovjek zakasni u džemat, donijet će početni tekbir stojeći, a potom će pratiti imama, bez obzira u kom se stanju nalazio. Ako stigne imama na rukuu-stigao je na taj rekat. Kad imam preda selam na desnu stranu, on neće predati selam, nego će ustati i naklanjati propuštene rekate. Međutim, mora voditi računa da je za njega prvi rekat onaj na koji je prispio. Tako će npr. ako je stigao imama na trećem rekatu akšamskog farza, pratiti imama

sve do predaje selama, a onda će ustati klanjati drugi rekat, a potom sjesti na prvo sjedenje. Zatim će klanjati treći rekat, izvršiti posljednje sjedenje i predati selam.

NAKLANJAVANJE PROŠLIH NAMAZA

Onaj ko zaboravi namaz ili ga prespava, obavezan ga je klanjati kad se sjeti i kad se probudi. U tome se slažu svi učenjaci.

Međutim, ko svjesno izostavi namaz, po mišljenju većine učenjaka, dužan je naklanjati ga, (iako grijeh ostaje, jer namaz nije obavljen u njegovom vremenu).

Propušteni namaz treba odmah naklanjati, s tim da se prvo klanja propušteni namaz pa tek onda redovni namaz u čijem vaktu se čovjek nalazi. Ako čovjek, da nas Allah tog sačuva, ima više propuštenih namaza, onda je dužan da ih naklanja po redu onako kako ih je izostavio. Red nije obavezan u tri slučaja:

1. ako je vrijeme redovnog namaza na izmaku, jer će tada prvo klanjati redovni namaz;
2. ako je izostavljeno šest ili više namaza;
3. ako zaboravi na izostavljeni namaz, pa se naknadno sjeti da nije klanjao ne znajući tačno koji je to namaz.

DŽUMA-NAMAZ

Džuma-namaz je farzi-ajn, kojeg je dužan klanjati svaki musliman, slobodan, punoljetan, pametan, a koji nije na putu i nema opravdanja za izostajanje od džemata.

Prema tome džumu nisu dužni klanjati: dijete, rob ili zarobljenik, putnik, dužnik koji se plaši hapšenja niti onaj koji ima neko opravdanje i zapreku zbog koje mu je dozvoljeno izostajanje od džemata.

U vrijeme Poslanika, s.a.v.s., žene su dolazile i klanjale džuma - namaz. Međutim, fikhski učenjaci smatraju da žene nisu obavezne klanjati džuma - namaz, a to mogu činiti ako hoće.

USLOVI ZA VALJANOST DŽUME

Uslovi su sljedeći:

1. da se obavi u podnevskom vremenu;

2. da se klanja u džematu. U hadisima ne postoji tačno određen najmanji broj ljudi za valjanost džume, pa su se stoga učenjaci razišli u tom pitanju. Stav hanefijskog mezheba je da se džuma može obaviti sa najmanje tri čovjeka osim imama;

3. hanefijski mezheb uslovljava da džumu klanja vladar ili od njega ovlaštena osoba[595];

4. da se prije namaza obavi hutba koja treba sadržavati zahvalu Uzvišenom Allahu, salavat na Poslanika, s.a.v.s., i vaz (predavanje). Sastoji se iz dvije hutbe između kojih se malo sjedne. Prisutni su obavezni slušati hutbu i zabranjen im je razgovor za vrijeme hutbe.[596]

Onome ko će prisustvovati hutbi sunnet je da se okupa, obuče čistu odjeću i da porani u džamiju. Nakon ezana za džumu zabranjena je kupoprodaja kao i sklapanje svih ugovora. Mustehab je petkom proučiti suru Kehf;

5. neki učenjaci uslovljavaju i to da se džuma obavlja u većim mjestima.[597]

NAMAZ MUSAFIRA

SKRAĆIVANJE NAMAZA

Musafiru-putniku je Kur'anom i sunnetom propisano skraćivanje četverorekatnih namaza na dva rekata.[598] Uzvišeni je Allah rekao: " Nije vam grijeh da namaz na putovanju skratite."[599]

Skraćivanje namaza počinje kada musafir izađe iz mjesta boravka pa sve do njegovog povratka. U Kur'anu i hadisu nije spomenuta najmanja dužina putovanja na kojoj je dozvoljeno skraćivanje namaza. Većina učenjaka smatra da je to dan hoda, odnosno četrdeset osam milja.[600]

Čovjek se smatra musafirom od momenta kada napusti mjesto u kome stanuje, pa dok se ne vrati do prvih kuća u mjestu boravka.

Neki imami smatraju da je vadžib skraćivati namaze, zbog prakse Resulullaha koji je kao musafir uvijek skraćivao četverorekatne namaze, i zbog riječi Aiše, r. a.: "Kada je Allah, dželle šanuhu, propisao namaz, propisao je prvobitno dva rekata, zatim je dopunio dva rekata za čovjeka koji boravi u svom mjestu, a namaz na putu ostavljen je onako kako je i propisan."[601]

Ako musafir odluči boraviti u nekom mjestu petnaest dana, on gubi status musafira, te će klanjati kao kada je u svom mjestu (mukim).[602]

Međutim, ako nije donio odluku boravka, a desi se da zbog određenih okolnosti ostane u jednom mjestu, skraćivat će namaz, bez obzira koliko ostao u tom mjestu. Dokaz za ovo jeste postupak Ibn-Omera koji je ostao u Azerbejdžanu šest mjeseci i cijelo to vrijeme skraćivao namaz. Slično se prenosi i od drugih ashaba.[603]

Treba napomenuti da će musafir koji bude klanjao za imamom mukimom, namaze klanjati bez skraćivanja jer je obavezno slijeđenje imama. S druge strane, ako je imam musafir, onda će džematlije koje nisu musafiri, nakon što imam preda selam poslije dva rekata, ustati i dopuniti još dva preostala rekata, klanjajući samostalno svako za sebe.

Što se tiče obavljanja nafila i sunnet-namaza, neki učenjaci su mišljenja da se oni na putovanju uopće ne klanjaju, jer Buharija i Muslim prenose od Ibn-Omera da je rekao: "Družio sam se sa Poslanikom i nisam ga vidio da na putu klanja neki dobrovoljni namaz."

Međutim, većina učenjaka, među kojima su i učenjaci hanefijskog mezheba, smatraju da je za musafira dozvoljeno da klanja nafila i sunnet-namaze. To dokazuju općim hadisima koji podstiču na dobrovoljne namaze, te hadisom da je Poslanik, s.a.v.s., na dan osvojenja Meke klanjao duha-namaz[604], i nekim drugim hadisima koji ukazuju na to da je Poslanik, s.a.v.s., klanjao neki od dobrovoljnih namaza dok je bio na putu.

SPAJANJE NAMAZA

Što se tiče učenjaka hanefijskog mezheba, oni ne dozvoljavaju spajanje namaza, osim prilikom hadža na Arefatu i to podne i ikindije, a na Muzdelifi akšama i jacije. Međutim, postoje sahih hadisi da je Muhammed, a.s., na putu sastavljao namaze te su svi drugi učenjaci i mezhebi dozvolili musafiru da u podnevskom vremenu spoji podne i ikindiju(džem'ut-takdim) ili u ikindijskom vremenu(džem'ut-te'hir), te da u akšamskom vremenu spoje akšam i jaciju(džem'ut-takdim), ili u jacijskom vremenu-(džem'ut-te'hir).

Tako Buharija i Muslim prenose od Enesa, radijallahu anhu, da bi Allahov Poslanik, kada bi krenuo na put prije nego što sunce klone zapadu, odgađao podne do vremena ikindije, a potom bi stao i sastavio ih. A ako bi sunce klonulo zapadu prije nego što bi se uputio, klanjao bi podne, a onda bi uzjahao.

Da je Poslanik, s.a.v.s., spajao namaze prenosi se i od Ibn-Omera[605] i Muaza ibn Džebela[606].

S obzirom na to da je Poslanik, s.a.v.s., kao musafir spajao podne i ikindiju, te akšam i jaciju, i mi možemo upotrijebiti tu olakšicu, pogotovo ako nam nije lahko obaviti svaki namaz u njegovom vremenu. Napominjemo da je najbolje klanjati svaki namaz u svome vremenu, ako je čovjek u mogućnosti. Učenjaci hanefijskog mezheba kažu da je spajanje namaza od

Allahovog Poslanika, s.a.v.s., ustvari bilo prividno jer je on klanjao podne na kraju njegovog vremena, a ikindiju na početku ikindijskog vremena.

Neki učenjaci smatraju da je spajanje dozvoljeno i prilikom kiše, velike hladnoće i bolesti.

Ako neko spaja namaze u vremenu prvog namaza (džem'ut-takdim), onda ne smije praviti veliku pauzu između ta dva namaza, i trebao bi na početku namaza odlučiti da će klanjati sastavljeno, i to prvo taj namaz koji je nastupio pa onda slijedeći.

BAJRAM-NAMAZI

Bajram-namaz je vadžib klanjati onome ko je dužan klanjati džumu.[607]

Poslanik, s.a.v.s., klanjao ga je redovno. Naređivao je i muškarcima i ženama da dođu na Bajram-namaz.

Za Bajram je mustehab okupati se, namirisati i obući najljepše odijelo.

Bajram se može klanjati u džamiji, ali ga je bolje klanjati na otvorenom prostoru (musalla), osim u Meki, gdje ga je najbolje klanjati u Mesdždul-haremu.

Preporučuje se dolazak na musallu djece, žena, svejedno da li se radi o djevojkama, udovicama, staricama ili onima kod kojih je u toku mjesečno pranje, s tim što će ove posljednje stati izvan musalle i neće klanjati nego će slušati hutbu i učestvovati u dovi.

Vrijeme je klanjanja namaza kad sunce odskoči za tri koplja (oko 45 minuta) pa do podne.

Sunnet je da se namaz na Kurban-bajram klanja nešto ranije kako bi ostalo više vremena za klanje kurbana, a Ramazanski bajram treba klanjati nešto kasnije kako bi ostalo više vremena za davanje sadekatul-fitra. Za Bajram nije propisan ni ezan ni ikamet.

NAČIN KLANJANJA BAJRAM-NAMAZA

Bajram -namaz klanja se ovako:

Naumi se klanjati određeni bajramski namaz, zatim se donese tehrime (početni tekbir), prouči “subhaneke”, donesu tri bajramska tekbira i pri svakom se ruke dižu kao pri tehrimi. Zatim će imam proučiti euzu i bismillu u sebi, a naglas Elham i sure (mendub je proučiti “Sebbihisme rabikel-eala”) pa će poći na ruku’ i sedžde. Na drugom će rekatu proučiti bismillu (u sebi), a zatim Fatihu i suru (mendub je “Hel etake hadisul gašije”), onda tri bajramska tekbira dižući svaki put ruke kao i na prvom rekatu, a onda sa četvrtim tekbirom otići na ruku’, sedždu, tešehhud, pa selam predati.

Mogli bi se i na drugom rekatu tekbiri obaviti kada i na prvom, tj. prije učenja (kiraeta).

Poslije namaza će imam obaviti dvije hutbe u kojim će poučiti prisutne o sadekatil-fitru, odnosno o kurbanu i tekbiri tešriku.[608]

Mustehab je Bajram čestitati prijateljima slijedećim riječima: “Tekabellellahu minna ve minke” (“Neka Allah primi od nas i od tebe”). Sunnet je za vrijeme Bajrama donositi tekbire, izgovarajući: “Allahu ekber, Allahu ekber, la ilahe illellahu vallahu ekber, Allahu ekber ve lillahil - hamd.”

Vrijeme tekbira za Ramazanski bajram jeste kada se vidi mlađak (uoči Bajrama) pa dok imam ne izađe da klanja Bajram, a za Kurban-bajram od sabaha na Dan Arefata do ikindije posljednjeg dana Bajrama.

DŽENAZA-NAMAZ I PROPISI VEZANI ZA UMRLOG

Sunnet je obići bolesnika. Time se iskazuje poštovanje i pažnja prema njemu i na taj način udovoljavamo obavezi koju imamo prema njemu. Zabranjeno je bolesniku koji boluje od zarazne bolesti boraviti među zdravim osobama.

Poželjno je što češće podsjećanje na smrt i pripremanje za nju činjenjem dobrih djela.

Sunnet je čovjeka na samrti nenametno upućivati na izgovaranje: “La ilahe illellah”, i trebalo bi ga okrenuti u pravcu Kabe, tako da leži na desnoj strani, kao što bi i prilikom spavanja trebalo ležati na desnoj strani, jer je tako radio Poslanik. Ako je umirućem ovo namještanje teško, treba ga ostaviti da leži onako kako mu je najlakše. Kada čovjek umre, povezat će mu se vilice i zaklopiti oči. Zatim će se nečim pokriti.[609]

Treba požuriti sa opremanjem i ukopavanjem umrlog, čim se smrt sigurno utvrdi. Dozvoljeno je plakati za umrlim, ali pri tome se ne smije podizati glas i naricati jer je to zabranjeno u islamu.

Mustehab je da rođaci i komšije pripreme hranu za porodicu umrlog koja je zaokupljena tugom.

Što se tiče običaja da porodica umrlog spravlja hranu posjetiocima i da se radi toga okupljaju u kući umrlog, to je mekruh (pokuđeno) prema mišljenju svih imama, i suprotno praksi Resullullaha.

Opremanje umrlog, umotavanje u ćefine, klanjanje dženaze i ukopavanje, sve su to propisi koji predstavljaju farzi-kifaje, tj. kolektivnu dužnost muslimana, koju, kada jedni izvrše, odgovornost spada sa drugih, a sevap imaju oni koji to obave.

Šehid koji pogine na bojnom polju neće se kupati, nego će se zamotati u njegovu odjeću koja može poslužiti kao i ćefini, i klanjat će mu se dženaza. Ovo je stav učenjaka hanefijskog mezheba, dok većina učenjaka smatra da se šehidu koji je poginuo na bojnom polju ne

klanja dženaza, na osnovu hadisa koji govori da Poslanik šehidima Uhuda nije klanjao dženazu.[610]

NAČIN KUPANJA UMRLOG

Mrtvac se stavi na uzdignuto mjesto, skine se odjeća sa njega, pokrije se čaršafom, te mu se blago pritisne tijelo kako bi iz njega izašlo ako ima šta izaći. Potom će onaj koji kupa zamotati ruke krpom, odnosno obući rukavice, zanijetiti kupanje mrtvaca, a onda oprati i očistiti njegova stidna mjesta, (te ih prekriti prekrivačem). Zatim ćemo mu uzeti abdest, a potom ga okupati tri ili pet puta, počinjući s desne strane i stavljajući kamfora ili sapuna, pri posljednjem kupanju. Kad se završi kupanje, posušiti tijelo čistom krpom i staviti ga u namirisane ćefine.

Ako mu, nakon kupanja, a prije stavljanja ćefina, izađe nešto iz stomaka, obavezno je oprati ono na što padne nečistoća, a ne mora mu se ponovo uzimati abdest.

Ženu može kupati samo žena, dok je muškarcu dozvoljeno da ga okupa njegova supruga.[611] Ebu-Bekra okupala je njegova žena Ummu Ruman. Većina islamskih učenjaka smatra da je dozvoljeno da čovjek okupa svoju suprugu jer se prenosi da je Alija okupao svoju suprugu Fatimu, radijallahu anha.

Onaj koji kupa umrle osobe treba biti pobožan i tajiti sve što vidi na umrlom kako bi postigao što veću nagradu, i da to radi u ime Allaha, dž.š. Bilo bi bolje da taj čovjek ne uzima nikakvu naknadu radi kupanja umrlog, ali ako se bavi samo tim poslom, onda mu je dozvoljeno uzeti naknadu jer je zauzet tim poslom i nije u mogućnosti na drugom mjestu zaraditi za život.

Umrlog je farz zamotati u ćefine. Mustehab je da se muškarac zamota u tri čaršafa: lifafa, izar i košulja, a žensko u pet: izar, košulja, krpa za lice, krpa za prsa i lifafa, te da ćefini budu bijeli i čisti, a nije uvjet da budu novi.

Mekruh je pretjerivanje u pogledu ćefina i nije dozvoljeno praviti ćefine od svile.

Izdaci za opremu padaju na teret imovine umrlog, ako je ostavio imovine, a ako nije, onda na onog koji je bio dužan da ga izdržava, bez obzira da li se radilo o muškarcu ili ženi.

NAČIN KLANJANJA DŽENAZA-NAMAZA

Klanjanje dženaza-namaza je farzi kifaje. Klanjač će donijeti početni tekbir dižući ruke. Potom će proučiti "subhaneke..." ili drugu propisanu dovu. Nakon toga će donijeti drugi tekbir i proučiti salavate. Potom će donijeti treći tekbir, te proučiti dovu u kojoj će moliti za sebe, umrlog i za ostale muslimane. Onda će donijeti četvrti tekbir i predati selam na desnu pa na lijevu stranu. Ruke se dižu samo kod prvog tekbira, iako ne bi smetalo da se dižu prilikom svakog tekbira.[612]

Što se tiče dove, kod nas je uobičajena slijedeća:

"Allahum-magfir lihajjina ve mejjitina, šahidina va gaibina, ve kebirina ve sagirina, ve zekerina ve unsana. Allahume, men ahjejtehu minna, fe tevefehu alel iman. Allahume la tahrimna edžrehu ve la tudillena ba'dehu."[613]

Umrlom novorođenčetu, ako je pokazivalo ikakve znake života, nadjet će se ime, okupat će se i klanjati mu dženaza-namaz. Ako nije pokazivao nikakvih znakova života, nadjet će mu se ime, okupat će se, zamotati u kakvo platno i ukopati bez klanjanja namaza. Samoubica će se okupati i namaz će mu se klanjati, iako je veliki grješnik. Postoji dio učenjaka koji kažu da mu se neće klanjati dženaza. Što se tiče klanjanja dženaze odsutnom, hanefijski mezheb stoji na stanovištu da to nije dozvoljeno, iako su neki učenjaci kazali da je to dozvoljeno jer je Poslanik, s.a.v.s., klanjao dženazu Njegusu, koji je umro u Abesiniji.[614] Dženaza se može klanjati u džamiji, ali je bolje klanjati je izvan džamije.

Mekruh je pri praćenju dženaze podizati glas, pa makar se radilo i o zikru ili o učenju Kur'ana, zbog postojanja zabrane u tom pogledu i prakse prvih muslimana da šute prilikom praćenja dženaze. Neki učenjaci poput Nevevije, čak smatraju da je to haram.

NOŠENJE I UKOPAVANJE UMRLOG

Sunnet je da odraslog mrtvaca nose četiri čovjeka. Mustehab je da svaki učesnik ponese mejita makar četrdeset koraka, započevši od prednje strane i završivši sa zadnjom lijevom. Mustehab je prilično brzo nositi dženazu, ali ne tako brzo da bi se umrli počeo drmati u tabutu. Mekruh je idući naglas za dženazom učiti Kur'an ili šta drugo.

GROB (KABUR, MEZAR)

Grob će se iskopati koliko za pola ljudskog stasa ili koliko do prsa, a još bolje i dublje. Pri dnu groba u pravcu Kabe iskopat će se jedna jama u duljini i širini umrloga zvana “lahd”. To će se učiniti naravno samo ondje gdje to teren dopušta. Mrtvac će se metnuti u grob na stranu kible, a onaj koji ga bude stavljao neka rekne: “Bismillahi ve ala milleti Resulillah!” Okrenut će ga u pravcu Kabe na desnu stranu, a iza njega će podmetnuti malo zemlje ili šta drugo da se mrtvac ne izvrne na leđa. Zatim će mu odriješiti sveze kojim su bili kefini povezani. Onda će se jama “lahd” zazidati ćerpičem ili prućem, a ako nema ovih, onda čim bilo.

Ako zemlja nije močvarna, onda se može kopati, kao što se kod nas i radi, tj. jednostavno staviti mrtvaca u grob okrenuvši ga na desnu stranu u pravcu Kabe, pa ga natkriti daskama i zakopati. Ko umre na brodu koji je na otvorenom moru i podaleko od kopna, njega će se okupati, zamotati u kefine, klanjati mu dženazu i zatim ga baciti u more.

Nakon ukopa mustehab je proučiti dovu za umrlog i zamoliti Allaha, dž.š., da ga učvrsti prilikom kaburskih ispitivanja.

Za učenje talkina, poslije ukopa, nema pouzdanog dokaza. U tom pogledu se jedino prenose izjave nekih ashaba, ali je sened tih izjava slab (daif).

Nije dozvoljeno otkopavanje kabura i ukopavanje nekog drugog u njegov kabur dok god u njemu budu ostaci od njegovih kostiju. Kad on istruhne i postane zemlja, onda se može kopati u njegov kabur.

POSJETA GROBLJU

Mustehab je muškarcima da posjećuju groblje jer to podsjeća na budući svijet (ahiret) i koristi umrlom jer se za njega čini istigfar.

Posjetu grobljima ženama dozvolili su neki imami jer ta posjeta ima za cilj podsjećanje na budući svijet, a u tom pogledu nema razlike između muškaraca i žena. Aiša, radijallahu anha, posjetila je mezar svoga brata Abdurrahmana.

Međutim, česte posjete žena mezarlucima zabranjene su jer je Poslanik rekao: “Allah je prokleo žene koje često posjećuju groblja.”

Prilikom posjeta grobljima treba se pridržavati slijedećih uputa: onaj ko čini posjetu doći će do kabura, okrenuti se prema licu umrlog, nazvati mu selam i učiniti dovu za njega, govoreći: “Es-selamu alejkum ehled-dijari minel mu'minine vel muslimin. Ve inna inšaellahu

bikum lahikun. Entum fertuna ve nahnu lekum tebeun. Neselullahe lena ve lekumul-afijeh."[615]

Učenje dove i tražnje oprosta za umrlog propisano je Kur'anom: "Oni koji poslije njih dolaze, govore: 'Gospodaru, oprosti nama i braći našoj koji su prije nas vjerovali.'"(sura El-Hašr:10)

Zabranjeno je (haram) pored kabura upražnjavati neislamske postupke kao što je: naricanje, dozivanje umrlog ili traženje pomoći od njega. Umrlom će koristiti dobra djela koja je on uradio dok je bio živ i ona djela kojima je on bio uzročnik, u skladu s riječima Vjerovjesnika: "Kada čovjek umre, prestaju njegova djela, osim u tri slučaja: trajna sadaka, nauka kojom se koristi ili dova koju mu čini dobro odgojeno dijete."

NAMAZ U STRAHU

Namaz u strahu (salatul-havf) propisan je kao namaz u toku borbe, a način njegova obavljanja spomenut je u Kur'anu: ***"Kada ti budeš među njima i budeš zajedno namaz obavljao, neka jedni s tobom namaz obavljaju i neka svoje oružje uzmu; i dok budete obavljali namaz neka drugi budu iza vas, a onda neka dođu oni koji još nisu obavili namaz pa neka i oni obave namaz sa tobom, ali neka drže oružje svoje i neka budu oprezni..." (En-Nisa':102).***

1. Ako se neprijatelj ne nalazi u pravcu Kabe, jedna skupina će klanjati sa imamom, jedan ili dva rekata, a potom će ga napustiti i sami upotpuniti namaz. Nakon što oni završe i stanu nasuprot neprijatelja, doći će druga skupina, a imam koji ih je čekao na namazu, klanjat će s njima ono što mu je ostalo od namaza, te će oni, nakon njegovog selama, upotpuniti svoj namaz.

2. Ako se neprijatelj nalazi u pravcu Kabe, svi će klanjati zajedno, ali će na sedždu za imamom ići samo prva skupina, dok će druga pratiti neprijatelja. Kad se oni vrate sa sedžde, tek tada će druga skupina ići na sedždu, i tako cio namaz.

3. Ima još nekih oblika namaza u strahu.

4. Kada se strah još više pojača i bojni redovi se poremete, svako će klanjati onako kako može: idući, jašući okrenut u pravcu Kabe ili ne, spuštajući se na ruku i sedždu koliko mogne. Ruknovi koje ne mogne obaviti spadaju sa njega.

O NAFILAMA

Nafile su dobrovoljni namazi, tj. namazi koje nismo obavezni klanjati, ali ćemo biti nagrađeni za njihovo obavljanje.

NOĆNI NAMAZ

Noćni je namaz veoma poželjan s obzirom da Allah, dž.š., pohvaljuje one koji obavljaju noćni namaz i uvrštava ih u Svoje odabrane robove te kaže:

"I oni koji provode noći, pred Gospodarom svojim na tle padajući i stojeći." (El-Furkan: 64.)

Noćni namaz nema određeni broj rekata.

Najbolje je slijediti Poslanika, s.a.v.s., koji nije ni u ramazanu ni izvan njega klanjao više od jedanaest rekata, kao što od njega prenosi Aiša, radijallahu anha.

Poslanik, s.a.v.s., podsticao je na noćni namaz. Tako je između ostalog rekao: "Ko u ramazanu klanja noćni namaz, vjerujući u Allaha i očekujući Njegovu nagradu, bit će mu oprošteni raniji grijesi."

Noćni se namaz može klanjati u džematu, jer je Poslanik, s.a.v.s., to ponekad činio, a Omer, r.a., naredio je da se, u toku ramazana, noćni namaz klanja u džematu.

Dozvoljeno je da se noćni namaz klanja i pojedinačno.

Prve generacije običavale su klanjati sa dugim rekatima, pa su tako na jednom rekatu učili i do dvjesto ajeta.

DUHA - NAMAZ

Vrijeme ovog namaza počinje kada sunce odskoči koliko jedno koplje i traje do zevala. Može imati dva, a najviše osam rekata.

ISTIHARA

Ko hoće da učini neku dozvoljenu radnju, a dvoumi se da li je to za njega dobro ili nije, sunnet mu je da klanja dva rekata, u bilo koje doba noći ili dana, i na njima uči šta hoće, nakon Fatihe, a poslije toga se obrati Allahu, dž.š., dovom u kojoj će Ga moliti da mu ukaže na ono što je bolje. Buhari prenosi riječi Džabira, r.a.: "Allahov Poslanik, s.a.v.s., poučavao nas je istihari, u svim poslovima, kao što nas je podučavao kakvoj suri iz Kur'ana; govorio je: "Kad neko od vas hoće nešto uraditi, neka klanja dva rekata, mimo farza a zatim neka kaže:

"Allahume, inni estehiruke bi'ilmike ve estakdiruke bi kudretike ve es'eluke min fadlikel azimi, fe inneke takdiru ve ene la akdiru, ve inneke ta'lemu ve la ealemu ve ente allamul - gujub. Allahumme, in kunte t'alemu enne hazel - emre" (ovdje treba spomenuti ono što se želi uraditi) "hajrun li fi dini ve meaši ve akibeti emri" - ili je rekao: "Adžili emri ve adžilihi fakdirhu li ve jessirhu li summe barik li fihi. Ve in kunete ta'lemu enne hazel emre (ponovo spomenuti ono što se želi uraditi) šerrun li fi dini ve meaši ve akibeti emri - ili je rekao: "Adžili emri ve adžilhi fsrifhu anni vakdir lijel - hajre hajsu kane summe - rdini bihi."

NAMAZ ZA KIŠU

Ovaj je namaz sunnet. Obavlja se kada zavladaju dugi sušni periodi. Imam će tada sa muktedijama klanjati dva rekata u vrijeme kada nije mekruh klanjati. Naglas će učiti, na prvom rekatu "Fatihu" i "sebbihismul rabbikel-eala, a na drugom "Fatihu" i "El-Gašiju". Potom će imam održati hutbu, a kad završi sa hutbom, svi klanjači će pustiti ruke (dolje) okrenuti se u pravcu Kabe i uputiti dovu Allahu, dž.š.

TEHIJJETUL - MESDŽID

To je namaz koji se klanja prilikom ulaska u džamiju. Sastoji se iz dva rekata i klanjaju se prije nego se sjedne. To se može postići klanjanjem bilo kojeg namaza s tim da se tako zanijeti u srcu.

TREĆE POGLAVLJE

RAMAZANSKI POST

DEFINICIJA

Post je uzdržavanje (imsak) od svega što ga kvari (npr. jelo, piće, pušenje, spolno općenje i sl.) u vremenu od pojave zore do izlaska sunca. To je stroga obaveza propisana i potvrđena Kur'anom, sunnetom i idžma'om.

Allah, dž.š., kaže: “O vjernici, propisan vam je post kao što je bio propisan i onima prije vas, da biste bili bogobojazni.”

“Ko od vas bude prisutan tog mjeseca, neka ga posti!” (El-Bekara, ajeti 183 i 185).

Muhammed, s.a.v.s., veli: “Islam se temelji na pet stvari: 'Šehadet - svjedočenje da nema drugog boga osim Allaha, klanjanju propisanih namaza, davanju zekata, postu mjeseca ramazana i hadžu.'”

Post je potvrđen i idžmaom - konsenzusom islamskog ummeta. Svi muslimanski učenjaci i svi muslimani slažu se da je to jedan od ruknova islama, čijim se nijekanjem izlazi iz islama i postaje murtedom, otpadnikom od vjere.

RUKNOVI POSTA

Post se sastoji iz dva rukna. To su:

1. Uzdržavanje (imsak) od onog što kvari post od pojave zore pa do zalaska sunca.

Dokaz za to su riječi Uzvišenog:

“I jedite i pijte dok ne budete razlikovali nit bijelu od niti crne (dok zora ne zabijeli), zatim upotpunite post do noći.” (El-Bekara, 187.)

2. Nijjet (odluka)

Potvrda za to je hadis Poslanika, s.a.v.s., koji kaže: “Djela se računaju po nijetu...” Potvrda za to jeste i hadis koji prenosi Ibn-Umer od Hafse da je Muhammed, s.a.v.s., rekao: “Ko ne zanijjeti ovaj post prije sabaha, nema posta.”[616] Treba napomenuti da je dovoljno da u srcu zanijetimo da ćemo postiti, jer je srce mjesto nijeta.

VRIJEDNOST RAMAZANA, POSTA I IBADETA U NJEMU

Od Ebu-Hurejre, r.a., prenosi se da je Poslanik, s.a.v.s., rekao: “Pet dnevnih namaza, džuma do džume, a ramazan do ramazana, brišu grijehe počinjene između njih, ukoliko se izbjegavaju veliki grijesi.”[617]

Također, prenosi se od Ebu-Hurejrea da je Muhammed, a.s., rekao slijedeće: “Ko isposti ramazan sa imanom iskreno tražeći zadovoljstvo i nagradu od Allaha, dž.š., bit će mu oprošteni prijašnji grijesi.”[618]

“Allah, dž.š., vam je propisao post ramazana kao strogu obavezu, a noćno klanjanje vam je sunnet. Ko ga isposti i isklanja za imamom, iskreno tražeći i želeći Allahovo zadovoljstvo i nagradu, izaći će iz ramazana čist od grijeha kao na dan kada ga je majka rodila.”[619]

TERAVIH-NAMAZ

Što se tiče ramazanskog dobrovoljnog namaza (teravije), to je sunnet za muškarce i žene.

Svi muhadisi osim Tirmizije prenose od Aiše, radijallahu anha, da je rekla: “Poslanik, s.a.v.s., klanjao je teraviju u džamiji, a za njim je klanjalo mnogo svijeta. Potom je klanjao i druge noći pa se broj klanjača povećao. Treće noći su se iskupili, ali Poslanik, s.a.v.s., ne izađe pred njih. Ujutro im je rekao: 'Vidio sam da ste se okupili i ništa drugo me nije spriječilo da vam se pridružim osim bojazni da vam se teravija ne propiše kao farz.'” Poslanik, s.a.v.s., klanjao je osam rekata teravih-namaza.

U vrijeme hilafeta Umera, Usmana i Alije klanjalo se dvadeset rekata teravije. Prema tome, sunnet je klanjati osam rekata, a ostalih dvanaest je lijepo (mustehab), jer je nafile, inače, sevab klanjati.

Ne bi trebalo pretjerivati sa dugim klanjanjem da se ne oteža onima koji teško podnose, ali ne bi trebalo, također, od teravije praviti obično gimnasticiranje.[620]

Pošto je teravija-namaz, kao i ostali namazi, ne bi trebalo da se njeno klanjanje razlikuje od ostalih namaza. Fatiha koja se uči na sabahu i jaciji ista je kao i ona što se uči na teraviji. Zato bi se trebalo odnositi prema teraviji kao i spram ostalih namaza, ne žuriti i ne kvariti je žurbom. Sedžde i ruku'e treba izvršavati sa smirenošću (ta'dili erkan), praveći propisne pauze između sedždi, nakon ruku'a (na stajanju) i uopće ponašati se u namazu kako i dolikuje tome ibadetu, putem kojeg se obraća Stvoritelju, Vladaru svega.

Poslanik, s.a.v.s., kaže: "Najgori je kradljivac onaj koji krade od svog namaza". Upitaše ga: "Allahov Poslaniče, kako neko krade od svog namaza?" On odgovori: "Kada ne upotpunjava ruku'e i sedžde."[621]

KO JE DUŽAN POSTITI?

Islamski učenjaci složili su se da obaveza posta pada na pametnog i punoljetnog, spolno zrelog muslimana i muslimanku koji se nalaze kod kuće i nemaju neku zapreku da poste kao što je hajz i nifas kod žena, tj. kad su žene u menstrualnom ciklusu ili u periodu nakon porođaja.

Prema tome, nisu dužni postiti: nenormalne osobe, djeca, putnici, oni koji imaju opravdan razlog kao što je bolest koju post pogoršava.

Što se tiče onih kojima se dozvoljava da ne poste uz obavezu davanja fidje (otkup za post), to su: starac, starica, bolesnik za koga nema nade za ozdravljenje, oni koji rade na teškim poslovima, a nemaju druge mogućnosti da rade i žive od drugog posla. Svi ovi trebaju nahraniti po jednog siromaha za svaki dan koji ne poste.

Oni kojima se dozvoljava da ne poste sa obavezom naknadnog posta jesu: bolesnik koji se nada ozdravljenju i musafir (putnik).

Bolest u kojoj se dozvoljava prekidanje posta jeste ona koja se pojačava postom ili postoji bojazan da će se usporiti ozdravljenje.

Što se tiče putnika, učenjaci su se razišli u vezi s pitanjem da li mu je vrednije postiti ili ne postiti. Ebu-Hanife, Šafija i Malik smatraju da je vrednije i bolje postiti onome ko je snažan i može izdržati, a onome ko je slabiji, vrednije je da ne posti.

Svi učenjaci složili su se da žena u hajzu i nifasu ne smije postiti i post joj je haram, a ako bi i postila u tom stanju, post joj je nevažeći. Žena u oba ova stanja ne smije postiti, ali mora napostiti poslije, čim joj se ukaže prilika.

POST VOJNIKA

Post je vojnika u ratu obavezan ako se nalazi na običnom zadatku i ako se ne smatra putnikom. Ako je u akciji i smatra se putnikom, tada ima izbor kao i putnik: da posti ili da ne posti, ali sa obavezom napaštanja. Ako je u teškoj i opasnoj akciji na koju bi mu post mogao negativno djelovati ili dovesti u pitanje uspjeh, ili njegov život, ili život njegovog suborca, bilo da je kod kuće ili na putu, onda mu je obaveza da ne posti i da naposti poslije, kada mu se ukaže prilika.

Od Ebu-Seida el-Hudrija prenosi se da je rekao: "Ratovali smo uz Poslanika, s.a.v.s., u mjesecu ramazanu. Bilo nas je koji smo postili, a bilo je i onih koji nisu postili. Niti je postač zamjerao nepostačima, a niti nepostač postačima. Smatrali su da je lijepo postiti onome koji ima snage. Smatrali su, također, da je lijepo onome ko osjeti slabost da prekine post."[622]

ADABI POSTA

Lijepo je da se svaki postač pridržava slijedećeg:

1. ručak (sehur)

Cijeli islamski ummet slaže se s time da je mustehab ručati prije zapošćenja, ali nema grijeha onome ko ga izostavi.

Enes, r.a., prenosi da je Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Ručajte, zaista je u ručku (sehuru) bereket."[623]

Računa se da je čovjek ručao, odnosno ispunio formu, makar popio gutljaj vode. Od Ebu-Seida el-Hudrije, r.a., prenosi se: "U sehuru je bereket, ne ostavljajte ga pa makar pijenjem gutljaja jer Allah, dž.š., i Njegovi meleki donose salavat na one koji ustaju na sehur"[624];

2. požurivanje sa iftarom

Postaču je mustehab požuriti sa iftarom čim nastupi njegovo vrijeme.

Od Sehla ibn Sa'da prenosi se da je Muhammed, a.s., rekao: "Ljudi će biti na dobru sve dok budu požurivali sa iftarom."[625]

Iftar bi trebao da se sastoji od nekoliko hurmi (datula). Lijepo je da to bude neparan broj (1, 3, 5, 7) i sl. ili isti toliki broj gutljaja vode.

Od Enesa, r.a., prenosi se da je Poslanik, s.a.v.s., iftario tako što je pojeo nekoliko hurmi prije klanjanja akšama, a ako ne bi bilo toga, onda bi se iftario popivši nekoliko gutljaja vode."[626]

U ovom je hadisu dokaz da je lijepo iftariti na ovaj način, a poslije obavljanja akšam-namaza može se nastaviti sa večerom;

3. dova za vrijeme iftara i u toku posta

Ibn-Madže prenosi od Abdullaha ibn Amra ibnul-Asa da je Muhammed, a.s., rekao: "Postaču neće biti odbijena dova koju uputi Allahu, dž.š., prilikom iftara."

"Allahumme leke sumtu, ve bike amentu, ve ala rizkike eftartu."

"Allahu, Tebi sam postio, Tebi vjerujem i od Tvoje opskrbe se iftarim.";

4. ostavljanje svega što je u suprotnosti sa postom

Postač se treba čuvati svega što može pokvariti ili umanjiti vrijednost posta. Od Ebu-Hurejrea, r.a., prenosi se da je Muhammed, a.s., rekao: "Nije post samo uzdržavanje od hrane i pića, nego i od bespotrebnog govora, svađanja, a ako te neko vrijeđa ili napada, reci: 'Ja postim, ja postim'";[627]

5. upotreba misvaka

Lijepo je da postač upotrebljava misvak za vrijeme posta, i nema razlike u tome da li ga upotrebljava na početku ili kraju dana. Analogno ovome, mustehabb je za vrijeme posta prati zube četkicom, pošto kod nas nema misvaka, ali treba voditi računa da vode ne ode u grlo;

6. darežljivost i provođenje vremena učeći Kur'an

Lijepo je biti darežljiv i baviti se učenjem i izučavanjem Kur'ana, azimuššana, u svakom vaktu, a posebno u ramazanu.

Buharija bilježi hadis koji prenosi Ibn-Abbas, r.a.: "Poslanik, s.a.v.s., bio je najdarežljiviji čovjek, a najdarežljiviji je bio u mjesecu ramazanu kada mu je dolazio Džibril. Dolazio mu je svake ramazanske noći da bi ga poučavao Kur'anu, tako da je Poslanik, s.a.v.s., postajao blaži od blagog povjetarca u činjenju dobra";

7. pojačavanje ibadeta u zadnjih deset dana ramazana

Buharija i Muslim bilježe hadis kojeg prenosi Aiša, radijallahu anha, po kojem je Poslanik, s.a.v.s., obilježavao noći zadnje trećine ramazana ibadetom, budeći žene i ustežući se od spolnog općenja.

ŠTA JE DOZVOLJENO POSTAČU (MUBAH)?

1. Postaču je dozvoljeno kupanje i rashlađivanje vodom

Ako uđe voda u želudac bez namjere da se to desi, post nije pokvaren.

2. Podvlačenje surme i upotreba kapi za oči i sl. dozvoljeno je makar i osjetio okus toga u grlu jer oko nije prirodni put hrane u želudac.

3. Poljubac postača, ako može suzdržati i savladati svoje strasti.

Od Aiše, radijallahu anha se prenosi da ju je Poslanik, s.a.v.s., znao poljubiti dok je postio, a poznato je da je bio najsavršeniji čovjek u samosavlađivanju.

U hanefijskom je mezhebu poljubac mekruh samo ako izazove strast, ali u svakom slučaju za postača je bolje ostaviti se toga. U istoj ravni je doticanje rukom i zagrljaj.

4. Puštanje krvi

Postaču je dozvoljeno puštanje krvi, osim ako to utiče na fizičko slabljenje postača. U tom slučaju puštanje krvi je mekruh. Davanje krvi za laboratorijske analize i sl. ima isti tretman, što znači da je dozvoljeno.

5. Ispiranje usta i nosa

Dozvoljeno je ispiranje usta i nosa ali je mekruh u tome pretjerivati. Ebu-Hanife stoji na stanovištu da onaj ko ispira usta i nos pa se omrsi tako što mu voda ode niz grlo, makar i ne htijući, post će mu biti pokvaren.

6. Stvari od kojih se ne može čuvati

Isto vrijedi kao i za ispiranje usta, i za stvari od kojih se ne može čuvati, kao što je pljuvačka, prašina koja je na putu ili od brašna, slina, i sl.

7. Dozvoljeno je u ramazanskim noćima jesti, piti i spolno općiti sve do pojave zore.

8. Postaču je dozvoljeno da osvane džunup, kao što je dozvoljeno ženi koja je bila u hajzu ili nifasu pa joj je prestalo krvarenje da zaposti prije kupanja, a kupanje može odgoditi do iza zore s tim da mora zanijetiti post, a kupanje mora obaviti prije isteka namaskog vremena kako bi se sabah-namaz na vrijeme klanjao.

ŠTA KVARI POST?

1. Ako se nešto svjesno pojede ili popije.
2. Ako se namjerno prouzrokuje povraćanje.
3. Ako dođe do pojave hajza ili nifasa.
4. Ako dođe do ejakulacije usljed ljubljenja ili samonadraživanja. Ako sjeme izađe kao

posljedica gledanja ili razmišljanja, to neće pokvariti post.

5. Ulazak hrane ili nečeg drugog u unutrašnjost tijela.

6. Primanje infuzije. Mislimo da nema nikakve razlike da li se tijelo hranilo kroz usta ili putem injekcije, jer se u oba slučaja hrani. Ako je postač primoran da prima infuziju, onda u većini slučajeva nije dužan postiti jer se smatra bolesnikom. U tom slučaju, napostit će dan za dan.

Određene radnje, pored toga što kvare post, zahtijevaju napaštanje i kaznu (kefaret).

Pod kefaretom se podrazumijeva iskupljivanje za namjerno pokvareni post, i to:

- oslobađanjem roba (što danas nije moguće učiniti, jer ne postoje robovi u fizičkom smislu);
- postom šezdeset dana uzastopno;
- nahranjivanjem šezdeset siromaha s tim da je dužan napostiti i taj dan u kojem je pokvario post.

Te radnje koje uz napaštanje iziskuju i kaznu jesu svako namjerno kvarenje posta, bez obzira na koji način se to uradilo (spolnim općenjem, jelom, pićem, itd.)

Dokaz za kaznu (kefaret) jeste hadis kojeg prenosi Ebu-Hurejre, koji kaže da je neki čovjek došao Poslaniku, s.a.v.s., i rekao:

"Propao sam, Allahov Poslaniče!"

"A šta te upropasti?" - upita ga Poslanik, s.a.v.s.

"Općio sam sa ženom u ramazanu."

"Imaš li roba da ga oslobodiš?"- upita ga Poslanik, s.a.v.s.

"Ne" - odgovori.

"Možeš li postiti dva mjeseca neprestano?"

"Ne", odgovori.

Potom je sjeo, a Poslanik, s.a.v.s., otišao je i donio košaru hurmi rekavši mu: "Podijeli ovo kao sadaku."

"Hoću li dijeliti siromašnijim od nas? Pa zar ima u kamenjaru Medine neko kome su ove hurme potrebnije od nas?", odvratio je Poslaniku, s.a.v.s., ovaj siromašni ashab.

Poslanik, s.a.v.s., nasmijao se tako da su mu se sjekutići ukazali od smijeha i rekao mu: "Idi i time nahrani svoju porodicu."[628]

Kefaret se po većini islamskih pravnika uzima po redoslijedu, kako je spomenuto u prethodnom hadisu. Ako nije u stanju da oslobodi roba, postit će šezdeset dana uzastopno, bez opravdanog prekida, a ako nije ni to u stanju, nahranit će šezdeset siromaha.

NAPAŠTANJE

Napaštanje propuštenih ramazanskih dana ne mora se vršiti odmah, niti dan za dan, nego kada čovjek stigne tokom godine. Ako se desi da se nije napostilo, a dođe novi ramazan, onda se isposti ramazan, a potom se naposti ostatak iz prošlog ramazana.

Međutim, znajući da je smrt bliža od jake za vratom, propuštene dane treba što prije napostiti kako ne bismo preselili i došli pred Allaha, dž.š., sa tim dugom posta.

ITIKAF

Itikaf je boravak u džamiji, s nijetom približavanja Uzvišenom Allahu. Svi su islamski učenjaci složni (idžma) o pitanju propisanosti itikafa. Postoje dvije vrste itikafa:

1. zavjetni itikaf, i on je obavezan. Na taj se itikaf čovjek obavezao, i obavlja se u vrijeme koje je određeno zavjetom, na koje se obavezao zavjetnik;

2. dobrovoljni itikaf (sunnet). Može se obaviti u bilo koje doba, ali mustehabb ga je obavljati u zadnjih deset dana ramazana.

Uslovi itikafa su: nijet, boravak u džamiji, nikako izvan nje. Itikaf mora biti u džamiji u kojoj se obavljaju svi vaktovi. Ako žena želi obaviti itikaf, i ona mora biti u džamiji.[629]

Mustehab je onome ko boravi u itikafu činiti što više dobrovoljnih ibadeta: namaz, učenje Kur'ana, zikr itd.

U to ulazi i učenje i čitanje tefsirskih i hadiskih dijela i tome slično.

Preporučeno je da se ogradi jedno mjesto u džamiji po ugledu na Vjerovjesnika, s.a.v.s.[630]

Mekruh je za vrijeme itikafa baviti se beskorisnim riječima i djelima, ali je isto tako mekruh uzdržavati se od govora općenito, misleći da to predstavlja čin pobožnosti. Dozvoljeno je da mu'tekif[631] izađe iz itikafa da bi ispratio porodicu, uredio kosu, obrijao glavu, podrezao nokte, okupao se, obukao najljepšu odjeću i namirisao se.

Mu'tekif može izaći iz džamije samo radi prijeke potrebe i nužde kao što je džuma, ako se ne klanja u toj džamiji gdje se on nalazi, radi obavljanja nužde, itd. Što se tiče jela i pića, dozvoljeno je objedovati u džamiji.

LEJLETUL - KADR

To je najvrednija noć tokom čitave godine. Dokaz za to su riječi Allaha, dž.š.: “Mi smo ga (Kur'an) objavili u noći Kadr.
A šta ti misliš šta je noć Kadr?
Noć Kadr je bolja - vrednija od hiljadu mjeseci.”
Odnosno, ibadet u toj noći, tj. klanjanje učenje i zikr bolji su i vredniji od ibadeta hiljadu drugih mjeseci u kojoj nema te noći.
Lijepo je tražiti tu noć u neparnim noćima zadnje trećine ramazana.
Islamski učenjaci razišli su se u kojoj od neparnih noći je noć Kadr. Dok neki kažu da ova noć prelazi iz jedne u drugu neparnu noć zadnje trećine mjeseca ramazana; većina smatra da je noć Lejletul-Kadr - dvadeset i sedma noć ramazana.
S obzirom da Poslanik, s.a.v.s., nije tačno odredio koja je to noć, ne bi se trebali truditi oko određivanja te noći, nego je bolje da se trudimo da cijeli ramazan provedemo što više u ibadetu, a posebno neparne noći u zadnjoj trećini.

DOBROVOLJNI POST

To je svaki post koji nismo obavezni postiti, za njegovo izvršavanje zaslužujemo veliku nagradu kod Allaha, dželle šanuhu. Postoje određeni dani koje je Poslanik postio pa bi bilo dobro da i mi te dane postimo, u skladu s našim mogućnostima. Ti dani su:

šest dana mjeseca ševala nakon Ramazanskog bajrama. Nije određeno koji su to dani u mjesecu ševalu, samo je bitno da nisu bajramski dani;

postiti Dan Arefata za onoga koji nije na hadžu. Mekruh je da posti onaj ko je na Arefatu.

postiti deseti dan mjeseca muharema (ašura) s tim što učenjaci preporučuju da se uz njega posti i deveti dan;

sunnet je postiti ponedjeljkom i četvrtkom;[632]

sunnet je postiti “bijele dane” u mjesecu: trinaesti, četrnaesti i petnaesti dan svakog hidžretskog mjeseca. Lijepo je postiti svaki drugi dan (Davudov post).

Što se tiče prekidanja dobrovoljnog posta, hanefijski učenjaci su na stanovištu da se taj dan mora napostiti. To važi i za prekidanje dobrovoljnog namaza. Nije naodmet spomenuti i to da žena ne može postiti dobrovoljni post ako joj to muž ne dozvoljava.

ČETVRTO POGLAVLJE - ZEKAT

ZEKAT, NJEGOVA VAŽNOST I ULOGA U ISLAMU

Zekat je materijalna obaveza muslimanima koji posjeduju nisab[633] na imetak koji treba ispunjavati određene uslove (šartove).

Zekat je jedan od temelja (ruknova) islama. Spomenut je zajedno sa namazom na mnogim mjestima u Kur'ani-kerimu.

Zekat je stroga i obligatna dužnost- "fard". Ko zaniječe njegovu obavezu, on je kafir i izašao je iz dini islama, a ko sa njim škrtari ili ga svega ne dadne, on se ubraja među silnike koji se izlažu kazni.

Neki od dokaza za to su riječi Uzvišenog Allaha:

"...i obavljajte namaz i dajite zekat." (El-Bekara: 110) "A naređeno im je da se samo Allahu klanjaju, da Mu iskreno, kao pravovjerni, vjeru ispovijedaju, i da molitvu obavljaju i da zekat udjeljuju; a to je ispravna vjera." (El-Bejjina: 5)

Od Ibn-Omera, radijallahu anhu, prenosi se da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Islam je izgrađen na pet temelja...", i među njima je spomenuo davanje zekata. (Prenose Buharija i Muslim)

Dokaz da onaj ko ne izvršava ovu obavezu izlazi iz islama, riječi su Uzvišenog Allaha, Koji kaže:

"Ali, ako se oni budu pokajali i molitvu obavljali i zekat davali, braća su vam po vjeri..." (Et-Tevba: 11)

Iz ovog ajeta razumije se da onaj koji ne obavlja namaz i ne daje zekat nije od naše braće po vjeri, nego je kafir. Zbog toga se Ebu-Bekr borio protiv onih koji su napravili razliku između namaza i zekata, tako što su obavljali namaz, a nisu davali zekat. U vezi s tim, s njim su se složili ashabi tako da je to bio njihov kosenzus (idžma') o ovom pitanju.

MUDROST U PROPISIVANJU ZEKATA

U propisivanju zekata postoje mnoge mudrosti, veliki ciljevi i opće koristi. Njih možemo upoznati ako razmišljamo o ajetima i hadisima u kojima je zekat naređen, kao što je ajet koji određuje kome se daje zekat, u suri Et-Tevba, te drugi ajeti i hadisi koji podstiču na davanje sadake i trošenje imetka u razne općekorisne svrhe. Od tih mudrosti navodimo neke:

1. čišćenje vjernikove duše od prljavštine grijeha i grešaka i njihovih loših posljedica na srce, te čišćenje njegove duše od pokuđenosti škrtarenja i škrtosti i njihovih loših posljedica. Uzvišeni Allah kaže:

"Uzmi od dobara njihovih zekat, da ih njime očistiš i blagoslovljenim ih učiniš..." (Et-Tevba: 103);

2. potpomaganje siromašnog muslimana, podmirivanje njegovih potreba i izražavanje pažnje i dobročinstva prema njemu da se ne mora izlagati poniženosti traženja od nekog drugog pored Allaha, dž.š.;

3. olakšavanje briga dužnika vraćanjem njegova duga zajmodavcima;

4. okupljanje razdvojenih srca oko imana i islama i prelazak sa njima iz sfere sumnji i duševnih uznemirenosti, zbog toga što se iman u njima još nije ustalio, u sferu stabilnog imana i potpunog uvjerenja;

5. opremanje boraca (mudžahida) na Allahovom putu i pripremanju njihove ratne opreme;

6. potpomaganje muslimana putnika namjernika, kada se nađe na putu pa ne bude imao čime nastaviti put. Njemu se daje od zekata onoliko koliko mu je potrebno da se može vratiti svojoj kući;

7. čišćenje imetka, umnožavanje i razvoj.

Ovo su neke od uzvišenih mudrosti i plemenitih ciljeva zbog kojih je propisan zekat. Sve tajne Šerijata i njegove mudrosti ne zna niko osim Uzvišenog Allaha.

IMOVINA NA KOJU TREBA DATI ZEKAT

Zekat treba dati na četiri vrste imetka:

- prvo: na ono što raste iz zemlje; sjemenke i plodove, tj. poljoprivredne proizvode. Uzvišeni Allah rekao je:

"O vjernici, udjeljujte od lijepih stvari koje stičete i od onoga što vam Mi iz zemlje dajemo, ne izdvajajte ono što ne vrijedi da biste to udijelili-kad ni vi sami to ne biste primili, osim zatvorenih očiju..." (El-Bekara: 267) "...i dajte na dan žetve i berbe ono na što drugi pravo imaju..." (El-En'am:141)

Na poljoprivredne proizvode koji se ne mogu ostavljati zbog brzog propadanja, kao što su voće i povrće, ne daje se zekat. Nisab žitarica i plodova iznosi pet "evsuka", što iznosi, kada je pšenica u pitanju, oko 612 kg. Dakle, ako imamo tu količinu ili više pšenice, dužni smo onoga dana kada je ovršemo, dati "desetinu" (10%) na ime zekata, ukoliko je prirodno navodnjavana, a ukoliko se navodnjavala prskanjem iz cisterni i slično, onda se na ime zekata daje pola "desetine", tj. 5%;

- drugo: zlato, srebro i vrijednosni papiri. Allah, dž.š., rekao je:

"Onima koji zlato i srebro gomilaju i ne troše ga na Allahovom putu-navijesti bolnu patnju." (Et-Tevba: 34)

U Muslimovu "Sahihu" od Ebu-Hurejre, r.a., prenosi se da je Vjerovjesnik rekao: "Nema ni jednog vlasnika zlata niti srebra, koji na njih ne daje ono što je obavezan, a da mu na Sudnjem danu neće biti napravljene bukagije od vatre koje će biti užarene u džehenemskoj vatri i njima će se pržiti njegovi bokovi, čelo i leđa. Kad god se ohladi, vratit će mu se, u danu čija je dužina pedeset hiljada godina. To će trajati sve dok se ne završi suđenje ljudima." Pod "...ono što je obavezan" misli se na zekat, jer u drugom rivajetu stoji: "Nema ni jednog vlasnika blaga koji ne daje zekat na njega..." (Muslim)

Nisab je zlata dvadeset "dinara" što iznosi 87 gr. Na tu količinu (pa naviše) se daje zekat u visini od 2,5%. Nisab srebra je pet "oka" što iznosi 595 gr. Na tu količinu (pa naviše) daje se zekat u visini od 2,5%. Nisab novca i vrijednosnih papira je u visini zlata ili srebra i na tu vrstu imovine daje se zekat u visini 2,5%;

treće: trgovačka roba, pod kojom se smatra sve što je namjenjeno za trgovinu i profit kao što su nekretnine, stoka, hrana, piće, auta i ostale njima slične vrste imetka. Vlasnik robe procijeniti će njenu vrijednost svake godine i dat će 2,5% od njene ukupne vrijednosti na ime zekata, bez obzira da li je njena vrijednost, u tom trenutku, iznosila onoliko za koliko ju je kupio ili, pak, manje ili više. Vlasnici prodavnica, kao npr. dućandžije, trgovci autima i rezervnim djelovima trebaju precizno i tačno izvršiti inventuru cjelokupne robe u svojim

prodavnicama i na nju dati zekat. Ukoliko im je teško vršiti inventuru, mogu da po slobodnoj procjeni daju zekat, s tim da budu sigurni da su dali više nego što su obavezni, kako bi im savjest bila čista i kako ne bi ostao dio zekata na njihovim vratovima. Nisab trgovačke robe je u visini nisaba zlata ili srebra;

četvrto: stoka: deve, goveda i sitna stoka (ovce i koze), pod uslovom da se hrane na paši i da se drže radi mlijeka i rasplodnje i da dostignu "nisab." Pod stokom koja se "hrani na paši" podrazumijeva se stoka koja boravi na ispaši veći dio godine, a ako se hrani "na jaslama" veći dio godine, onda na nju ne treba davati zekat, osim ako se ista ne drži radi trgovine. U tom slučaju se na nju daje zekat, kao na trgovačku robu, kada dostigne nisab; bilo pojedinačno, bilo da se uračuna sa ostalom robom, bez obzira da li se hranila na ispaši ili "na jaslama".

Nisab stoke:

deve: na pet deva se daje jedna ovca;

goveda: od 30-39 goveda daje se jedno tele od godinu dana. Od 40-59 daje se tele od dvije godine, itd.;

sitna stoka (ovce i koze): od 40-120 ovaca daje se jedna ovca, od 121-200; dvije, itd.

USLOVI DA SE MORA DAVATI ZEKAT

Uslovi za davanje zekata su sljedeći:

1. islam, tj. da budeš musliman. Prema tome, zekat nije dužan davati nevjernik niti onaj koji je izašao iz islama;

2. da si istinski vlasnik robe na koju daješ zekat, što znači da ta roba treba da je kod tebe ili da možeš sa njom raspolagati kad god to zaželiš;

3. da imetak dostigne visinu "nisaba" koju je Šerijat odredio, a njegova visina razlikuje se kod različitih vrsta imovine;

4. da prođe godina dana otkako je imetak, na kojeg daješ zekat, dostigao visinu nisaba. Iz toga se izuzimaju žitarice i plodovi na koje se zekat daje kada sazriju i mladunčad od stoke na ispaši i zarada na trgovačkoj robi, na koje se zekat daje kada i na glavnicu;

5. sloboda, tako da zekat nije obavezan za roba, jer on nema svog vlasništva, s obzirom da on i sve što je njegovo pripada njegovom vlasniku.

KOME SE DAJE ZEKAT?

Allah, dž.š., odredio je kome se daje zekat: “Zekat pripada samo siromasima i nevoljnicima, i onima koji ga skupljaju, i onima čija srca treba pridobiti, i za otkup iz ropstva, i prezaduženima, i u svrhe na Allahovom putu (za džihad), i putniku - namjerniku. Allah je odredio tako! Allah sve zna i mudar je.” (Et-Tevba: 60)

Allah, dž.š., naveo je osam vrsta, i svaka od njih ima pravo uzeti zekat, a one su:

1. fukara (siromasi);

2. miskin - isto tako vrsta siromaha, s tim da je jedan dio učenjaka rekao da je miskin boljeg stanja od fukare, a neki drže obrnuto. I jednoj i drugoj vrsti sirotinje: fukari i miskinima, daje se od zekata koliko im je potrebno za godinu dana, jer obaveza davanja zekata ponavlja se nakon godinu dana, te oni trebaju dobiti šta im je potrebno za jednu godinu. Pod “dovoljno” podrazumijeva se hrana, odjeća, stan, te druge nužne potrebe koje odgovaraju njegovom statusu, bez pretjerivanja i uskraćivanja, za datu osobu ili za one koje je ta osoba obavezna izdržavati.

Uslov za siromašne (fukaru i miskine) jeste da budu: muslimani, da ne budu iz porodice Benu-Hašim niti od onih koji se toj porodici pripisuju, i da ne budu od onih, koje je, inače, onaj koji daje zekat dužan izdržavati kao npr.: roditelji, djeca, supruga; te da ne bude od sposobnih koji mogu zaraditi sebi opskrbu, jer je Poslanik rekao: “Na zekat nema pravo bogataš niti onaj koji je snažan i u mogućnosti da zarađuje”[634];

3. prikupljači zekata:

to su službenici koje imam ili njegov zamjenik odrede da rade na prikupljanju, čuvanju i raspodjeli zekata. To su sakupljači, blagajnici, pisari, računovođe, čuvari, oni koji zekat prevoze i dijele i tome slično. Onaj koji radi taj posao dobiva platu koju bi inače primao za isti ili sličan posao na nekom drugom mjestu, pa makar on bio i bogataš, pod uslovom da je musliman, punoljetan, pametan, povjerljiv i kvalificiran za taj posao;

4. oni čija srca treba pridobiti: to su ličnosti koje imaju vlast i utjecaj u svojoj sredini, a postoji nada da bi mogli primiti islam, ili bi mogao primiti islam neko iz njegovog ranga, ili bi time mogli spriječiti zlo koje bi on mogao učiniti prema muslimanima;

5. za oslobađanje roblja: ovo obuhvata oslobađanje roblja i potpomaganje onih koji se sami otkupljuju. Tu ulazi i otkup zarobljenih muslimana od neprijatelja, jer je to slično vraćanju duga za dužnika, pa čak je i preče, jer postoji mogućnost da zarobljenog muslimana ubiju, ili da izađe iz vjere;

6. dužnici: to su oni koji su se zadužili i taj dug moraju vraćati. Dugove možemo podijeliti

na dvije vrste:

a) da čovjek uzme u zajam, radi svog interesa, nešto što je dozvoljeno (mubah) kao kad npr. uzme pozajmicu da bi izdržavao sebe i porodicu, ili da bi nabavio odjeću, ili za ženidbu, liječenje, gradnju stana ili kupovinu neophodnog namještaja, ili, pak, da mu se desi da nehotice nanese materijalnu štetu nekome koju poslije mora nadoknaditi. U tim slučajevima dadne mu se da vrati dug ukoliko je siromah, zadužio se u halal-poslu i onom što je dozvoljeno (mubah). Ovdje je uslov da zaduženi bude musliman, da ne bude bogat toliko da sam može vratiti dug, da se bude zadužio radi onoga što je zabranjeno (haram), da vrijeme vraćanja tog duga bude u toj godini, da bude dužan drugom čovjeku tako da može biti kažnjen zatvorom (ako ga ne vrati).

Prema tome, ovdje ne spadaju druge vrste duga kao što su kefareti (iskupi za prijestupe i krive zakletve npr.) ili zekat. Onaj koji se zadužio za korist drugoga, kao npr. da bi pomirio zavađene, njemu je dozvoljeno uzeti zekat radi vraćanja duga na osnovu hadisa Kubejse el-Hilalija koji je rekao: “Preuzeo sam na sebe dug, pa sam došao Poslaniku, s.a.v.s., i tražio pomoć, a on mi je rekao: “Sačekaj dok dođe zekat, pa ćemo ti dati, a zatim je rekao: ‘O Kubejse, zaista prošnja nije dozvoljena nikome osim trojici: čovjeku koji je preuzeo nečiji dug, te mu je dozvoljeno da prosi dok ga ne podmiri, a onda prestaje prositi; čovjeku kome je prirodna nepogoda uništila imovinu, te mu je dozvoljeno prositi dok ne stekne onoliko koliko mu je potrebno za život i čovjeku koga je zadesilo siromaštvo te mu posvjedoče tri razumna čovjeka iz njegova naroda da je tog čovjeka zadesilo siromaštvo, pa mu je dozvoljeno prositi dok ne zadovolji svoje životne potrebe. Svaka druga prošnja i prosjačenje je, o Kubejse, haram i onaj koji to jede, hrani se haramom.’” (Muslim) Dozvoljeno je od zekata vratiti dug za umrlog jer nije uvjet da se prvo zekat da zaduženom nego se u ime njega dug može direktno vratiti jer je Allah, dželle šanuhu, učinio da se zekat daje za njih a ne njima;

7. na Allahovom putu (za džihad). Po mišljenju većine učenjaka, ovo se odnosi samo na mudžahide i instituciju džihada. Dakle, sve što je vezano za ovu instituciju može se finansirati iz zekata. Neka ulema riječi “na Allahovom” putu tumači u opširnijem smislu uključujući u ovu grupu pored mudžahida i ostale koji rade na Allahovom putu;

8. putnik namjernik. To je putnik koji putuje od mjesta do mjesta. Njemu se dadne od zekata kako bi se mogao vratiti u svoje mjesto, pod uslovom da je toga potreban i da to njegovo putovanje ne bude u svrhu nečega što je haram, nego da bude radi neke obaveze ili onoga što je mustehab (poželjno) ili, pak, mubah (dozvoljeno).

Prema tome, putniku namjerniku daje se zekat, pa makar i potrajao njegov boravak i putovanje, ukoliko čeka neku svoju potrebu koja treba da se završi. Ne mora se zekatom obuhvatiti svih osam vrsta, nego je lijepo dijeliti ga uzimajući u vidu potrebe i koristi i mišljenje imama, njegovog zamjenika ili onoga koji daje zekat.

KOME SE NE DAJE ZEKAT?

1. Bogatašima, te snažnim i sposobnim koji mogu zaraditi.
2. Uzlaznoj i silaznoj rodbini onoga koji daje zekat, i muž svojoj ženi.
3. Nemuslimanima, izuzimajući one čija srce treba pridobiti, a koji su spomenuti u 60. ajetu sure “Et-Tevba”.
4. Porodici Poslanikovoj.

KORISTI OD DAVANJA ZEKATA

1. Povinovanje naredbi Allaha, dž.š., i naredbi Njegovog Poslanika, s.a.v.s., i davanje prednosti onome što voli Allah, dž.š., i Njegov Poslanik, s.a.v.s., nad onim što voli duša.
2. Umnogostručavanje sevaba i nagrade za posao. Uzvišeni Allah kaže:

"Oni koji imanja svoja troše na Allahovom putu liče na onoga koji posije zrno iz kojeg nikne sedam klasova, i u svakom klasu po stotinu zrna. A Allah će onome kome hoće, dati i više; Allah je neizmjerno dobar i sve zna." (El-Bekara: 261)

3. Zekat je dokaz imana i znak koji upućuje na njega, kako to stoji u hadisu: “...a sadaka je dokaz imana...” (Muslim)
4. Čišćenje od prljavštine grijeha, lošeg morala i ponašanja.

"Uzmi od dobara njihovih zekat, da ih njime očistiš i blagoslovljenim ih učiniš..." (Et-Tevba: 103)

5. Napredak, razvoj, berićet, očuvanje i sigurnost imetka od svakog zla. U hadisu se kaže: “Nikada sadaka nije umanjla imetak, nego ga uvećava, nego ga uvećava...” (Muslim)

"... što god vi udjeljujete, On će to nadoknaditi, On najbolje opskrbljuje." (Sebe': 39)

6. Onaj koji daje zekat bit će pod hladovinom svoga zekata na Sudnjem danu, kako je spomenuto u hadisu o sedmerici kojima će Allah, dž.š., dati hlad kada neće biti drugog hlada osim Njegovog.

"...i čovjek koji je dao zekat (sadaku) tajno tako da mu njegova lijeva ruka ne zna što udjeljuje desna."[635]

7. Allahova milost i oprost

" ...a milost Moja obuhvata sve; dat ću je onima koji se budu grijeha klonili i zekat davali..." (El-A'raf:156)

UPOZORENJE ONIMA KOJI NE DAJU ZEKAT

1. Uzvišeni Allah rekao je:

"...Onima koji zlato i srebro gomilaju i ne troše ga na Allahovom putu-navijesti bolnu patnju na Dan kada se ono bude u vatri džehenemskoj usijalo, pa se njima slabine njihove i leđa njihova budu žigosala. 'Ovo je ono što ste za sebe zgrtali; iskusite zato kaznu za ono što ste gomilali!'"(Et-Tevba: 34,35)

2. Ahmed i Muslim prenose od Ebu-Hurejre da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., rekao: "Nema ni jednog bogataša koji na njega ne daje zekat, a da neće (njegov zekat) biti usijan u džehenemskoj vatri, a zatim napravljen u obliku ploča i njima će biti žigosano njegovo lice i slabine, dok se ne završi suđenje Njegovim robovima u danu koji traje pedeset hiljada godina, a zatim će mu se pokazati put u Džennet ili u Vatru."

3. Buharija prenosi da je Vjerovjesnik rekao: "Kome Allah da imetak pa on na njega ne bude davao zekat, prikazat će mu se na Sudnjem danu dvoglava zmija sa dva repa kojima će ga obmotati. Zatim će mu reći: 'Ja sam tvoj imetak, ja sam tvoje blago.' ***Potom je, proučio ajet:***

'Neka oni koji škrtare u onom što im Allah iz obilja Svoga daje, nikako ne misle da je to dobro za njih; ne, to je zlo za njih. Na Sudnjem danu bit će im o vratu obješeno ono čime su škrtarili...'" (Ali-Imran: 180)

4. Muslim prenosi Poslanikove, s.a.v.s., riječi: "Nema ni jednog vlasnika deva, krava, i sitne stoke koji na njih ne daje zekat, a da one neće doći na Sudnjem danu u najvećem i najdebljem svom obliku u kome je nekada bila, i bost će ga svojim rogovima i gaziti papcima. Kada zadnja pregazi preko njega, naiđe prva i tako dok se ne završi suđenje ljudima."

VAŽNA UPOZORENJA

Prvo: zekat se može dati jednoj od osam spomenutih vrsta i ne mora se dijeliti svima njima.

Drugo: zaduženom je dozvoljeno dati toliko da podmiri sav dug ili jedan njegov dio.

Treće: zekat se ne daje nevjerniku i onome koji je izašao iz islama (murtedu).

Četvrto: nije dozvoljeno dati zekat bogatome jer je Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Na njega nema pravo bogati niti snažni koji može zarađivati."[636]

Peto: zekat se ne može dati onome koga si obavezan izdržavati kao što su roditelji, dijete i žena.

Šesto: zekat se ne iznosi iz mjesta u kojem je skupljen i dijeli u drugom mjestu, osim u nuždi koja to iziskuje, kao glad npr. ili nepostojanje siromaha u mjestu u kome je zekat skupljen, potpomaganje mudžahida ili da njegovo dijeljenje u drugom mjestu naredi imam radi opće koristi.

Sedmo: ko zaradi imetak u drugoj državi treba dati zekat u zemlji gdje je taj imetak zaradio i neće ga prenijeti u svoje mjesto, osim u nuždi koja to zahtijeva, a što je prethodno napomenuto.

Osmo: dozvoljeno je siromahu dati toliko zekata koliko mu je dovoljno za nekoliko mjeseci ili za punu godinu.

Deveto: treba dati zekat na zlato i srebro, bez obzira da li je bilo u obliku novca, metala ili nakita koji se nosi, iznajmljuje ili služi u neku drugu svrhu, a na osnovu dokaza koji općenito govore o obavezi davanja zekata na to. Ovo je mišljenje hanefijskog mezheba.

Ima učenjaka koji su rekli da se na nakit, koji se nosi ili služi za iznajmljivanje, ne daje zekat. Dokazi su prvog mišljenja jači i njegova primjena je sigurnija.

Deseto: nije dužnost davati zekat na ono što je čovjek pribavio za svoje potrebe kao što je: hrana, piće, posteljina, stan, životinje, auto i odjeća. Dokaz za sve to riječi su Poslanika, s.a.v.s., : “Musliman nije dužan davati zekat na svoga roba niti konja...”[637] (Muttefekun alejhi) Iz ovog se izuzima, kako je prethodno spomenuto, nakit od zlata i srebra.

Jedanaesto: za ono što služi za iznajmljivanje; nekretnine, auta i tome slično, zekat se daje na zaradu od toga, ako ta zarada bude u vidu novca, nakon što ostane u vlasništvu onoga koji daje zekat godinu dana, ukoliko dostiže vrijednost nisaba, bilo samostalno ili kad sastavi sa istom vrstom koju on ima.

PETO POGLAVLJE

HADŽ

ZNAČENJE I DEFINICIJA HADŽA

Hadž u Šerijatu znači imati za cilj posjetu Ka'be radi obavljanja određenih obreda, ili posjetu određenih mjesta (Ka'be, Arefata i dr.) u određeno vrijeme (u mjesecima hadža: ševalu, zul-k'adetu i zul-hidžetu).

VRIJEME PROPISIVANJA HADŽA

Hadž je propisan krajem devete godine po Hidžri ajetom koji glasi:

﴿وَلِلَّهِ عَلَى النَّاسِ حِجُّ الْبَيْتِ مَنِ اسْتَطَاعَ إِلَيْهِ سَبِيلاً﴾

što znači: ***"Hodočastiti Harem dužan je, Allaha radi, svaki onaj koji je u mogućnosti." (Ali - Imran, 97)***

ZNAČAJ I MJESTO HADŽA U ISLAMU

Hadž je peti rukn (stup) u islamu, naređen onim muslimanima koji su u mogućnosti i sposobni da ga obave.

VRSTE HADŽA

Postoje tri vrste (načina) na koje se može obaviti hadž, a ti načini su:

1. temett'u: a znači da se nijet učini da će se u mjesecima hadža obaviti umra, a poslije nje hadž. Hadžija će prilikom oblačenja ihrama i klanjanja dva rekata zanijetiti ovako: "Lebbejke Allahumme umreten mutemettian biha ilel hadž", što znači "Odazivam ti se, moj Allahu, ovom umrom, poslije koje će mi biti dozvoljeno sve što mi je bilo zabranjeno prilikom oblačenja ihrama, sve do njihovog ponovnog oblačenja radi hadža" (osmog dana zul-hidžeta).

Poslije obavljene umre (tavafa, dva rekata iza Mekami - Ibrahima i sa'ja), muteme-tti' će se ošišati ili skratiti kosu poslije čega mu je dozvoljeno da skine ihrame i neće ih obući sve do osmog dana zul-hidžeta (dan uoči Arefata). Ovo je najlakši način obavljanja hadža, i stoga je hadžija dužan da zakolje kurban (hedj);

2. kiran: a znači da hadžija kurban povede sa sobom i kod mikata obuče ihrame, klanja dva rekata i zanijeti da će hadž i umru obaviti zajedno. Pošto ovaj hadžija stigne u Meku, obavit će tavaful - kudum (tavaf po prvom dolasku u Meku) i sa'j, ali neće šišati ili skraćivati kosu niti skidati ihrame sve do bacanja kamenčića na Akabi, prvog dana Kurban - bajrama. Karin je također dužan da zakolje kurban;

3. ifrad: a znači da prilikom oblačenja ihrama hadžija zanijeti da će obaviti samo hadž. On će zanijetiti ovim riječima: "Lebbejke Allahumme hadžen", što znači: "Moj Allahu, odazivam ti se ovim hadžom."

Po dolasku u Meku, mufrid će obaviti tavaf, klanjati dva rekata i obaviti sa'j i neće šišati ni skraćivati kosu niti će skidati ihrame sve do bacanja kamenčića na Akabi prvog dana Bajrama. Hadžija koji na ovaj način obavlja hadž, nije dužan zaklati kurban. Treba znati da "karin" i "mufrid" moraju za vrijeme hadža obaviti samo jedan sa'j, ali ga mogu obaviti poslije tavaful - kuduma ili poslije tavaful - ifade (obavlja se poslije Arefata). Svakako je bolje da se ovaj sa'j obavi po dolasku u Meku jer je tada hadžija odmorniji nego poslije Arefata. Još treba napomenuti da bosanske hadžije obavljaju ovu vrstu hadža, i zato će objašnjenje propisa hadža u ovoj risali - brošuri biti na ovaj način.

OBREDI VEZANI ZA HADŽ KOJI SE OBAVLJAJU DO OSMOG DANA ZUL-HIDŽETA

Upućuju se hadžije iz raznih krajeva zemaljske kugle ka najvećem islamskom svetištu - Meki, kako bi obavili hadž. Neki od njih putuju morem, neki kopnom, dok drugi to čine vazduhom.

Hadžija koji putuje morem a zatim kopnom i koji putuje stalno kopnenim putem, doći će do mikata gdje će se okupati, odrezati nokte, skratiti brkove, obrijati dlake sa stidnih mjesta i ispod pazuha i potom obući ihrame, pri čemu će zanijetiti onu vrstu hadža koju želi obaviti.

Hadžija koji dolazi avionom, obući će ihrame u avionu, pod uvjetom da se prije toga okupao i obavio sve što je potrebno, kao što to obavlja onaj koji dolazi do mikata kopnom, a zatim će zanijetiti hadž. Žena može obući šta joj je volja od dozvoljene odjeće osim nikaba (zara), perike i rukavica.

U slučaju da se žena nađe u društvu muškaraca ili pored njih prolazi, onda pokrije lice i šake svojim šalom.

Sunnet je da se prilikom oblačenja ihrama pokriju oba ramena (desno rame otkriva se samo prilikom tavafa), poslije toga hadžija zanijeti riječima: “Lebbejke Allahumme hadždžen”, što znači: “Odazivam ti se, moj Gospodaru, ovim hadžom”, ili riječima: “Allahumme inni uridul hadždže fe jessirhu li ve tekabhelhu minni”, što znači: “Moj Allahu, želim obaviti hadž pa mi ga olakšaj i primi ga od mene.”

Ako se hadžija boji nečega što bi ga moglo omesti u upotpunjavanju hadža, prilikom nijeta će dodati: “In habiseni habis fe mehalli hajsu habiseni”, što znači: “Ako me nešto spriječi u upotpunjavanju hadžskih propisa, moje skidanje ihrama bit će tamo gdje sam spriječen.” Nakon nijeta dužnost je hadžije kloniti se svega onoga što mu je zabranjeno dok je u ihramu. Poslije oblačenja ihrama i nijeta, hadžija treba što više učiti telbiju koja glasi: “Lebbejke Allahumme lebbejk, lebbejke la šerike leke lebbejk. Innel hamde venniamete leke vel mulk la šerike lek.”

﴿لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ لَبَّيْكَ لا شَرِيكَ لَكَ لَبَّيْكَ إِنَّ الْحَمْدَ وَالنِّعْمَةَ لَكَ وَالْمُلْكَ لا شَرِيكَ لَكَ﴾

“Odazivam ti se, moj Allahu, odazivam! Odazivam ti se! Nemaš sudruga, odazivam ti

se! Samo se Tebi zahvaljujem i samo Ti daješ blagodati i imaš vlast. Ti nemaš sudruga.”

Učenje telbije ne prekida se sve do bacanja kamenčića na Akabi, desetog dana zul-hidžeta.

Bosanske hadžije se, obično, iz Džide upute prema Meki, odsjednu u hotelu, nakon čega odu u Harem da obave tavaful - kudum i sa’j, poslije koga se neće šišati niti skraćivati kosu niti skidati ihrame.

Harem ima svoje propise - adabe kojih se treba pridržavati. Neki od tih adaba su:

1. kada se hadžija približi Meki (Haremu) uči ovu dovu:

﴿اللَّهُمَّ هَذَا حَرَمُكَ وَأَمْنُكَ فَحَرِّمْنِي عَلَى النَّارِ وَآمِنِّي مِنْ عَذَابِكَ يَوْمَ يَبْعَثُ عِبَادَكَ وَاجْعَلْنِي مِنْ أَوْلِيَائِكَ وَأَهْلِ طَاعَتِكَ﴾ ، (ضعيف)

“Allahume haza haremuke ve emnuke fe harrimni alennari ve aminni min azabike jevme teb’asu i-’badeke vedža’lni min evlijaike ve min ehli ta’atike” (slab), što znači: “Allahu moj! Ovo je Tvoj Harem i okrilje pa me udalji od džehenemske vatre! Zaštiti me od Tvog azaba (kazne) na dan proživljenja Tvojih robova! Učini me od Tvojih iskrenih i pokornih robova!”;

2. sunnet je da se u Meku uđe iz pravca brda Keda, a da se Meka napusti preko brda Kuda;

3. u Meku se može ući i noću i danju, a Poslanik, a.s., prilikom hadža ušao je u Meku danju, a prilikom umre noću;

4. hadžija treba paziti da ne gura i ne uznemirava druge hadžije;

5. lijepo je prilikom prvog viđenja Ka’be učiti dovu, jer se dova tada ne odbija. Hadžija će podići ruke i učiti:

﴿اللَّهُمَّ زِدْ هَذَا الْبَيْتَ تَشْرِيفاً وَتَعْظِيماً وَتَكْرِيماً وَمَهَابَةً وَزِدْ مَنْ شَرَّفَهُ وَعَظَّمَهُ مِمَّنْ حَجَّهُ أَوِ اعْتَمَرَهُ تَشْرِيفاً وَتَكْرِيماً وَتَعْظِيماً وَبِرّاً ، اللَّهُمَّ أَنْتَ السَّلَامُ وَمِنْكَ السَّلَامُ فَحَيِّنَا رَبَّنَا بِالسَّلَامِ﴾ ، (ضعيف)

“Allahumme zid hazel bejte tešrifen ve ta’zimen ve tekrimen ve mehabeten ve zid men šerrefehu ve azzamehu min men hadždždehu ev i’temerehu tešrifen ve tekrimen ve ta’zimen ve birren. Allahumme entesselam ve minkesselam fe hajjina rabbena bisselam”, (slab), što znači: “Moj Allahu, povećaj čast, veličinu i poštovanje ove kuće. Povećaj čast, veličinu i poštovanje onih koji dođu na hadž i umru! Moj Allahu, Ti si Selam - spas, i od Tebe je spas, pa nas proživi, naš Gospodaru, u miru i spasu!”

Hadžija prilikom dove može tražiti ono što mu je u srcu, bilo da se radi o dunjaluku ili

ahiretu, ali je najvažnije da traži magfiret (oprost) od Allaha, dž.š., i da pri tome bude skrušen;

6. kada se približi Ka'bi i počne tavafiti, hadžija će učiti:

﴿اللَّهُمَّ هَذا البَيْتُ بَيْتُكَ وَالحَرَمُ حَرَمُكَ وَالأَمْنُ أَمْنُكَ وَهَذَا مَقَامُ العَائِذِ بِكَ مِنَ النَّارِ﴾ ، (ضعيف)

"Allahumme hazel bejtu bejtuke vel haremu haremuke vel emnu emnuke ve haza mekamul- azibike minennar" (slab), što znači: "Allahu moj! Ova je kuća Tvoja kuća, a Harem je Tvoj Harem, i okrilje je Tvoje okrilje, a ovo je mjesto onoga koji traži Tvoju zaštitu";

7. prilikom ulaska u Harem hadžija treba ući desnom nogom i proučiti:

﴿أَعُوذُ بِاللهِ العَظِيمِ وَبِوَجْهِهِ الكَرِيمِ وَسُلْطَانِهِ القَدِيمِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ ، بِسْمِ اللهِ وَالحَمْدُ للهِ اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّد ، اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي ذُنُوبِي وَافْتَحْ لِي أَبْوَابَ رَحْمَتِكَ﴾ ، (صحيح)

"E'uzu billahil a'zim ve bi vedžhihil kerim ve sultanihil kadim mineššejtanirradžim. Bismillahi, vel hamdu lillahi. Allahumme salli a'la Muhammedin ve ali Muhammed. Allahummagfir li zunubi vefteh li ebvabe rahmetike" (sahih), što znači: "Utičem se Silnome Allahu, dž.š., Plemenitom i Moćnom od prokletog šejtana. U ime Allaha! Hvala pripada Allahu. Neka je salavat na Muhammeda, a.s., i njegovu porodicu! Allahu moj, oprosti mi grijehe i otvori mi vrata Tvoje milosti (rahmeta)."

Kada iziđe iz Harema, hadžija treba to uraditi lijevom nogom i proučiti prethodnu dovu, osim što će reći: "Allahummefteh li ebvabe fadlike", umjesto: "Allahummefteh li ebvabe rahmetike";

8. prilikom prvog ulaska u Harem ne treba klanjati dva rekata tehijjetul - mesdžida, već treba odmah pristupiti tavafu počevši od Crnog kamena (Hadžerul - esved). Ako ne bi odmah činio tavaf iz bilo kog razloga, hadžija će tad klanjati dva rekata ovog namaza, izuzev u slučaju da je počeo da se klanja neki od farz - namaza.

OSMI DAN ZUL-HIDŽETA (DAN UOČI AREFATA)

Ovaj dan zove se jevmu - ettervije. Ujutro ovog dana hadžija se upućuje na Minu gdje će klanjati podne, ikindiju, akšam, jaciju i sabah sljedećeg dana, s tim što namaze od četiri rekata skraćuje (podne, ikindiju i jaciju klanja po dva rekata), a akšam i sabah klanja onako kako se klanjaju.

Muhammed, a.s., nikad nije ostavljao vitre i sabahske sunnete, pa čak i kad je bio na putovanju.

Hadžija treba učiti dove (zikr) koje se prenose od Poslanika, a.s., a naročito one koje se uče ujutro i navečer, i druge dove.

Ovu će noć hadžija prespavati na Mini.

DEVETI DAN ZUL-HIDŽETA

Pošto klanja sabah i iziđe Sunce, hadžija će se zaputiti prema Arefatu učeći telbiju i donoseći tekbire. Pokuđeno je postiti hadžijama ovaj dan jer i Poslanik, a.s., nije postio na Arefatu i popio je čašu mlijeka koja mu je ponuđena.

Sunnet je da se boravi kod džamije Nemire, ako to uvjeti dozvoljavaju. Tu će hadžija slušati hutbu (predavanje), poslije koje će klanjati u džematu podne i ikindiju po dva rekata, sa jednim ezanom i dva ikameta i to u podnevsko vrijeme. Ako bi bio kod ove džamije, hadžija treba paziti jer ova džamija samo je jednim dijelom u Arefatu, a dolina Urena koja se nalazi u blizini džamije ne spada u Arefat.

Poslije namaza hadžija se skrušeno i smirenog srca predaje zikru - slavljenju i spominjanju Allaha, dž.š. Dovoljno je da hadžija boravi na bilo kom mjestu koje spada u Arefat, ali ako bi mogao da brdo “Džebelu errahme” bude između njega i kible, bilo bi bolje.

Penjanje na ovo brdo ne spada u sunnet.

Prilikom upućivanja dova Allahu, dž.š., hadžija će se okrenuti prema kibli, podignuti ruke i moliti Allaha, dž.š., skrušeno i smirenog srca sve do zalaska sunca.

Dova koju treba najviše učiti glasi:

﴿لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ﴾ ، (صحيح)

“La ilahe illellahu vahdehu la šerike leh, lehul mulku ve lehul hamdu ve huve a’la kulli šejin kadir”, (sahih), što znači: “Nema boga osim Allaha Jedinog. On nema sudruga. Njemu pripada vlast i hvala. On sve može.”

Treba također što više na Poslanika, a.s., salavat donositi.

Sa Arefata treba kretati tek poslije zalaska Sunca, i to polahko i smireno u pravcu Muzdelife, a ako se nađe slobodnog prostora, treba malo požuriti. (Ovo se odnosi na one koji idu pješice, međutim naše hadžije obično idu autobusima).

Na Muzdelifi hadžija će klanjati akšam i jaciju spojeno i skraćeno (akšam tri, jaciju, dva, te tri rekata vitr-namaza), s jednim ezanom i dva ikameta. Tu će također sakupiti 49 kamenčića i ponijeti ih sa sobom. Poslije namaza, hadžija će boraviti (spavati na Muzdelifi sve do sabaha, s tim što se iznemogle žene i ljudi mogu uputiti prema Mini poslije ponoći.

DESETI DAN ZUL-HIDŽETA (JEVMU ENNAHRI), PRVI DAN BAJRAMA

Sabah-namaz ovog dana sve hadžije trebaju klanjati na Muzdelifi, osim slabašnih i žena. Poslije sabah-namaza, hadžija će se okrenuti prema kibli, zahvaliti Allahu, dž.š., učiti tekbire i tehlile, i moliti Allaha, dž.š., sve dok se skoro ne razdani. Tekbir glasi:

﴿اللهُ أَكْبَرُ، اللهُ أَكْبَرُ، اللهُ أَكْبَرُ اللهُ أَكْبَرُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ وَاللهُ أَكْبَرُ اللهُ أَكْبَرُ وَلِلَّهِ الْحَمْدُ﴾، (صحيح)

“Allahu ekber, Allahu ekber, la ilahe illellahu Allahu ekber, Allahu ekber ve lillahil hamd”, (sahih), a tehlil glasi:

﴿لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ﴾، (صحيح)

“La ilahe illellahu vahdehu la šerike leh, lehul mulku ve lehul hamdu ve huve ala kulli šejin kadir” (sahih).

Prije izlaska sunca hadžija se upućuje u pravcu Mine smireno i učeći telbiju.

Prilikom prolaska kroz dolinu Muhassir treba po mogućnosti požuriti.

Onaj ko nije ubrao kamenčiće na Muzdelifi može to uraditi i na Mini.

PLAN OBAVLJANJA HADŽA			
	Datum	Mjesto	Šta se radi
1.	Oblačenje ihrama na Mikatu		
2.	8. zul - hidže	MINA	Odlazak na Minu, prije podne, gdje se klanjaju namazi koji zateknu muslimana. Četverorekatni namazi klanjaju se skraćeno (2 rekata) i na vrijeme. Na Mini se klanja i sabah - namaz narednog dana i tu se ostaje do izlaska sunca.
3.	9. zul - hidže	AREFAT	Odlazak na Arefat, gdje se klanja podne i ikindija s jednim ezanom i dva ikameta, skupa i skraćeno (svaki po 2 rekata). Učitišto više dova. Na Arefatu ostaje se do zalaska sunca, kada se kreće na Muzdelifu.
4.	10. zul - hidže	MUZDELIFA	Na Muzdelifi klanjaju se akšam i jacija zajedno, s jednim ezanom i dva ikameta, skraćeno. Prenoći se do sabaha, gdje se klanja i prouči što više dova. Prije izlaska sunca narednog dana kreće se opet na Minu.
5.	10. zul - hidže	MINA	Na Mini se uče dove i moli Allah, dž.š., pa se krene na Džemretul-Kubru, gdje se bacaju kamenčići, nakon čega se kolju kurbani, brije glava, te skidaju ihrami i prestaju zabrane osim spolnog općenja. Zatim se odlazi u Meku.
6.	10. zul - hidže	MEKA	U Meki se učini tavafu-lifada, pa se opet vraća na Minu.
7.	10., 11., 12 zul - hidže	MINA	Na Mini se prenoći tri noći Bajrama, ali se mogu prespavati i dvije noći (10. i 11.), ako se nekome žuri, a tad se Mina mora napustiti (12. zul-hidžeta) prije zalaska sunca. Svakog dana poslijepodne na Mini bacaju se kamenčići na sva tri džemreta (velikom, srednjem i malom). Na kraju se odlazi u Meku.
8.	samo 12. zul-hidže (onaj ko se žuri)	MEKA	U Meki se učini oproštajni tavaf (tavaful--veda'a), kada se odlazi iz Svetog grada, što obilježava završetak hadža.

ŠTA HADŽIJA TREBA URADITI PO DOLASKU NA MINU?

Po dolasku na Minu hadžija treba uraditi sljedeće:

1. baciti sedam kamenčića na Džemretul-Akabi, jedan za drugim, donoseći pri tome tekbire, dok se učenje telbije prekida. Poslije toga hadžija će zaklati kurban, izuzev "mufrida" (bosanskih hadžija), za koje je klanje kurbana sunnet a ne vadžib;

2. obrijati ili skratiti kosu, s tim što se mora obuhvatiti cijela glava, počinjući s desnom stranom. Brijanje je sevapnije nego skraćivanje. Žena će skratiti kosu koliko vrh prsta. Ovim se činom hadžiji dozvoljava sve što mu je bilo zabranjeno, osim općenje sa ženom, pa tako može da se okupa, namiriše, skine ihrame i obuče svoju odjeću. Ovo se na arapskom jeziku kaže: "Ettehallul el evvel" ("prvo ili djelimično oslobađanje od zabrana"), i ono se ostvaruje sa dva urađena čina od tri koje treba uraditi: bacanje kamenčića, šišanje ili skraćivanje kose i tavaf);

3. uputiti se u Meku, smireno i bez žurbe, radi obavljanja tavaful - ifade, poslije kojeg treba klanjati dva rekata i obaviti sa'j. Sa'j će obaviti samo "mutemetti" i "karim", a "mufrid" neće, izuzev ako to nije uradio iz bilo kakvih razloga ranije prilikom tavaful - kuduma.

Poslije obavljenog tavafa i sa'ja, hadžiji je dozvoljeno sve što mu je bilo zabranjeno, pa čak i općenje sa ženom. Ovo se zove: "Ettehallul el kamil" ("potpuno oslobađanje od zabrana"). Ove spomenute obrede treba nastojati obaviti po redoslijedu po kojem su spomenuti. Lijepo je poslije ovoga što više piti vodu zem - zem i klanjati podne u Haremu, ako se ima mogućnosti. Zatim će se hadžija uputiti na Minu gdje će prespavati sljedeće tri noći.

JEDANAESTI DAN ZUL-HIDŽETA

Dani koje hadžija boravi na Mini zovu se: "Ejjamu etteširik". Dok boravi na Mini, hadžija treba klanjati sve namaze u džematu, poslije kojih treba donositi tekbire, što je sunnet, i stalno veličati Allaha, dž.š.

Poslije prve prespavane noći, hadžija će se poslije podne - zevala, jedanaestog zul-hidžeta, uputiti prema mjestu na kojem će baciti kamenčiće.

Kamenčiće će prvo baciti na malom, pa srednjem, a zatim na velikom džemretu. Na

svakom džemretu baca se po sedam kamenčića, jedan za drugim, donoseći tekbire pri svakom bacanju kamenčića.

Sunnet je da prilikom bacanja kamenčića Meka bude s hadžijine lijeve strane, a Mina s desne. Zbog velike gužve ovo ne treba ni pokušavati uraditi.

Poslije bačenih kamenčića na malom džemretu, hadžija će se okrenuti prema kibli i otići malo udesno, a zatim će moliti Allaha, dž.š., što god je moguće duže (zbog toga što bi primjena prouzročila veliku gužvu ne treba dovu učiti predugo), ugledajući se time Poslanika, a.s. Isto to uradit će poslije srednjeg džemreta, osim što će otići malo ulijevo. Na velikom džemretu hadžija će samo baciti kamenčiće i neće učiti dovu niti stajati kao što je to radio na prethodna dva džemreta.

Po isteku ovog dana hadžija treba prespavati noć na Mini.

DVANAESTI DAN ZUL-HIDŽETA

Hadžija treba iskoristiti boravak na Mini u činjenju dobrih djela, slavljenju i spominjanju (zikru) Allaha, dž.š. Poslije podne, ovog trećeg dana Bajrama, hadžija se upućuje prema džemretima gdje će na svakom džemretu baciti po sedam kamenčića i radit će sve ono što je radio prethodnog dana.

Hadžija koji žuri da se vrati ovaj dan kući, poslije podne bacit će kamenčiće, obaviti tavaf i napustiti Meku prije zalaska sunca.

Ako bi hadžija u toku boravka na Mini mogao klanjati namaze u džamiji El - Hajf, bilo bi bolje.

TRINAESTI DAN ZUL-HIDŽETA

Pošto je prethodnu noć prespavao na Mini, hadžija će se poslije podne uputiti prema džemretima gdje će baciti kamenčiće i raditi onako kao je radio prethodna dva dana. Ako bi htio da se ovaj dan vrati kući, hadžija će se poslije bačenih kamenčića uputiti ka Meki gdje će obaviti oprosni tavaf, dok žena u hajzu i nifasu nije dužna obaviti ovaj tavaf. Ovim činom završavaju se obredi hadža.

Po isteku bajramskih dana bosanske hadžije obuku ihrame i odlaze u džamiju h. Aiše, udaljenu oko sedam kilometara od Harema, gdje nijete umru i klanjaju dva rekata, te se vraćaju do Harema. Tu će obaviti umru koja se sastoji od tavafa, dva rekata namaza, sa’ja i skraćivanja (šišanja) kose. Prije napuštanja Meke, naše hadžije još će obaviti oprosni tavaf (tavaful - veda’).

RUKNOVI HADŽA

1. Boravak na Arefatu
2. Tavaf prvi dan Bajrama (tavaful - ifada).

VADŽIBI HADŽA

1. Sa'j između Safe i Merve

2. Boravak na Muzdelifi u drugoj polovini noći, pa makar jedan trenutak

3. Bacanje kamenčića

4. Šišanje ili skraćivanje kose

5. Oprosni tavaf (el - veda')

Boravak na Mini u prva tri dana Bajrama vadžib je po svim mezhebima, osim po hanefijskom (sunnet), stoga je bolje ove dane boraviti na Mini što su naše hadžije počele zadnjih godina raditi.

Treba znati da je rukn sastavni dio nekog obreda i ako se izostavi, taj obred nije valjan. Ko izostavi neki od vadžiba hadža dužan je zaklati kurban.

VAŽNE NAPOMENE

1. Mnoge hadžije prilikom oblačenja ihrama ne osjećaju da su stupili u ibadet koji ih obavezuje da se udalje od harama i obavezuje ih da se "zaodjenu" lijepim ponašanjem i razumijevanjem (fikhom) Allahove, dž.š., vjere, kako bi Allahu, dž.š., ibadet činili punim znanjem i razumijevanjem.

Može se zapaziti da spomenute hadžije nisu izmijenile svoje ponašanje, što je praktičan dokaz da njihov hadž nije potpun, a možda, čak, nije ni primljen, ne daj Bože. Stoga svaki hadžija treba ovo imati u vidu i težiti da uloži sav svoj trud kako ne bi pao u haram, fisk (pogrdne riječi) i masijet (griješenje), a Allah, dž.š., kaže: ***"Hadž je u određenim mjesecima; onom ko se obaveže da će u njima obaviti hadž, nema snošaja sa ženama i nema ružnih riječi i nema svađe u danima hadža." (El - Bekara, 196)*** Poslanik, a.s., također veli: "Ko obavi hadž, a pri tome ne bude griješio i ne imadne snošaj sa ženom, vratit će se kući kao od majke rođen (bez grijeha)." Zato hadž treba predstavljati veličanje Allaha, dž.š., pokornost i ljubav prema Allahu, dž.š., Gospodaru svih svjetova, i hadžija će ga obaviti smireno, pobožno i onako kako ga je obavio Muhammed, a.s. O onome što ne zna od propisa hadža, hadžija će pitati alime, učene ljude, kako bi mogao da slijedi Poslanika, a.s. On će, također, spuštati pogled, čuvati uši od slušanja onoga što je Allah, dž.š., zabranio, i neće govoriti osim ono što je lijepo i hajr.

2. Muhammed, a.s., kaže: "Džehenemska vatra neće dotaći dva oka, oko koje je plakalo iz straha od Allaha, dž.š., i oko koje je bdjelo (stražarilo) na Allahovom putu."

Znaj, dragi hadžija, da je dan Arefata veliki dan u kojem se stiču pouke i brišu loša djela. U njemu Allah, dž.š., oslobađa džehenemske vatre onoga koga hoće od Njegovih robova i ponosi se pred melekima s onim koji su došli na Arefat. Zato iskoristi ovu priliku i saživi se s ovom situacijom!

3. Prilikom bacanja kamenčića poželjno je da ih ubaciš u jamu oko stupa, međutim, ako i ne ubaciš koji kamenčić, nisi grješan. Na svakom se džemretu baca po sedam kamenčića, ni manje ni više.

4. Nije dozvoljeno dok si u ihramima, da pereš neki dio tijela ili se kupaš sapunom ili nečim drugim što ima jak miris.

5. Ko ne zakolje kurban (hedj), ili ne plati novac da mu se zakolje kurban, mora postiti tri dana dok je još na hadžu, a sedam dana kada se vrati kući s tim što nije važno da ih posti uzastopno (ako je napravio prekršaj zbog kojeg mora zaklati kurban).

6. Znaj da za lijepo ponašanje, hizmet hadžijama, sabur i neuznemiravanje drugih hadžija

imaš veliku nagradu kod Allaha, dž.š., i zato nastoj da budeš saburli i spreman da oprostiš drugima.

7. Dozvoljeno je hadžiji da promijeni ihrame i da se okupa kad god hoće, osim što treba izbjegavati mirisne sapune.

8. Dok je u ihramima hadžiji je zabranjeno sljedeće:

- da ima spolne odnose sa svojom ženom i da se prepusti onome što ga nadražuje i seksualno pobuđuje;
- da lovi na kopnu ili da nekoga uputi ili pokaže mu ulov, te da ubija insekte;
- da se namiriše ili namjerno miriše mirise;
- da se brije, obrezuje nokte i šiša kosu;
- da muškarac oblači sašivenu odjeću (ženi je to dozvoljeno);
- da pokriva glavu ili da oblači kapu, npr. dozvoljena je upotreba suncobrana;
- da trga grane, listove s drveća i ostale biljke u Haremu (Meki);
- da čupa dlake s tijela, osim ako ga uznemirava ili žulja trepavica npr.;
- da se svađa, priča besposlen i banalan govor, i dr.

9. Posjeta džamiji Allahovog Poslanika, a.s., u Medini sunnet je prije i poslije hadža, a namaz u njoj je kao hiljadu namaza na drugom mjestu. Zato cilj putovanja u Medinu treba biti klanjanje namaza u Poslanikovoj, a.s., džamiji, poslije čega je lijepo posjetiti Muhammedov, a.s., kabur i kabur Ebu - Bekra, r.a., i Omera, r.a. Lijepo je posjetiti i džamiju Kuba i klanjati u njoj, kao i posjetiti Bekiju, mjesto u kojem se nalaze kaburovi Muhammedovih, a.s., ashaba. Lijepo je još posjetiti kabure šehida na Uhudu, među kojima je i kabur prvaka šehida Hamze, r.a., poselamiti ih i moliti Allaha, dž.š., da im oprosti. Nije dozvoljeno upućivati dovu mrtvom ili tražiti pomoć od njega, jer je to širk i uništava dobra djela.

KAKO ĆE POSTUPITI ŽENA KOJOJ SE POJAVI MJESEČNICA (HAJZ)

Ako bi se kod žene pojavila mjesečnica prilikom stupanja u ihrame, ona će se okupati radi ihrama, zanijetiti hadž i raditi ono što rade ostale hadžije, osim što neće tavafiti prilikom ulaska u Meku.

Ako bi se mjesečnica pojavila poslije stupanja u ihrame, žena se neće kupati nego treba dobro stegnuti higijenski uložak kako ne bi tragovi krvi prošli izvan odjeće. I kao što je već rečeno, žena neće tavaf činiti jer je Muhammed, a.s., naredio Aiši, r.a., da radi ono što rade hadžije, osim tavafa, a bila je u hajzu. Muhammed, a.s., u drugom je hadisu Esmi bint Uvejs rekao: “Radi ono što rade hadžije, osim tavafa!”

Međutim, ako bi se mjesečnica kod žene pojavila poslije Arefata i tavaful - ifade, ona nije dužna obaviti oprosni tavaf (veda’) niti podijeliti sadaku (fidju), jer je Muhammed, a.s., kada mu je rečeno da je Safija dobila mjesečnicu, rekao: “Zar nas je ona spriječila da ne otputujemo?” Onda mu je rečeno: “Allahov Poslaniče! Ona je obavila tavaful-ifadu prvog dana Bajrama.” Poslanik, a.s., tada reče: “Tad ona može ići kući”, i nije joj naredio da podijeli fidju ili nešto drugo.

Ako bi žena iz opravdanih razloga morala napustiti Meku i vratiti se kući prije nego što joj prestane mjesečnica, a nije obavila tavaful - ifadu, treba se okupati i dobro stegnuti higijenski uložak, a zatim obaviti ovaj tavaf i sa’j između Safe i Merve, i morat će zaklati (platiti da joj se zakolje) “bedene”, tj. deva od pet godina ili goveče koje je napunilo dvije godine.

DOVE KOJE SE UČE PRILIKOM POJEDINIH HADŽSKIH OBREDA

1. TAVAF

Prilikom otpočinjanja tavafa, tj. u pravcu Crnog kamena uči se:

«بسم الله، والله أكبر، اللهمّ إيماناً وتصديقاً بكتابك ووفاءً بعهدك، واتّباعاً لسنّة نبيّك محمّدٍ صلى الله عليه وسلّم» ، (ضعيف)

“Bismillahi vallahu ekber, Allahumme imanen bike ve tasdikan bikitabike ve vefaen biahdike vettiba’an li sunneti nebijjike Muhammedin s.a.v.s.”, (slab), što znači: “U ime Allaha, Allah je najveći! Moj Allahu, tavaf (hadž) činim vjerujući u Tebe, potvrđujući Tvoju Knjigu, izvršavajući Tvoju obavezu i slijedeći sunnet Tvog vjerovjesnika i miljenika, Muhammeda, s.a.v.s.”

U pravcu vrata Ka’be uči se:

«اللهمّ إن البيت بيتك والحرم حرمك والأمن أمنك وهذا مقام العائذ بك من النّار» ، (ضعيف)

“Allahumme inne hazel - bejte, bejtuke, vel hareme haremuke vel - emne emnuke, ve haza mekamul - ‘aizi bike minennar”, (slab), što znači: “Allahu moj, ova Kuća je Tvoja kuća, Harem je Tvoj harem, okrilje je Tvoje okrilje, a ovo mjesto je mjesto onoga koji traži Tvoju zaštitu.”

Između Ruknul - jemani i Crnog kamena (Hadžerul - esved) uči se:

﴿اللَّهُمَّ إِن البَيْتُ بَيْتُكَ وَالحَرَمُ حَرَمُكَ وَالأَمْنُ أَمْنُكَ وَهَذَا مَقَامُ العَائِذِ بِكَ مِنَ النَّارِ﴾ ، (ضعيف)

“Rabbena atina fiddunja haseneten ve fil ahireti naseneten ve kina azabennar”, (sahih), što znači: “Naš Gospodaru, podari nam dobro na dunjaluku i na ahiretu i sačuvaj nas džehenemske vatre.”

2. SA’J

Mustehab je da se muškarac popne na Safu i na Mervu kako bi vidio Ka’bu. Tom prilikom treba učiti:

﴿اللهُ أَكبَرْ، اللهُ أَكبَرْ، اللهُ أَكبَرْ، وَلِلهِ الحَمْد، اللهُ أَكبَرْ، على ما هدانا، والحمد لله على ما أولانا لا إِلَهَ إِلا اللهُ وَحْدَهُ لا شَرِيكَ لَهُ، لَهُ المُلْكُ وَلَهُ الحَمْدُ، يُحيي ويُميت، بِيَدِهِ الخَير، وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ لا إِلَهَ إِلا اللهُ وَحْدَهُ أَنْجَزَ وَعْدَهُ وَنَصَرَ عَبْدَهُ وَهَزَمَ الأَحْزَابَ وَحْدَهُ، لا إِلَهَ إِلا اللهُ ولا نعبد إلا إياه، مُخْلِصِينَ لَهُ الدين ولو كَرِهَ الكَافِرون﴾ ، (صحيح مسلم)

“Allahu ekber, Allahu ekber, Allahu ekber, ve lillahi - hamd. Allahu ekber ‘ala ma hedana, vel hamdu lillahi ‘ala ma evlana, la ilahe illellahu vahdehu la šerike leh, lehul mulku ve lehul hamdu juhji ve jumitu bi jedihi - hajr ve huve ‘ala kulli šej’in kadir. La ilahe illellahu vahdehu endžeze va’dehu ve nesare a’bdehu ve hezemel - ahzabe vahdehu. La ilahe illellahu velana’budu illa ijjahu muhlisine lehu - ddine velev kerihel - kafirun”, (Sahih Muslim), što znači: “Hvala Allahu, dž.š., što nas je uputio i odabrao između Njegovih robova. Nema boga osim Allaha, dž.š., Jedinog. On nema sudruga. Njemu pripada sva vlast i zahvala. On oživljuje i usmrćuje. Kod Njega je svako dobro i On sve može. Nema boga osim Allaha, dž.š. Ostvario je Svoje obećanje, pomogao Svog roba Muhammeda, a.s., i sam porazio neprijateljske skupine. Nema boga osim Allaha, dž.š., Njega samo obožavamo. Iskreno Mu se predajemo, pa makar to kafiri mrzili.”

Između dvije zelene crte muškarac treba trčati i učiti:

﴿ رَبِّ اغفر وارحم وتجاوز عَما تَعْلَم إنّكَ أنت الأعز الأكرم ﴾ ، (صحيح)

“Rabbigffir verham ve tedžavez -’amma t’alemu in neke entel - e’azzul - ekrem”, (sahih), što znači: “Bože oprosti, smiluj se i pređi preko onoga što znaš o mojim grijesima. Ti si zaista Najuzvišeniji i Najplemenitiji.”

3. AREFAT

Pored onoga što je spomenuto o ponašanju na Arefatu i učenju nekih dova, može se još reći da na Arefatu treba što više učiti Kur’an, a naročito suru El -Hašr i El - Ihlas (kul huvallahu), a može se učiti i sljedeća dova:

﴿ رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ . اللهم إني ظلمت نفسي ظلماً كثيراً ولا يغفر الذنوب إلا أنت فاغفر لي مغفرة من عندك وارحمني إنك أنت الغفور الرحيم . اللهم انقلني من ذل المعصية إلى عز الطاعة ، واكفني بحلالك عن حرامك ، واغنني بفضلك عمن سواك ، ونور قلبي وقبري ، واهدني وأعذني من الشر كله ، واجمع لي الخير ، إني أسألك الهدى والتقى والعفاف والغنى ﴾ ، (صحيح)

“Rabbena atina fiddunja haseneten ve filahireti haseneten ve kina azabennar. Allahumme inni zalemtu nefsi zulmen kesiren ve la jagfiruzznube illa ente fagfir li maofireten min ‘indike verhamni inneke entelgafururrahim. Allahumme - nkulni min zullil ma’sijeti ila ‘izzi - tta’ati vekfini bihalalike ‘an haramike vagnini bifadlike ‘ammen sivake ve nevvir kalbi ve kahri vehdini ve e’izni mineššerri kullihi vedžme’ li elhajre. Allahumme inni eselukel - huda vettuka vel - ‘ifafe vel - gina”, (sahih), što znači: “Naš Gospodaru, daj nam dobro na dunjaluku i na ahiretu i sačuvaj nas džehenemske vatre. Allahu moj, ja sam prema sebi zulum učinio, a niko drugi ne može osim Tebe grijehe oprostiti. Oprosti mi Tvojim magfiretom i smiluj mi se. Ti si Onaj Koji puno prašta i Koji je Milostiv. Allahu moj, promijeni moje stanje iz bijede grijeha u slavu pokornosti Tebi. Spriječi me Tvojim halalom od harama i učini me Tvojom dobrotom nezavisnim o drugima. Osvijetli moje srce i moj kabur. Uputi me i zaštiti od svih zala i daj mi svako dobro. Moj Allahu, tražim od Tebe uputu i takvaluk, čednost i bogatstvo.”

Lijepo je da u svojoj dovi hadžija traži oprost za braću muslimane, jer Muhammed, a.s.,

kaže: “Allahu moj, oprosti hadžiji i onome za koga on moli.”

4. MUZDELIFA

Sunnet je stati kod Meš‘arul - harama i učiti:

﴿اللهم رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ . اللهم كما أوقفتنا فيه وأريتنا إياه فوفقنا لذكرك كما هديتنا واغفر لنا وارحمنا كما وعدتنا بقولك وقولك الحق " فإذا أفضتم من عرفات فاذكروا الله عند المشعر الحرام واذكروه كما هداكم وإن كنتم من قبله لمن الضالين " اللهُ أَكبَرُ، اللهُ أَكبَرُ، اللهُ أَكبَرُ اللهُ أَكبَرُ لا إِلهَ إِلا اللهُ والله أَكبَرُ اللهُ أَكبَرُ ولله الحَمد ﴾، (صحيح حتى وقِنا عذاب النار)

“Allahumme rabbena atina fiddunja haseneten ve fil ahireti haseneten ve kina azabennar. Allahumme kema evkaftena fihi ve erejtena ijjahu ve veffikna li zikrike kema hedejtena vagfir lena verhamna kema ve’adtena bi kavlike ve kavluke el - hakk, (Fe iza efadtum min ‘arefatin fezkurullahe ‘indel meš‘arul - harami vezkuruhu kema hedakurn ve in kuntum min kablihi le mineddallin). Allahu ekber, Allahu ekber, Allahu ekber, ve lillahil - hamd”, (sahih do “ve kina azabennar”), što znači: “Naš Gospodaru, daj nam dobro na dunjaluku i na ahiretu i sačuvaj nas džehenemske vatre. Allahu naš, kao što si nam dao da stanemo kod Meša’rul - harama, tako nas uputi da Te spominjemo, i kao što si nas uputio, tako nam oprosti i smiluj nam se kao što si nam to i obećao, a Tvoje riječi su istina”: ***(‘A kada pođete sa Arefata, spominjite Allaha kod časnih mjesta Meša‘rul - harama, spominjite Njega, jer vam je On ukazao na pravi put, a prije toga ste u zabludi bili.’)*** Allahu ekber, Allahu ekber, Allahu ekber, hvala Allahu. Nema boga osim Allaha. Allahu ekber, Allahu ekber, ve lillahil - hamd.”

5. BACANJE KAMENČIĆA NA MINI

Prilikom bacanja kamenčića uči se:

﴿اللهُ أَكبَرُ، اللهُ أَكبَرُ، اللهُ أَكبَرُ اللهُ أَكبَرُ لا إِلهَ إِلا اللهُ والله أَكبَرُ اللهُ أَكبَرُ ولله الحَمد ﴾، (صحيح)

Allahu ekber, Allahu ekber, Allahu ekber, Allahu ekber, la ilahe illellahu vallahu ekber, Allahu ekber ve lilla hil - hamd", (sahih), što znači: "Allah je najveći. Nema boga osim Allaha. Allah je najveći. Njemu pripada sva hvala."

UMRA

Način obavljanja umre je slijedeći: obuku se ihrami za umru isto onako kako se oblače za hadž. Oblačenjem ihrama za umru postaje zabranjeno sve što je zabranjeno oblačenjem ihrama za hadž. Potom se ulazi u Meku, obavlja se tavaf za umru i s'aj, a potom obrije ili skrati kosa i tek onda skidaju se ihrami.

KURBAN

Kurban je klanje propisane životinje na Kurban-bajram sa namjerom približavanja Uzvišenom Allahu.

Što se tiče šerijatskog statusa kurbana, mišljenje uleme možemo sažeti u dvije grupe:

- da je klanje kurbana vadžib. Ovo je stav Ebu-Hanife, ali ne i svih učenjaka hanefijskog mezheba jer su njegovi učenici Ebu-Jusuf i Muhammed, kao i ulema drugih mezheba, stava da je klanje kurbana pritvrđeni sunnet;

- pritvrđeni sunnet za svakog muslimana koji je to u mogućnosti. Ovo je kao što smo to spomenuli stav uleme ostalih mezheba, te stav Ebu-Jusufa i Muhammeda - učenika Ebu-Hanife.[638] Ko želi da uporedi dokaze koji govore da je klanje kurbana vadžib i one koji ukazuju da je pritvrđeni sunnet, neka pogleda knjigu "El-Fikhul-islami ve edilletuhu." (3/595)

Za kurban može se uzeti jednogodišnje bravče, ili polugodišnje ako veličinom izgleda kao jednogodišnje, te dvogodišnje goveče ili petogodišnja deva. Vrijeme klanja kurbana počinje nakon klanjanja Bajram-namaza i traje do kraja trećeg dana Bajrama.

UVJETI KURBANA

1. Kurban ne smije imati mahane koje bi umanjile vrjednost mesa.
2. Kurban ne smije biti hrom niti bolestan niti suviše mršav.

Dopušteno je da kurban bude prepolovljenog uha ili slomljenog roga. Goveče i deva mogu se zaklati za sedam osoba, a bravče za jednu.

Preporučljivi način podjele kurbana je slijedeći: kurbansko meso podijeli se na tri dijela, potom se jedna trećina ostavi ukućanima, druga se podijeli siromašnima, a treća pokloni prijateljima.

Nije dozvoljeno prodati ništa od kurbana, pa čak ni kurbansku kožicu niti je dozvoljeno (kao protuuslugu), onom ko je klao kurban, dati dio kurbanskog mesa, ali mu se može podijeliti kao i drugima.

Ko se odluči klati kurban mekruh mu je da se šiša i otkida nokte u toku deset dana zul--hidžeta, sve do klanja kurbana.

Za hedj (hadžijski kurban) važe propisi običnog kurbana, osim što se on kolje na Mini ili u Meki.

AKIKA

Akika je klanje kurbana povodom rođenja djeteta i to je potvrđeni sunnet. Za nju važe propisi kurbana u pogledu: starosne dobi životinje, nepostojanja mahane i podjele. Za muško dijete kolju se dva, a može i jedan kurban, a za žensko jedan. Mustehab je da se akika priredi sedmi dan od rođenja djeteta. Mustehab je da se tada djetetu nadije ime, da mu se obrije glava i da se podijeli u zlatu, onoliko koliko je bila teška dječija kosa. Učenjaci preporučuju da se tom prilikom prouči ezan u desno uho djeteta.

KLANJE

Pod pojmom klanje misli se na klanje životinje čije je meso dozvoljeno jesti.

Način klanja:

nakon što se pripremi oštar nož, ovca se povali na lijevu stranu, okrene se prema kibli i prouči se "Bismillahi vallahu ekber", a potom se jednim zamahom presiječe grkljan, ždrijelo i vratne žile.

UVJETI ZA ISPRAVNOST KLANJA

Što se tiče životinje koja se kolje, ona mora biti živa u vrijeme klanja, jer klanje mrtve životinje neće učiniti njeno meso halalom.

Što se tiče onoga koji kolje, on mora ispuniti slijedeće uslove:

1 - da je razuman, a ne lud;

2 - da je musliman. U osnovi je dozvoljeno jesti ono što zakolje "kitabija" (kršćanin i židov), jer Allah, dž.š., kaže:

"I dozvoljena vam je hrana (ono što zakolju) oni kojima je data Knjiga..." [639]

Međutim, ako se zna da će koljač prilikom klanja spomenuti nečije drugo, a ne Allahovo ime, onda je to meso zabranjeno;

3 - da ne bude u ihramima (na hadžu ili umri), ako hoće klati kopneni ulov;

4 - da spomene Allahovo ime prilikom klanja.

Što se tiče predmeta za klanje, on mora biti oštar. Ako životinja upadne u bunar ili pobjegne, pa se ne mogne uhvatiti, dozvoljeno ju je raniti u bilo koji dio tijela iz kojeg će isteći krv.

LOV

Sve što se ulovi u moru dozvoljeno je jesti, osim žaba i krokodila. Klanje morskog ulova nije potrebno, jer ono nastaje samom smrću.

Što se tiče ulova na kopnu, ako ga zatekne živog, obavezan je da ga preklati ga. Ako ga zatekne mrtvog, dozvoljeno ga je jesti pod slijedećim uvjetima:

1 - lovac mora biti čovjek kome je dozvoljeno klanje;

2 - potrebno je proučiti bismillu prilikom odašiljanja strijele, metka ili, pak, slanja kerova;

3 - sredstvo za lov mora biti toliko oštro da probija kožu životinje. Prema tome, nije dozvoljen lov štapom, kamenom i slično, jer bi tada životinja bila samo udarena;

4 - životinje koje love kao što su: lovački psi, orlovi itd., moraju biti dresirani tako da se odazovu kad ih vlasnik pozove i da poslušaju kad budu ukoreni;

5 - ako ulovljena životinja padne u vodu, pa ugine, nije je dozvoljeno jesti. Ako lovački pas odvoji dio životinje, taj dio nije dozvoljeno jesti.

HRANA I PIĆE

Sve vrste hrane u osnovi su dozvoljene u skladu s općenitošću kur'anskog ajeta: “On je za vas sve što postoji na zemlji stvorio.” (El-Bekara:29)

Prema tome, nikakva vrsta hrane nije zabranjena, osim one za čiju zabranu postoji dokaz u Kur'anu, hadisu ili kijasu.

Uzvišeni Allah zabranio je neke vrste hrane, jer su one štetne po organizam ili negativno utiču na pamet.

Zabranjeno je jesti:

1. leš, to jest životinje koje su uginule,

2. meso udavljene životinje, bilo da je udavljena užetom bilo da je uginula zavrtanjem glave;

3. meso ubijene životinje, ili životinje koja je umorena tupim predmetom kao što je štap,

kamen i slično;

4. meso životinje koja se strmoglavila u bunar ili kakvu rupu, pa uginula prije nego što su je uspjeli preklati ili raniti da krv isteče;

5. meso životinje koju je druga životinja nabola rogom ili usmrtila;

6. meso životinje koju je ulovila zvijer i načela je, što je prouzrokovalo smrt životinje;

7. krv koja ističe za razliku od krvi jetre, slezene i krvi koja ostane u mesu nakon što je životinja propisno zaklana;

8. svinjsko meso zbog njegove nečistoće kao i svinjsku mast jer ona nastaje od nečistih tvari;

9. ono što je zaklano u nečije drugo, a ne u Allahovo ime;

10. ono što je zaklano na žrtvenicima; tu spada i ono što je zaklano na: grobovima, turbetima i svim mjestima gdje postoje znakovi obožavanja nekog drugog mimo Allaha ili posredovanja kod njega;

11. domaći magarci i mazge;

12. meso svih zvijeri koje imaju zube očnjake poput: lava, tigra, medvjeda, slona, vuka, psa, šakala, lisice i drugih životinja koje imaju očnjake za ujedanje i kidanje mesa;

13. meso svih ptica koje love kljunom, kao što su: orao, soko, kobac, sova i drugi;

14. životinje koje su ogavne, kao što su insekti;

15. svaka hrana ili piće u koju je upala nečistoća;

16. sve što je samo po sebi nečisto, kao što je izmet;

Onom ko je u nuždi, dozvoljeno je da uzme zabranjenu hranu i piće, ali samo u količini koja mu je dovoljna da sačuva život.

ODJEĆA NAKIT I SLIKANJE

Odjeća je jedna od Allahovih blagodati i ona treba biti uredna, čista i lijepa. Obavezno je nositi od odjeće onoliko koliko može pokriti ono što se mora pokriti i što može zaštititi od vrućine, hladnoće i od neugodnosti. Poželjno je da odjeća bude takva da predstavlja ljepotu i ukras, a posebno prilikom ibadeta, džume, Bajrama i javnih skupova.

Zabranjeno je muškarcima (haram) nositi odjeću od svile i zlato, kao i oblačenje karakteristične ženske odjeće, kao što je ženama zabranjeno da oblače karakterističnu mušku odjeću te nošenje ekstravagantne odjeće i svako pretjerivanje u nošnji. Muškarcima je zabranjeno sjedenje na svili, dok neki smatraju da je to mekruh.

Ženama je dozvoljeno nošenje svile i zlata; dopušteno je nošenje svile i muškarcima ako za to imaju neki razlog, poput svraba i sl. Dio od tri ili četiri prsta svile na odjeći, također, ne smeta.

Ako je svila pomiješana s drugom tkaninom, onda se računa da je tkanina svilena ako ima više svile nego druge tkanine.

Šafije dozvoljavaju muškoj djeci da na Bajram obuku svilenu odjeću kao i izvan Bajrama, ako se radi o mlađoj djeci koja još ne razumiju.

Muškarcima je zabranjeno nositi zlatno prstenje, a ženama nije.

Zabranjeno je jesti i piti iz srebrenog i zlatnog posuđa. Kada je u pitanju posuđe od dragog kamenja, nema nikakvog dokaza da je ono zabranjeno.

Ako je neophodno, čovjek može napraviti zub ili nos od zlata.

Zabranjeno je nositi ekstravagantnu odjeću po kojoj bi se raspoznavao među ljudima, kao i sve po čemu će biti poznat, osim u slučaju kad nosi odjeću koju je sunnet nositi, a svijet nosi odjeću koja se razlikuje od nje.

Haram je da žena produži svoju kosu tuđom kosom, kao i da pojača svoju kosu nečim što nije ljudska kosa poput: svile, vune ili lana.

Dozvoljeno je vezati kosu šarenim svilenim koncima koji nisu slični dlaci.

Ženi je zabranjeno odstranjivanje ili čupanje dlaka s lica, osim u slučaju ako joj naraste brada ili brkovi. U tom slučaju preporučuje joj se da to odstrani.

Ženama je dozvoljena upotreba kne, i podvlačenje prirodne surme koja ne šteti vidu.

Muškarcima se dopušta da koriste bezbojne diskretne mirise, a žene mogu upotrebljavati posebne ženske mirise samo kod kuće.[640]

Zabranjeno je kniti se crnom bojom.

Zabranjeno je smanjivanje zuba kako bi se povećao razmak od jednog do drugog zuba, jer je to mijenjanje lika koji je Allah dao. To je dozvoljeno samo u slučaju ako gustoća zuba prouzrokuje štetu i bol pri upotrebi. Zabranjeno je tetoviranje i muškarcu i ženi.

Zabranjeno je slikanje svega što ima dušu, bez obzira da li se radi o kipu ili slici, osim dječijih igračaka. Neki fikhski učenjaci to dozvoljavaju.

Ako je slikanje zbog opće koristi, onda je dozvoljeno pod uvjetom da slika ne bude posebno poštovana i da ne bude postavljena na mjesto na koje Šerijat ne dozvoljava postavljanje slika.[641]

ZAVJET

Zavjet je da musliman postavi sebi u obavezu nešto što predstavlja pokornost prema Allahu, a što prije zavjetovanja nije bilo obavezno, kao kad bi rekao: “Neka sam dužan, u ime Allaha, postiti jedan dan ili klanjati dva rekata namaza.”

1. Dozvoljeno je uopćeno zavjetovanje kojim se želi postići Allahovo zadovoljstvo i takav zavjet je obavezno ispuniti.

Ako se zavjetuje nešto potpuno neodređeno, kao kad bi se reklo: “Ja se zavjetujem u ime Allaha”; u tom slučaju dužnost je izvršiti keffaret (iskup) za zakletvu, a neki kažu da bi bilo dovoljno izvršiti ono najmanje što se može smatrati zavjetom, kao što su dva rekata namaza.

2. Mekruh je uvjetno zavjetovanje.

a) Ako ovaj zavjet neko uvjetuje Allahovim djelom, npr. da kaže: “Ako Allah da ozdravljenje mom bolesniku, postit ću toliko dana”, pa mu Allah ispuni želju, dužan je ispuniti zavjet.

b) Ako se uvjetuje zavjet za neki ljudski postupak, kao kad bi se reklo: “Ako učinim to i to, postit ću mjesec dana”, onda se može birati da li će se ispuniti zavjet, ili će se izvršiti keffaret zakletve, ako se ne izvrši ono za što je neko vezao svoj zavjet.

3. Zabranjeno je (haram) zavjetovanje u ime nekog drugog mimo Allaha, kao što je zavjetovanje prema kaburovima evlija, u smislu da se kaže: “Ako Allah dadne ozdravljenje mome bolesniku, ja ću podijeliti sadaku na kabur evlije, ili toga i toga u tolikom iznosu.”

4. Ako se neko zavjetuje da će učiniti nešto što bi bilo grijeh, kao kad bi se zavjetovao da će počiniti neki haram, ili izostaviti neki vadžib, haram mu je ispuniti takav zavjet.

Ako se zavjetuje da će sebi zabraniti ono što je Allah dozvolio, kao kad bi se neko zavjetovao da će sebi zabraniti neku dozvoljenu hranu, on time to neće učiniti zabranjenim, ali je dužan izvršiti keffaret zakletve, osim u pogledu supruge, jer ko se zavjetuje da mu je supruga zabranjena (haram), dužan je izvršiti keffaret za zihar (vidjeti poglavlje o ziharu).

Ko se zavjetuje da će podjeliti sav svoj imetak, dovoljno je da podjeli trećinu imetka, ako je u pitanju općeniti zavjet, a ako je zavjet vezan za neki ljudski postupak, onda mu je dozvoljen samo keffaret za zakletvu.

Keffaret (iskupljenje) zakletve sastoji se u tome da se nahrani deset siromaha, tako što im se da po jedan mudd hrane, ili da se odjenu, tj. da se svakom dadne odjeća u kojoj može klanjati, ili, pak, da oslobodi jednog roba, muslimana, a ako sve to ne mogne, onda je dužan postiti tri dana.

Ovim smo završili poglavlje ibadeta (obredoslavlja). Kao što smo naveli na početku, postoje i druge grane fikha, kao što su: muamelat (međusobni postupci ljudi), munakehat (bračno pravo), itd. O svakoj od ovih grana trebala bi se napisati zasebna knjiga, ali mi ćemo se ovaj put osvrnuti na neke najbitnije i najaktualnije stvari iz ovih oblasti.

ŠESTO POGLAVLJE
MUAMELAT [642] - KUPOPRODAJA

Kupoprodaja je dozvoljena Kur'anom. Allah Uzvišeni kaže: ***"Allah je dozvolio trgovinu, a zabranio kamatu."*** [643]

Sastavni dijelovi trgovine su: prodavac, kupac, ono što se prodaje (roba i slično), cijena, te oblik i način na koji je trgovina obavljena.

Prodavac mora biti stvarni vlasnik onoga što prodaje ili opunomoćenik vlasnika i pametan, tj. da je svjestan šta radi.

Uvjet za kupca jeste da mu bude dozvoljeno raspolaganje imovinom, u smislu da nije malouman, da nije dijete i da nije pod prisilom.

Cijene moraju biti poznate.

Uvjet za ono što se prodaje (robu) jeste da bude čista, da ju je moguće preuzeti, da je poznata, bilo na osnovu viđenja, opisa, ili količine, ako je to roba koja se može vagati ili mjeriti.

Što se tiče robe koja je nečista, svi se slažu da je zabranjeno (haram) trgovanje alkoholom, leševima, svinjetinom, a razilaze se kad su u pitanju nečistoće za đubrenje njiva i vrtova, kao što je životinjski i ljudski izmet; većina odobrava tu prodaju, a Ebu- Hanife odobrava prodaju i pasa.[644]

Oblik na koji je trgovina obavljena mora sadržavati ponudu i prihvatanje riječima koje upućuju na obostrano zadovoljstvo, kao npr.: "Prodao sam ti" i "Kupio sam", ili da kupac kaže: "Prodaj mi to za toliko i toliko novca", a prodavac odgovori: "Prodao sam."

Nije dozvoljena prodaja pod prisilom, a što se tiče prodaje u nuždi, ona je dozvoljena, ali je mekruh. Dovoljno je uručivanje jednog od njih.

Dozvoljeno je da između kupca i prodavca bude posrednik (nakupac) pod uvjetom da se nakupac i prodavac među sobom slože o procentu raspodjele viška kojeg dobiju.

Dozvoljeno je da se prilikom kupoprodaje uvjetuje određeno svojstvo kod robe, pa ako se to svojstvo nađe, prodaja je ispravna, a ako se ne nađe, kupoprodaja ne vrijedi.

Ako vlasnik proda palmu ili neku drugu voćku koja je oplođena i na kojoj su se već pojavili plodovi, plodovi će pripasti prodavcu, a ako se nisu bili pojavili, pripast će kupcu.

Prije nego što se raziđu, prodavac i kupac imaju mogućnost izbora da ostanu pri ugovorenoj prodaji ili da odustanu od nje.

Ako jedan od njih dvojice uvjetuje pravo izbora do određenog vremena, on stiče to pravo do isteka tog vremena; neki učenjaci misle da vremenski rok ne može biti duži od tri dana.

Međutim, postoje određene kupoprodaje i određene stvari koje su zabranjene prilikom trgovanja, a to su:

1. nije dozvoljeno prodati robu prije nego što se ona preuzme od prvog prodavca;
2. nije ispravno prodati plod prije nego što se pokaže njegova zrelost, niti žitarica prije očvršćenja zrna;
3. nije ispravna prodaja robe bez njenog viđenja ili opisa njenog izgleda;
4. nije dozvoljeno da se nešto kupi i dadne prodavcu kapara uz uvjet da, ako kupac ostavi robu, novac pripadne njemu. To jest zabranjeno je prodavcu da za sebe zadrži unaprijed primljeni novac ako kupac odustane od kupovine;
5. nije dozvoljena prodaja duga za dug;
6. zabranjuje se obmana u trgovini, u smislu da se laže i govori da je neka roba skuplja nego što je stvarna cijena te robe[645];
7. nedopustiva je obmana u prodaji robe, tako što bi se izložio bolji dio robe, a sakrilo ono što je slabo ili ne vrijedi;
8. nije dopuštena prodaja dugo nepomužene stoke, to jest da se krava npr. ne muze neko vrijeme pred prodaju, te se u njenom vimenu nakupi više mlijeka, što navede kupca na uvjerenje da je ona izuzetna muzara;
9. zabranjena je i prodaja robe s mahanom zbog koje joj se umanjuje vrijednost pa ako kupac nije znao za to, on ima pravo izbora;
10. zabranjeno je da mještanin prodaje robu nekog sa strane, to jest da stranac dođe s robom na pijacu s namjerom da je proda, pa mu jedan od mještana kaže: “Ostavi tu robu kod mene, pa ću ti ja nakon nekoliko dana prodati skuplje”, iako je ta roba ljudima neophodno potrebna;
11. zabranjeno je prodati grožđe (ili šljivu), ako se sigurno zna da će kupac od toga voća praviti alkohol;

Dozvoljena je prodaja džuture onoga čija vrijednost nije detaljno poznata.

ODREĐIVANJE CIJENA

U ovom slučaju misli se na postavljanje precizne cijene za robu koja se namjerava prodati, tako da se ne učini nepravda ni prodavcu ni kupcu.

Allahov Poslanik, s.a.v.s., zabranio je da vladar određuje cijene robi jer postoji mogućnost činjenja nepravde, a ljudi su slobodni u svojim imovinskim postupcima. S druge strane, određivanje cijena prouzrokuje skrivanje robe pa siromasi neće moći doći do nje. Vladaru je dozvoljeno da odredi cijenu robe kad trgovci suviše podignu cijene, čak je to i obaveza njegova u smislu zaštite prava naroda i sprečavanja skrivanja robe.

IHTIKAR - NAGOMILOVANJE ROBE

Ihtikar znači kupiti neku robu i skloniti je sa tržišta, dok takve robe ponestane kod svijeta, pa joj onda enormno povećati cijenu. Ovo je po Šerijatu strogo zabranjeno, posebno ako je sklonjeno više robe nego što je potrebno njemu i onima koje on izdržava godinu dana. Haram je iščekivanje vremena enormnih povećanja cijena da bi se prodala roba, a posebno ako se to desi u vrijeme kada kod ljudi vlada nestašica te robe. Ako bi određeni broj drugih trgovaca imao te robe i ljudi ne bi bili u krizi za nju, onda to ne bi bilo ihtikar.

KAMATA

Kamata je po islamu zabranjena-haram. Allah, dž.š., kaže:

"Allah je dozvolio kupoprodaju, a zabranio kamatu..." [646]

Postoje dva načina uzimanja kamate:

1- kamata uz višak. To je prodaja jedne vrste hrane ili novca za istu vrstu uz povećanje. Na primjer, prodaja kilograma pšenice za kilogram i četvrt, makar se vrste razlikovale;

2- kreditna kamata. To podrazumijeva da čovjek bude nešto dužan drugom i kad dođe rok vraćanja, te dužnik ne mogne vratiti dug, onda mu ovaj koji mu je dao pozajmicu, poveća iznos duga za određeni procent. Tu spada i da čovjek proda jednu vrstu hrane za drugu vrstu, uz čekanje bez momentalnog preuzimanja robe. Ili ako se proda jedna valuta za drugu na određeno vrijeme. Znači, novac se mora preuzeti momentalno. Ukoliko se ne preuzme odmah, to je kamata.

ZAMJENA NOVCA

Dozvoljeno kao i drugo, ali iz ruke u ruku. Ovdje se misli na prodaju jednog novca za drugi kao što je prodaja dinara za dirheme i obratno.[647]

Da bi ova prodaja bila valjana, uvjet je da se jedna gotovina zamijeni za drugu na licu mjesta. Zbog razlike u vrijednosti valuta dozvoljena je različita cijena novca.

Kada se radi o istoj valuti, onda nije dozvoljena razlika u cijeni jer bi to predstavljalo kamatu, kao što je spomenuto, a u skladu s riječima Alejhiselama: "Ne prodajite zlato, osim jednu količinu za istu takvu količinu."[648]

UDRUŽIVANJE RADI OSIGURANJA

Osiguravajuća preduzeća su šerijatski neispravna, jer ona ne posluju na principu dijelenja zarade i gubitka, već na postojanju opasnosti i neizvjesnosti, a uz to, ona trguju čovječijim životom i smrću, onim što se nikako imetkom ne može nadoknaditi. Njihov je profit očit vid kamate. Ova udruženja su, prema tome, šerijatski potpuno neispravna. U Šerijatu postoji udruživanje radi osiguranja i ono posluje na principu zarade i gubitka.

KREDITIRANJE - DIONIČARSTVO

Mudareba je način poslovanja po kojem jedan čovjek dadne drugom određeni novac kojim će ovaj poslovati, s tim što će zarada procentualno biti podijeljena među njima onako kako su se dogovorili, a ako dođe do gubitka, on će ići samo na glavnicu. Ovaj oblik poslovanja propisan je i dozvoljen i u tome se slažu svi islamski učenjaci (idžma).

UVJETI ZA VALJANOST KREDITIRANJA - DIONIČARSTVA

Uloženi novac mora biti poznat (količinski).

Mora biti utanačen procenat zarade koje će pripasti radniku.

Ako se radi o dogovoru po principu "zaradu ćemo dijeliti", onda svakom pripada po polovina zarade.

Zarada se ne može dijeliti bez pristanka dvaju strana.

Ako se podijeli zarada, a u sljedećoj akciji dođe do gubitka, on će se nadoknaditi iz glavnice.

Ako dođe do raskida mudareba i onaj koji je uložio imetak bude tražio podmirivanje svog udjela u robi, radnik mu je to dužan dati.

IZNAJMLJIVANJE (ZAKUP)

Iznajmljivanje jeste obavezujući ugovor za korištenje nečega na određeno vrijeme, uz određenu naknadu. To je dozvoljeno pod uvjetom da je predmet korišćenja poznat, kao što je stanovanje u kući, da je predmet dopušteno koristiti i da je poznata naknada za korištenje. Dozvoljeno je iznajmiti učitelje za poučavanje u Kur'anu, kao što je dozvoljeno iznajmiti osobu za hranu i odjeću.

Onaj ko iznajmi nešto mora imati stvarnu korist od toga, pa nije dozvoljeno iznajmiti nekoga da čini ibadet kao što je namaz ili učenje Kur'ana[649], jer od toga korist ima samo onaj koji je iznajmljen, za razliku od poučavanja, učenja ezana i ikameta.

Naknada postaje obavezujuća nakon isteka roka i vraćanja posjeda, makar i ne bi bio potpuno iskorišten.

Ako iznajmljivač nađe neki nedostatak u iznajmljenoj stvari, dozvoljeno mu je da raskine ugovor o iznajmljivanju.

Tokom perioda na koji je iznajmljivanje ugovoreno, onaj koji je unajmio smatra se pouzdanim i nije dužan nadoknaditi štetu koja se dogodila bez njegove krivice.

PRENOS DUGA - DOZNAKA

Pod ovom odrednicom podrazumijeva se prenos duga sa jedne osobe na drugu, kao kad bi jedan čovjek bio dužan nešto drugome, ili ako bi neko treći bio njemu dužan isto toliko, pa se oni međusobno dogovore: “Upućujem te na toga i toga, on je meni dužan pa uzmi to od njega.”

Ako onaj koji je upućen drugom to prihvati, onda se onaj koji ga je uputio oslobađa duga, pa makar onaj na koga je prenesen dug i ne bio zadovoljan. Ovakav postupak je dozvoljen.

Ako se ne mogne od njega uzeti dug zbog toga što je on bankrotirao ili zanijekao da je dužan, dug se neće vratiti na onog koji ga je prenio.

ZALOG

Uzimanjem zaloga, osigurava se dug nečim iz čega ga je moguće namiriti, pa kad dođe rok otplate, ako se dug ne vrati, namirit će se od onoga što je uzeto u zalog.

Dužnik daje zalog, davalac pozajmice uzima zalog, a ono što se daje uz zalog zove se rehn. Uzimanje je zaloga dozvoljeno.

Zalog postaje punovažan uzimanjem. Ako bi zalogodavac pokušao da vrati zalog od onoga koji ga je uzeo, to ne bi mogao uraditi dok ne izmiri dug. Ono što nije dozvoljeno prodavati nije dozvoljeno ni davati u zalog.

Zalog se daje na povjerenje onom ko je dao pozajmicu. Ovaj nije dužan ništa nadoknađivati ako nije prouzrokovao štetu na zalogu. Zalog se može ostaviti kod neke treće, povjerljive osobe. Kad dođe rok za otplatu, a dug nije otplaćen, zajmodavac će prodati zalog i namiriti dug, a ono što pretekne vratit će vlasniku, a ako ne podmiri sav dug, ostatak pada na dužnika.

Zajmodavac ima pravo koristiti se zalogom onoliko koliko troši na njega, npr. da muze i jaše onoliko koliko ga je hranio, dok plodovi sa zaloga pripadaju zalogodavcu.

OPUNOMOĆENJE

Opunomoćenje jeste čin davanja punomoći nekoj osobi koja će ga zastupati u poslovima u kojima je zastupanje moguće, to jest u sklapanju i razvrgavanju ugovora kao što je kupoprodaja, sklapanje braka i razvod.

Opunomoćivanje nije dozvoljeno kad se radi o ibadetima kao što je post i namaz, osim kod hadža i umre za umrle i nemoćnu osobu i kad se radi o obavezama prema Allahu u kojima je dozvoljeno davanje pomoći, kao što je podjela zekata i klanje kurbana. Punomoć nije dozvoljena kad se radi o priznavanju zakletve.

Ako onaj koji je nekoga opunomoćio nije ništa ograničio, onda je kupoprodaja zastupnikova uz uobičajenu cijenu dozvoljena pod uvjetom da obojica imaju pravo raspolaganja imovinom. Opunomoćenje postaje važećim svakom izjavom koja upućuje na dozvolu, i u tom pogledu nije neophodan poseban oblik izjave.

ZAJAM[650]

Pod zajmom podrazumijeva se davanje novca nekome ko će se njime okoristiti, a zatim vratiti njegovu vrijednost. Davanje zajma jeste mustehab (pohvalno), jer kad se dva puta pozajmi, ima se sevap kao da je jedanput pozajmljeno dato kao sadaka.

UVJETI ZAJMA

Neophodno je da bude poznata vrijednost i količina pozajmljenog koja će se vratiti vaganjem, mjerenjem ili brojanjem.

Mora biti poznat opis pozajmljenog.

Zajam može dati onaj kome je dozvoljeno raspolaganje imovinom.

Zajam prelazi u vlasništvo preuzimanjem.

Zajam može biti na određeni rok ili bez roka vraćanja. Zabranjeno je (haram) da zajmodavac ostvari bilo kakvu korist davanjem zajma, bez obzira da li se radilo o povećanju duga, ili nekakvoj drugoj koristi, ako je to uvjetovano i dogovoreno među njima.

Ako zajmoprimac učini neko neobavezno dobročinstvo prema zajmodavcu, to nije haram.

VAKUF

Uvakufljenje je ulaganje u dobrotvorne svrhe imetka koji ima svojstvo trajanja tako da se može koristiti, a da se ne potroši. Uvakufljenje je izuzetno pohvalan čin.

Uvjeti uvakufljenja:

onaj koji uvakufljuje mora biti u mogućnosti da dobrovoljno ulaže;

ono što se uvakufi, ako je određeno, mora biti od onog što je moguće posjedovati;

uvakufljenje mora imati jasan cilj u smislu: “Uvakufio sam”, ili “Dao sam u ime Allaha”;

treba uvakufiti ono što će ostati i nakon ubiranja prinosa;

vakuf se ne može naslijediti, pokloniti, prodati niti je dozvoljeno vezivati ga za nešto. Ako nestane ustanove kojoj je uvakufljeno, vakuf će biti proslijeđen najbližoj rodbini onog koji je uvakufio. Ako vakuf uvjetuje da on ili neko drugi nadgleda vakuf, to će se prihvatiti, a ako ne uvjetuje, onda će to učiniti nadležni organ (kadija).

Ako vakuf, zbog svoje zapuštenosti, prestane donositi bilo kakvu korist, neki učenjaci

dozvoljavaju da se on tada proda i dobiveni novac uloži u nešto slično.

Uvakufljenje postaje važeće samim oglašavanjem, izdvajanjem, ili predavanjem onom kome je uvakufljen, i nakon toga nije dozvoljeno to prekršiti, prodati niti pokloniti.

OPORUKA - VASIJJET

Vasijjet je oporučivanje da se nešto plati ili da se podijeli dio imetka nakon smrti.

Postoje dvije vrste vasijjeta:

1. oporuka nekoma da nešto za njega uradi ili da prati i nadzire njegovu djecu do punoljetstva;
2. usmjeravanje dijela imetka na ime onoga kome je oporuka namijenjena.

Onaj ko se prihvati da nadzire nešto, mora biti pametan i razuman.

UVJETI OPORUKE

Uvjeti oporuke su slijedeći:

1. bolesnik mora biti pametan, svjestan i biti vlasnik onog što oporučuje;
2. ono što se oporučuje mora biti dozvoljeno;
3. onaj kome se oporučuje nešto, mora to prihvatiti, jer ako odbije, oporuka je nevažeća i on nakon toga nema više prava na nju;
4. ko nešto oporuči da se izvrši poslije njegove smrti, dozvoljeno mu je da odustane od toga ili da izmijeni šta hoće u oporuci;
5. ko ima nasljednike, nije mu dozvoljeno da oporuči više od jedne trećine imetka niti je dozvoljeno oporučiti jednom nasljedniku dok ne odobre ostali nasljednici;
6. ako trećina ne bude dovoljna za sve oporuke, onda će se ona razdijeliti proporcionalno svim stranama, poput vraćanja duga svim potražiteljima;
7. oporuka se izvršava tek nakon podmirenja dugova;
8. oporuka se može prihvatiti za života oporučioca, a može i poslije njegove smrti;
9. ako čovjek nešto oporuči, pa to propadne, oporuka je nevažeća i on nije obavezan da izdvaja iz imetka novu oporuku;
10. ako oporuči jednom od nasljednika, pa to neki nasljednici ne odobre, a neki drugi odobre, oporuka će se izvršiti u dijelu koji mu je odobren. Ko napiše svoju oporuku, a ne uzme svjedoka za to, oporuka mu je valjana.

SEDMO POGLAVLJE

MUNAKEHAT (BRAČNO PRAVO)

Kao što znamo, musliman i muslimanka dužni su sklapati brak, a kloniti se zinaluka. S obzirom da je zinaluk zabranjen, zabranjene su i sve one stvari koje vode k njemu, kao što je rukovanje muškarca sa ženom kojoj on nije mahrem, njihovo osamljivanje itd.

Međutim, žalosno je to da danas možemo naći muslimane koji sve to smatraju dozvoljenim. Stoga, smatramo da je korisno da navedemo par dokaza kojima se zabranjuje sve ono što vodi u nemoral.

GLEDANJE STIDNIH DIJELOVA TIJELA

Postoji puno dokaza da je gledanje stidnih dijelova tijela strogo zabranjeno, bez obzira na koji način to gledali: putem porno filmova, porno časopisa, gledanje žena koje hodaju po ulicama polugole… itd. Allah, dž.š., u Kur'anu kaže:

"Reci vjernicima neka obore poglede svoje i neka čuvaju svoja stidna mjesta; to im je čišće, jer Allah, uistinu, zna ono što oni rade. (En-Nur, 30)

Allahov Poslanik, s.a.v.s., kaže: "Oči čine zinaluk, a njihov zinaluk je pogled..."[651]

U drugom hadisu kaže: "Neka čovjek ne gleda u stidni dio tijela drugog čovjeka niti žena u stidni dio druge žene.."[652]

Znači, nije dozvoljeno čovjeku da pogleda u stidni dio drugog čovjeka, a kamoli u stidni dio žene koja mu je haram. Postoji još dosta dokaza iz Kur'ana i hadisa, ali je i ovo dovoljno onome ko ima razuma.

RUKOVANJE MUŠKARCA SA ŽENOM

Allahov Poslanik, s.a.v.s., kaže: "Bolje vam je da vas u glavu ubode željezna bodlja nego da dodirnete ženu koja vam nije dozvoljena."[653]

Isto tako Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao je: "Ja se ne rukujem sa ženama..."[654] Ako je takav slučaj s obzirom da je Allahov Poslanik najbolji uzor za nas, mi smo ga dužni slijediti.

Što se tiče onih koji tvrde da je rukovanje sa ženama dozvoljeno, jer se Poslanik rukovao sa ženama prilikom davanja prisege na Akabi, te njihove riječi nemaju osnove. Prenosi se od Aiše, radijallahu anha, da je rekla: Poslanik, s.a.v.s., uzimao je govorom prisegu od žena ovim ajetom: "…i ništa Allahu neće pridruživati"[655], a ruka Allahovog Poslanika nije dotakla ruku žene osim one koja je bila njegova.[656]

IZLAZAK ŽENE NAMIRISANE I NAGIZDANE

Dokaz da je to zabranjeno imamo u riječima Allahovog Poslanika kada kaže: "Koja god žena se namiriše pa prođe pored ljudi da oni osjete njen miris - učinila je zinaluk."[657]

Naravno, ovdje je upotrebljeno preneseno značenje, jer takva žena tim svojim postupkom skreće pažnju na sebe i izaziva želju kod ljudi, te je oni "gutaju" pogledom što postaje zinaluk očima, ili ovakav njen postupak vodi u zinaluk.

ULJEPŠAVANJE GOVORA OD ŽENA

Po islamu je isto tako zabranjeno da žena uljepšava svoj glas pred muškarcima za koje se može udati. Pod uljepšavanjem govora misli se na zavodljivo pričanje, pjevanje,itd. Postoji kur'anski ajet koji to zabranjuje. Allah, dž.š., kaže: ***"O žene Vjerovjesnikove, vi niste kao druge žene — ako se Allaha bojite. Na sebe pažnju govorom ne skrećite, pa da dobije žudnju onaj čije je srce bolesno, i neusiljeno govorite." (Sura El-Ahzab-32)***

Moramo znati da se ovdje ne radi o propisu koji je poseban za Poslanikove, s.a.v.s., žene, nego to važi i za druge muslimanke, kao što to možemo pročitati u Ibn-Kesirovom Tefsiru, 3/482, i drugim tefsirima.

Čak, možemo kazati da je ovaj propis preči drugim ženama nego Poslanikovim, s.a.v.s., zbog postojanja uzroka zabrane (izazivanje požude kod ljudi), koji je kod drugih žena prisutniji, jer su Poslanikove, s.a.v.s., žene majke vjernicima i one su dostigle vrhunac u čistoti i čednosti.[658]

Što se tiče ovih navedenih stvari, svi mezhebi složni su u tome da su one zabranjene. Zato trebamo tražiti od muškaraca koji posjeduju lijep glas da nam uče ilahije, a ne od žena. U fikhskim knjigama možemo pročitati da ženi nije dozvoljeno učenje telbije na hadžu niti ezana povišenim glasom.[659]

SKLAPANJE BRAKA

Sklapanje je braka ugovor na osnovu kojeg se svakom od supružnika dozvoljava uživanje sa svojim bračnim drugom.

PROPISI BRAKA

Brak je propisan i poželjan - sunnet za onog koji osjeća potrebu i ima mogućnost.
U protivnom, preče je da se ne ženi.
Ako ne osjeća potrebu i nije u mogućnosti, onda mu je mekruh da se ženi.

Osnovni činioci braka:
Prvi činilac braka jeste supruga, koja mora ispunjavati sljedeće uvjete:
1. da je poznata i određena;
2. da nije u braku;
3. da nije u iščekivanju (iddetu) zbog drugog braka;
4. da nema srodstva po krvi, mlijeku ili tazbinstvu.

Drugi činilac braka
Drugi je činilac braka suprug za koga se uvjetuje:
1. da bude određen;
2. da ne bude zabranjen drugoj ženi, zbog žene koja je već vjenčana s njim, u smislu da one ne budu tako bliske u srodstvu da ne bi mogle stupiti u brak, to jest da jedna ne bude drugoj sestra ili tetka (očeva sestra ili majčina sestra).

Treći činilac braka

To je zastupnik. To je otac ili djed, a zatim sve bliži i bliži rod, kao što je rođeni brat, brat po ocu, sinovi njih dvojice, amidža po ocu i materi, potom amidža po ocu, a zatim sinovi njih dvojice.

Ako je zastupnik otac, on je obavezan tražiti pristanak od djevojke za udaju. Dovoljno je da ona ponudu prešuti i smatrat će se da je voljna. Otac je obavezan da traži njeno eksplicitno izjašnjavanje ukoliko je već bila u braku. Ukoliko je zastupnik neko drugi mimo oca obaveza je tražiti eksplicitno izjašnjavanje, makar ona bila i djevojka.

Ebu-Hurejre kaže da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Udovica - raspuštenica se ne vjenčava dok se ona ne izjasni, a djevojka se ne vjenčava dok se ne zatraži dozvola od nje." "Allahov Poslaniče, kakva je njena dozvola", pitali su ashabi, a on je odgovorio: "Da prešuti" (šutnjom odobri).[660]

Ako je djevojka maloljetna, otac ili djed mogu je vjenčati bez dozvole, jer tada je njena dozvola nevažeća, ali kada postane punoljetna, ona ima pravo da to odbije. Ne može neki rođak biti zastupnik ukoliko postoji drugi rođak koji je od njega po krvnom srodstvu bliži. Ako nema niko od rođaka, onda će zastupnik biti oslobodilac (ako je žena bila robinja), zatim njegovi ashabi, a potom sudije i na kraju ovlašteno lice od suda.

Sudija ili ovlašteno lice izvršit će vjenčanje u slučaju ako ne bude bilo potrebnog zastupnika, ili ako on bude dugo odsutan, ili se ne bude znalo mjesto njegovog boravka ili bude ometao njenu udaju. Skrbništvo se ne prenosi na daljnjeg rođaka osim ako nema bližnjeg. Neki istraživači dozvoljavaju da se u ovoj situaciji može prenijeti skrbništvo na daljeg skrbnika.

Uvjeti skrbnika

Skrbnik mora biti slobodan, pametan i punoljetan,[661] i gledati najbolji interes svoje štićenice. Nije uvjet da skrbnik bude pravedan.

Četvrti činilac braka - oblik

Oblik se sastoji od ponude i prihvatanja.

Ponuda može biti izražena riječima: "Ženim se tobom" ili "Vjenčajem se tobom" ili "Činim te svojom štićenicom, uz toliki i toliki mehr".

Prihvatanje: "Vjenčao sam se", ili "Prihvatam brak s njom". Izjave se mogu i prevoditi ako je potrebno. Svaka od strana može opunomoćiti zastupnika za sklapanje ugovora.

Peti činilac braka

Ovaj činilac jesu dva svjedoka. Uvjet je da svjedoci budu pravedni, slobodni, pametni i punoljetni.[662]

Ebu-Hanife smatra da se u ovom pogledu može prihvatiti najniža granica pravednosti.

VIŠEŽENSTVO

Dozvoljeno je muškarcu muslimanu da bude oženjen sa dvije, tri ili četri žene u isto vrijeme. Kaže Uzvišeni Allah:

"Ženite se sa onim ženama koje su vam dopuštene, sa po dvije, sa po tri i sa po četri, a ako strahujete da nećete pravedni biti, onda samo sa jednom." (Sura En-Nisa', ajet 3)

Naći ćemo danas neke koji nisu upućeni u islam kako pod uticajem nevjernika niječu ovaj islamski propis govoreći da su se vremena i ljudi promijenili. Takvim je odgovor da se islam ne mijenja promjenom vremena i ljudi. Islam je taj kojeg su svi ljudi dužni slijediti, a nisu ljudi ti koje islam treba slijediti. Nema sumnje da je višestruka korist i islamski interes i danas u primjeni ovog propisa, bez obzira što nekima ne bilo pravo.

Evo nekih nama poznatih koristi koje proizilaze iz višeženstva:

opskrbljivanje muslimanki koje, osobito nakon ratova, ne nalaze sebi muža, a potrebna im je zaštita i opskrba. Kada imamo u vidu našu situaciju i veliki broj udovica sa djecom kojima je potreban muž, postaje nam jasnija potreba za promjenom ovog propisa;

zaštita društva od nemorala, jer mnoge žene po svojoj prirodi u nedostatku muževa traže zadovoljenje svojih potreba na nedozvoljen način. Spriječiti širenje nemorala na organizovan način, a samim tim i širenje zaraznih bolesti i smanjenje svake vrste moći jednog naroda jeste obaveza i dužnost muslimanskog društva, što se, između ostalog, osigurava primjenom višeženstva;

neki muškarci imaju veću potrebu za ženama nego drugi. Kada uzmemo u obzir da muškarac oženjen samo jednom ženom nije često u prilici da se sastaje sa njom zbog fizičkih zapreka, kao u periodu mjesečnog pranja (hajz), postporođajnom periodu (nifas), za vrijeme bolesti žene i sl., onda smo svjesni da se sprečavanjem višeženstva takvim ljudima čini nepravda, osobito u raskalašenim društvima gdje se svakodnevno gledaju po ulicama svakojaki prizori, a nije se uvijek u mogućnosti da se svoja potreba ostvari sa jednom ženom.

Islam podstiče da se poveća broj sljedbenika uzvišenih principa islama, a normalno je da se to može lakše ostvariti sa više žena u braku.

Ima slučajeva gdje je žena nerotkinja, te se time našla u nezavidnoj situaciji, pa je bolje da je muž zadrži u braku uz ženidbu sa drugom, nego da se rastavi s njom.

Ovo su samo neki razlozi što je višeženstvo korisno i pohvalno, posebno u našim prilikama danas. Ovim apelujemo na odgovorne da učine koliko su u mogućnosti da se zakonom kod nas osiguraju sva prava, drugoj, trećoj ili četvrtoj ženi jednog čovjeka, kao što

ih ima i prva. Ne dozvolimo da muslimanke budu nezbrinute, ili da se odaju nemoralu ili da se, ne daj Bože, udaju za nemuslimane.

Važno je napomenuti, također, da je čovjek oženjen sa dvije ili više žena dužan da bude pravedan među njima i da ih podjednako pazi i izdržava. U slučaju da se boji da neće biti pravedan, onda će se oženiti samo jednom.

Što se tiče osjećaja srca i voljenja jedne žene više od druge-time on nije u stanju upravljati, ali se to nikako ne smije očitovati u pravljenju razlike među njima u materijalnom pogledu. O tome Uzvišeni Allah kaže: ***"Vi ne možete da budete (potpuno) pravedni prema ženama svojim ma koliko se trudili, ali ne dopustite sebi takvu potpunu naklonost pa da jednu ostavite u neizvjesnosti, i ako vi budete odnose popravili i nasilja se klonili, pa Allah će, zaista, oprostiti i samilostan biti." (Sura En-Nisa', ajet 129)*** Ovaj ajet se ne suprotstavlja onom prije spomenutom, kako to neki žele prikazati, jer bi to bila potpuna kontradikcija i neozbiljnost, tj. da se na jednom mjestu nešto dopusti pod određenim uvjetom, a da se na drugom mjestu konstatuje da je taj uvjet neostvariv. Zapravo, u prvom ajetu govori se o pravednosti, pažnji i izdržavanju, a u drugom o srčanoj naklonosti kojom čovjek ne može vladati. Da je slučaj kao što neki hoće prikazati da bi dokinuli ovaj islamski propis, ne bi se ni Resulullah, s.a.v.s., niti četverica pravednih i upućenih halifa, niti najpoznatiji ashabi ženili sa više žena.Kaže Resulullah, s.a.v.s.: "Najpotpuniji je iman onog vjernika koji se najljepše ponaša, a najbolji među vama jesu oni koji su najbolji prema svojim ženama."[663]

SUNNETI BRAKA

Ugovaranje braka prije ponude i prošnja

Haram je oglasiti prošnju žene koja je u iddetu (iščekivanju nakon prestanka braka). Zabranjeno je prositi već zaručenu djevojku.

Sunnet je da se budući supružnici upoznaju jedno s drugim. To upoznavanje treba biti u skladu s šerijatskim propisima. Budući supružnici trebaju biti dostojni (prilika) jedno drugog u moralu, vjeri i povjerenju, jer je Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Kad vam dođe (u prošnju) neko čijim ste moralom i vjerom zadovoljni, oženite se. Ako ne budete tako uradili, na zemlji će zavladati smutnja i veliki nered."[664] U cilju ostvarivanja harmonije u braku lijepo je da budući supružnici budu što sličniji jedno drugom u porijeklu, statusu u društvu, naobrazbi, itd.

Povodom stupanja u brak sunnet je da se priredi gozba i onaj ko bude pozvan na nju obavezan je doći ako na njoj ne bude vjerom zabranjenih stvari i ako prisustvo na njoj ne bude kvarilo ugled zbog kakvih nevaljaština.

Mustehab je oglasiti brak.

Na svadbi je dozvoljeno pjevanje.[665]

Sunnet je da prisutni nakon sklapanja braka prouče dovu za supružnike u kojoj će reći: “Barekallahu leke ve bareka alejke, ve džemea bejnekuma fi hajr” (“Allah te blagoslovio i dao ti berićet i sastavio vas u dobru”).[665a]

BRAČNE ZAPREKE

Srodstvo po krvi:

1. majka, nene i uzlazna loza;
2. kćerke, unuke i silazna loza;
3. sestre, njihove kćerke i njihovo potomstvo;
4. bratove kćerke i njihovo potomstvo;
5. tetke sa očeve i majčine strane.

Srodstvo po mlijeku:

Sve što je zabranjeno po krvi zabranjeno je i po mlijeku. Kod dojenja je uvjet da ono bude u prve dvije godine života. Neki učenjaci uvjetuju da se dojenje dogodi pet puta, dok je po hanefijskom mezhebu dovoljno da se dogodi samo jedanput.

Srodstvo po tazbinstvu:

1. očeva supruga, maćeha;
2. sinova supruga (snaha);
3. majka od supruge (punica);
4. kćerka od supruge (pastorka).

PRAVA SUPRUŽNIKA

PRAVA ŽENE PREMA MUŽU

1. Normalno izdržavanje koje podrazumijeva: hranu, piće, odjeću i stan.
2. Seksualno zadovoljenje: u ovom smislu je obaveza da spolno opći sa njom makar jednom u četiri mjeseca ili svakom periodu čistoće.
3. Da noćiva kod nje makar jednom u četiri noći.
4. Pravedna podjela ako ima više žena.
5. Da ostane kod nje sedam dana nakon svadbe, ako se oženio djevojkom, a tri dana ako se oženio udovicom.

PRAVA MUŽA U ODNOSU NA ŽENU

Prava muža u odnosu na ženu su sljedeća:

1. da mu se pokorava u granicama uobičajenog, da putuje s njim ako on to želi;
2. čuvanje njegova imetka i njegove časti;
3. da mu se odazove kad god to on zatraži;
4. da traži dozvolu od njega kad hoće da dobrovoljno posti.[666]

MEHR - VJENČANI DAR

Obično postoje dvije vrste mehra:

1. mehr muadždžel - koji se daje odmah kao svadbeni dar i
2. mehr muedždžel - koji se daje kasnije.

Nije određena najmanja niti najveća granica mehra, ali ne bi trebalo pretjerivati, kako to ne bi dovelo do otežavanja ženidbe. Mehr je ženino vlasništvo i ona može potpuno slobodno njime raspolagati.

ADABI OPĆENJA SA ŽENOM

Kad čovjek hoće spolno općiti sa ženom, oboje trebaju proučiti: "ALLAHUMME DŽENNIBNEŠ-ŠEJTANE VE DŽENNIBIŠ-ŠEJTANE MA REZAKTENA" ("Bože odstrani šejtana od nas i odstrani ga od onoga čime si nas opskrbio").

Nije im dozvoljeno da drugima pričaju o pojedinostima koje su bile među njima prilikom spolnog općenja.

Muškarcu je haram da ima odnos sa ženom dok je u hajzu ili nifasu.

Zabranjeno mu je da spolno opći u njenu stražnjicu (čmar).

Ne treba prekidati spolni odnos dok ne udovolji njenoj strasti.

U periodu hajza i nifasa muž se može naslađivati ženinim tijelom iznad pupka i ispod koljena.

POPRAVNE MJERE PREMA ŽENI

Ako žena postane neposlušna, on će je posavjetovati, pa ako mu se ne pokori, odvojit će se od nje u postelji koliko hoće i prestat će govoriti s njom tri dana. Ako mu se ne pokori, može je udariti udarcem koji neće ostaviti trag niti naštetiti njezinu zdravlju i neće je udarati po licu, pa ako se ni tada ne pokori, onda će pronaći jednog posrednika iz njegove porodice i jednog iz njene. Njih dvojica će kontaktirati sa svakim od njih dvoje (mužem i ženom) i pokušati ih pomiriti, a ako ne uspiju, onda će ih razvesti.

NEISPRAVNI BRAKOVI

Neki brakovi su zabranjeni i neispravni kao npr.:

privremeni brak (muta), brak na neodređeno vrijeme, bez obzira da li se radilo o dužem ili kraćem periodu;[667]

šigar, to jest da neko uda svoju štićenicu pod uvjetom da ovaj svoju štićenicu vjenča za njega;

brak radi dozvole produžetka braka (muhallil), to jest kada čovjek pusti svoju ženu tri puta, pa je nema više prava vratiti, te se njom oženi neko drugi (muhallil), s namjerom da ona postane dozvoljena prvom mužu. To je zabranjeno (haram) jer je Poslanik, s.a.v.s., rekao: “Allah je prokleo muhallila (onog koji vjenčava ženu da bi bila dozvoljena drugom) i onog zbog koga se to čini”;

brak sklopljen za vrijeme ihrama na hadžu i umri;

brak za vrijeme iddeta (iščekivanja) nakon razvoda ili smrti muža dok ne istekne iddet, jer postoji mogućnost da će je tražiti čovjek zbog koga je u iddetu;

brak bez skrbnika (po mišljenju većine pravnika) i

brak sa osobom koja je privremeno zabranjena, dok ne prođe razlog zabrane.

ŽENE KOJE SU PRIVREMENO ZABRANJENE

Nevjernica, izuzev kitabijke[668], dok ne primi islam.[669]

Ženina sestra ili njena tetka po ocu ili majci, sve dok ne bi pustio svoju ženu i istekao njen

iddet, ili dok ona ne bi umrla.

Žena puštena tri puta sve dok se ne uda za nekog drugog i živi s njim bračnim životom.

Žena koja je u iddetu (iščekivanju) nakon razvoda ili smrti muža sve dok joj ne istekne iddet ili dok ne rodi.

Peta žena

Žena koja je udata za drugog.

Napomena: Treba napomenuti da se muslimanka može udati samo za muslimana i da se njen bračni život sa nemuslimanom smatra bludom i implicira sve šerijatske posljedice van bračnog života.

RAZVOD BRAKA (TALAK)

Talak je raskid bračne veze:

jasnim riječima, kao npr: “Ti si puštena” ili “Puštam te”;

riječima u prenesenom smislu, s namjerom razvoda kao npr.: “Idi svojima”.

Suprug može dati razvod braka ako je pametan, punoljetan, slobodne volje, bez prisile, i ako nije pijan.[670]

Razvod braka jeste pravo koje posjeduje samo muž, iako žena može to pravo zahtijevati prilikom sklapanja braka. Imamo dvije vrste talaka:

- redž'i - opozivi (sa pravom povratka), i to je prvi i drugi razvod braka kada muž ima pravo vratiti ženu;

- bain - jeste treći razvod braka kada muž više nema pravo vratiti ženu, osim nakon što se ona uda za nekog drugog.

VRSTE TALAKA

Ima više vrsta razvoda braka.

Sunnetski je razvod braka da se pusti žena dok je u periodu čistoće, nakon hajza, poslije kojeg muž nije općio s njom.

Bidatski razvod braka jeste: puštanje žene dok je u periodu hajza ili nifasa, dok je u periodu čistoće u kom je općio s njom ili ako ju je pustio tri puta jednom riječju, ili sa tri riječi odjedanput. Ovakav je razvod braka zabranjen (haram), a većina islamskih učenjaka smatra da je ovaj razvod izvršen (ako je pusti tri puta) i da mu ona nije više dozvoljena dok se ne uda za nekog drugog. Međutim, na osnovu dokaza uočljivo je da se to smatra jednim razvodom, a da njemu nije dozvoljena tek nakon trećeg razvoda, što znači da je može vratiti

nakon prvog i drugog razvoda, a tek nakon trećeg nije mu više dozvoljena. U Kur'anu se kaže: ***"Ako je opet pusti, ona me se ne može vratiti što se neće za drugog muža udati"***[671], nakon što je rečeno: ***"Puštanje može biti dvaput, pa ih ili velikodušno zadržati ili im na lijep način razvod dati."***[672]

Razvod s pravom povratka, to je razvod poslije koga muž ima pravo vratiti ženu, makar ona to i ne željela, jer Uzvišeni Allah kaže: "Muževi njihovi imaju pravo da ih vrate."[673]

Razvod bez prava na vraćanje (talakibain). Ovaj razvod može biti na pet načina:

- prvi način jeste da se pusti s pravom povrata, ali je ne vrati sve dok joj ne istekne čekanje;
- drugi način: da je pusti na njeno insistiranje, uz materijalnu oštetu s njene strane;
- treći način: da dvojica posrednika razvrgnu brak, ako ustanove da je razvod bolji;
- četvrti je način da je pusti prije nego što je s njom spolno općio;
- peti je način da je za stalno otpusti tako što će je tri puta pustiti (mebtut).

Direktni razvod, to jest razvod koji se odmah izvršava bez ikakvih uvjeta.

Uvjetni je razvod onaj koji je vezan za izvršavanje nečega ili ostavljenje nečega.

Razvod se može izvršiti posredstvom opunomoćenika ili pismenom izjavom, jer pisanje zamjenjuje govor kod nemogućnosti govora, ali je uvjet da pismena izjava bude naslovljena direktno ženi, da u njoj piše: "Ti i ti" (ime žene).

Razvod je ispravan i bez svjedoka, ali mnogi ashabi i fikhski učenjaci uvjetuju svjedoke kod razvoda kao i kod sklapanja braka, uzimajući za dokaz riječi Uzvišenog Allaha: ***"I kao svjedoke dvojicu vaših pravednih uzmite."***[674]

IDDET - ILI OBAVEZNI PRIČEK POSLIJE PREKIDA BRAČNE VEZE

To je vrijeme koje žena nakon razvoda ili smrti muža mora provesti u čekanju i nije joj se dozvoljeno udati u tom periodu. Mudrost propisivanja iddeta jeste u tome da bi se utvrdilo da li je dotična žena trudna i sigurnije uspostavilo porijeklo djece.

Iddet razvedene žene koja ima redovni menstrualni ciklus iznosi tri mjesečna pranja.

Koja nema pranja čekat će 3 mjeseca, a ona koja je noseća, treba čekati da se porodi.

Iddet kod žene nakon smrti muža traje četiri mjeseca i deset dana.

IZDRŽAVANJE

Pod izdržavanjem podrazumijeva se ono što je čovjek obavezan prema onima koji su u njegovom skrbništvu, u pogledu hrane, odjeće i stana.

Izdržavanje je obavezno u sljedećim slučajevima:

1. muževljevo izdržavanje žene, one koja je u braku s mužem ili one koja se smatra da je u braku, odnosno koja je puštena s pravom na povratak. Nju je također dužan izdržavati dok joj ne istekne iddet;
2. izdržavanje žene koja je trajno razvedena (talaki bain), ali je noseća dok je u iddetu[675];
3. izdržavanje roditelja od djece, ako roditelji nisu u stanju da se izdržavaju;
4. izdržavanje male djece od skrbnika, dok muški ne postanu punoljetni, a djevojke dok se ne poudaju;
5. izdržavanje sluge od gospodara i stoke od vlasnika.

VRIJEDNOST IZDRŽAVANJA (KOLIČINA)

Muž je dužan osigurati onoliko hrane koliko je neophodno za normalan život.

Muž je dužan osigurati onoliko odjeće koliko može sačuvati od vrućine i hladnoće.

Obaveza mu je osigurati stan u kome će se moći normalno stanovati.

Sve se to procjenjuje prema običajima, u skladu s bogatstvom ili siromaštvom, te okolnostima u kojima se nalaze.

Muž je obavezan u toku godine nabaviti odjeću dva puta.

Muž je dužan osigurati sredstva za čišćenje, kao što su sapun i češalj.

RAZVOD BRAKA NA ZAHTJEV ŽENE

Hul'-u je samoiskupljivanje žene od muža imetkom koji mu ona daje. To je dozvoljeno ako ga ona prezire (ne voli) i osjeća da joj on nanosi štetu. Mustehab je da on ne uzme više nego što joj je dao na ime mehra.

Ovakav se razvod sprovodi uz saglasnost obje strane, a ako ne bude saglasnosti, sud će primorati muža na rastanak sa ženom. Zabranjeno je (haram) da muž maltretira svoju ženu kako bi ona zahtijevala razvod.

Ovaj razvod je dozvoljen u periodu čistoće, kao i u periodu mjesečnog pranja. Nakon

ovakvog razvoda muž (hul'a) nema pravo na vraćanje žene, čak ni u periodu iddeta. Žena će u ovom slučaju provesti iddet od jednog mjesečnog pranja.

PRAVO IZBORA I RASTAVE

Svako od supružnika ima pravo izbora (da li će ostati u braku ili ne) u slijedećim slučajevima:

kad se pojavi neki nedostatak, kao što je umna poremećenost, gubavost ili šugavost;

ako je muž uškopljen ili impotentan;

ako se ustanovi obmana, u smislu da se oženio muslimankom, pa se ustanovi da je kršćanka, ili slobodnom ženom pa se ustanovi da je ropkinja.

Žena ima pravo rastave braka posredstvom suda ako muž nije u stanju isplatiti mehr prije spolnog općenja, ili ako nije u stanju izdržavati je.

Ako je muž odsutan, žena ne zna gdje se on nalazi, a nije joj ostavio neophodnu opskrbu, ona ima pravo na rastavu braka, posredstvom šerijatskog sudije.

OSMO POGLAVLJE
MIRAS (NASLJEDNO PRAVO)

Ova je oblast fikha kod nas totalno zapostavljena. Kada čovjek umre, njegova se ostavština podijeli prema zaostalim neislamskim običajima. Međutim, ni jedna oblast islama nije u Kur'anu toliko detaljno objašnjena kao što je to slučaj sa nasljednim pravom. Onaj ko neće da postupi po propisima koje je islam donio i dozvolio da se njegova ostavština podijeli nepravedno bit će grješan i odgovarat će na Sudnjem danu zbog toga. Mi ovdje ne možemo iznijeti sve pojedinosti nasljednog prava. Spomenut ćemo samo najosnovnije.

Kao prvo, iz ostavštine umrlog moraju se izdvojiti troškovi njegovog opremanja i vratiti dugovi, ako ih je imao, i izvršiti vasijjet, ako ga je ostavio. Nakon toga, ostavština se dijeli između rodbine umrlog.

Muž dobija polovinu ostavštine od žene ako ona nije ostavila dijete koje ima udjela u nasljedstvu. U protivnom on, dobija četvrtinu.

Žena dobija četvrtinu ako muž nije ostavio dijete koje ima udjela u ostavštini. U protivnom, dobija osminu.

Otac dobija šestinu ako je njegov umrli sin ostavio sina ili unuka. Ako se desi da umrli sin nije ostavio muške nasljednike, nego žensko potomstvo, onda otac pored šestine dobija i ostatak nakon prava drugih nasljednika. Treba napomenuti da uz postojanje oca, braće, sestre i djeda umrlog ne dobivaju ništa. Djed umrlog dobija koliko otac u slučaju da otac nije živ.

Majka dobija jednu trećinu u slučaju da njen umrli sin nije imao potomstva niti dva brata ili sestre. U protivnom dobija šestinu.

Kada nema sinova, kćerka dobija polovinu ostavštine. Ako bude dvije ili više kćeri, onda sve skupa dobivaju dvije trećine. Ako se desi da uz kćerku budu i sinovi, onda se nakon što ostali, koji imaju pravo, uzmu svoj dio, ostatak podijeli među njima tako što svaki muškarac dobija dvostruki dio koji uzima žena.

Nena dobija šestinu u slučaju da nema majke umrlog. Ovdje smo iznijeli samo najbližu rodbinu, iako je u islamskom nasljednom pravu riješen status svakog člana porodice i rodbine umrlog.

Postoje određeni slučajevi kada bliži članovi rodbine sprečavaju ili zaklanjaju dalje članove tako da oni ne dobivaju ništa. Na primjer, sin sprečava ili zaklanja brata umrlog.

Muslimani se po pitanju raspodjele imetka obavezno trebaju obraćati ulemi koja je sposobna da im pravilno rasporedi ostavštinu umrlog jer je to vadžib kojim nas Allah, dž.š., zadužuje. Neprijatelji islama i u ovu oblast Šerijata ubacuju sumnje i laži kojima nastoje pokolebati muslimane. Od tih sumnji jesu tvrdnje da je islam nepravedan tako što je bratu dao duplo veći dio ostavštine nego sestri, te da je time žena obespravljena. Međutim, to je velika laž jer je islam upravo tako postupio pravedno. Muškarcu je dodijeljen veći dio ostavštine, jer je on taj koji izdržava ženu, dok žena taj svoj dio može sačuvati i nije ga dužna trošiti, osim gdje ona to hoće. Prema tome, ostavština se dijeli u skladu s životnim potrebama i ulogom bračnih drugova kako je to islam propisao.

DEVETO POGLAVLJE UKUBAT (KAZNENO PRAVO)

Ova je oblast fikha kao i prethodne oblasti razrađena do u najsitnije detalje. Međutim, mi ćemo se ovdje zadovoljiti samo iznošenjem najosnovnijih stvari koje bi muslimani trebali poznavati.

ZLOČINI

Pod zločinom se podrazumijeva napad na čovjeka s namjerom ubistva, uništenja nekog organa ili duševnog oskrnavljenja.

Postoje tri vrste ubistva:

- svjesno, namjerno ubistvo jeste takvo ubistvo kada se ono izvrši predmetom kojim se obično ubija, kao što je sablja ili nešto drugo, i to je ubistvo s predumišljajem. U tom slučaju dužnost je ubiti ubicu. Ako nasljednici ubijenog, ili jedan od njih, oprosti, ostaje obaveza velike krvarine koja se uzima iz imetka ubice;

- ubistvo greškom (šibhul-amd) jeste kada neko napadne na čovjeka nečim čim se obično ne ubija, poput biča ili štapa, ali mu to prouzrokuje smrt. Tada se nad ubicom ne izvršava smrtna kazna, ali je dužan dati veliku krvarinu, s tim što to ne mora odmah učiniti;

- nenamjerno je ubistvo kad neko odapne strijelu na nešto, pa pogodi čovjeka. U tom slučaju nema kažnjavanja, ali ostaje blaga krvarina koju je dužna platiti rodbina[676] ubice u roku od tri godine.

Velika krvarina sastoji se od stotinu deva: trideset trogodišnjih, trideset četverogodišnjih i četrdeset steonih deva. Blaga krvarina sastoji se od stotinu sljedećih deva: dvadeset trogodišnjih, dvadeset četverogodišnjih, dvadeset dvogodišnjih, dvadeset jednogodišnjih i dvadeset dvogodišnjih devaca. Ako nema deva, onda se daje njihova vrijednost.

Pravo je oštećenog da se izvrši kisas (kažnjavanje istom mjerom) nad počiniocem ako prilikom zločina dođe do izbijanja oka, lomljenja noge ili odsijecanja ruke, i to na isti način, desna za desnu a lijeva za lijevu. Puna krvarina je obavezna ako dođe do uništenja pameti,

ili uništenja sluha, vida, govora, čula mirisa, sposobnosti spolnog općenja ili sposobnosti stajanja ili sjedenja.

Da bi odmazda bila obaveza uvjetuje se:

1. da zločinac bude punoljetan i pametan;
2. da ne bude jedan od roditelja ubijenog (otac ili majka);
3. da se zastupnici ubijenog slože na odmazdu.

Većina islamskih učenjaka, u obaveznost odmazde, uvjetuje još da ubijeni bude ravan ubici u:

1. islamu ili nevjerovanju;
2. slobodi ili ropstvu;
3. muškom ili ženskom rodu.

Ako budu različiti u pogledu navedenih svojstava, u tom slučaju postoje detaljna pojašnjenja.

Dozvoljeno je oprostiti ubistvo bez odmazde i krvarine. Ona je obavezna za rane koje otkrivaju meso, za izbijeni zub-pet deva, za probijenu kost-deset deva. Ako više ljudi učestvuje u ubijanju jednog čovjeka, svi oni zaslužuju smrtnu kaznu.

Kada majka namjerno ili nenamjerno prouzrokuje smrt novorođenčeta, a ona ostane u životu, obavezna je isplatiti krvarinu zvanu “gurra” (oslobađanje roba ili stotinu ovaca), bez obzira da li se dijete rodilo živo ili mrtvo, pod uvjetom da bude stvoreno što se zaključuje na osnovu ekstremiteta ili tragova života. Krvarinu plaća onaj ko prouzrokuje smrt novorođenčeta, bez obzira da li je to učinila majka ili otac, a uzimaju je nasljednici. Ako se dijete rodi živo, pa poslije umre zbog ranijih uzroka, plaća se puna krvarina, za muško stotinu deva, a za žensko pedeset.

KAZNA ZA BLUD (ZINALUK)

Bludnik ili bludnica koji su oženjeni po islamu, kažnjavaju se kamenovanjem. Ona osoba koja nije bila u braku, a počinila je blud, kažnjava se sa stotinu udaraca bičem. Što se tiče homoseksualaca, za njih je Šerijatom propisana smrtna kazna.

Islamsko je kazneno pravo meta napada mnogih zlonamjernika koji tvrde da je ono previše okrutno i zaostalo. Međutim, danas vidimo da su islam i njegovo kazneno pravo jedini spas čovječanstvu. Primjera radi, pogledajmo samo katastrofalne posljedice zinaluka i homoseksualizma. Da se primjenjuje islamsko kazneno pravo, ne bi sida odnosila toliki broj ljudskih života. Jer, kad čovjek zna da će biti kamenovan ili bičevan, teško će se odlučiti na korak koji će ga dovesti do toga. A dobro znamo da je nezakoniti spolni odnos glavni prenosilac side.

KAZNA ZA POTVORU

Onaj ko drugog optuži za blud, a ne bude imao dokaz (četiri svjedoka), kaznit će se sa osamdeset udaraca.

3.- Kazna za konzumiranje alkohola

Po hanefijskom mezhebu, sa osamdeset udaraca kažnjava se osoba koja konzumira alkohol.

4.- Kazna za krađu

Ko ukrade u vrijednosti 10 dirhema srebra, odsijeca mu se šaka.

KAZNA ZA RAZBOJNIŠTVO

Kazna za razbojništvo jeste smrtna kazna ako se ubije nedužan čovjek, to jest onaj ko nije zaslužio smrtnu kaznu kao što je zaslužuje, npr. otpadnik od vjere (murted).

Ako uz ubistvo bude opljačkana imovina, onda uz smrtnu kaznu propisano je i razapinjanje.

Ako se nešto opljačka, a ne izvrši ubistvo, onda će se počiniocima odsjeći po ruka i noga unakrst.

Ako razbojnici samo uplaše putnike, onda će se samo uhapsiti i kazniti prema nahođenju suda.

Ko se od njih pokaje prije nego što bude uhvaćen, kazna otpada sa njega, ali se tuđa prava moraju naplatiti od njega.

KAZNA ZA OTPADNIŠTVO

Musliman koji se odrekne islama, od njega se prvo traži pokajanje. Ukoliko se ne pokaje u roku od tri dana, nad njm se izvršava smrtna kazna i neće se kupati niti će mu se klanjati dženaza.

Otpadnik (murted) jeste onaj koji se odmetnuo od islama kao pametan i slobodan, odnosno bez prisile.

SUDSKE KAZNE

Vladar je dužan da odredi kazne - tazir.[677] Nije mu dozvoljeno da dosudi više od deset udaraca bičem.[678]

Vladar je dužan da vrši procjenu u pogledu tazira, te kažnjva svakog u skladu s onim što je zaslužio na jedan od tri načina:

1. bičevanjem;
2. ukoravanjem;
3. zatvorom.[679]

Neki kažu da je dozvoljeno da učitelj kažnjava djecu da bi ih odgojio.

Ovo su bile najosnovnije stvari iz ove oblasti fikha. Na kraju ćemo još iznijeti neke napade i laži koje se iznose protiv kaznenog prava u islamu. Jedan od tih prigovora jeste to da je kazneno pravo u islamu zastarjelo i da je propisano za vrijeme koje je davno prošlo. Međutim, oni koji iznose ove neistine nemaju na umu da su svi propisi u islamu, pa tako i kazneno pravo, objavljeni od Allaha, dž.š., Koji je stvorio čovjeka i On najbolje zna kakvi su propisi najbolji i najefikasniji za ljude. U Allahovim zakonima nema nikakvih propusta i oni su ispravni za svako mjesto i svako vrijeme. Allahov zakon nije podložan promjenama kao što je slučaj sa zakonom koji postavljaju ljudi, jer Allah, dž.š., najbolje poznaje ljudsku prirodu.

Od prigovora koji se upućuju islamskom kaznenom pravu jeste i to da su kazne suviše okrutne i da nisu odgovarajuće za modernog čovjeka.

Međutim, oni koji iznose te prigovore, kazne gledaju samo jednim okom, te u njima vide samo bol koju one donose zločincu. S druge strane ne vide kolika opasnost prijeti od zločina za koje je islam propisao tako stroge kazne. Čovjek će se teško upustiti u zločine kad zna da ga čeka odgovarajuća kazna za nedjela koja uradi. Propisivanjem takvih kazni zaštićuje se i potencijalni zločinac, koji se neće usuditi da izvrši zlodjelo, a zaštićuje se i zajednica.

SUĐENJE, SVJEDOČENJE I PODIZANJE OPTUŽNICE

SUĐENJE

Sudstvo se bavi tumačenjem šerijatskih odredbi i njihovim provođenjem. Sudstvo spada u farzi-kifaje — kolektivnu vjersku obavezu. Vladar je dužan da u svakom gradu postavi kadiju (šerijatskog suca). Položaj kadije izuzetno je važan, jer on presuđuje u ime Allaha, kao zastupnik Allahova Poslanika, s.a.v.s. Prema tome, na taj položaj ne treba postavljati onog koji ga traži, ili se trudi da se domogne tog položaja.

Uvjeti koje kadija mora ispunjavati su:
1. da bude musliman, punoljetan i slobodan;
2. da dobro poznaje Kur'an i hadis, kako ne bi sudio bez nužnog znanja;
3. da bude pravedan;
4. da posjeduje izoštrena čula sluha, vida i govora;
5. da ne donosi presudu u stanju srdžbe;
6. da ne sudi lično sebi ili onom ko mu ne može biti svjedok, kao što su dijete, otac ili supruga;
7. da sudi u prisustvu svjedoka;
8. da ne uzima mito ili hediju (poklon).

Adabi (način ponašanja) kadije:
1. mora biti čvrst, ali bez grubosti, i blag, ali bez slabosti;
2. da mjesto na kome sudi bude prostrano;
3. da pravedno postupa sa parničarima u pogledu gledanja, davanja primjedbi i rasporeda sjedenja;
4. da njegovom suđenju prisustvuju fikhski učenjaci kao i poznavaoci Kur'ana i sunneta;

Kadija donosi odluku na osnovu:
1. priznanja optuženog;
2. dokaza onog koji optužuje;

Ako nema dokaza, onda na osnovu zakletve optuženog ili odustajanja od zakletve.

NAČIN SUĐENJA

Sudija parničare postavi ispred sebe i upita ih: "Ko je od vas dvojice tužitelj i kakva je optužba?"

Kad tužitelj završi sa izlaganjem svoje optužbe, on će upitati optuženog: "Šta imaš reći na ovo?"

Ako optuženi prizna navode optužnice, sudija će presuditi po njoj, a ako zaniječe, reći će tužitelju: "Daj dokaz."

Ako donese dokaz, sudija će na osnovu njega presudit u njegovu korist, a ako zatraži da mu se odredi rok u kome će donijeti dokaz, dat će mu se razuman rok u kome on može donijeti dokaz.

Ako ne donese dokaz, sudija će reći optuženom: "Pristupi zakletvi."

Ako se optuženi zakune, sudija će ga osloboditi, a ako se ustegne od zakletve, upozorit će ga da će protiv njega presuditi, ako se ne zakune.

Ako se i nakon upozorenja ne bude htio zakleti, sudija će presuditi protiv njega. Poželjno je da se tada zakletva ponudi tužitelju, a tek nakon toga presudi u njegovu korist.

Sudija neće suditi na osnovu vlastitog znanja, nego na osnovu dokaza, tako da ne bi bio optužen za nepravednost u pogledu Allahovih propisa. Međutim, kad su u pitanju ljudski hakovi - prava, on će presuditi na osnovu svog znanja, s tim što će naglasiti taj oslonac.

Prihvata se pismo jednog kadije upućeno drugom kadiji, ako se radi o haddovima i ako je uzeo dva svjedoka. Presuda je sudije spoljnog karaktera i ona sama po sebi ne dozvoljava ono što je zabranjeno. Ako dokazi budu suprotni, i ni jedan ne prevagne, sudija će podijeliti sporni predmet među parničarima.

Dozvoljeno je da se odrede dvojica zastupnika da presude o nekom posebnom pitanju, čak ako postoji i nadležni kadija i ako obje strane iskažu svoje zadovoljstvo takvim suđenjem, kao što je zastupanje supružnika pri sklapanju braka.

SVJEDOČENJE

Svjedočenje je istinito iskazivanje onog što se vidjelo ili čulo. Svjedočenje postaje obaveza onog ko bude određen da svjedoči. Uvjet za svjedoka jeste da bude pametan, punoljetan i od onih u čije se svjedočenje ne sumnja, kao što je npr. svjedočenje bližnjeg, poput svjedočenja jednog bračnog druga, u korist drugog, ili svjedočenje od kojeg će svjedok imati ličnu korist, ili svjedočenje neprijatelja.

Svjedok će biti ispravan ako njegovu ispravnost potvrde dvojica pouzdanih svjedoka, makar i ne izgledao pouzdan. Za presudu je obavezno imati dva svjedoka, izuzev što je za

viđenje mlađaka pri nastupanju ramazana dovoljan jedan svjedok, a za dokazivanje bluda neophodno je imati četiri svjedoka. Ako ne bude bilo dvojice muškaraca, onda se za svjedoka uzima jedan čovjek i dvije žene.

Kod svjedočenja za propise dovoljan je jedan svjedok uz zakletvu, a za svjedočenje hajza ili trudnoće dvije žene.

ZAKLETVA

Pod zakletvom misli se na zaklinjanje Allahom, to jest njegovim imenima i svojstvima, a zaklinjanje nečim mimo Allaha nije dozvoljeno, makar se radilo i o nečem poštovanom, kao što je Kaba ili Poslanik.

Postoje tri vrste zakletve:

jemin-gamus — to je svjesno lažno zaklinjanje, poslije čega je obavezna teoba - pokajanje;

jemin-lagv je ono što se izgovori jezikom, bez namjere zaklinjanja poput onog (kod onih koji mnogo govore): “Ne, Boga mi” ili “Da, Boga mi”. Za ovu zakletvu ne treba keffaret-iskup;

Jemini mun-akide jeste zakletva kojom se želi nešto potvrditi, kao kad se kaže: “Tako mi Allaha, uradit ću to i to” ili “Tako mi Allaha, neću to i to uraditi.”

Ko prekrši ovu zakletvu počinio je grijeh i dužan je da učini keffaret. Međutim, ako se ustanovi da bi bilo bolje prekršiti zakletvu, prekršit će je i i učiniti keffaret. Onaj koji prekrši zakletvu treba učiniti keffaret kao što je spomenuto u suri-Maida, 89. ajet: “Otkup za prekršenu zakletvu jeste da deset siromaha običnom hranom, kojom hranite čeljad svoju, nahranite, ili da ih odjenete ili da roba ropstva oslobodite. A onaj ko ne bude mogao neka tri dana posti.”

DESETO POGLAVLJE
VOJNI POHODI I DŽIHAD

Postoje četiri vrste džihada:

1. džihad (borba) oružjem protiv nevjernika koji sprečavaju da riječ islama dođe do ljudi ili ugrožavaju muslimane;
2. džihad protiv grešnika rukom i savjetom, u smislu Alejhiselamovih riječi: "Ko od vas vidi nešto što ne valja, neka ga suzbije rukom, a ako ne mogne rukom, onda jezikom"[680];
3. džihad protiv šejtana, odupiranjem čovjeka njegovom zavođenju;
4. džihad sa samim sobom radi ustrajnosti na činjenju dobrih dijela i klonjenju zabranjenih.

Naše je interesovanje usmjereno na prvu vrstu džihada, to jeste na džihad kao oružanu borbu. Džihad je farzi-kifaje[681], osim onih na koje je neprijatelj neposredno napao i onih koje je odredio vladar. Takvima je džihad farzi-ajn.[682]

Vladar je nadležan proglašavati džihad i voditi rat protiv nevjernika koji sprečavaju da riječ islama dođe do ljudi ili ugrožavaju muslimane, dok se protiv nevjernika s kojima je sklopljen mir, ili koji su uzeti u zaštitu, ne vodi rat.

Uvjeti islamskog džihada (borbe):

1. ispravan nijjet (odluka);
2. da bude pod rukovodstvom imama (vladara) i njegovom zastavom;
3. da se prethodno izvrše pripreme;
4. da roditelji daju saglasnost za odlazak u džihad.[683]

Načini (adabi) ponašanja u džihadu:

1. strogo čuvanje vojnih tajni;
2. zabranjeno je ubijati djecu, starce, te žene i svećenike koji ne učestvuju u vojnim aktivnostima;
3. pružanje zaštite koju je neko od muslimana dao nekom nemuslimanu;
4. zabranjeno je spaljivanje neprijatelja;

5. zabranjeno je masakriranje neprijatelja;

6. učenje dove u kojoj će se tražiti pomoć protiv neprijatelja.

U džihadu je neophodna ozbiljnost i postojanost u bojnim redovima. Vladar je dužan izvršiti pripreme za džihad i osigurati sve vrste ratne spreme, jer Uzvišeni Allah kaže:

"...i protiv njih pripremite koliko god možete snage i konje za boj." [684]

Muslimani su, dakle, obavezni, bez obzira da li žive u jednoj ili više različitih država, nabaviti oružje i uvježbati ljude za sve ratne vještine koliko je god to moguće. Svaki mladić koji navrši osamnaestu godinu života dužan je priključiti se vojnoj službi u periodu od godinu ili više dana, kako bi uvježbao sve ratne vještine, a njegovo ime bilo upisano u opći vojni spisak.

POVEZIVANJE ISLAMSKIH VOJSKI

Kao što je obavezan džihad, isto tako obavezno je povezivanje islamskih vojski, njihovog oružja i ratne opreme na strateški važnim mjestima u koje bi neprijatelj mogao ući i napasti muslimane u njihovoj zemlji.

RATNI PLIJEN

Plijen je imetak koji se zarobi od neprijatelja u ratu.

PROPISI O PLIJENU

Petinu plijena uzima vladar i troši ga na opće potrebe muslimana.

Ostale četiri petine dijele se borcima.

Fej'un je ono što su nevjernici ostavili bježeći prije borbe i njime vladar raspolaže u skladu s općim interesima. Harač (porez) jeste ono što je određeno na ime korištenja zemlje koju su osvojili muslimani, pa je vladar podijelio podanicima, uz godišnji porez, koji će se dijeliti na opće potrebe muslimana.

Džizja (glavarina) jeste materijalna obaveza koja se uzima od nemuslimana - štićenika na ime uživanja zaštite muslimanske vlasti s obzirom da nisu obavezni ići u vojsku. Džizju plaćaju vojno sposobni, a nesposobni za borbu, bez obzira na godine, ne plaćaju džizju. Iznos džizje određuje se prema bogatstvu ili siromaštvu štićenika. Neflun je ono što vladar dodijeli mimo udjela u plijenu radi obavljanja posebnog ratnog zadatka.

RATNI ZAROBLJENICI

U pogledu ratnih zarobljenika vladar ili nadležni organi postupaju sa njima onako kako postupa neprijateljska strana, tako da može da ih kazni smrtnom kaznom, da ih razmijeni, da traži otkup za njih, da ih oslobodi bez otkupa ili da im zadrži status zarobljenika. Ukoliko postoje ugovori u tom pogledu, njih se treba pridržavati sve dok ih suprotna strana ne prekrši.

Međutim, ko nakon zarobljavanja primi islam, on se ne smije ubiti niti držati u zarobljeništvu. Ako primi islam prije zarobljavanja, onda ne daje ni otkup za oslobađanje.

AHLAK I EDEB

AHLAK I EDEB

Pod pojmom ahlaka podrazumjevaju se unutrašnja svojstva čovjeka - pozitivna i negativna. Drugim riječima, to je njegov cjelokupni duhovni život. Jezički, ahlak je množina od arapske riječi huluk što znači: ćud, narav, priroda, karakter, prirodno svojstvo, običaj, navika. Čovjekova ćud, tj. unutrašnja svojstva, najvećim dijelom odražavaju se na njegove vanjske postupke i njegovo ponašanje, odnosno na njegov vanjski život. Ti postupci i ponašanje nazivaju se edeb čovjeka. Edeb je također arapska riječ (množina "adab") i znači: odgoj, lijepo ponašanje, pristojnost, obrazovanje, beletristika. Kao što se ahlak odražava na edeb, tako i edeb značajno učestvuje u oblikovanju ahlaka. Prema tome, ahlak i edeb međusobno su povezani i nužno uslovljeni, jedno utiče na drugo, tako da je teško uspostaviti preciznu razliku između dva pojma- ponekad jedno podrazumijeva drugo i obratno. Zbog toga islam obavezuje na oboje:

1 - islamski ahlak koji teži ka ostvarenju i izgradnji plemenitih unutrašnjih svojstava, a izbjegavanju loših, da bi nam takav ahlak donio dobra djela, a odvratio nas od loših;

2 - islamski edeb kao obavezu činjenja dobrih, a ostavljanja loših djela, podsticaj na pohvalne postupke, a odvraćanje od pokuđenih, da bismo takvim edebom upotpunili i očuvali lijepi ahlak, jer se ćud lošim ili pogrešnim ponašanjem kvari. Islamski ahlak i edeb su, dakle, skup plemenitih, lijepih i pozitivnih postupaka, i kao takvi u širem smislu obuhvataju čitavu vjeru. To se može razumjeti i iz hadisa Džibrila, kada je došao Allahovom Poslaniku i postavljao mu pitanja, pa kada ga je upitao o ihsanu (lijepom postupanju, dobročinstvu) Poslanik, s.a.v.s., rekao je: "... da obožavaš Allaha, dž.š., kao da Ga vidiš, pa ako ti Njega ne vidiš, On tebe, uistinu, vidi."[685]

Prema tome, ihsan, odnosno lijepo postupanje očituje se kroz obožavanje, pokoravanje i robovanje Allahu, dž.š., i kroz istinsko i čvrsto uvjerenje u Njega. To opet znači da su islamski ahlak i islamski edeb rezultirani jednim od najviših stupnjeva vjerovanja, snažnim poput osvjedočenja.

Također, možemo zaključiti da stupanj ahlaka i edeba ovisi od jačine imana i bogobojaznosti. Jer vjera u Boga, u Sudnji dan, u polaganje računa za svako učinjeno djelo, strah od Džehennema, a težnja za Džennetom snažno podstiče na razvijanje lijepe ćudi i na dobročinstvo prema drugima. Zato su ahlak i edeb ogledalo imana vjernika - ako su mu ahlak i edeb lijepi, i iman mu je jak i obratno. U prilog tome svjedoče hadisi Poslanika: "Uistinu

su među najboljim od vas oni koji su najljepšeg ahlaka."[686] "Uistinu su među vjernicima od najpotpunijeg imana oni koji su najljepšeg ahlaka."[687] Konačno, oblasti koje obuhvataju ahlak i edeb posve su opširne i zato ćemo ih ovdje sažeti kroz važnije cjeline, a pojedine prepustiti stručnijim tekstovima.

AHLAK

Ahlak se dijeli na pohvalna i pokuđena svojstva. Pokuđena svojstva jesu uglavnom krajnost ili suprotnost pohvalnim svojstvima ili sami nadostatak pohvalnog svojstva. Ponekad su i zasebna. Islam naglašava izuzetnu važnost ahlaka, između ostalog, i pozivanjem i podsticanjem na čišćenje duše da bi se u njoj nastanila plemenita ćud. Allah kaže:

"Uspio je onaj ko je (dušu) očisti, a izgubljen je onaj ko je na stranputicu odvodi !" [688]

I propisi su islama u skladu sa lijepim ahlakom. Nijedna lijepa osobina nije propuštena, a da na nju nije podstaknuto niti je i jedna ružna osobina ostavljena, a da na nju nije upozoreno. Čak je lijepi ahlak jedan od ciljeva kojim teži islam na dunjaluku. Allah, dž.š., kaže: "Mi smo izaslanike Naše s jasnim dokazima slali i po njima knjige i terezije objavljivali da bi ljudi pravedno postupili."[689]

Za Poslanika, s.a.v.s., Allah, dž.š., kaže: ***"A ti si, zaista, najljepše ćudi"*** [690], a nas obavezuje da slijedimo Poslanika. Brojni su i hadisi koji pozivaju na lijep ahlak, ističući njegovu vrijednost: "Na mizan-tereziji neće ništa biti teže od lijepog ahlaka."[691]

"Uistinu će onaj ko je lijepog ahlaka dostići stupanj postača i klanjača."[692]

Kada je bio upitan o tome šta najviše uvodi u Džennet, Poslanik je rekao: "Bogobojaznost i lijep ahlak."[693] A s druge strane, primjeri lošeg ahlaka popraćeni su žestokim prijetnjama. Slijedeći hadis na vrlo upečatljiv način skreće pažnju na štetnost i opasnost nepravde: "Gubitnik je moga ummeta onaj ko dođe na Sudnji dan sa namazom, postom i zekatom, ali je psovao tog i tog, potvorio tog i tog, u imetku zakinuo tog i tog, prolio krv tog i tog, udario tog i tog..., pa će se svakom od njih dati dio njegovih dobrih djela, a ako mu ih nestane prije nego što se svima oduži, onda će se uzeti od njihovih loših djela i prebaciti na njega, pa će se zajedno s njima (djelima) strovaliti u Vatru."[694]

PRIMJERI LIJEPOG I RUŽNOG AHLAKA

ISPRAVNOST NIJETA (NAMJERE)

Misli se na namjeru ili nakanu činjenja djela u ime Allaha, tj. iskrenost prema Njemu. To se prije svega odražava u ibadetu - pobožnosti, ali i u ostalim postupcima. Ta ispravnost ili iskrenost nijeta je propisana u svim ljudskim djelima i strogo naređena. Allah, dž.š., u Kur'anu veli: ***"A naređeno im je da se Allahu klanjaju, da Mu iskreno, kao pravovjerni, vjeru ispovjedaju."***[695]

Obavljanje ibadeta, odnosno propisanih djela, u nečije drugo ime osim Allahovog, dž.š., najstrožije je zabranjeno. Oni koji to rade zovu se munafici (licemjeri) i njima Allah, dž.š., zbog njihovih nedjela žestokom kaznom prijeti:

"Licemjeri misle da će Allaha prevariti, i On će njih zavarati. Kada ustaju da klanjaju, lijeno se dižu, i samo za to da bi se pokazali pred svijetom, a Allaha gotovo da i ne spomenu." "Uistinu će licemjeri na samom dnu Džehennema biti i ti im nećeš zaštitnika naći."[696]

A u djelima koja su mubah (dozvoljena, odnosno niti naređena niti zabranjena) ispravnost i iskrenost nijjeta je poželjna. Takav nijjet tom djelu donosi bereket (blagoslov) na ovome svijetu, a njegov vlasnik biva za to nagrađen na budućem svijetu. Ako taj nijet izostane, onda djelo ne prelazi ovosvjetski nivo i biva prepušteno ovosvjetskim relacijama, uspjehu i neuspjehu. Izvršavanje dozvoljenih djela u ime Allaha, dž.š., čini dušu čvršćom i manje ovisnom o dunjaluku. To je zato što vjernik sa takvim nijetom nikad nije na gubitku - makar u tom činu bio spriječen ili djelo zbog nekih drugih okolnosti bude izostalo - nagrada na drugom svijetu ga neće mašiti. Poslanik, s.a.v.s., nam o tome prenosi Allahove, dž.š., riječi u hadisi - kudsiju: "Ako moj rob naumi uraditi neko dobro djelo, pa ga ne uradi, upisat ću mu sevab, a ako ga uradi, upisat ću mu deset do sedam stotina sevaba. A ako naumi da uradi neko loše djelo, pa ga ne uradi, za to mu neću upisati grijeh, a ako ga uradi, upisat ću mu samo jedan grijeh."[697] Primjenjujući ovaj hadis u praksu, duša vjernika je smirenija i u slučaju neuspjeha biva manje pogođena ili uopće ne osjeti razočarenje ili očaj. A bez iskrenog nijeta u dozvoljenom djelu vjernik (na ovome svijetu) ima od njega samo ono što mu to djelo može donijeti - ukoliko ga uspije realizirati. Na drugom svijetu on od tog djela, u tom slučaju, nema ništa. Na drugom svijetu nagrada i uspjeh slijedi samo za ono što je u ime Allaha, dž.š., učinjeno. Ono što je učinjeno mimo Njegovog imena pripada onome kome je namijenjeno i On za to neće nagrađivati. O tome Poslanik, s.a.v.s., kaže: "Uistinu su djela prema

namjerama, a svaki čovjek dobit će samo ono što je (svojim djelom) naumio. Pa ko bude učinio hidžru zbog materijalne dobiti ili zbog žene da bi se oženio, njegova hidžra je za ono za što ju je naumio."[698] Allah, dž.š., ustvari, prima samo ona djela koja su u Njegovo ime urađena, bez primjese čega drugog u nijetu i za takva djela nagrađuje. O tome nam Allahov Poslanik, s.a.v.s., prenosi Allahove, dž.š., riječi u hadisi - kudsiju: "Meni nimalo ne treba udruživanje s nekim, pa ko bude učinio neko djelo pridruživši Mi u njemu nekoga, ostavit ću i njega i njegov širk (udruživanje)."[699]

STRPLJIVOST (SABUR) I ZAHVALNOST (ŠUKR)

Allah, dž.š., poručuje nam da će svako od nas prolaziti kroz životna iskušenja - i u vjeri i u dunjalučkim poslovima. O tome se u Kur'anu azimuša'nu na više mjesta govori:

"Misle li ljudi da će biti (na miru) ostavljeni ako kažu: 'Mi vjerujemo!', a da u iskušenje neće biti dovedeni? A doista smo Mi u iskušenje dovodili i one prije njih, pa je Allah, dž.š., uistinu, znao (i ukazao na) one koji istinu govore i (na) one koji lažu." [700]

I na drugom mjestu nas Allah, dž.š., o predstojećim kušnjama obavještava, ali nam nudi i rješenja da u iskušenje neće biti dovedeni?

"A doista smo Mi u iskušenje dovodili i one prije njih, pa je Allah, dž.š., uistinu, znao (i ukazao na) one koji istinu govore i (na) one koji lažu."

I na drugom mjestu nas Allah, dž.š., o predstojećim kušnjama obavještava, ali nam nudi i rješenje - sabur:

"Mi ćemo vas, uistinu, na kušnju stavljati sa malo straha i glađu i gubitkom u imecima, životima i ljetini. A ti obraduj strpljive, koji, kad ih kakva nevolja zadesi, kažu: 'Mi smo, uistinu, Allahovi i zaista ćemo se Njemu vratiti.'" [701]

"O vjernici, tražite pomoć strpljivošću i namazom. Allah je doista sa strpljivima." [702]

Sabur je, inače, u Kur'anu spomenut na oko devedeset mjesta, i zajedno s njim, kao njegovi plodovi spomenute su razne nagrade i veliko dobro: "Mi ćemo sigurno one koji su saburli nagraditi ljepšim od onoga što su činili."[703]

A Allahov Poslanik, s.a.v.s., veli: "Niko nije dobio bolji i veći dar od sabura."[704]

Kao što se vjerniku poručuje da u nevolji i beznađu traži pomoć u saburu-da bi time skladno potvrdio Allahovu, dž.š., uzvišenost i Njegovu odredbu nad njim, tako isto od njega se traži da u momentima rahatluka i blagostanja bude zahvalan Bogu - da se ne bi prepustio lagodnom životu, ili zapao u nemarnost, ili, što je još gore, da se ne bi osilio. Njegova

zahvalnost ujedno bila bi i njegovo priznanje i očitovanje da je to blagodat od njegova Gospodara. Allahov Poslanik o tome kaže: "Čudno li je ponašanje vjernika! Svako njegovo stanje jeste korist za njega, a to ne važi ni za koga osim za vjernika; ako ga zadesi kakva radost, on zahvaljuje Allahu, dž.š., i time postiže korist za sebe, a ako ga pogodi kakvo zlo ili šteta, on se strpi i postojano drži i time postiže korist (nagradu od Allaha, dž.š.,) za sebe."[705]

Uz to, zahvalnost Allahu, dž.š., na Njegovim blagodatima produžuje, učvršćuje i povećava blagostanje, a i štiti od Allahove, dž.š., kazne. Allah, dž.š., kaže:

"Ako budete zahvalni, Ja ću vam, zacijelo, još više dati." [706]

"Allah vas neće kažnjavati ako budete zahvaljivali i vjerovali. Allah je blagodaran i sveznajući." [707]

I na kraju, zahvalnost u blagostanju može biti jednaka strpljivosti u oskudici. Poslanik, s.a.v.s., o tome veli: "Zaista sit čovjek koji je zahvalan Allahu, dž.š., ima istu nagradu kao i onaj koji strpljivo posti."[708]

NADA (U BOŽIJU MILOST) I STRAH (OD NJEGOVE KAZNE)

Allah, dž.š., ljudima poručuje da je Milostiv da bi se oni toj milosti nadali:

"Kaži robovima Mojim da sam Ja, zaista, Onaj Koji prašta i da sam milostiv." [709]

Međutim, to ne znači da će On svakome i sve grijehe oprostiti. Za širk (mnogoboštvo) je Allah, dž.š., jasno rekao da ga neće oprostiti: "Allah sigurno neće oprostiti da Njemu druge smatraju ravnim, a oprostit će kome hoće ono što je manje od toga."[710] Da se Njegova milost ne smije olahko shvatiti, vidimo iz nastavka gornjeg ajeta o Božijoj milosti, gdje Allah, dž.š., ističe da Njegova kazna postoji i da je bolna.

"...ali i da je kazna Moja, doista, bolna kazna!" [711]

Potrebno je uložiti trud da bi se zaslužila Allahova, dž.š., milost. Allah, dž.š., veli:

"Oni koji vjeruju i koji se isele i bore na Allahovom putu, oni se mogu nadati Allahovoj milosti. - A Allah prašta i samilostan je." [712]

Za iskušenja na ovome svijetu i raznorazne tegobe spomenuli smo jedan vid rješenja - sabur. Drugi vid rješenja na koje islam upućuje vjernike, poručuje, a koji se sa prethodnim dopunjuje, jeste nada u Božiju milost i Njegovu pomoć. Islam to nudi vjernicima da bi se time pomogli protiv teškog psihičkog stanja u koje čovjek nakon tegobe ili nekakve nesreće zapada. A Allah, dž.š., rekao je da poslije teškoće dolazi olakšanje:

"Allah će, sigurno, poslije tegobe lahkoću dati." [713]

Beznađe i očajanje, dakle, nisu dozvoljeni. Pogotovo kad je u pitanju očajanje u Božiju milost: ***"Zaista samo nevjernici gube nadu u Allahovu milost."***[714] Gubljenje nade u Božiju milost je posebno zabranjeno grješniku, jer mu u takvom stanju dolazi šejtan sa spletkom da je za pokajanje kasno i da zato treba uzeti punu "slobodu" u uživanju na ovom svijetu. Ovakva osoba ne izlazi iz vjere, ali je u velikoj opasnosti.

Allah svakom grješniku poručuje nadu u Njegovu milost da bi ga potakao na pokajanje i dobra djela:

"Reci: 'O robovi moji, koji ste se prema sebi ogriješili, ne gubite nadu u Allahovu milost ! Allah će sigurno sve grijehe oprostiti. On, doista, mnogo prašta i On je milostiv.'"[715]

Međutim, kao što smo vidjeli, Allah, dž.š., uz spominjanje Svoje milosti upozorava i na Svoju kaznu, ističući da je bolna. Zato vjernik, pored nade u Božiju milost, treba imati i izgrađivati u sebi strah od Allahove, dž.š., kazne. To je nezaobilazno svojstvo vjernika: "(Pravi) su vjernici samo oni čija se srca strahom ispune kad se Allah spomene."[716]

Za čovjeka je vrlo štetno da strahuje od nečega ili nekoga za čim ne treba da strahuje. A strahovanja u životu je previše, jer je čovjek slab, mnogo toga je jače od njega i mnogo je stvari koje ga potencijalno ugrožavaju. To sve u njemu izaziva strah za njega samog i za ono do čega mu je stalo. Tada čovjek u nedostatku dini-islama pada u zablude raznih vjerovanja, praznovjerja, idolatrija i slično. Islam zato dokida sve strahove osim straha od Allaha, dž.š., jer Allah, dž.š., u Kur'anu, azimuš'anu, kaže: ***"To vam samo šejtan plaši svoje prijatelje (one koji se za njim povode). Zato ih se (takvih) ne bojte, a bojte se Mene, ako ste vjernici."***[717]

ZADOVOLJSTVO

Ljudi su još od davnina spoznali da zadovoljstvo nije u imetku već u duši. Preciznije rečeno, zadovoljstvo se kao duhovna vrijednost postiže i povećava duhovnom hranom, a ne tjelesnim uživanjima i materijalnim dobitima. U to se kroz primjere bogatih i siromašnih uvijek može uvjeriti. U islamu nalazimo da se zadovoljstvo postiže čvrstom vjerom u Božije određenje, tj. u vjeru da je ishod našeg truda i djelovanja, a i sve drugo što nam se desi- od Boga. U Kur'anu o tome Allah kaže: "Reci: 'Dogodit će nam se samo ono što nam Allah odredi, On je Gospodar naš.'"[718] Onaj ko je u ovo čvrsto uvjeren uvijek je svjestan da se to desilo sa Allahovom, dž.š., odredbom. Islam nam, također, ukazuje na to da je istinsko zadovoljstvo u tome što smo od Boga upućeni na Istinu, a spašeni od zablude. U tom je kontekstu i hadis Allahova Poslanika, s.a.v.s.: "Ko uvečer kaže: 'Raditu billahi rabben ve bil-islami dinen ve bi Muhammedin sallallahu alejhi ve sellem nebijjen' ('Zadovoljan sam Allahom,

dž.š., Gospodarom, vjerom islamom i vjerovjesnikom Muhammedom, Allahov mir i spas bio nad njim')[719] - zaslužuje da ga Allah, dž.š., zadovoljnim učini."

POUZDANJE U ALLAHA, DŽ.Š.

Pouzdanje (tevekkul) u Allaha, dž.š., podrazumijeva potpuno prepuštanje Njegovoj volji i odredbi, a Njemu, dž.š., upućujemo dovu (molbu) da ta odredba bude hairli za nas. To pouzdanje ni u kom slučaju nije ravnodušnost niti prepuštanje stihiji života, jer tevekkulu treba prethoditi trud i rad. Allah, dž.š., Svome Poslaniku, s.a.v.s., kaže: "A kada se odlučiš, onda se pouzdaj u Allaha."[720] Dakle, prvo se potruditi oko izbora najboljeg rješenja, pa se onda pouzdati. Allahovom Poslaniku, s.a.v.s., jednom iz daljine došao je neki ashab. Kada ga je Resulullah, s.a.v.s., upitao za njegovu devu, rekao je da se u Allaha, dž.š., uzda da će je naći gdje je i ostavio. A Allahov Poslanik, s.a.v.s., mu na to reče: "Sveži je i pouzdaj se u Allaha!"[721]

Jako pouzdanje u Allaha, dž.š., olakšava posao i uljepšava njegov ishod: Kaže Allah, dž.š: "Onome ko se u Allaha uzda, On će mu biti dovoljan."[722]

Kaže Resulullah, s.a.v.s.: "Kada biste se vi istinski oslanjali na Allaha, dž.š., On bi vas opskrbljivao kao što opskrbljuje ptice, one osviću gladne, a vraćaju se (u svoje prebivalište) site."[723]

STID

Svaka vjera ima svoju posebnost, pa je tako kod židova izražen strah ili bojazan, a kod kršćana ljubav. U islamu je ta posebnost mješavina ljubavi i straha: Poslanik, s.a.v.s., rekao je: "Svaka vjera ima svoju ćud, a ćud ove vjere je stid."[724] Ispravni i korisni postupci su poznati i ograničeni. Ono ostalo su loši i pogrešni koraci. Njih je, nažalost, više. A čovjek, naročito ako je previše slobodan, brz, nesmotren i nepromišljen, ima mnogo više mogućnosti da upadne u djela one druge grupe postupaka i da tako učini nepravdu prema sebi ili drugome. Da bi se to rjeđe događalo, vjernik bi trebao da se okiti stidom, jer Poslanik veli: "Stid samo dobro donosi."[725] "Ono što je preostalo od govora prošlih poslanika je: "Ako nemaš stida, a ti onda čini šta ti je volja."[726]

Stid ne smije biti smetnja za činjenje dobrih djela, za odvraćanje od ružnih postupaka i za traženje znanja - osobito kad su vjerski propisi u pitanju. Lijep primjer za to je slučaj Ummu Seleme, r.a, jedne od žena Allahova Poslanika, a.s., kada je rekla: "O Allahov Poslaniče,

Allah se zaista ne stidi istine, pa (reci mi), da li žena treba da se okupa kada u snu vidi da je iz nje izašla plodna tekućina?" "Da, ako vidi tekućinu nakon buđenja", reče Allahov Poslanik, a.s.[727]

DAREŽLJIVOST

Islam nas podstiče na darežljivost i u izobilju i u oskudici, a neke oblike dijeljenja čini obaveznim.

"I nastojte da zaslužite oprost Gospodara svoga i Džennet prostran kao nebesa i Zemlja, pripremljen za one koji se Allaha boje, za one koji i kad su u obilju i kad su u oskudici, udjeljuju." [728]

"I namaz obavljajte i zekat dajite." [729]

A čestitost se opisuje davanjem iz onoga što je najdraže:

"Nećete postići čestitost i savršenstvo dobrote sve dok ne budete dijelili od onoga što vam je najdraže." [730]

A Allahov Poslanik taj vrhunac darežljivosti uvrstava u potpunost imana:

"Niko od vas neće potpuno vjerovati dok ne bude volio svome bratu ono što voli i sebi."[731]

Darežljivost vjerniku pomaže da se oslobodi ovisnosti od ovozemaljskih prolaznih koristi da bi se mogao pravilno skoncentrisati na svoj cilj i na vječnu korist i ljepotu - ahiret i Džennet u njemu. Također, darežljivost ga navodi na saosjećanje i brigu prema siromašnim, a suprotno tome, opasnosti i od škrtosti i pohlepe se uvijek naziru. Te osobine čovjek teško sputava, i koliko god imao imetka i bogatstva, on bi htio još više. Tome svjedoči i hadis: "Kada bi čovjek imao dolinu blaga, zaželio bi i drugu; a kada bi imao dvije doline, poželio bi i treću - ljudska usta može samo zemlja napuniti. Allah će primiti pokajanje onoga ko se pokaje."[732]

Ukoliko se čovjek ne bude borio protiv tog lošeg svojstva, ono će nad njim nadvladati, pa u gomilanju bogatstva i dobiti neće ni pred čim prezati; ni vrijednosti najbližih mu više neće biti svete. Kad se ova svojstva nađu kod više ljudi, stvar neminovno vodi ka međusobnom sukobu i niko ni od koga ne bi bio siguran u jagmi za ostvarenjem materijalne dobiti. Na te haotične međusobne odnose kao plodove gramzivosti, upozorava nas Poslanik: "Čuvajte se gramzivosti, jer je ona, uistinu, uništila one prije vas i navela ih je da krv prolijevaju i da svetinje pogaze."[733] Stoga, Allah, dž.š., škrtost strogo zabranjuje: "Neka oni koji škrtare u onom što im Allah iz obilja Svoga daje nikako ne misle da je to dobro za njih, ne, to je zlo za njih. Na Sudnjem danu bit će im o vratu obješeno ono čime su škrtarili."[734]

"Onima koji zlato i srebro gomilaju i ne troše ga na Allahovom putu - navijesti bolnu patnju."[735]

PRAVEDNOST

O ovom plemenitom svojstvu, čija vrijednost doseže gigantske dimenzije, dovoljno govori činjenica da njeno ostvarenje i sprovođenje među ljudima predstavlja jedan od ciljeva slanja objava. Allah o tome u Kur'anu veli: ***"Mi smo izaslanike Naše s jasnim dokazima slali i po njima knjige i terezije objavljivali, da bi ljudi pravedno postupali."*** [736] Pravednost je obavezna u svemu!

U govoru:

"I kad govorite pravedni budite, pa makar se i srodnika ticalo." [737]

U presudi:

"I kad ljudima sudite, da pravično sudite." [738]

U svjedočenju:

"O vjernici, budite uvijek pravedni, svjedočeći Allaha radi, pa makar to bilo i na vašu štetu ili na štetu roditelja i rođaka, bio on bogat ili siromašan, ta Allah je preči !" [739]

Čak i prema onima koje mrzimo:

"Neka vas mržnja koju prema nekim ljudima nosite, nikako ne navede da nepravedni budete ! Pravedni budite, to je najbliže bogobojaznosti." [740]

Brojni aspekti potvrđuju opasnost nepravde, kao npr.: činjenje zuluma (nepravde) koje predstavlja uzurpaciju dvostrukih odnosa - odnosa prema Bogu, jer se krše Njegove zabrane, i odnosa prema onome kome je nepravda učinjena (mazlum), jer njegovo pravo nije ispoštovano. Za Allahov, dž.š., oprost uvjet je oprost mazluma, a ukoliko mazlum ne oprosti, onda će zalim (onaj koji je počinio nepravdu) svojim djelima isplatiti svoja nedjela. O tome nam svjedoči i hadis: "Ko bude učinio nepravdu nekome od svoje braće neka se s njim izmiri i od njega oprosta zatraži, jer (na ahiretu) neće biti ni dinara ni dirhema, nego će se dugovi podmirivati svojim dobrim djelima. A ako ne bude imao dobrih djela, uzet će se grijesi njegovog oštećenog brata pa će se pridodavati njegovim."[741]

- Kazna za nasilje dolazi još na ovome svijetu: "Za dvije stvari Allah ubrzava kaznu na ovome svijetu: nasilje i neposlušnost roditeljima."[742]

- Dova se mazluma prima: "Čuvajte se dove mazluma jer između nje i Allaha, dž.š., nema zapreke."[743]

ISKRENOST I POVJERENJE

Stupanj iskrenosti mjerilo je čvrstoće i jačine ličnosti. To je i nužno svojstvo za zdrave međuljudske odnose, jer kako poslušati onoga u čije se riječi sumnja da li su istina ili laž. Islam zato naređuje istinu. Poslanik, a.s., veli: "Držite se istine, jer istina vodi čestitosti, a čestitost vodi ka Džennetu, i čovjek koji teži ka iskrenosti, bit će upisan kod Allaha iskrenim. Čuvajte se laži, jer laž vodi grijehu, a grijeh vodi u vatru. Čovjek koji ima sklonosti prema laži bit će upisan kod Allaha kao lažljivac."[744] Laž je strogo zabranjena i ubraja se u velike grijehe. Poslanik, s.a.v.s., o tome kaže: '"Hoćete li da vas obavijestim o najtežim grijesima?"' 'Da, Allahov Poslaniče', rekoše ashabi. Poslanik nastavi: 'Širk, neposlušnost roditeljima', a onda se uspravi i reče: '...da, i laž i lažno svjedočenje...' i to je više puta ponovio."[745]

Povjerenje je vrlo bitno svojstvo u međuljudskim odnosima, jer kakva bi to zajednica bila i kakav bi se zajednički koristan posao mogao uraditi ako ljudi ne bi imali povjerenja jedni u druge. Islamsko društvo mora biti sazdano na povjerenju i čisto od nepovjerenja, jer mu je u obavezu stavljeno ispunjenje obećanja i ukazanog povjerenja. Allah, dž.š., kaže: ***"I ispunjavajte obavezu (obećanje), jer će se za obavezu, zaista, odgovarati."***[746] A prevara i pronevjera su strogo zabranjeni: ***"O vjernici, Allaha i Poslanika ne varajte i svjesno međusobno povjerenje ne pronevjeravajte."***[747] Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao je: "Ko nas bude varao taj nam ne pripada."[748] Nedostatak ova dva plemenita svojstva Resulullah, s.a.v.s., svrstao je u znakove licemjerstva: "Ko bude imao (ova) četiri svojstva taj je potpuni munafik, a ko bude imao neko od njih, taj ima svojstvo licemjerstva sve dok ga se ne prođe: kada mu se nešto povjeri - iznevjeri, kada govori - laže, kada obeća - ne ispuni, i kada raspravlja - pretjeruje."[749]

UMJERENOST

Put obožavanja Allaha, dž.š., i pokoravanja Njemu jeste put umjerenosti i sredine. On ne trpi ni ono što je ispod niti ono što je iznad toga - nema isposništva a ni pretjerivanja u islamu. O zabrani isposništva Muhammed, s.a.v.s., veli: "Tako mi Allaha, ja sam pobožniji i strahopoštovanja većeg od vas, a nekad postim, a nekad ne postim, i klanjam i spavam, i živim bračnim životom. Pa ko se udalji od mog sunneta (načina života i rada) taj ne pripada meni."[750]

A Allah, dž.š., u Kur'anu, azimuš'anu, kaže: ***"O vjernici, ne uskraćujte sebi lijepe***

stvari koje vam je Allah dozvolio"[751], a zatim, u ovom istom ajetu, nakon što je zabranjen asketizam, slijedi od Allaha, dž.š., zabrana pretjerivanja: ***"... samo ne prelazite mjeru. Allah, zaista, ne voli one koji pretjeruju."***[752] Allah, dž.š., ističe i zabranu pretjerivanja u jelu i piću: ***"Jedite i pijte, ali ne pretjerujte, Allah, uistinu, ne voli one koji pretjeruju."***[753]

One koji u davanju sadake pretjeruju, Allah, dž.š., upozorio je da se tako mogu poistovijetiti sa šejtanovom braćom: "Daj bližnjem svome pravo njegovo; i siromahu, i putniku-namjerniku, ali ne rasipaj, jer su rasipnici braća šejtanima."[754]

O pretjerivanju općenito, Resulullah, s.a.v.s., kaže: "Čuvaj se raskošnog života, jer nisu od (iskrenih) Allahovih robova oni koji raskošno žive."[755]

SKROMNOST

Skromnost i poniznost vjernika jeste posljedica njegovog priznanja Veličine,Uzvišenosti, Vječnosti Gospodara njegova, a prolaznosti svega ostalog. Oholost i umišljenost jesu osobine onoga ko je tu spoznaju i to priznanje svjesno ili nesvjesno propustio. Takav se neumjesno i drsko odnosi prema svome Gospodaru, jer se onako slab i sitan oholi i umišlja pred Onim Koji je stvorio njega i sve ostalo oko njega. Takvi i zaslužuju kaznu od Allaha najavljenu u hadisi - kudsiju: "Uzvišenost je moje svojstvo, a i veličanstvenost je Moje svojstvo, pa ko Mi se suprostavi (ohološću i ponosom), Ja ću ga kazniti." [756]Oholost je Iblisa navela na odbijanje pokornosti-griješenje prema svome Gospodaru: "A kada rekosmo melekima: 'Učinite sedždu Ademu!' - oni je učiniše, osim Iblisa. On ne htjede i uzoholi se i postade nevjernik."[757]

Za njega i one koji ga u takvim postupcima slijede, Allah, dž.š., najavljuje: ***"Uistinu će oni koji iz oholosti neće da Me obožavaju i da Mi robuju ući u Džehennem poniženi."***[758]

O opasnosti oholosti sasvim dovoljno govori sljedeći hadis: "Neće ući u Džennet onaj koji u svom srcu nosi imalo oholosti."[759]

Kao što Allah, dž.š., poniženjem kažnjava ohole, tako On ugled podiže skromnim robovima Svojim. Vjerovjesnik je rekao: "Ko je god u ime Allaha skroman i ponizan, Allah će mu ugled povećati."[760] A da ugled i dostojanstvo treba samo od Allaha, dž.š., tražiti, govori nam i sljedeći ajet: ***"Ko bude htio veličinu, pa u Allaha je sva veličina."***[761]

PRAŠTANJE I SAMILOST

U međusobnim odnosima ljudi jedni drugima nanose nepravdu. Ponukani nekom svojom slabošću nekad to čine namjerno, a nekad i nenamjerno. Islam poručuje vjernicima da praštaju jedni drugima, jer bi u protivnom vladali hladni i zategnuti odnosi među njima. Allah, dž.š., nas na opraštanje podstiče Svojim oprostom i nagradom: ***"... neka im oproste i ne zamjere! Zar vama ne bi bilo drago da i vama Allah oprosti?"*** [762] ***"...a onoga koji oprosti i izmiri se Allah će nagraditi."*** [763] Praštanje ne smije biti za sve i mora imati svoje granice, jer, iako Allah voli praštanje, On je propisao kazne za neke velike grijehe kao npr.: krađa, blud, ubistvo itd. Praštanje i iskazivanje samilosti prema drugima je posebno bitan činilac sa svim njegovim vrijednostima, a ne smijemo nikako zbog toga širiti netrpeljivost i razdor među muslimanima. Razlike utemeljene na valjanim dokazima i naučnoj metodologiji ne smiju smetati muslimanu. Svi muslimani su dužni boriti se protiv novotarija koje štete jačanju međusobnih odnosa. Ali islam nam skreće pažnju da trebamo biti milostivi ne samo zbog pažnje prema drugima već i zbog toga da bi se prema nama milost iskazala. Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao je: “Ukaži milost onima što su na Zemlji, pa će ti se smilovati Onaj što je na nebu.”[764] “Ko nije milostiv, ni njemu milost neće biti ukazana.”[765]

LJUBAV

Međusobna ljubav i naklonost muslimana jednih prema drugima jesu svojstva koja najviše djeluju na jačanje i učvršćivanje njihovog zajedništva. Ta ljubav treba biti čista i treba joj prethoditi ljubav prema Allahu, dž.š., i Njegovom Poslaniku, s.a.v.s.. Resulullah, s.a.v.s., o tome je rekao sljedeće: “Kod koga se nađu tri svojstva, taj će naći slast imana: da mu Allah, dž.š., i Njegov Poslanik budu draži od svega, da brata muslimana voli samo u ime Allaha, da se mrzi vratiti u kufr (nevjerstvo) kao što mrzi da bude bačen u vatru.”[766] Vjernik će biti na drugom svijetu sa onim koga voli, u skladu s hadisom: “Svako će biti (na ahiretu) s onim koga je volio”[767], stoga on ljubav samo prema vjernicima iskazuje da bi se sa njima u Džennetu sastao. O tome Allah, dž.š., kaže: ***"Nećeš naći naroda koji u Allaha i u onaj svijet vjeruje, a da bude u ljubavi sa onima koji se Allahu i Poslaniku Njegovu suprotstavljaju, makar oni bili očevi njihovi, ili sinovi njihovi, ili braća njihova, ili rođaci njihovi."*** [768]

Suprotna ljubavi, mržnja je nedolično i štetno svojstvo. Ona zamračuje um i donosi

negativne posljedice: nasilje, nepravdu, prekoračenje dozvoljenog i razumnog. Islam je zato kao opasno svojstvo označava i zabranjuje. Poslanik o tome kaže: "Ne mrzite se, ne zavidite jedni drugima i ne okrećite leđa jedan drugome."[769] Od vjernika se, međutim, traži da mrzi u ime Allaha, dž.š., ono što On mrzi - samo takva mržnja nam je dozvoljena, u skladu s Poslanikovim, a.s., riječima: "Ko bude volio u ime Allaha, mrzio u ime Allaha, davao u ime Allaha i zabranjivao u ime Allaha taj je upotpunio svoj iman."[770]

SRDŽBA

Slično mržnji, i srdžba opija razum i donosi nepromišljenje postupke i neželjene posljedice, samo što srdžba kraće traje, a mnogo je jačeg intenziteta. Istinski vjernici udaljuju se od ovog svojstva i kad ih neko rasrdi, oni praštaju. Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao je: "Nije snažan onaj ko je dobar hrvač, već je jak ko sobom u srdžbi vlada."[771] Allah, dž.š., rekao je, opisujući one za koje je On namijenio ono što je bolje i trajnije: ***"... a kada ih ko rasrdi, oni praštaju."***[772] Vjernici srdžbu zamjenjuju blagim i finim postupcima, jer u hadisu stoji: "Allah, uistinu, voli blagost u svemu."[773] "Onaj ko bude pažljiv, blag i nježan, Allah, dž.š, sačuvat će ga od Vatre."[774]

ZAVIST

Zavist je jedno od najopasnijih svojstava. Pogubno djeluje na napredak i razvoj zajednice, jer zavidna osoba ne trpi postojanje nekog boljeg od njega. Takav planski i sistematski nastoji dokinuti prestiže oko sebe, ne prezajući ponekad ni od čega da bi ostvario svoje namjere. Zato ovo štetno svojstvo uveliko nadmašuje ostala, mada se najčešće nalazi uz mnoge od njih kao: laž, podvala, oholost, mržnja i slično. O štetnosti zavisti dovoljno govori sljedeći hadis: "Čuvajte se zavisti, jer zavist uništava dobra djela kao što vatra uništava drva."[775] Allah, dž.š., nas surom Felek podstiče da Mu se utječemo"od zla zavidnika kada zavidi." Islam ovu boljku liječi tražeći od vjernika da vole drugom ono što vole sebi, a vrhunac u svemu tome jeste voljeti drugom više nego sebi. Primjer toga imamo u osjećanjima ensarija prema muhadžirima, što se i u Kur'anu spominje: ***"...i više vole njima nego sebi, mada im je i samima potrebno."***[776]

UDOVOLJAVANJE PROHTJEVIMA

Vjerniku se u islamu skreće pažnja na štetnost udovoljavanja svojim prohtjevima, jer ga oni vuku ka onome što izgleda ugodno i lijepo, a u tome je mnogo toga pogubnog za njega. Čovjekovo iskustvo upozorava da su mnoge stvari koje su naizgled ugodne i lijepe u biti štetne i loše. Tako se čovjek suprotstavlja pojedinim prohtjevima i strastima, ali samo da bi ostvario druge veće dunjalučke koristi i na kraju opet ugodio prohtjevima.

U svakom slučaju, islam oštro ističe zabranu slijeđenja prohtjeva i strasti:

"Zato ne slijedite strasti, kako ne biste bili nepravedni!" [777]

"...i ne povodi se za strašću da te ne odvede s Allahovog puta." [778]

Osim što strasti vode ka nepravdi i zabludi, što smo vidjeli iz gornjih ajeta, one, također, izazivaju nered i haos na ovom svijetu: "Da se Allah za prohtjevima njihovim povodi, sigurno bi nestalo poretka na nebesima i Zemlji i u onom što je na njima."[779] Umjesto prohtjeva vjernici trebaju slijediti ono što je Allah, dž.š., objavio i Njegovu se zakonu pokoravati: ***"A tebi smo poslije odredili da u vjeri ideš pravcem određenim, zato ga slijedi i ne povodi se za strastima onih koji ne znaju."*** [780] ***"Slijedite ono što vam se od Gospodara vašeg objavljuje, a nemojte slijediti druge mimo Njega."*** [781] Vjerniku se dozvoljavaju oni prohtjevi koje je islam dopustio i na način koji je odredio. O tome Poslanik, s.a.v.s., kaže: "Šta mislite kad bi (čovjek) svojoj strasti (prohtjevu) ugodio na nedozvoljen način, bi li zaslužio kaznu?! Tako isto, kad joj udovolji na dozvoljen način, zaslužuje nagradu."[782]

LIJENOST I DANGUBLJENJE

Ove su pokuđene osobine jedan vid udovoljavanja prohtjevima, ali, s obzirom da su česte i posve štetne, posebno ih ističemo. Islam je vjera svjesnog odnosa prema vremenu i korisnom djelovanju, a besposličarenje mu nikako ne pripada. U skladu s hadisom: "Ja uistinu prezirem čovjeka koji nije ni u dunjalučkom niti u ahiretskom poslu"[783] Allah nas na više mjesta podstiče na rad i aktivnost: ***"I reci: 'Trudite se ! Allah će trud vaš vidjeti, a i Poslanik Njegov, i vjernici.'"*** [784] "…i da je čovjekovo samo ono što sam uradi i da će se trud njegov sigurno iskazati."[785]

A Poslanik, s.a.v.s., ukazuje nam da trebamo raditi ono što je korisno i da pritom trebamo pomoć od Allaha, dž.š., tražiti: "Svoja nastojanja usmjerite prema onome što je korisno i pomoć od Allaha, dž.š., tražite."[786]

I na kraju, najupečatljiviju sliku o štetnosti besposličarenja nalazimo u suri El-Asr: ***"Tako Mi vremena - čovjek je, doista, na gubitku; osim onih koji vjeruju i dobra djela čine, i koji jedni drugima istinu preporučuju, i koji jedni drugima preporučuju strpljenje."***[787]

EDEB (ADABI)

Kao što je već rečeno, edeb je skup propisa u ponašanju vjernika izraženih kroz njegov vanjski život. Ili, jednostavno rečeno, edeb je islamski bonton, a oblast koju obuhvata je obimna, jer ukazuje vjerniku na ono što mu je dozvoljeno i zabranjeno, preporučeno ili pokuđeno, ili, pak, naređeno- upoznaje ga sa ličnim pravima i obavezama i pravima i obavezama prema drugima.[788]

Dio tih adaba navesti ćemo ovdje razvrstavši ih u tri skupine:

- adabi prema Allahu, dž.š., i odredbama gajba;
- adabi prema sebi;
- adabi prema drugima.

ADABI PREMA ALLAHU, DŽ.Š., I ODREDBAMA GAJBA

ADABI PREMA ALLAHU, DŽ.Š.

Ovo je poglavlje adaba najvažniji segment čovjekova života, jer odnos čovjeka prema Allahu, dž.š., temeljno utiče na sve ostalo. Preciznije rečeno, čovjek koji je svoj odnos prema Allahu, dž.š., uskladio i upotpunio onako kako to njegov Gospodar od njega zahtijeva, tada je, posve sigurno, postigao vrhunac edeba prema svemu ostalom, jer edeb prema sebi i prema drugima proizilazi iz edeba prema Allahu, dž.š. U adabe prema Allahu, dž.š., spada:

- da samo Njega obožavamo, ne pripisujući Mu druga niti pomagača, ni u krupnim ni u sitnim postupcima, u skladu s Allahovim, dž.š., riječima:

"I Gospodar tvoj propisuje da nikog drugog osim Njega ne obožavate."[789]

Onaj ko Allahu, dž.š., nekoga ravnim čini, uradio je najveći grijeh, jer je Poslanik, s.a.v.s., kada je bio upitan koji je najveći grijeh, odgovorio:

"Da Allahu suparnika pripisuješ, a On (Allah) te stvorio"[790];

- da Mu se pokoravamo u svemu što nam je u životu propisao, da Mu ne budemo neposlušni i da nam od Njegove naredbe ništa ne bude preče, u skladu s riječima našeg Gospodara:

"Kada Allah i Poslanik Njegov nešto odrede, onda ni vjernik ni vjernica nemaju pravo da po svom nahođenju postupe. A ko Allaha i Njegova Poslanika ne posluša, taj je očito skrenuo s pravog puta"[791];

- da Ga se često sjećamo i da Ga spominjemo (zikir činimo) na propisani način, veličajući Ga i zahvaljujući Mu na Njegovim blagodatima, jer nam to naš Gospodar zapovijeda:

"O vjernici, Allaha često spominjite, i ujutro i navečer Ga veličajte !"[792]

"Sjećajte se vi Mene i Ja ću se vas sjetiti, i zahvaljujte Mi i nemojte Me zanijekati";[793]

- da u sebi izgrađujemo ljubav prema Njemu, da se nadamo Njegovoj milosti a da strahujemo od Njegove kazne, da se u Njega uzdamo i da svoje težnje i molbe Njemu usmjeravamo. Ukratko, sva unutrašnja osjećanja trebamo Njemu posvetiti onako kako to dolikuje Allahovim, dž.š., iskrenim i odanim robovima.

ADABI PREMA MELEKIMA I OSTALIM NEVIDLJIVIM BIĆIMA

ADABI PREMA MELEKIMA

Adabi su sljedeći:

- u kući ne držati istaknutu sliku živog bića, niti uvoditi psa, niti unositi kipove, jer to uznemirava meleke, u skladu s hadisom:

"Meleki ne ulaze u kuću u kojoj je pas ili slika"[794], a u drugom rivajetu (predanju) spominje se i kip[795];

- izbjegavati sve neugodne stvari općenito, u skladu s hadisom:

"Ko bude jeo bijeli ili crveni luk ili prasu neka ne prilazi našem mesdžidu, jer, uistinu, melekima neugodnost čini ono što je i ljudima neugodno"[796];

- činiti lijepa i dobra djela poput podučavanja ljudi dobru ili klanjati u prvim safovima (redovima) jer meleki blagosiljaju takve, u skladu s brojnim hadisima:

"Uistinu Allah, dž.š.,i Njegovi meleki, čak i mrav u svome leglu i riba u moru, blagosiljaju onog ko ljude poučava dobru."[797] "Uistinu Allah, dž.š., i Njegovi meleki blagosiljaju prednje safove."[798] "Svakoga ko na mene donese salavat, meleki će blagosiljati onoliko dugo koliko on taj salavat donosi - pa neka umanji ili uveća."[799]

ADABI PREMA ŠEJTANIMA I DŽINIMA

Ponašanje prema šejtanima i lošim džinima sastoji se od traženja zaštite kod Allaha, dž.š., od njih, a to se ispoljava na više načina:

- učenjem:

"Eu'zu billahi mineš-šejtanir-radžim" ("Utječem se Allahu od prokletog šejtana").

U tome se u Kur'anu govori na više mjesta:

"A ako šejtan pokuša da te na zlo navede, ti potraži utočište kod Allaha, On uistinu sve čuje i zna"[800];

- sjećanjem i spominjanjem Allaha, dž.š., općenito:

"Oni koji se Allaha boje, čim ih sablazan šejtanska dodirne, sjete se (Allaha i Njegovih odredbi), i odjednom dođu sebi."[801] A Poslanik, a.s., veli: "Kada čovjek uđe u svoj stan i spomene Allahovo ime pri ulasku, i to isto uradi pri uzimanju hrane, tada šejtan rekne svojima: 'Nemate ovdje konaka ni večere!' Ako spomene Allaha pri ulasku, a ne spomene prilikom uzimanja hrane, tada im kaže: 'Dobili ste večeru, ali nemate konaka.' A ako pri ulasku ne spomene Allahovo ime, onda šejtan svojima kaže: 'Imate ovdje i konak i večeru'"[802];

- posebni postupci i poseban zikr vezan za određene prilike. Takvih je primjera mnogo, a neki od njih su navedeni u sljedećim hadisima:

"Ko, pri izlasku iz svoje kuće, kaže: 'Bismillahi tevekkeltu alallahi la havle ve la kuvvete illa billah' ('U ime Allaha, u Allaha se uzdam, nema nikakve moći niti snage, osim sa Allahom, dž.š.'), njemu se rekne:

'Upućen si, zaštićen si i sačuvan si!', i od njega šejtan uzmakne, a onda jedan drugom kažu: 'Zar možeš nešto čovjeku koji je upućen, zaštićen i sačuvan.'[803] 'Zaista je ovaj otvor (zahodska jama) mjesto gdje se sakupljaju džini i šejtani, pa kada neko od vas pođe u zahod neka rekne:

'Allahumme inni euzu bike minel hubsi vel habais'

('Moj Allahu, utječem Ti se od pokvarenosti i prljavštine')."

A po jednom drugom tumačenju hadisa značenje glasi: "Utječem Ti se od muških i ženskih džina."[804]

Poslanik, s.a.v.s., pri ulasku u mesdžid rekao bi:

"Eu'zu billahil azimi ve bivedžhihil kerimi ve bisultanihil kadimi mineš-šejtanirradžim" ("Utječem se Uzvišenom Allahu i Njegovom plemenitom licu i Njegovoj iskonskoj moći od prokletog šejtana").

I kada to kaže, šejtan izjavi: "Sačuvan je od mene u preostalom dijelu dana."[805] A u drugom hadisu Resulullah, a.s., veli: "Kada nastupi predvečerje (kada omrknete), zadržite svoju djecu (u kući), jer se tad šejtani šire, a kad prođe sahat noći, onda ih pustite; i zatvorite

vrata spominjući Božije ime, jer šejtan, zaista, ne otvara zatvorena vrata; i zavežite mješine (za vodu ili mlijeko) spominjući Božije ime; i pokrijte posuđe spominjući Božije ime - makar da nešto preko njih stavite; i ugasite svjetiljke."[806]

Osim toga treba pripaziti gdje se odlažu nokti, kosa i slično, jer se prenosi da je Poslanik opsihiren na češlju i kosi[807];

- ostaviti se onoga što je svojstveno šejtanu kao rasipništvo i jedenje lijevom rukom.

Allah, dž.š., veli: ***"...i ne rasipaj rasipnički, uistinu, rasipnici su šejtanska braća, a šejtan je nevjernik u svoga Gospodara."[808]***

A Allahov Poslanik, s.a.v.s., veli: "Jedna postelja je za čovjeka, jedna za njegovu ženu, jedna je za gosta, a četvrta je za šejtana."[809]

U drugom hadisu stoji: "Neka niko od vas ne jede i ne pije lijevom rukom jer šejtan jede i pije lijevom rukom."[810]

ADABI PREMA KUR'ANU

Adabi prema Kur'anu su:

- uzeti Kur'an za uputstvo u životu i mjerilo za istinu i laž, jer ga takvim Allah, dž.š., opisuje:

"Elif lam-mim. Ova Knjiga, u koju nema nikakve sumnje, uputstvo je svima onima koji se budu Allaha bojali." [811]

"Kur'an je, doista, govor koji rastavlja (istinu od neistine), lakrdija nikakva on nije" [812];

- da sebe, a onda druge, podučava Kur'anu, u skladu s hadisom: "Najbolji među vama jesu oni koji se poduče Kur'anu, a zatim Kur'anu druge podučavaju";

- da često uči Kur'an i kad ga uči, da razmišlja o njegovom značenju, jer Allah kaže:

"Knjiga koju ti objavljujemo blagoslovljena je, da bi oni o riječima njezinim razmislili i da bi oni koji su razumom obdareni poruku primili." [813]

A Poslanik, s.a.v.s., veli:

"Ko prouči jedan harf (slovo) iz Allahove knjige imat će nagradu, a nagrada se deseterostruko uvećava. Ja ne kažem da je "elif lam-mim" harf, nego: 'elif' je harf, 'lam' je harf i 'mim' je harf."[814]

"Učite Kur'an jer, uistinu, će on doći kao zagovornik na Sudnjem danu za onog ko ga je učio."[815]

ADABI PREMA ALLAHOVOM POSLANIKU, S. A. V. S.

Adabi prema Allahovom Poslaniku, s.a.v.s., su:

- slijediti ga, pokoravati mu se i uzeti njega za uzor u životu, jer Allah, dž.š., kaže:

"A vi namaz klanjajte i zekat dajite i Poslaniku poslušni budite da bi vam se milost ukazala."[816]

"Vi u Allahovom Poslaniku imate divan uzor, za onoga koji se nada Allahovoj milosti i nagradi na onom svijetu, i koji često Allaha spominje"[817];

- da nam Resulullah bude draži od svega (osim Allaha) u skladu s hadisom:

"Ni jedan od vas neće (potpuno) vjerovati dok mu ne budem draži od njegovog imetka, djece, svih ljudi pa i od njega samog"[818];

- ljubav i poštovanje prema Resulullahu iskazivati donošenjem salavata na njega. Allah, dž.š., u Kur'anu kaže:

"Allah i meleki Njegovi blagosiljaju (donose salavat na) Vjerovjesnika. O vjernici, blagosiljajte ga i vi i šaljite mu pozdrav (selamom)."[819]

A Poslanik, s.a.v.s., veli: "Ko na mene donese salavat, Allah na njega za to (djelo) donese deset salavata (blagoslovi ga)."[820]

"Škrtac je onaj kod koga se spomene moje ime, a on ne donese salavat na mene."[821]

Lijepo je i na ostale poslanike donositi selam riječima: "alejhisselam" jer je tako u Kur'anu zabilježeno[822], a Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao je:

"Donosite salavat na Allahove poslanike i vjerovjesnike, jer ih je zaista Allah poslao kao što je i mene poslao."[823]

ADABI PREMA DRUGOM SVIJETU

Allah, dž.š., i Njegov Poslanik, s.a.v.s., obavještavaju nas o događajima u budućnosti kao: kaburski život poslije smrti, patnje ili užici u njemu, predznaci Sudnjeg dana te najteže iskušenje, pojava Dedžala, ljepote Dženneta i strahote Džehennema i drugo. Ovo i drugi vidovi kazivanja jesu dio gajba[824], koji poznaje samo Allah, dž.š., a zatim onaj koga Allah, dž.š., od Svojih poslanika obavijesti:

"On tajne (gajb) zna i On tajne Svoje ne otkriva nikome, osim onome koga On za Poslanika odabere."[825] Proricanje i nagađanje budućnosti je strogo zabranjeno,

kao i slušanje i vjerovanje u predskazivanja vračara, gatara, horoskopa ili čitanje iz findžana, graha i sl. Allah o tome kaže:

"O vjernici, vino, kocka i kumiri i strelice za gatanje odvratne su stvari, šejtanovo djelo, zato se toga klonite, da biste ono što želite postigli." [826]

A Resulullah, s.a.v.s., veli: "Ko ode gataru i povjeruje u ono što kaže, ne prima mu se namaz četrdeset dana."

Prema događajima u budućnosti vjernik se odnosi tako što će Allahu, dž.š., upućivati dove za lijep ishod i zaštitu od iskušenja. Allah, dž.š., kaže:

"A ima i onih koji govore: 'Gospodaru naš, podaj nam dobro i na ovom i na onom svijetu, i sačuvaj nas patnje u ognju!' Njih čeka nagrada koju su zaslužili! - A Allah brzo sviđa račune." [827]

Allahov Poslanik, s.a.v.s., veli: "Kada neko od vas završava posljednje sjedenje (u namazu) neka Allaha, dž.š., zamoli za zaštitu od četvero: patnje u Džehennemu, patnje u kaburu, iskušenja života i smrti i od zla Dedžala."[828] Ta dova na arapskom jeziku glasi: "Allahumme inni euzu bike min azabi džehenneme ve min azabil-kabri ve min fitnetil mahja vel memati ve min šerri fitnetil mesihid-dedždžal."

ADABI PREMA KADAU I KADERU (BOŽIJEM ODREĐENJU)

Proživljavajući sudbinu, koju mu je njegov Gospodar odredio, vjernik prolazi kroz razne situacije, na što različito reaguje: raduje se, tuguje, nada, žali, iznenađuje, razočarava, itd. U takvim i sličnim situacijama od edeba je i sljedeće:

- kada čovjek govori o nečemu što će uraditi ili što će se dogoditi u budućnosti, treba kazati:

"In ša'allah" ("Ako Bog da"), u skladu s riječima Allaha, dž.š.:

"I nikako za bilo šta ne recite: 'Uradit ću to sigurno sutra !' - ne dodavši: 'Ako Bog da!'[829]";

- kada se nečemu iznenadi trba reći: "Subhanallah";

kada ga obuzme strah ili se nađe u opasnosti, treba, pouzdavajući se u Allaha, dž.š., kazati: "La ilahe illellah"[830], ili reći:

"Hasbijellahu ve ni'mel vekil."

("Meni je dovoljan Allah i On je divan zaštitnik."), jer Allah u Kur'anu kaže:

"...one kojima je, kad su im ljudi rekli: 'Neprijatelji se okupljaju zbog vas, treba da ih se pričuvate!' - to učvrstilo vjerovanje, pa su rekli: 'Dovoljan nam je Allah i divan je On zaštitnik!' I oni su se povratili obasuti Allahovim blagodatima

i obiljem, nikakvo ih zlo nije zadesilo i postigli su da Allah bude njima zadovoljan" [831]***;***

- ako ga nešto obraduje ili prijatno iznenadi, treba reći: "Allahu ekber" ili kazati: "Ma ša Allahu la kuvvete illa billah" u skladu s kur'anskom preporukom:

"A zašto nisi, kad si u vrt svoj ušao, rekao: "Ma ša Allah la kuvvete illa billah ('Onako je kako Allah hoće i odredi, moć je samo u Allaha')" [832]***;***

ako ostvari nešto što je želio ili mu se dogodi očekivani hajr, da se zahvali Allahu onako kako je to i Poslanik, a.s., radio; a prenosi se da bi Resulullah, a.s., kada bi se ostvarilo nešto što ga raduje, rekao:

"Elhamdulillahil - lezi bini'metihi tetimmus - salihatu" ("Hvala Allahu, Čijom blagodati se upotpunjuju dobra djela").[833]

Lijepo je zahvaliti se Allahu i na nemilom događaju jer bi Poslanik, s.a.v.s., kada bi mu se dogodilo nešto što bi ga ražalostilo, rekao:

"Elhamdulillahi ala kulli hal" ("Hvala Allahu, dž.š., za svako stanje")[834];

- kada ga kakva nesreća ili kakvo iskušenje pogodi, da kaže:

"Inna lillahi ve inna ilejhi radži'un" ("Mi, uistinu, Allahu pripadamo i Njemu ćemo se, zaista, vratiti"), u skladu s kur'anskom preporukom:

"A ti obraduj strpljive, one koji, kad ih kakva nevolja zadesi, kažu: 'Mi smo Allahovi i mi ćemo se zaista Njemu vratiti!' Nad njima je blagoslov Gospodara njihova i milost; oni su na pravom putu." [835]***;***

- da iz grešaka i nesreća u životu uzima pouku bez prevelikog žaljenja, i da se previše ne raduje ili zanese ostvarenom dobiti, jer je tako od Boga propisano:

"Nema nevolje koja zadesi Zemlju i vas, a koja nije, prije što je damo, zapisana u Knjizi - to je Allahu, uistinu, lahko - da ne biste tugovali za onim što vam je promaklo, a i da se ne biste previše radovali onome što vam On dadne. A Allah ne voli nikakve razmetljivce, hvalisavce"[836];

- niti da, žaleći za onim što ga je prošlo, ponavlja: 'da sam…' ili 'da je bilo…', u skladu s hadisom: "A ako te nešto pogodi (zadesi), ti ne reci: 'Da sam uradio to, bilo bi tako i tako', već reci:

'Kadderellahu ve ma ša'e fe'ale' ('Bog je odredio i učinio ono što je htio'), jer uistinu ono 'da' otvara šejtanova vrata.'"[837]

ADABI PREMA SEBI

Vjernik treba imati na umu da je sve ono što on na ovome svijetu posjeduje dar od njegova Gospodara - pa čak i on sam. Allah, dž.š., darovao mu je tijelo, razum, udahnuo u njega dušu. Prema svemu tome se vjernik treba odgovorno i savjesno ponašati - onako kako to od njega njegov Gospodar traži, Koji mu je sve to dao na raspolaganje. Allahov Poslanik, s.a.v.s., jednom je ashabu rekao:

"Jesam li tačno obaviješten da ti postiš preko dana, a noć u nafila - namazu provodiš? "Jesi, Allahov Poslaniče." "Ne čini tako, posti i odmaraj od posta, spavaj i klanjaj (dobrovoljne namaze), jer i prema svome tijelu imaš obavezu, i prema svojim očima, i prema svojoj ženi..."[838]

A u drugom hadisu Poslanik veli: "Jak je vjernik bolji i Allahu draži od slabog vjernika, a u obojici je dobro."[839]

Ovdje se pod jačinom podrazumijeva, prije svega, jačina u imanu, ali isto tako i u tijelu i intelektu (razumu). Stoga, vjernik, kada je u pitanju duša, razum i tijelo, sva svoja stremljenja treba usmjeriti ka njihovom poboljšanju i jačanju.

Kada je u pitanju duša, od adaba je:

- voditi računa o odgoju duše i njenom čišćenju, te biti svjestan odgovornosti za nju, jer Allah, dž.š., veli:

"...i (tako Mi) duše i Onoga Koji je stvori, pa joj put dobra i put zla shvatljivim učini - uspio je onaj ko je očisti, a izgubljen je onaj ko je na stranputicu odvodi!"[840];

- sprečavati dušu od niskih poriva, u skladu s ajetom:

"A onome koji bude strahovao od stajanja pred svojim Gospodarem i dušu od prohtjeva uzdržao, Džennet će boravište biti sigurno"[841];

- da se u odgoju duše pomaže druženjem sa čestitim ljudima, u skladu s Allahovim riječima:

"Obuzdaj svoju dušu (zajedno) sa onima koji se Gospodaru svome mole ujutro i navečer u želji da naklonost Njegovu zasluže" [842];

- svoditi račune sam sa sobom za učinjena (i neučinjena) djela, jer Allah, dž.š., kaže:

"O vjernici, Allaha se bojte, i neka svaka duša (čovjek) gleda šta je za sutra (Sudnji dan) pripremila."[843]

A kada je u pitanju razum, od adaba je:

- traženje islamskog znanja što treba uzeti kao obavezu, u skladu s hadisom: "Traženje znanja jeste obaveza svakom muslimanu"[844];

- u proučavanju i traženju islamskog znanja provesti cijeli život, jer nas Allah

podstiče na povećanje znanja:

"...i reci: "Gospodaru moj, Ti znanje moje proširi"[845];

- tražiti samo ono znanje koje je korisno. Poslanik, s.a.v.s., rekao je u dovi: "Allahu moj, utječem ti se od znanja koje nije plodonosno."[846]

A u drugoj dovi, Resulullah, s.a.v.s., molio bi:

"Allahumme inni es'eluke 'ilmen nafi'an ve amelen mutekabbelen ve rizkan tajjiben!" ("Moj Allahu, molim te da mi daš plodonosno znanje i djelo koje se prima i lijepu (halal) opskrbu!")[847] A kada je u pitanju tijelo, od adaba je:

brinuti o zdravlju, liječiti se i ne pričinjavati sebi štetu; jer je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Nema nanošenja štete, ni sebi ni drugome!"[848] "Liječite se, jer Allah nije stvorio ni jednu bolest, a da joj nije dao lijeka osim jedne bolesti - starosti i smrti"[849];

- da sebi ne uskraćuje u jelu, niti da pretjeruje, u skladu s ajetom:

"I jedite i pijte, samo ne pretjerujte, On, uistinu, ne voli one koji pretjeruju"[850];

- održavati čistoću tijela.

Allah, dž.š., kaže:

"I haljine svoje očisti!"[851]

A Poslanik, s.a.v.s., veli: "Čistoća je pola vjere."[852]

"Da se ne bojim da ću opteretiti svoj ummet, naredio bih im upotrebu misvaka (četkice za zube napravljene od posebnog drveta) prije svakog namaza"[853];

- voditi računa o lijepom izgledu:

"O sinovi Ademovi, lijepo se obucite kad hoćete da klanjate namaz!"[854]

A Allahov Poslanik, s.a.v.s., kaže: "Uistinu je Allah lijep i voli ljepotu."[855]

"Pet stvari kod ljudi jesu prirodna svojstva: sunećenje (obrezivanje), odstranjivanje dlačica sa stidnog mjesta i ispod pazuha, potkraćivanje noktiju i podrezivanje brkova"[856];

voditi računa o kondiciji, izdržljivosti i upražnjavati borilačke vještine, u skladu s hadisima: "Sve što nije od sjećanja na Allaha, dž.š., (zikr) besposlica je, osim četiri stvari: vježbanje jahanja na konju, podučavanje plivanju ..."[857]

Prolazeći kraj grupe koja se takmičila u bacanju luka i strijele, Poslanik je rekao: "Gađajte, sinovi Ismailovi, vaš otac je bio bacač luka i strijele."[858]

ADABI PREMA DRUGIMA

Već je spomenuto da je odnos prema Allahu, dž.š., mjerilo ostalih odnosa i da je od temeljnog značaja. Bitno je dodati da dužnosti prema drugima ne zaostaju puno za dužnostima u prethodno navedenom odnosu; posebno ako na to gledamo sa stajališta počinjenih grešaka u tim odnosima i njihovog opraštanja. Naime, Allah, dž.š., poručuje nam da je milostiv i da

prašta onom ko se pokaje, obavezujući nas nadom u Njegovu milost i oprost.

Što se tiče odnosa prema samom sebi, ako se pokajemo za počinjene grijehe, trebamo se nadati Njegovoj milosti i Njegovom oprostu, jer svako voli da mu bude oprošteno. Najvažnije je da u oba ova odnosa nema trećeg, čije bi eventualno uzurpirano pravo bila zapreka Allahovom oprostu dok "obespravljeni" sam ne oprosti.

Do ove situacije dolazi kad su u pitanju počinjene greške prema drugima i u tom slučaju počiniocu trebaju dva oprosta: oprost od onoga čije je pravo uskraćeno i oprost od Allaha, dž.š., jer je Njegova naredba da se svačije pravo ispoštuje. A ukoliko ne dobije oprost na ovome svijetu, na drugom će se svojim djelima otkupljivati; na što nas Allahov Poslanik, s.a.v.s., upozorava:

"Ko bude svome bratu nepravdu počinio, taj neka se s njim izmiri (i halal zatraži) prije nego dođe na Sudnji dan, kada neće biti ni dinara niti dirhema, nego će se dugovanja podmirivati dobrim djelima. A ko ne bude imao dobrih djela, njemu će se tovariti grijesi onoga kome je nanio nepravdu."[859]

Ovaj hadis je i više nego dovoljan razlog da u odnosima prema drugima budemo sasvim oprezni. Treba imati na umu da grijeh prema drugom predstavlja mučnu neizvjesnost - da li će nam dotični oprostiti ili ne.

Odnosi se prema drugima međusobno razlikuju - prema nekome su obaveze jače a prema nekome slabije. Upoznavajući se sa adabima različitih odnosa, držat ćemo se redosljeda koji odgovara njihovom stupnju važnosti i jačine.

ADABI PREMA RODITELJIMA

Ovo je najvažniji odnos u ovome poglavlju, jer su roditelji, poslije Allaha, dž.š., i Njegovog Poslanika, s.a.v.s., vjerniku najpreči. Resulullah, a.s., bio je od jednog ashaba upitan: "Ko je među ljudima najzaslužniji da mu iskažem pažnju i lijep odnos?" "Mati!", odgovori Poslanik, s.a.v.s. "A zatim?" "Mati!" "A zatim?" "Mati!" "A zatim?" "Otac!" , odgovorio je Poslanik, s.a.v.s.[860]

Čestitost i dobročinstvo prema roditeljima jeste strogi farz:

"Gospodar tvoj zapovijeda da samo Njega obožavate i da roditeljima dobročinstvo činite."[861]

A neposlušnost roditeljima spada u red najvećih grijeha, odmah iza širka:

"Hoćete li da vas obavijestim o najvećim grijesima?" - upitao je Resulullah, i to tri puta ponovio. "Hoćemo!" - rekoše ashabi. "Širk Allahu i neposlušnost roditeljima..."[862] O načinu dobročinstva prema roditeljima. Allah, dž.š., kaže:

"Kad jedno od njih dvoje, ili oboje, kod tebe starost dožive, ne reci im ni: 'Uh' - i ne podvikni na njih, i obraćaj im se sa riječima poštovanja punim. Budi

prema njima pažljiv i ponizan i reci:

'Rabbi rhamhuma kema rabbejani sagiren' ('Gospodaru moj, smiluj im se, kao što su oni mene dok sam dijete bio odgajali!')" [863]

A da obaveze prema roditeljima imamo i poslije njihove smrti, svjedoči nam hadis Resulullaha, s.a.v.s.:

"Četiri stvari dužnost su prema roditeljima poslije njihove smrti: dova i traženje oprosta za njih, iskazivanje poštovanja prema njihovim prijateljima, održavanje veze prema njihovoj rodbini i izvršavanje njihove oporuke."[864]

ADABI ČOVJEKA PREMA ŽENI I ŽENE PREMA ČOVJEKU

Prava i dužnosti u braku su obostrana.

"Vi, uistinu, imate dužnosti prema ženama, a i one prema vama", rekao je Poslanik, s.a.v.s., na Oprosnom hadžu.[865] A najvažnija su svojstva u braku obostrana ljubav i samilost, jer Allah kaže:

"...i jedan od dokaza Njegovih je to što za vas, od vrste vaše, stvara žene, da se uz njih smirite, a učinio je između vas ljubav i samilost." [866]

Od adaba čovjeka prema ženi je sljedeće:

- obaveza donošenja opskrbe ženi:

"Muškarci vode brigu o ženama zato što je Allah dao prednost jednima nad drugima i zato što oni troše imetke svoje"[867];

- odgovornost za ponašanje žene, u skladu s ajetom:

"O vi koji vjerujete, čuvajte od vatre sebe i porodice svoje."[868]

A u hadisu stoji: "Čovjek je pastir u svojoj porodici i odgovoran je za svoje stado"[869];

- ukoliko žena otkaže poslušnost Allahovim propisima ili mužu, treba je upozoriti i po potrebi kazniti:

"A one čije se neposlušnosti pribojavate, vi posavjetujte, a onda se od njih u postelji rastavite, pa ih i udarite, kad vam postanu poslušne, tada protiv njih koraka nikakva ne poduzimajte!"[870]

- O dužnostima općenito govori sljedeći hadis:

"Da je nahrani, kad i sebe hrani, da je obuče, kad i sebe oblači, da je ne udara u lice, da je ne grdi i da je ne napušta (zapostavlja), osim u kući."[871]

ADABI ŽENE PREMA MUŽU:

Žena treba priznati i poštovati autoritet čovjeka i njegovu prednost nad njom i iskazivati mu poslušnost, u skladu s ajetima:

"Muževi imaju prednost nad njima za jedan stupanj." [872]

"Zbog toga su čestite žene poslušne i za vrijeme muževljeva odsustva vode brigu o onome o čemu treba da brigu vode." [873]

"Kada vam postanu poslušne, tada protiv njih koraka nikakva ne poduzimajte." [874]

I hadisima: "Kada čovjek pozove ženu zbog neke svoje potrebe, neka mu dođe, pa makar bila zauzeta oko kuhanja."[875]

"Da sam ikome naredio da učini sedždu drugome (osim Allahu), naredio bih ženi da učini sedždu mužu"[876];

- da vodi brigu o djeci i kući, za što je odgovorna, u skladu s hadisom:

"A žena je pastir u kući svog muža i među njegovom djecom i bit će odgovorna za svoje stado."[877]

O svojstvima hairli supruge govori i sljedeći hadis:

"Najbolja je žena ona koja ga (čovjeka) obraduje, kad je pogleda, koja ga posluša, kad joj naredi, i koja mu se ni sobom ni imetkom ne suprotstavlja u vezi s onim što on prezire."[878]

ADABI PREMA DJECI

Najvažniji adab prema djeci jeste njihov islamski odgoj, što je roditeljska odgovornost. Allah, dž.š., rekao je:

"O vi koji vjerujete, sebe i porodice svoje čuvajte vatre." [879]

Islamski je odgoj svjestan i ozbiljan pristup podučavanju islamskim propisima i islamskom ahlaku, te njihovo privoljavanje na to, u skladu s hadisom:

"Naređujte vašoj djeci klanjanje (namaz), kada budu imali sedam godina, a kada napune deset, vi ih i istucite zbog toga."[880] Međutim, taj odgoj mora biti popraćen samilošću i odnosom punim ljubavi, jer je Poslanik, a.s., rekao: "Ne pripada meni onaj ko ne iskaže milost prema našim najmlađim niti onaj koji ne poštuje prava starijih!"[881] Prema djeci treba iskazati jednak odnos i ne praviti razliku između njih, u skladu s hadisom:

"Bojte se Allaha i budite pravedni među vašom djecom."[882] Od adaba prema djeci jeste

i akika (klanje kurbana), šišanje kose i nadijevanje lijepog muslimaskog imena na sedmi dan, jer je Resulullah rekao:

"Žrtveni je kurban obaveza na dobiveno dijete da se ispred njega zakolje na sedmi dan, tad mu se da ime i ošiša ono što ima od kose."[883]

A lijepo je i dovu učiti ispred djece moleći Allaha, dž.š., da ih zaštiti, kao što je i Resulullah, s.a.v.s., učio za Hasana i Husejna:

"Ui'zukuma bikelimatillahit - tammeti min kulli šejtanin ve hammeh ve min kulli ajnin lammeh" ("Utječem vas Allahu Njegovim potpunim riječima od svakog šejtana i brige i od svakog urokljivog oka)."[884]

ADABI PREMA RODBINI

Dobročinstvo prema rodbini i održavanje veze sa njom strogo je propisana obaveza:

"I Allahu se klanjajte i nikoga Mu ravnim ne smatrajte ! A roditeljima dobročinstvo činite, i rodbini, i siročadima, i siromasima..." [885]

A žestoka je prijetnja onome ko prekida rodbinske veze:

"Neće ući u Džennet ko kida rodbinske veze." [886]

Propisuje se i dijeljenje sadake siromašnoj rodbini i ona je vrednija od sadake nekom siromahu (strancu): "Sadaka siromašnim jeste (samo) sadaka, a sadaka rodbini je i sadaka, a i održavanje veze."[887]

O vrijednosti lijepog odnosa prema rodbini svjedoči i ovaj hadis: "Ko želi da mu Allah dadne obilnu opskrbu, te dug i u blagostanju obilan život, neka pazi i obilazi rodbinu."[888]

ADABI PREMA OSTALIM MUSLIMANIMA

Ovi adabi su mnogobrojni, kroz ajete i hadise navest ćemo neke od njih:

"Neće od vas niko vjerovati dok ne bude volio svome bratu ono što i sebi." [889]

"Musliman je onaj od čijeg su jezika i ruku sigurni drugi muslimani."[890]

"Primjer muslimana u međusobnoj ljubavi, samilosti i naklonosti jeste kao primjer jednog tijela - kada zaboli jedan dio, i ostali dijelovi tijela s njim učestvuju (osjećaju) u nesanici i povišenoj temperaturi."[891]

"Pet su (stvari) obaveza prema muslimanima: uzvratiti selam, obići bolesnika, ispratiti dženazu, odgovoriti na poziv i reći: 'Jerhamukellah' ('Allah ti se smilovao') kada neko kihne."[892]

Između ostalog, od posebne važnosti su adabi prema komšiji, jer je Resulullah, s.a.v.s., rekao: "Ko vjeruje u Allaha i Sudnji dan neka se prema komšiji plemenito odnosi."[893]

Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao je:

“Tako mi Allaha nije vjernik!” - i ponovio je to tri puta.

“Ko, Allahov Poslaniče?” - upitaše ashabi. “Onaj od čijeg zla nije siguran njegov susjed.”[894] “Toliko mi je Džibril oporučivao pažnju prema komšiji, da sam pomislio da će me (komšija) naslijediti.”[895] Također, važni su, između ostalih, adabi prema: siročadima, siromasima, prijateljima, musafirima (gost ili putnik namjernik) i robovima: “A roditeljima dobročinstvo činite, i rođacima, siročadi, i siromasima, i komšijama, bližnjim i daljim, i prijateljima, i putnicima - namjernicima, i onima koji su u vašem posjedu.”[896]

ADABI PREMA NEMUSLIMANIMA

Nemuslimani se ne smiju uzimati za prisne prijatelje:

"Neka vjernici ne uzimaju za prijatelje nevjernike pored vjernika, a onaj ko to učini taj nimalo Allahu ne pripada - osim da biste se od njih sačuvali." [897]

Prema njima je obavezno biti pravedan:

"Allah vam ne zabranjuje da činite dobro i da budete pravedni prema onima koji ne ratuju protiv vas zbog vjere i koji vas iz zavičaja vašeg ne izgone - Allah, zaista, voli one koji su pravični." [898]

A Poslanik, s.a.v.s., kaže: “Ukaži milost prema onima što su na Zemlji, smilovat će ti se Onaj Koji je na nebu.”[899]

Ne izjednačavati se s njima niti ih slijediti u onome što je njima svojstveno: “Ko se poistovjeti sa nekim narodom on im i pripada.”[900] “Razlikujte se od mnogobožaca: puštajte bradu i skraćujte brkove.”[901]

ADABI PREMA ŽIVOTINJAMA

I prema životinjama može se zaraditi nagrada ili kazna, u skladu s hadisom: “Na sve što ima živu jetru ima (mogućnost) sevapa.”[902]

Mučenje je životinja strogo zabranjeno:

“Neka je Božije prokletstvo na onog koji zlostavlja životinje.”[903]

Dozvoljeno je ubiti one životinje koje predstavljaju opasnost i stalno uznemiravanje, kao što se navodi u hadisu: “Petero poganih ubija se i na običnom i na svetom mjestu: zmija, pjegavi gavran, miš, bijesan pas i lunja (vrsta sokola).”[904]

BILJEŠKE

1. Sura En-Nisa': ajet 165.
2. Buhari i Muslim.
3. Sura El-E'araf: ajet 158.
4. Buharija i Muslim.
5. Sura Eš-Šu'ara': ajet 193.
6. Sura Et-Tekvir: ajeti 19-24.
7. Sura Et-Ta-ha: ajeti 123-124.
8. Sura El-Kijame: ajeti 17-18.
9. Sura El-E'araf: ajet 204.
10. Sura En-Nahl: ajet 89.
11. Sura El-Kehf: ajet 109.
12. Sura El-Isra': ajet 9.
13. Sura El-Enbija': ajet 10.
14. Sura El-Furkan: ajet 1.
15. Sura El-Hidžr: ajet 9.
16. Sura Eš-Šu'ara': ajet 192.
17. Sura En-Nisa': ajet 174.
18. Sura Junus: ajet 57.
19. Sura El-En'am: ajet 92.
20. Sura El-Maida: ajet 19.
21. Sura El-Bekara: ajet 97.
22. Sura El-Fussilet: ajet 41.
23. Sura El-Burudž: ajet 21.
24. Sura El-Fussilet: ajeti 3-4.
25. Buhari i Muslim.
26. Buhari.
27. Muslim, Ahmed i En-Nesai.

28. Buhari i Muslim.
29. Sura El-Enfal: ajet 67.
30. En-Nedžm: ajeti 3-4.
31. Sura El-Fussilet: ajet 53.
32. Sura El-Isra': ajet 85.
33. Sura Junus: ajet 2.
34. Sura El-Bekara: ajet 30.
35. Sura El-Enfal: ajet 12.
36. Sura El-Burudž: ajeti 21-22.
37. Sura El-Kadr: ajet 1.
38. Sura El-Bekara: ajet 185.
39. El-Hakim, El-Bejheki i En-Nesai.
40. Sura El-Furkan: ajet 33.
41. Sura El-Isra': ajet 106.
42. Sura En-Neml: ajet 6.
43. Sura Et-Tevba: ajet 6.
44. Muttefekun alejhi.
45. Sura Es-Saffat: ajeti 101-112.
46. Buharija.
47. Eš-Šura: ajet 51.
48. En-Nisa': ajet 164.
49. Buharija.
50. Buharija.
51. Buharija.
52. Buharija.
53. Sura El-Hakka: ajeti 44-47.
54. Sura Et-Tevba: ajet 43.
55. Sura El-Enfal: ajeti 67-68.
56. Sura Et-Abese: ajeti 1-11.
57. Sura Et-Junus: ajet 15.
58. Sura Hud: ajet 49.
59. Sura Kehf: ajet 25.
60. Sura El-Furkan: ajet 5.
61. Sura En-Nedžm: ajet 4.
62. Sura El-Bekara: ajet 118.

63. Buharija.

64. Sura Es-Saffat: ajet 16.

65. Sura Alek: ajeti 1-5.

66. Sura El-Bekara: ajet 278.

67. Sura El-Bekara: ajet 281.

68. Sura El-Bekara: ajet 282.

69. Sura El-Maida:ajet 3.

70. Eš-Šuara': ajet 214.

71. Sura El-Mudžadela: ajet 1.

72. El-Burhan", str. 32 - I dio.

73. Sura Et-E'ala: ajet 14.

74. Sura El-Bekara: ajet 184.

75. Sura El-Kadr: ajet 1.

76. Sura Ed-Duhan: ajet 3.

77. Buharija.

78. Eš-Šabijj je Amir-Šerahbil, tabi'in, najstariji šejh Ebu-Hanife. Bio je imam u hadisu i fikhu. Umro je 109. godine po Hidžri.

79. Sura El-Isra': ajet 106.

80. Sura Eš-Šu'ara': ajeti 192-195.

81. Sura En-Nahl: ajet 102.

82. Sura El-Bekara: ajet 23.

83. Sura El-Bekara: ajet 97.

84. Sura El-Isra': ajet 106.

85. Sura El-Furkan: ajet 32.

86. Sura En-Nisa': ajet 95.

87. Sura En-Kehf: ajet 6.

88. Sura El-En'am: ajeti 33-34.

89. Sura Ali-Imran: ajet 184.

90. Sura El-Ahkaf: ajet 35.

91. Sura El-Hud: ajet 120.

92. Sura El-E'araf: ajet 187.

93. Sura El-Hadždž: ajet 47.

94. Sura El-Furkan: ajet 33.

95. Sura El-Džumu'a: ajet 2.

96. Sura El-E'araf: ajet 157.

97. El-Bejheki.
98. Sura El-Isra': ajet 32.
99. Sura El-Isra': ajet 33.
100. Sura En-Nahl: ajet 67.
101. Sura El-Bekara: ajet 219.
102. Sura En-Nisa': ajet 43.
103. Sura El-Maida: ajeti 90-91.
104. Buharija.
105. Sura El-Hud: 1.
106. Sura En-Nisa': ajet 82.
107. Sura El-Kijame: ajeti 16-19.
108. Buharija i Muslim.
109. Buharija, Muslim i drugi.
110. Ahmed.
111. Et-Tirmizi.
112. Sura Et-Sad: ajet 29.
113. Sura Et-Fussilet: ajet 3.
114. Sura Et-Hud: ajeti 1-2.
115. Sura Et-Junus: ajeti 1-2.
116. Sura El-Bekara: ajet 25.
117. Sura Ez-Zumer: ajet 23.
118. Sura En-Nisa': ajet 82.
119. Sura Ali-Imran: ajet 7.
120. Sura En-Nasr: ajet 3, a hadis prenose Buharija i Muslim.
121. Sura Et-Muhammed: ajet 15.
122. Sura El-Gašija: ajeti 13-16.
123. Sura El-Enbija': ajet 25.
124. El-Enbija': ajet 23.
125. Sura El-Džasija: ajet 29.
126. Sura El-Bekara: ajet 106.
127. Sura El-Bekara: ajet 109.
128. Sura Eš-Šura: ajet 13.
129. Sura El-Bekara: ajet 183.
130. Sura El-Hadždž: ajet 27.
131. Sura El-Maida: ajet 45.

132. Sura Ali-Imran: ajet 146.
133. Sura Lukman: ajet 18.
134. Sura El-Bekara: ajet 269.
135. El-Hakim.
136. Sura En-Nedžm: ajeti 3-4.
137. Sura En-Nahl: ajet 44.
138. Sura El-Bekara: ajet 106.
139. Sura El-Bekara: ajet 144.
140. Sura El-Bekara: ajet 185.
141. Sura El-Bekara: ajet 180.
142. Sura En-Nisa': ajet 11.
143. Sura El-Isra': ajet 88.
144. Sura Hud: ajeti 13-14.
145. Sura Junus: ajet 38.
146. Sura El-Bekara: ajet 23.
147. Sura El-Ankebut: ajeti 50-51.
148. Sura Ali-Imran: ajeti 190-191.
149. Sura El-Mudžadela: ajet 11.
150. Sura Ez-Zumer: ajet 9.
151. Sura Ta-ha: ajet 114.
152. Sura El-Hidžr: ajet 22.
153. Sura El-En'am: ajet 125.
154. Sura Et-Junus: ajet 61.
155. Sura Et-Tarik: ajeti 5-7.
156. Sura El-Alek: ajet 2.
157. Sura El-Hadždž: ajet 5.
158. Sura El-Enbija': ajet 30.
159. Sura El-Bekara: ajet 189.
160. Sura El-Ihlas.
161. Sura El-Hadid: ajet 3.
162. Sura El-Kasas: ajet 88.
163. Sura El-En'am: ajet 102.
164. Sura El-Ahzab: ajet 27.
165. Sura El-Bekara: ajet 96.
166. Sura El-Fussilet: ajet 54.

167. Sura Eš-Šura: ajet 11.
168. Sura El-Enbija': ajet 22.
169. Sura El-Ankebut: ajet 45.
170. Sura El-Mudesir: ajet 38.
171. Sura Et-Tur: ajet 21.
172. Sura El-Bekara: ajet 286.
173. Sura Er-Rum: ajet 21.
174. Sura En-Nisa': ajet 19.
175. Sura En-Nisa': ajet 33.
176. Sura Ali-Imran: ajet 159.
177. Sura Eš-Šura: ajet 38.
178. Sura El-Hudžurat: ajet 10.
179. Sura Ali-Imran: ajet 64.
180. Sura En-Nisa': ajet 135.
181. Sura El-Maida: ajet 8.
182. Sura En-Nisa': ajet 58.
183. Sura El-Maida: ajet 44.
184. Sura El-Maida: ajet 45.
185. Sura El-Maida: ajet 47.
186. Sura El-Maida: ajet 50.
187. Sura El-Bekara: ajet 179.
188. Sura En-Nur: ajet 2.
189. Sura En-Nur: ajet 4.
190. Sura El-Maida: ajet 38.
191. Sura En-Nedžm, ajet 3-4.
192. Sura El-Hašr, ajet 7.
193. Sura Ali-Imran, ajet 31.
194. Sura En-Nisa', ajet 65.
195. Sura En-Nur, ajet 63.
196. Bilježi Ebu-Davud i Tirmizi.
197. Bilježi El-Hatib u knjizi “El-Kifaje” i Ibn Abdul-Berr.
198. Bid'at: novouvedena stvar u vjeri, koju Resulullah nije prakticirao u svom ibadetu
199. Bilježi Ebu-Davud i Tirmizi, koji kaže: hadis je hasen sahih.
200. Bilježi Buharija.
201. Citat spominju:El-Bejheki u djelu: “Medhal ed-Delail”; El-Hatib u djelu:”El-Kifaje” i

Ibn Abdul-Berr u svom “Džami'u”.

202. Bilježi El-Bejheki u djelu “El-Medhal” i Ibn Abdil-Ber u svom “Džami'u”.

203. Bilježi El-Bejheki u “El-Medhal” i El-Hatib u “El-Kifaje”.

204. Bilježi Muslim.

205. Pogledaj djelo:”Džami'u-Bejanil-'Ilmi ve fadlihi”.

206. Mutevatir je ono predanje koje prenosi toliki broj prenosilaca da je nemoguće da su svi pogriješili, ili da su se, uslovno rečeno, dogovorili da slažu u pogledu tog predanja.

207. “Et-Tabekat”

208. “Et-Temjiz”

209. El-Meslub i El-Kelbi jesu odbačeni prenosioci od hadiskih učenjaka.

210. Pogledaj naslov “Sunen Ebi-Davud”.

211. Biografije ovih ashaba uzete su iz djela:”Sijer el-E'alam en-Nubela” od imama Ez-Zehebija.

212. Vidi djelo “El-Kifaje” od El-Bagdadija, str. 401 i “El-Mevduat” od Ibn-Dževzija - tom 1, str. 241-242.

213. Ebu-Davud i Tirmizi koji kaže:”Hadis je hasen sahih.”

214. Buharija i Muslim.

215. Sura El-Kafirun: ajet 6.

216. Ibnu Ebil-'Izz el-Hanefi “Šerhul-akidet-Tahavijje”. Izdavač El-Mektebul-islami, Bejrut, 1983.god. sedmo izdanje, str. 373.

217. Sura El-Hudžurat: ajet 15.

218. Sura Muhammed: ajet 19.

219. “Musned Ahmed ibnu Hanbela”, Musnedul-Ensar, hadis broj 20996.

220. Ibn Hadžer el-Askalani: “Fethul-Bari bi šerhi Sahihil-Buhari”, “Kasasul-enbija', 6/478, hadis 3445.

221. Sura El-Enfal: ajet 2.

222. Sura Et-Tevba: ajet 124.

223. Sura El-Ahzab: ajet 22.

224. Ibn-Hadžer el-Askalani “Fethul-Bari bi šerhi Sahihil-Buhari”: 1/51.

225. Abdul-Azim ibn Abdil-Kavijj el-Munziri: “Et-Tergib vet-terhib minel-hadisiš-šerif”, Darul-mektebetil-hajat, Bejrut, 1987 god., 3/403.

226. Ibn Ebil-'Izz El-Hanefi “Šerhul-akide Et-Tahavijje”, str. 386.

227. Ibn Ebil-'Izz El-Hanefi “Šerhul-akide Et-Tahavijje”, str. 386.

228. Sura Fatir: ajet 28.

229. Ibn-Hadžer el-Askalani “Fethul-Bari bi šerhi Sahihil-Buhari” 1/114, hadis 50 i Muslim Ibnul-Hadždžadž el-Kušejri, “Sahihu Muslim”, poglavlje “Iman” 1/37,39, hadis broj 1 i 5.

230. Muslim Ibnul-Hadždžadž el-Kušejri, “Sahihu Muslim”, Daru ihjait-turasil-arebi, 1972.god. “Iman” 1/48 poglavlje 6, hadis br.17.
231. Ahmed ibn Hanbel, “Musned Ahmed ibnu Hanbela”, 4/114.
232. Sura El-Bekara: ajet 285.
233. Sura En-Nisa': ajet 136.
234. Muslim Ibnul-Hadždžadž el-Kušejri, “Sahihu Muslim”, 1/37.
235. Sura El-E'raf: ajet 172.
236. Sura Er-Rum: ajet 30.
237. Ibn-Hadžer el-Askelani: “Fethul-Bari bi šerhi Sahihil-Buhari”, Kitabul-Dženaiz, 3/245,246, hadis broj 1385.
238. Sura El-Bekara: ajet 164.
239. Eš-šejh Muhammed Salih el-'Usejmin: “Šerhul-akide el-vasitijje lišejhil-Islam Ibni Tejmijje”, Dar Ibnul-Dževzi, Četvrto izdanje, 1417.h. 1/56,57.
240. Sura Ez-Zarijat: ajet 56.
241. Sura El-Enbija': ajet 25.
242. Muslim Ibnul-Hadždžadž el-Kušejri “Sahihu Muslim” u poglavlju “Iman”, 1/50, hadis broj 29.
243. Sura El-E'araf: ajet 54.
244. Sura El-Enbija': ajet 25.
245. Sura El-Mu'minun: ajet 23, i Sura Et-Hud: ajet 61.
246. Ibn-Hadžer el-Askalani: “Fethul-Bari bi šerhi Sahihil-Buhari”, 13/371 hadis 7392, Muslim ibnul-Hadždžadž el-Kušejri: “Sahihu Muslim bi šerhin-Nevevi”: 17/7, hadis br. 6750.
247. Ahmed ibn Hanbel: “Musned Ahmed ibnu Hanbela, “Musnedul-muksirine mines-sahabe”, hadis broj 4091.
248. Sura El-Bekara: ajet 285.
249. Muslim ibnul-Hadždžadž el-Kušejri: “Sahihu Muslim”: 1/39.
250. Sura En-Nisa': ajet 136.
251. Ibn-Hadžer el-Askalani: “Fethul-Bari bi šerhi Sahihil-Buhari” 6/361, hadis 3326.
252. Sura El-Bekara: ajet 30.
253. “Muhtesar Sahihi Muslim” 2/338.
254. Sura Merjem: ajet 17.
255. Muslim ibnul-Hadždžadž el-Kušejri: “Sahihu Muslim”: 1/39.
256. Sura Et-Fatir: ajet 1.
257. Ibn-Hadžer el-Askalani “Fethul-Bari bi šerhi Sahihil-Buhari”, “Bed'ul-halk” 6/313, hadis 3238.

258. Sura El-Enbija': ajeti 26-28.
259. Sura En-Nahl: ajet 50.
260. Sura En-Nazi'at: ajet 5.
261. Sura Ez-Zarijat: ajet 4.
262. Sura Kaf: ajet 18.
263. Sura El-Infitar: ajeti 10-11.
264. Sura El-Mu'min: ajeti 7-9.
265. Ibn-Hadžer el-Askalani: "Fethul-Bari bi šerhi Sahihil-Buhari": 3/237.
266. Sura El-Fussilet; ajet 30.
267. Abdul-Azim ibn Abdil-Kavijj el-Munziri: "Et-Tergibu ve-terhibu minel-hadisiš-šerif": 1/65.
268. Sura El-Enfal: ajet 12.
269. Sura El-Muddessir: ajet 31.
270. En-Nesai i Et-Tirmizi - vidi komentar Ibn-Kesira: 31 sura El-Muddessir, Ibn-Hadžer el-Askalani: "Fethul-Bari bi šerhi Sahihil-Buhari", 6/232.
271. Sura El-Bekara: ajeti 97, 98.
272. Sura Et-Tekvir: ajeti 15-21.
273. Sura En-Nedžm: ajeti 5, 6.
274. Sura Ez-Zuhruf: ajet 77.
275. Sura El-Infitar: ajeti 10-12.
276. Sura Er-R'ad: ajet 11.
277. Sura Ez-Zuhruf: ajet 80.
278. Sura Es-Sedžda: ajet 11.
279. Muhammed ibn Abdul-Vehhab - "Usulul-iman", Muessesetu Mekke littiba'a vel-i'lam, Izdao i pripremio Muhibbuddin el-Hatib, str.15.
280. Sura El-Hakka: ajet 17.
281. Sura Gafir: ajet 49.
282. Sekar je jedno od imena Džehennema.
283. El-Muddessir: ajeti 30, 31.
284. Sura El-Alek: ajet 18.
285. Sura Ez-Zumer: ajet 73.
286. Es-Sejjid Sabik "El-akaid El-islamijje", str. 166.
287. Sura El-Maida: ajet 44.
288. Sura El-Maida: ajet 46.
289. Sura El-Isra': ajet 55.
290. Sura En-Nedžm: ajeti 36, 37.

291. Sura El-Ea'la: ajeti 18, 19.
292. Sura El-Bekara: ajet 213.
293. Sura El-Maida: ajet 44.
294. Sura El-Maida: ajet 48.
295. Sura El-Maida: ajet 48.
296. Sura El-Hidžr: ajet 9.
297. Sura El-Fussilet: ajet 41, 42.
298. Sura El-Bekara: ajet 148.
299. Sura El-Bekara: ajet 75.
300. Sura En-Nisa': ajet 46.
301. Sura El-Maida: ajeti 14, 15.
302. Sura Et-Tevba: ajet 30.
303. Sura El-Kehf: ajet 110.
304. Sura El-Maida: ajeti 72, 73.
305. Sura El-Maida: ajet 75.
306. "El-Akaid el-islamijje", Es-Sejjid Sabik, str. 167. i dr. Omer el-Eškar: "Poslanici i poslanice", 104-106.
307. Dr. Muhammed Ne'im Jasin: "El-Iman, erkanuhu, hakikatuhu nevakiduhu", Aman 1985, god. str.71.
308. Sura Gafir, ajet 78.
309. Sura Fatir, 24.
310. Ahmed ibn Hanbel: "Musned Ahmed ibnu Hanbela" - Musnedul-Ensar, hadis broj 21257.
311. Sura El-Hadždž, ajet 52.
312. Sura Merjem, ajet 51.
313. Sura El-Enbija', ajet 7.
314. Safijjurrahman el-Mubarekfuri "Zapečaćeni dženetski napitak", Izdavač "Odred El--Mudžahid", prevela sa arapskog Subhija Hadžimejlić-Skenderović, str. 402
315. Sura El-Maida, ajet 67.
316. Sura El-Bekara, ajet 258.
317. Dr. Abdurrahman Re'fet El-Baša "Iz života ashaba" Izdavač "Organizacija aktivne islamske omladine", Zenica, 1997 god. Sa arapskog Mirsad Sedić i Sabri Puška, str.4 309.
318. Sura Es-Saff, ajet 6.
319. Sura El-Bekara, ajet 146.
320. Dr. Muhammed Revvas Kal'adži i Dr. Sadik Kunejbi "Mu'džemu lugatil-fukaha',

Izdavač “Daru Nefais”, Amman, 1988. god. str. 439.

321. Sura Ali-Imran, ajet 50.

322. Što se tiče svih mu'džiza Poslanika, s.a.v.s., ja ih ovdje nemam namjeru navoditi zbog toga

što to i nije cilj pisanja ovog dijela poglavlja. Međutim, ko želi nešto više saznati i pročitati sve navedene mu'džize neka se obrati na slijedeća djela: “Eš-šifa'”- lil Kadi ‘Ijad, “El--hasaisul-kubra”- Lis-Sujuti” ili neka uzme bilo koju knjigu iz životopisa poslanika Muhammeda, s.a.v.s.

323. Ovakva je i definicija Ibn-Hadžera el-Askalanija koju je naveo u djelu “Fethul-Bari”.

324. Sura El-Feth: ajet 18, Sura Junus, ajet 62, itd.

325. Do ovih opisa došao sam na osnovu ajeta i hadisa koji govore o evlijama.

326. Sura Junus, ajeti 62-64.

327. Ibn-Hadžer el-Askalani: “Fethul-Bari bi šerhi Sahihil-Buhari”, “Kitabur-rikak”, 11/340, br. 6502.

328. Sura Ali-Imran, ajet 37.

329. “Sahihul-Buhari” - Edeb, poglavlje: “Primanje dove od onoga ko čini dobro roditeljima.”

330. Abdurrahman Hasan Habenneke el-Mejdani “El-Akide el-Islamijje”, Darul-Kalem - Damask, šesto izdanje, 1992. god. str.456.

331. Tj. od riječi do riječi prenesen je od Allaha, dželle šanuhu.

332. Sura Eš-Šura, ajet 51.

333. Malik ibn Enes “El-Muvetta”: Daru ihjait-turasil-arebi, 1988.god. poglavlje “El-Džami'”, Ebul-Kasim Sulejman ibnu Ahmed Et-Taberani u “El-mu'džemul-kebir”, drugo izdanje, 1984.god. Mektebetuz-zehra El-hadise, Mosal.

334. Sura Es-Saffat, ajeti od 102-108.

335. Hadis se u cjelosti nalazi u djelu “ Ibnu Hadžer El-Askalani “Fethul-Bari bi šerhi Sahihil-Buhari”, 1/23, prvo poglavlje: “Početak vahja”, hadis broj 3.

336. Ibn-Hadžer el-Askalani “Fethul-Bari bi šerhi Sahihil-Buhari”, Et-ta'bir 12/273, hadis broj 6989 i Muslim ibnul-Hadždžadž el-Kušejri “Sahihu Muslim bi šerhin-Nevevi”, Er-Ru'ja, hadis broj 4200.

337. Sura El-E'araf, ajet 143.

338. Sura En-Nisa', ajet 164.

339. Ibn-Hadžer el-Askalani “Fethul-Bari bi šerhi Sahihil-Buhari”, 1/27, broj 4.

340. Sura En-Nedžm: ajeti 5-7.

341. Ibn-Hadžer el-Askalani: “Fethul-Bari bi šerhi Sahihil-Buhari”, 6/313, hadis 3236.

342. Sura Es-Saffat, ajet 112.

343. Sura El-Ankebut, ajet 33.

344. Muslim ibnul-Hadžadž el-Kušejri: “Sahihu Muslim bi šerhin-Nevevi”, Iman, hadis broj 9,

"Et-Tirmizi", Iman, hadis broj 2535.

345. Ibn-Hadžer el-Askalani: "Fethul-Bari bi šerhi Sahihil-Buhari", 1/18

346. Sura En-Nisa', ajet 136.

347. Dr. Muhammed Ne'im Jasin "El-Imanu - erkanuhu, hakikatuhu ve nevakiduhu", Amman 1985. g. str.111.

348. Ko želi nešto više saznati o imenima Sudnjeg dana neka pogleda knjigu "El-Akaid el-islamijje" od Es-Seida Sabika, str. 261-264 i "El-Akide el-islamijje" od El-Mejdanija, str. 538.

349. Sura En-Ankebut, ajet 57.

350. Sura El-Mu'minun, ajet 100.

351. Ahmed ibn Šuajb en-Nesai: "Sunen En-Nesai" - Es-sehv, hadis broj 1291 i Ahmed ibn Hanbel: "Musned", poglavlje Musnedul-Ensar, hadis broj 23379.

352. "Fethul-Bari", 3/188. Isti hadis prenosi i Muslim sa dodatkom.

353. Sura Ibrahim, ajet 27.

354. Ibn-Hadžer el-Askalani: "Fethul-Bari bi šerhi Sahihil-Buhari", 1/148 i Muslim ibnul-Hadžadž el-Kušejri: "Sahihu Muslim bi šerhin-Nevevi", a ovo su Buharijine riječi.

355. Muslim ibnul-Hadžadž el-Kušejri: "Sahihu Muslim bi šerhin-Nevevi": 17/203

356. Ebu-Davud: "Sunen Ebi Davud" i "Et-Tezkire", str. 115.

357. "Sunenut-Tirmizi" od Ebu-Hurejre (- hasen garib, "Et-Tezkire", str. 114

358. Ibn-Hadžer el-Askalani "Fethul-Bari bi šerhi Sahihil-Buhari", 3/243 i Muslim ibnul-Hadžadž El-Kušejri "Sahihu Muslim bi šerhin-Nevevi", 17/200

359. Muslim ibnul-Hadžadž el-Kušejri: "Sahihu Muslim bi šerhin-Nevevi", 17/203 i "Et-Tezkire", str. 115.

360. Ebu-Isa Muhammed ibn Isa: "Sunen Et-Tirmizi" od Ebu-Hurejre ("El-Dženaiz"), hadis broj 991 - hasen garib, "Et-Tezkire", str. 114

361. "Muslim ibnul-Hadžadž el-Kušejri: "Sahihu Muslim bi šerhin-Nevevi" -17/203, Ibn -Hadžer el-Askalani "Fethul-Bari bi šerhi Sahihil-Buhari", 3/232, hadis 1374.

362. Ebu-Davud "Es-sunneh", hadis broj 4127 i Ahmed ibn Hanbel: "Musned", poglavlje Musnedul-Kufijin, hadis broj 17803.

363. Ebu-Abdullah Muhammed ibn Ahmed ibn Ebi-Bekr ibn Fereh el-Kurtubi "Et-Tezkire fi ahvalil-mevta ve umuril-ahire", Darul-fikr Bejrut, 1990, god.

364. Sura El-E'araf: ajet 187.

365. Sura El-Enbija': ajet 1.

366. Sura El-Ahzab: ajet 63.

367. Sura El-Kamer: ajet 1.

368. Ibn-Hadžer el-Askalani: "Fethul-Bari bi šerhi Sahihil-Buhari", "Er-Rikak": 11/347, hadis 6503.

369. Ibn-Hadžer el-Askalani: “Fethul-Bari bi šerhi Sahihil-Buhari”, 13/90, hadis 7/122-7131 i “Et-Tezkire”, str. 738.

370. Dr. Fuad Sedić “Mali predznaci Sudnjeg dana”, izdata u Ammanu 1995. g., str.12. i 13.

371. Ibn-Hadžer el-Askalani: “Fethul-Bari bi šerhi Sahihil-Buhari” ,11/347 i Muslim ibnul-Hadžadž el-Kušejri: “Sahihu Muslim bi šerhin-Nevevi”, 17/89.

372. Ibn-Hadžer el-Askalani: “Fethul-Bari bi šerhi Sahihil-Buhari”, poglavlje El-Fiten, 13/81 i Muslim ibnul-Hadžadž El-Kušejri: “Sahihu Muslim bi šerhin-Nevevi”, 18/34.

373. Ibn-Hadžer el-Askalani: “Fethul-Bari bi šerhi Sahihil-Buhari”, “Kitabul-ilm”, 1/178, hadis 80 i Muslim ibnul-Hadžadž el-Kušejri: “Sahihu Muslim bi šerhin-Nevevi”, 16/222.

374. Prenose ga Ahmed ibn Hanbel “Musned”, 2/537 i Ebu-Isa et-Tirmizi: “Sunen Et-Tirmizi”: 6/624.

375. Ibn-Hadžer el-Askalani: “Fethul-Bari bi šerhi Sahihil-Buhari”, 13/81, hadis 7121.

376. Ibn-Hadžer el-Askalani: “Fethul-Bari bi šerhi Sahihil-Buhari”, 13/87.

377. Ibn-Hadžer el-Askalani: “Fethul-Bari bi šerhi Sahihil-Buhari”, 1/178, hadis 80 i Muslim ibnul-Hadžadž El-Kušejri “Sahihu Muslim bi šerhin-Nevevi”, 16/221.

378. Ibn-Hadžer el-Askalani: “Fethul-Bari bi šerhi Sahihul-Buhari”, 13/300, hadis 7319.

379. Hadis prenosi Et-Tirmizi u poglavlju “El-Fiten”, broj 2156 i kaže da je hasen sahih.

380. Prenose ga Et-Tirmizi u poglavlju “El-Fiten”, hadis broj 2152 i Ibn-Madže, “El-Džihad”, hadis broj 2769.

381. Hadis prenosi Ahmed ibn Hanbel “Musned” (Musnedul-muksirin), hadis broj 10898.

382. “Sahihu Muslim bi šerhin-Nevevi”: 18/27.

383. Sura En-Nisa': ajeti 157-159.

384. “Muhammed Fuad Abdul-Baki” u “El-Lu'lu' vel merdžan fima ittefeka alejhiš-šejhan”: 1/31.

385. Sura El-En'am: ajet 158.

386. Muslim ibnul-Hadžadž el-Kušejri: “Sahihu Muslim bi šerhin-Nevevi”, 18/77, Ibn -Hadžer el-Askalani: “Fethul-Bari bi šerhi sahihil-Buhari”, 11/352.

387. Sura En-Neml: ajet 82.

388. Pogledaj Ibn-Kesirov Tefsir”, 3/362.

389. Muslim ibnul-Hadžadž el-Kušejri: “Sahihu Muslim bi šerhin-Nevevi”, 18/68.

390. Sura Ed-Duhan: ajet 10.

391. Sura Ed-Duhan: ajet 11.

392. Dr. Vehbet Ez-Zuhajli: “Tefsirul-munir”, prvo izdanje 91. g. Izdavač “Darul-fikr”, Damask 25/212

393. Razlog silaska ovog ajeta pored toga što je on govorio o dimu kao predznaku Sudnjeg dana jeste događaj koji sa zbio u vrijeme Muhammeda, a.s., kada su Kurejšije odbile da vjeruju, pa je Poslanik, s.a.v.s., molio Allaha da im dadne da prožive sedam godina koje je Jusuf, alejhisselam, proživio kada je postao rizničar kod egipatskog vladara. To su bile godine velike suše i krize. Prema Ibn-Mes'udu i njih su zadesile iste ove

godine. Jeli su kosti i meso uginulih životinja. Ljudi su od silne gladi i žeđi vidjeli dim koji se prostirao između nebesa i Zemlje. Došli su Poslaniku, s.a.v.s., i molili ga da im Allah da kišu. Poslanik, s.a.v.s., zamolio je Allaha i kiša je pala. Pogledaj "Tefsirul-munir", 2/ 211. Hadis prenosi El-Buhari.

394. Sura Ed-Duhan: ajeti 13 i 14.

395. Muslim ibnul-Hadžadž el-Kušejri: "Sahihu Muslim bi šerhin-Nevevi", "Kitabul-fiten ve ešratus-sa'ah": 18/27-28.

396. Prenosi ga Et-Taberani u "El-Evsetu", a El-Hejsemi za njega u svom djelu "Medžme'uz-zevaid", 8/11, kaže: "Hadis je sahih iako se u njegovom lancu prenosilaca nalazi Hakim ibn Nafi', dok su ostali prenosioci pouzdani."

397. Ibn-Hadžer el-Askalani: "Fethul-Bari bi šerhi sahihil-Buhari", 13/82, hadis 7120.

398. Medžduddin Ebu-Seadat el-Mubarek ibn Muhammed ibn-Esir el-Džereri: "En-nihaje fi garibil-hadis vel-eser", 3/192.

399. Muslim ibnul-Hadžadž el-Kušejri: "Sahihu Muslim bi šerhin-Nevevi", "Poglavlje o smutnji i predznacima Sudnjeg dana": 18/27-29.

400. Ahmed ibn Hanbel: "Musned": 7/133 i "Et-Tirmizi mea' tuhfetil-ihvezi": 6/463-464.

401. "Fethul-Bari", poglavlje Er-Rikak - pod naslovom "O iskupljanju": 11/377, br. hadisa 6522 i Muslim u poglavlju "O džennetu i opisima njegovih uživanja" - pod naslovom "Nestanak svijeta i pojašnjenje iskupljanja na Sudnjem danu" 17/194-195.

402. Ahmed ibn Hanbel: "Musned": 4/446-447, na marginama knjige.

403. Sura El-Hadždž: ajeti 1-2.

404. Sura Et-Tekvir: ajeti 1-14.

405. Ibn-Hadžer el-Askalani: "Fethul-Bari bi šerhi Sahihil-Buhari", 11/371, hadis 6519.

406. Sura Ez-Zumer: ajet 68.

407. Sura Ja-Sin: ajet 51.

408. Ibn-Hadžer el-Askalani: "Fethul-Bari bi šerhi Sahihil-Buhari", 11/372, hadis 6521.

409. Sura El-Mu'minun: ajet 101.

410. Muslim ibnul-Hadžadž el-Kušejri: "Sahihu Muslim bi šerhin-Nevevi", 17:192-193, Ibn-Hadžer el-Askalani: "Fethul-Bari bi šerhi Sahihil-Buhari": 11:325.

411. Sura El-Enbija': ajet 104.

412. Sura El-Kamer: ajet 8.

413. Sura El-Isra': ajeti 13-14.

414. Sura El-Infitar: ajeti 10-12.

415. Sura El-Džasija: ajet 29.

416. Sura En-Naziat: ajet 35.

417. Sura El-Hakka: ajet 78.

418. Ibn-Hadžer el-Askalani: “Fethul-Bari bi šerhi Sahihil-Buhari”, 11/400, hadis 6537.
419. Muhammed Hattab es-Subki: “Ed-dinul-halis”, treće izdanje 1964. god. 1/105
420. Sura El-Džasija: ajet 28.
421. Sura Ez-Zumer: ajet 69.
422. Sura Et-Tekvir: ajet 10.
423. Sura El-Isra': ajet14.
424. Ebu-Isa Muhamed ibn Isa: “Sahih Et-Tirmizi bi šerhi Ibnul-Arebi”: 9/260, hadis je hasen garib.
425. Sura Ja-Sin: ajet 65.
426. Sura El-Fussilet: ajeti 19-22.
427. Muslim ibnul-Hadžadž el-Kušejri: “Sahihu Muslim bi šerhin-Nevevi”, 15/55
428. Hadisi koji govore o vrelu nalaze se u Muslim ibnul-Hadžadž el-Kušejri: “Sahihu Muslim bi šerhin-Nevevi”: 15/53 i dalje, u Ibn-Hadžer el-Askalani “Fethul-Bari bi šerhi Sahihil-Buhari” 11/396 pa dalje. Opširnije o ovoj temi piše u “Šerhu akide Et-Tahavijje”, str. 250.
429. Sura El-Enbija': ajet 47.
430. Sura El-Ea'raf: ajeti 8-9.
431. Pogledaj “Šerhul-akide Et-Tahavijje”, str.470.
432. Sura Et-Ta-ha: ajet 109.
433. Ibn-Hadžer el-Askalani: “Fethul-Bari bi šerhi Sahihil-Buhari”, 11/96 br.6304, Muslim ibnul-Hadžadž el-Kušejri: “Sahihu Muslim bi šerhin-Nevevi”, 1/198.
434. Ibn-Madže u poglavlju “Zuhd”, hadis br. 4304.
435. Muslim ibnul-Hadžadž el-Kušejri: “Sahihu Muslim bi šerhin-Nevevi”, Poglavlje o musafirima i skraćivanju namaza, hadis broj 1337.
436. Sura En-Nedžm: ajet 26.
437. Sura En-Nisa': ajet 48.
438. Sura Et-Ta-ha: ajet 109.
439. Sura El-Enbija': ajet 28.
440. Sura El-Isra': ajet 79.
441. Imam Et-Tirmizi: “Sunenut-Tirmizi”, Poglavlje o opisu Sudnjeg dana, mudrostima i pobožnosti i imam Ahmed “Musned”, Baki Musnedil-mukessirine.
442. Vidi “Fethul-Bari”, 11/361.
443. Sura Ez-Zumer: ajet 73.
444. Sura Ez-Zumer: ajet 71.
445. “Sahihu Muslim”, Poglavlje o Džennetu, opisu njegovih blagodati i njegovih stanovnika i “Musned” Ahmed ibn Hanbela, Baki Musnedil-Ensar.

446. “Sahihu Muslim”, Poglavlje o opisu Sudnjeg dana, Dženneta i Džehennema i “Musned” Ahmed ibn Hanbela, Baki Musnedi-mukessirine.

447. Sura Ali-Imran: ajet 133.

448. Sura Ez-Zumer: ajet 20.

449. Sura El-En'am: ajet 141.

450. Sura Ed-Duhan: ajeti 51-57.

451. Sura El-Waki'a: ajeti 45-47.

452. Sura El-Mulk: ajet 10.

453. Tj. dunjalučka vatra.

454. Ibn-Hadžer el-Askalani: “Fethul-Bari bi šerhi Sahihil-Buhari”, 6/330, hadis 3265.

455. Sura Fatir: ajet 36.

456. Sura En-Nisa': ajet 56.

457. Sura Ed-Duhan: ajeti 43-45.

458. Sura Ibrahim: ajeti 16-17.

459. Sura El-Hadždž: ajet 19.

460. Sura Ez-Zumer: ajet 16.

461. Sura El-Humeze: ajeti 8-9.

462. Sura Ed-Dehr: ajet 4.

463. Ibn-Hadžer el-Askalani: “Fethul-Bari bi šerhi Sahihil-Buhari”, 11/417, hadis 6561.

464. Sura El-Kijame: ajeti 22-23.

465. Sura El-En'am: ajet 103.

466. Sura El-Mutaffifun: ajet 15.

467. “Tefsirul-Kurtubi”, 19/261, zatim “El-Intika'” od Ibn Abdil-Berra, str.79-82.

468. Sura Junus: ajet 26.

469. Muslim ibnul-Hadžadž el-Kušejri: “Sahihu Muslim bi šerhin-Nevevi”, Kitabul-Iman, 1/163, hadis br. 298.

470. Sura Kaf: ajet 35.

471. Muhammed ibn Ahmed el-Ensari el-Kurtubi: “El-Džami'u li ahkamil-Kur'an”, 17/21 i Eš-Ševkanija: “Fethul-Kadir”: 5/79 od.

472. Ebu-Umer Jusuf ibn Abdillah ibnu Muhammed ibn Abdil-Berr “Et-Temhid lima fil-Muvettai minel-me'ani vel-esanid” Štampano 1979.god, 7/156-157. Sličan tekst je i kod Muslima “Sahihu Muslim bi šerhin-Nevevi”: 1/440 br. 212 i Buharije: 8/179.

473. Ibn-Hadžer el-Askalani: “Fethul-Bari bi šerhi Sahihil-Buhari”, 11/445, hadis 6573.

474. Muslim ibnul-Hadžadž el-Kušejri: “Sahihu Muslim bi šerhin-Nevevi”, El-Iman 9.

475. Ali Tantavi “”Opći prikaz vjere islama”, str. 66. prijevod Enesa Lj. i Ibrahima H.

476. Ebu-Bekr Ahmed ibnul-Husejn el-Bejheki: “El-i'tikad ala mezhebisselef Ehlis-sunneti vel-džema'ati”, Darul-kutubil-ilmijje, Bejrut, prvo izdanje, 1984.god. 1/702.

477. Hadis se nalazi u “Sahihu Muslim”, poglavlje Kader i u Et-Tirmizijevom “Sunenu”: 4/458 pod brojem 2156, za njega je rekao da je dobar (prihvatljiv).

478. Sura Et-Tekvir: ajet 29.

479. Sura El-En'am: ajet 111.

480. Sura El-En'am: ajet 112.

481. Sura Ja-Sin: ajet 82.

482. Sura El-En'am: ajet 39.

483. Sura Ez-Zumer: ajej 62.

484. Sura El-Furkan: ajet 2.

485. Sura Es-Saffat: ajet 96.

486. Ebu-Isa Muhammed ibn Isa: “Sunen Et-Tirmizi”, 2/232.

487. Muhammed ibn Abdil-Vehhab: “Tejsirul-Azizil-Hamid fi Šerhi kitabit-tevhid”, str. 620. Ebu-Bekr Muhammed ibnul-Hasan El-Adžuri: “Eš-Šeri'a”, str. 212.

488. Sura El-Bekara: ajet 3.

489. Muslim ibnul-Hadžadž el-Kušejri: “Sahihu Muslim bi šerhin-Nevevi”, 2/85.

490. Muslim ibnul-Hadžadž el-Kušejri: “Sahihu Muslim bi šerhin-Nevevi”: 2/82,83.

491. Šemsuddin ez-Zehebi “El-Kebair”: “Veliki grijesi.”

492. Ebu-Isa Muhammed Ibn Isa “Sunen Et-Tirmizi”, (Komentar Ibnul-Arebija): 12/234 i “Sunen Ibnu Madže”: 2/1418.

493. Ebu-Isa Muhammed Ibn Isa “Sunen Et-Tirmizi”, Kitabu sifetil-kijameh ver-rekaik vel-vere'a, hadis br. 2423.

494. Sura En-Nisa': ajet 18.

495. Pogledaj ove uvjete u djelu: “Levami'ul-envar El-Behijjeh ve svati'ul-esrar el-eserijje”, 2/271.

496. Sura El-Hadid: ajet 20.

497. U prijevodu Kur'ana od Besima Korkuta riječ kuffar (zemljoradnici) prevedena je kao kafiri (nevjernici), što je velika greška, jer se ni u jednom tefsiru ne nalazi takvo tumačenje.

498. Sura Et-Tegabun: ajet 10.

499. Sura En-Nisa': ajet 103.

500. Muslim ibnul-Hadžadž el-Kušejri: “Sahihu Muslim bi šerhin-Nevevi” u poglavlju “Iman”, br. 116 i “Sunenut-Tirmizi” u poglavlju “Iman”, 2543.

501. Sura En-Nisa': ajet 48.

502. Sura Junus: ajet 18.

503. Sura Ez-Zumer: ajet 3.
504. Sura El-En'am: ajet 88.
505. Sura Ez-Zumer: ajet 65.
506. Ahmed ibn Hanbel, "Musned": 1/125. Šejh Nasiruddin el-Albani je za njega rekao da je sahih. "Irvaul-galil": 8/189.
507. Ahmed ibn-Hanbel, "Musned".
508. Ahmed ibn-Hanbel, "Musned": 5/428 i Et-Taberani u El-Kebiru: 4/299.
509. Sura En-Naziat: ajet 24.
510. Sura El-Bekara: ajet 258.
511. Sura El-E'araf: ajeti 191-192.
512. Sura Eš-Šura: ajet 11.
513. Sura Ta-ha: ajet 110.
514. Sura El-E'araf: ajet 180.
515. Ebu-Bekr Ahmed ibn Ali ibn Sabit el-Hatib el-Bagdadi; "Tarihu Bagdad ev medinetusselam", Darul-i'lam ed-duveli, Kairo 1992.god. 10/400.
516. Sura En-Nisa': ajet 145.
517. Ibn-Hadžer el-Askalani: "Fethul-Bari bi šerhi Sahihil-Buhari", Iman 1/89 br. 33 i Muslim ibnul-Hadžadž el-Kušejri "Sahihu Muslim bi šerhin-Nevevi" u poglavlju "Iman", br. 88.
518. Sura El-Kasas: ajet 56.
519. Sura El-E'araf: ajet 186.
520. Pogledaj knjige: "Fikhul-ibadat" od Seida Serdarevića i "Skraćena zbirka propisa" od Ali ibn Ferida el-Hindija.
521. Iz ovoga vidimo da, u stvari, nema neke velike razlike između farza i vadžiba, jer su i farz i vadžib ono što je naređeno da se radi i za čije obavljanje čovjek biva nagrađen, a za neobavljanje kažnjen. Stoga, većina učenjaka ne pravi razliku između farza i vadžiba.
522. Ponekad čujemo riječ "mustehab" pod kojom se podrazumijevaju djela koja je pohvalno raditi.
523. Ovo je fikhska podjela sunneta čime se nikako ne misli omalovažiti vrijednost sunneta kada se kaže da za njegovo neizvršavanje nema kazne. Namjerno propuštati sunnete pokuđeno je i nedolično muslimanu, a svjesno napuštanje sunneta i njegovo zanemarivanje grijeh je po mišljenju većine uleme.
524. U biti nema neke velike razlike između harama i mekruha tahrimen, jer su oba zabranjena i za njih je predviđena kazna. Stoga, većina učenjaka ne upotrebljava ovaj izraz mekruh tahrimen, nego je to kod njih haram, a mekruh tenzihen je kod njih u stvari mekruh. Prema tome nisu u pravu oni pušači koji se brane time da je pušenje kod nekih učenjaka mekruh i da nije haram, jer ulema kaže da onog ko radi djelo koje je mekruh tahrimen, čeka kazna, tako da je svejedno da li kazali da je pušenje haram ili mekruh tahrimen - u

oba slučaja počinilac zaslužuje kaznu.

525. Opširnije o podjeli fikha može se naći u knjizi “Skraćena verzija fikhskih propisa”, str. 1.

526. Mudžtehid je islamski učenjak koji je u stanju da sam, ne povodeći se za drugim, dođe do šerijatske odredbe, i to proučavanjem glavnih i sporednih izvora fikha.

527. Idžma je jednoglasno rješenje (konsenzus) nekog šerijatskog pitanja, nekon Poslanikove, s.a.v.s., smrti, od cjelokupne uleme jednog vremena.

528. Kijas je donošenje neke šerijatske odredbe putem analogije na temelju šerijatskog rješenja spomenutog u Kur’anu ili sunnetu, o nekom drugom pitanju, a koje ima nešto zajedničko sa pitanjem o kojem se donosi novo rješenje. Naprimjer, kažemo da je pijenje piva haram, analogno vinu jer opija kao i vino, koje je zabranjeno jasnim kur’anskim tekstom.

529. Jer se ove dvije vrste ne kolju.

530. Kod nas se malo vodi računa o tome i smatra se sitnicom. Međutim, ako se mokri stojeći, gotovo je sigurno da će pasti koja kap mokraće na odjeću, što uzrokuje neispravnost namaza kao i kabursku kaznu.

531. Ebu-Davud, Et-Tirmizi, Ibn-Madže i Ibn-Hibban.

532. Sura El-Maida: ajet 6.

533. Srce je mjesto namjera i nijeta; nigdje se ne bilježi u hadiskim zbirkama da je Poslanik, s.a.v.s., riječima izgovarao nijjet osim prilikom hadža i umre.

534. Hadis prenose El-Buhari, Muslim i drugi prenosioci.

535. Veliki broj učenjaka dodaje i šesti rukn, a to je redoslijed pri pranju pojedinih dijelova tijela.

536. Hadis prenose Ebu-Davud i Nesaija, a Ibn-Huzejme ga ocjenjuje kao sahih.

537. Pogledaj “Nejlul-evtar”, 1/194.

538. Što se tiče učenja posebne dove kod pranja svakog dijela tijela, ne nalazimo da je Poslanik, a.s., učio posebnu dovu za svaki dio tijela koji se pere u abdestu. Poslije abdesta postoji više sahih dova kao ova: “Ešhedu en la ilahe illellahu vahdehu la šerike leh, ve ešhedu enne Muhammeden abduhu ve resuluh.” (Muslim)

539. Pogledaj pod naslovom “Vrste nečistoća” gdje smo objasnili značenje vedijja i mezija.

540. Svoje mišljenje zasnivaju na nekoliko predanja koja se prenose od Poslanika, kao što je na primjer: “Koga zadesi povraćanje, krvarenje iz nosa, uzrigivanje (sa kojim nešto izađe iz nutrine), ili mezij, nek ode i abdesti se, a potom nek upotpuni ono što je klanjao ako nije ništa progovorio.” Hadis prenosi Ibn-Madže i Ed-Darekutni, a daif je. Zbog toga drugi učenjaci ne smatraju da te stvari kvare abdest, jer ne postoji sahih hadis koji na to ukazuje. Međutim, pošto je abdest od uslova za namaz, a namaz je “stup vjere” onda je radi sigurnosti bolje promijeniti abdest ako nam se desi da povratimo ili nam poteče krv ili gnoj.

541. Ebu-Davud, En-Nesai, Et-Tirmizi i Ahmed.

542. En-Nesai.

543. Dokaz su im Allahove riječi: “Dodirnuti ga smiju samo oni koji su čisti.” (El-Vakia: 79), te riječi Allahovog Poslanika, s.a.v.s.: “Kur'an smije dotaknuti samo onaj ko je čist.”

(Malik u Muvettau, Ebu- Davud u “Merasil” i Ed-Darekutni). Sličan hadis prenose i El-Hakim u “Mustedreku”, te El-Bejheki u “Hilafijatu”, ali je daif (slab).

544. Džunup je osoba koja je imala spolni odnos sa osobom suprotnog spola, ili kada izađe sperma u mlazu i sa strašću na drugi način, te je zbog toga dužna okupati se.

545. U pogledu nošenja brade Poslanik, s.a.v.s.,rekao je: “Bradu puštajte, a brkove kratite.” (El-Buhari i Muslim). U osnovi se ne uzima, tj. ne krati ništa od brade, a brkovi se krate tako da ne dosežu bijelu liniju na gornjoj usni. Brkovi se ne briju u potpunosti.

546. Pod obućom se smatra svaka čvršća obuća koja pokriva noge do iza članaka, kao što su cipele, mestve, papuče, itd.

547. Mesh po mestvama temelji se na hadisima Allahova Poslanika. Tako se prenosi od Džerira da je izvršio malu nuždu, te se abdestio i učinio mesh po obući (umjesto da opere noge). Upitan je: “Zar tako radiš?” Odgovorio je: “Da, vidio sam Allahovog Poslanika, s.a.v.s., da vrši malu nuždu, a potom se abdesti i čini mesh po obući.” (El-Buhari, Muslim i Ebu-Davud).

548. Serdarević, „Fikhul-ibadat“, str. 31.

549. Hadis prenose Ebu-Davud, En-Nesai, Et-Tirmizi, Ahmed, Ibnu Hibban u svome “Sahihu” i Ibnu Huzejme. Hadis je sahih.

550. Prenose ga Ahmed, Abdur-Rezzak, El-Bejheki, Ibn-Huzejme i Ibnu Hibban.

551. U nekoliko slučajeva poželjno je da se musliman okupa i za takvo kupanje bit će nagrađen, ali nema grijeha ako ga izostavi.

552. To je sedžda koja se čini kad se prouči neki ajet iz Kur'ana pored kojeg stoji znak da se učini sedžda.

553. Rekao je Allahov Poslanik, s.a.v.s.,: “Tavaf oko Kabe je namaz, pa kada ga činite smanjite govor.” (Prenose ga Ahmed, En-Nesai, Et-Tirmizi, El-Hakim, Ed-Darekutni od Ibn-Abbasa i sahih je).

554. Prenosi se od Alije, r.a., da je rekao: “Allahov Poslanik, a.s., podučavao nas je Kur'anu u svakoj situaciji, osim kad je bio džunup.” (Ebu Davud, Et-Tirmizi, En-Nesai i Ibn-Madže, i hadis je hasen sahih).

555. Kod Malikija i Šafija 60 dana.

556. Ako prestane krvarenje u doba ikindije, klanja se podne i ikindija, a ako prestane u doba jacije, klanja se akšam i jacija. Ovo je stav većine ashaba i većine uleme kao što su Malik, Šafija i Ahmed.

557. Sura El-Bekara, 222.

557a. Zbog potrebe da učenice vježbaju učenje Kur’ana u školama u kojima se izučava i uči Kur’an napamet, mnogi učenjaci smatraju da je učenicama dok su u hajzu dozvoljeno učiti Kur’an, s tim što ga ne smiju dodirivati golim rukama.

558. Hadis prenosi Et-Taberani u “El-Evsetu”, a El-Munziri kaže da sened (lanac prenosilaca

hadisa) nema nikakvu mahanu. (Pogledaj “Et-Tergib vet-Terhib” 1/184)

559. El-Bekara: ajeti 238,239.

560. En-Nisa: ajet 103.

561. Prenose ga El-Buhari i Muslim.

562. Pogledaj “Šerh Fethul-Kadir” od Ibnul-Hemmama: 1/231 i “Reddul-muhtar” od Ibnul-Abidina: 1/373.

563. Već smo napomenuli da je mekruh tahrimen veoma blizak haramu te je obavezno kloniti ga se.

564. Izuzima se sabah ako smo ga već počeli klanjati prije izlaska sunca, te ikindija ako smo je već počeli klanjati prije zalaska.

565. Pogledaj “El-fikhul-islami ve edilletuhu” od dr. Vehbet Ez-Zuhajli, 1/524.

566. Pogledaj: “El-fikhul-islami ve edilletuhu” 1/788-793, i “Skraćenu zbirku fikhskih propisa”, str. 24.

567. Ponekad smo u situaciji čuti da neko uči ikamet u kraćem obliku tako što “Allahu ekber” kaže dva puta, “Ešhedu en la ilahe illellah” jedanput, itd., i tako se ikameti po drugim mezhebima. Moramo znati da za ovo postoji valjan dokaz, pa, stoga, ne smijemo napadati one koji tako ikamete niti tvrditi da je to što oni rade novotarija. Prema tome, oba načina ikameta su ispravna.

568. Ponegdje možemo naći i dodatak (inneke la tuhliful-mia'd), ali ga nismo pronašli u sahih predanjima.

568a. El-Vesile najljepše je i najbolje mjesto u Džennetu.

569. Iako su neki od hanefijskih učenjaka rekli da su i noge do članaka stidni dio tijela žene, oni kažu da se ne mora pokrivati taj dio u namazu zbog poteškoće koju bi žene imale.

570. Pogledaj hanefijske izvore: “Šerh fethul-kadir”, 1/260, i “Hašije reddul-muhtar”, 1/406.

571. Pogledaj “Hašije redul-muhtar”, 1/416.

572. Što se tiče nafile, može se klanjati sjedeći, ali je bolje stojeći.

573. Kod svih drugih učenjaka, osim kod hanefijskih, učenje Fatihe u namazu na svakom rekatu je farz, te ako se Fatiha ne prouči na svakom rekatu, sama sehvi-sedžda ne može popraviti tu grešku nego se dotični rekat može nadoknaditi, a onda sehvi-sedždu učiniti.

574. Kod drugih mezheba osim hanefijskog, učenje sure poslije Fatihe je sunnet.

575. Kod drugih mezheba ovo je farz i ne može se nadoknaditi sehvi-sedždom.

576. Onaj ko ove namaze klanja sam može učiti glasno a može i u sebi.

577. Muktedija je onaj koji klanja za imamom.

578. Kod svih drugih učenjaka ta'dilul-erkan je farz, i ako nismo klanjali polahko, bez

žurbe, namaz nam je pokvaren i neće nam koristiti ako učinimo sehvi-sedždu. Takvog mišljenja je i Ebu-Jusuf, koji je učenjak hanefijskog mezheba. Vidimo da, ustvari, svi učenjaci smatraju da se namaz mora obavljati lagahno i smireno, s tim da jedni kažu da se to može popraviti sehvi-sedždom, a drugi da ne može.

579. Radi se o tome da je taj čovjek klanjao prebrzo pa je Allahov Poslanik na ovaj način htio podučiti i njega, a i ostale muslimane da takav namaz nije primljen.

580. Neki učenjaci su to objasnili rekavši da se odjeća treba potpuno smiriti u tom položaju.

581. Bilježe ga Buharija i Muslim.

582. Ruke se mogu dići i do spram ramena jer postoje hadisi i za jedan i za drugi način. Po hanefijskom mezhebu muškarci dižu do spram ušiju, a žene do spram ramena. S obzirom da je Poslanik, s.a.v.s., naredio da klanjamo kao što je on klanjao, pravljenje razlike između muškarca i žene u ovom pogledu nema utemeljenja.

583. Po našem mezhebu ruke se stavljaju ispod pupka, dok ih kod nekih učenjaka treba vezati između prsa i pupka, a kod trećih na prsa. U svakom slučaju to ne smije biti razlog za spor među muslimanima, jer mjesto vezivanja ruku nije od sastavnih dijelova namaza i gdje god ih stavimo od ova tri mjesta, namaz će biti ispravan. Što se tiče žene, po hanefijskom mezhebu ona će vezivati ruke na prsima, i u tome nema razilaženja našeg sa drugim mezhebima. Kod nas se pravi razlika između klanjanja žene i muškarca što je zaključeno logičkim dokazima, iako hadisi ne prave razlike između klanjanja žene i muškarca.

584. Po šafijskom i hanbelijskom mezhebu „amin“ se izgovara naglas u namazima u kojima imam uči naglas, jer je Poslanik, s.a.v.s., tako radio. Hadise o tome prenose Ebu-Davud i Ibn-Madže, Et-Tirmizi i Ahmed. Zato ne smijemo kazati za one koji tako rade da rade pogrešno, niti da je to “novi islam”, jer oni kao i učenjaci hanefijskog mezheba za ovaj postupak imaju svoje dokaze.

585. Po hanefijskom mezhebu namaz kvari čak i ako se progovori u zaboravu.

586. Isto tako po hanefijskom mezhebu namaz kvari čak i ako bi se u zaboravu nešto pojelo, izuzev ako je to mali komadić hrane koji je ostao među zubima.

587. Ako se to desi zbog neke nužde, onda namaz nije pokvaren.

588. Stoga se moramo truditi da što pravilnije naučimo Fatihu i sve ostalo što se uči u namazu.

589. Dozvoljeno je ženi da drži dijete u namazu, s tim da bi ga spustila pri ruku i sedždi.

590. „Za sve, dvije sehvi-sedžde nakon predaje selama.“ Predanje bilježe Ahmed, Ebu - Davud i Ibn - Madže.

591. Pravilo je da onaj ko klanja za imamom, ako nešto pogriješi, neće učiniti sehvi-sedždu jer je imam predvodnik u namazu, i obavezno se mora slijediti, ali ako imam pogriješi, onda će i onaj ko klanja za njim učiniti sedždu zajedno sa imamom.

592. Bilježe ga El-Buhari, Muslim, Et-Tirmizi i Ibn-Madže od Ibn-Omera.

593. Bilježi El-Buhari od Ebu-Seida el-Hudrija.

594. Prenosi Ahmed, Ebu-Davud, Bejheki i Ibn-Huzejme.

595. Međutim drugi učenjaci ne postavljaju ovaj uslov dokazujući da je džuma ispravna bez dozvole vladara, time što je Alija, radijallahu anhu, klanjao džumu bez dozvole Osmana dok je ovaj bio spriječen, a niko od ashaba nije kritikovao taj postupak. Ovaj slučaj bilježi Buharija (pogledaj “El-Fikhul-islami ve edilletuhu” 2/277)

596. Nije dozvoljen razgovor među prisutnima, ali je dozvoljeno obraćanje imamu lično, ako se ukaže potreba, kao npr., ako pogriješi u ajetu ili hadisu pa ga treba ispraviti ili ga treba upozoriti na nešto bitno što se dešava muslimanima.

597. Znači po njima ne bi vrijedila džuma koja se klanja u malim selima, već bi trebalo u tom slučaju da se napravi džamija, u koju će moći stati ljudi iz više manjih okolnih sela. Ovo, pored toga, što je ibadet ima svoje ekonomske, sigurnosne i druge koristi.

598. Znači da sabah i akšam, te vitr-namaz neće skraćivati.

599. En-Nisa, ajet 101. Ne postoji sunnetom određena razdaljina puta koju treba preći musafir da bi mogao kratiti namaz, nego čovjek krati namaz kao musafir u svemu što se smatra putovanjem.

600. To je nešto oko 81 km.

601. Buharija i Muslim.

602. Onaj koji nije na putu, tj. onaj ko boravi u svom mjestu.

603. Pogledaj “El-fikhul-islami ve edilletuhu”, 2/325.

604. Prenose Buharija i Muslim.

605. Prenose Ebu-Davud, Tirmizi, Nesai, i Ahmed.

606. Prenose Ebu-Davud, Tirmizi, Ahmed, Darekutni, Hakim, Bejheki, i Ibn-Hibban.

607. Kod učenjaka malekijskog i šafijskog mezheba je potvrđeni sunnet.

608. Pogledaj “Fikhul-ibadat”, str. 75.

609. Pogledaj “Fikhul-ibadat”, str.77 i 78.

610. Pogledaj “El-fikhul-islami ve eddiletuhu”, 2/558.

611. Ebu-Davud i Ibn-Madže prenose od Aiše, radijallahu anha, da je rekla: “Da mi je ponovo doživjeti ono što je bilo, ne bi niko drugi okupao Poslanika, s.a.v.s., osim njegove supruge.”

612. Pogledaj “Fikhul-ibadat” od Serdarevića, str. 81.

613. Prenosi Muslim, Ebu-Davud, Nesai, Tirmizi i Ibn-Madže.

614. Prenose Buharija i Muslim.

615. Muslim, Ibn-Madže i Ahmed.

616. En-Nesai, Et-Tirmizi, Ibn-Madže, Ahmed, Ibn-Huzejme, Ibn-Hibban i Ed-Darekutni.

617. Prenosi ga Ahmed.

618. Et-Tirmizi, Ebu-Davud, Ibn-Madže, Ahmed, Ed-Darimi.

619. En-Nesai, Ibn-Madže, Ahmed.

620. Uobičajeno je da se teraviija klanja kod nas dvadesetak minuta, brzim rukuom i sedždom i kratkim učenjem tako da se ne udovoljava osnovnim namaskim ruknovima i od takvog namaza nema koristi.

621. Ahmed, Ed-Darimi.

622. Muslim i Ahmed.

623. Buharija, Muslim, Et-Tirmizi, En-Nesai, Ibn-Madže, Ahmed, Ed-Darimi.

624. Prenosi ga Ahmed.

625. Buharija i Muslim.

626. Hadis bilježi Ebu-Davud, koji ga smatra vjerodostojnim, kao i Et-Tirmizi, koji ga smatra hasen hadisom.

627. Hadis bilježe Ibn-Huzejme, Ibn-Hibban i El-Hakim, koji ga ocjenjuju sa "vjerodostojan po Muslimovim kriterijima".

628. Hadis prenose: Buharija, Muslim, Ebu-Davud, Et-Tirmizi, En-Nesai, Ibn-Madže i Ahmed.

629. Ovo je mišljenje većine učenjaka, a temelji se na itikafu Poslanikovih žena u njegovoj džamiji (Zabilježio Muslim).

630. Zabilježio Muslim.

631. Osoba u itikafu.

632. Buhari, Nesai, Ibn-Madže i Bejheki.

633. Nisab - najmanja količina imetka na koju je potrebno dati zekat.

634. Ahmed, Ebu-Davud, En-Nesai, a komentator "Džami'ul-usula" kaže da je sahih.

635. Muttefekun alejhi.

636. Ebu-Davud sa ispravnim senedom.

637. Muttefekun alejhi.

638. Ko želi da uporedi dokaze koji govore da je klanje kurbana vadžib i one koji ukazuju da je pritvrđeni sunnet, neka pogleda knjigu "El - Fikhul - islami ve edilletuhu", (3/595).

639. Sura El-Maida, ajet-5

640. U vjerodostojnom hadisu kojeg prenosi Tirmizi i Nesai stoji: "Šminka je muškaraca miris čija se boja ne vidi, a šminka je žene boja bez mirisa.

641. Pod slikanje od opće koristi spada slikanje radi putnih isprava poput lične karte, pasoša i slično.

642. Ova je oblast fikha dosta opširna, zbog toga ćemo objasniti samo neka najbitnija pitanja.

643. Sura El-Bekara, 275 ajet.

644. Jasno je da islam određuje gajenje pasa samo radi čuvanja i lova.

645. Nužno je ispravno vaganje, tj. ostavljanje robe na vagi da se jasno vidi kolika je težina robe, što isključuje bacanje robe naglo na tas i dizanje na brzinu, čime se obmanjuje.

646. Sura El-Bekara, 275 ajet.

647. Prema tome trgovina papirnim banknotama ispravna je kad se radi o različitim valutama, kao što je zamjena dinara za marke, ali pod navedenim uvjetima.

648. Muttefekun alejhi.

649. Hadisom se zabranjuje zarađivanje na osnovu Kur'ana pa, prema tome, iznajmljivanje učača da uči Kur'an za umrle nije dozvoljeno. Ali ako bi se učio bez naknade, onda bi zarađivanje bilo dozvoljeno. Međutim , pojedini pravnici dozvoljavaju uzimanje naknade slično naknadi mujezina, ne za ezan ili učenje, već za potrošeno vrijeme.

650. Pravilo je da je svaki zajam koji donosi korist - kamata.

651. Prenosi Buharija.

652. Prenosi Muslim.

653. Hadis prenosi Taberani u “El - Mu'džemul - kebir”.

654. Prenosi Nesai u svom “Sunenu”, s vjerodostojnim senedom.

655. Mumtehane, 12.

656. Prenosi Buharija u svom “Sahihu”.

657. Prenosi Nesai u svom “Sahihu”, Ebu - Davud u svom “Sunenu”. Tirmizi kaže da je hadis hasen sahih.

658. Pogledaj opširnije u knjizi “Seddu zeraiiz-zina” (dr. Mahmud Džabir), str. 77.

659. Pogledaj, npr. hanefijski izvor “Reddul - muhtar”, 1/406.

660. Muttefekun alejhi

661. Prvi uvjet jeste da skrbnik bude musliman, ukoliko je štićenica muslimanka.

662. Tirmizi, Nesai - hadis je sahih.

663. Uvjet je za svjedoke da budu muslimani.

664. Tirmizi sa dobrim senedom.

665. Da bi pjesma bila dozvoljena, mora ispunjavati pet uvjeta: da joj tekst bude dobar, da je ne prate muzički instrumenti, da bude u određenim prigodama kao što su bajrami, svadbe i rat, te pjevanje djetetu i prilikom teškog posla, zatim da žene pjevaju ženama, ili ljudi ili maloljetna muška i ženska djeca, i konačno, dozvoljena je upotreba defa bez praporaca.

665a. Allahov Poslanik, s.a.v.s., zabranio je (mekruhom učinio) da se moli za slogu i sinove, što je bio njihov adet, a što je predstavljalo omalovažavanje za ženu, jer se u njemu želi muško dijete a ne žensko. Pogledati: Ibn Ebu-Šejbe, 7/52/2, Nesai 2/91, Ibn-Madže, 1/589, Darimi 2/134, Bejheki 7/148 i Ahmed 3/541.

666. Od prava muža je da žena ne izlazi iz kuće bez njegove dozvole kao i da ne pušta u kuću onoga koga on ne želi.

667. To dozvoljavaju neke raskolničke sekte kao iranske šije (Revafid).

668. Kitabijka je kršćanka i židovka.

669. O tome da je dozvoljeno oženiti se ehlul-kitabijkom govori ajet 5. sure “El-Maida”, a poznato je da je ova sura posljednja objavljena. Ovaj ajet ne derogira 221. ajetu sure “El-Bekara”, nego ga specifira.

670. Učenjaci su se razišli o pitanju valjanosti razvoda braka kad je čovjek u pijanom stanju.

671. El-Bekara: 230

672. El-Bekara: 229

673. El-Bekara: 228

674. Talak: 2

675. Dužnost je muža da na nju troši i nakon što rodi dok doji.

676. Akila su rođaci i saplemenici koji otplaćuju krvarinu za ubicu iz svojih redova.

677. a) Određena kazna (hadd) jednaka je za sve ljude, dok se neodređena (tazir) može različito određivati, zavisno od situacije i ugleda ljudi.

b) Kod određene kazne (hadda) nema posredovanja radi pomilovanja, a kod tazira je dozvoljeno posredovanje.

c) Obavezna je odšteta za onog ko umre od tazira, dok za haddove vladar nije dužan

681. Farzi-kifaje jeste ona obaveza koju ako obavi jedna grupa, ostali je nisu dužni obavljati.

682. Farzi-ajn jeste obaveza koju svaki pojedinac mora lično obaviti i niko ga ne može u tome zamijeniti.

683. Ovaj je uslov potreban samo ako je džihad farzi-kifaje. Ali kad je ugrožena država, čast muslimana ili muslimanke, ili je ugrožen hilafet, ili kad su nemuslimani ponosni, a muslimani poniženi, tada nije potrebna saglasnost roditelja. I onaj ko tada ostavi džihad, grješnik je i bojimo se za njega ako umre u tom stanju.

684. El -Enfal, 60.

685. Muslim

686. Buharija

687. Tirmizi, i rekao da je hasen. Hakim je, prenoseći ga, rekao da je sahih.

688. Sura Eš-Šems, ajet 9,10.

689. Sura El-Hadid, ajet 25

690. Sura El-Kalem, ajet 4

691. Ebu-Davud i Tirmizi, sahih.

692. Muslim.

693. Tirmizi i Ibn-Hibban, sahih

694. Muslim

695. Sura El-Bejjina, ajet 5

696. Sura En-Nisa', ajet 142,145
697. Buharija i Muslim
698. Buharija i Muslim
699. Muslim
700. Sura El-Ankebut, ajet 2,3
701. Sura El-Bekara, ajet 155,156
702. Sura El-Bekara, ajet 153
703. Sura En-Nahl, ajet 96
704. Buharija, hadis br.1376
705. Muslim
706. Sura El-Ibrahim, ajet 7
707. Sura En-Nisa', ajet 146
708. Hakim
709. Sura Hidžr, ajet 49
710. Sura En-Nisa', ajet 116
711. Sura El-Hidžr, ajet 50
712. Sura El-Bekara, ajet 218
713. Sura Et-Talak, ajet 7
714. Sura El-Jusuf, ajet 87
715. Sura Ez-Zumer, ajet 53
716. Sura El-Enfal, ajet 2
717. Sura Ali-Imran, ajet 175
718. Sura Et-Tevba, ajet 51
719. Tirmizi i Ebu-Davud
720. Sura Ali-Imran, ajet 159
721. Bejheki (Kitabul-iman)
722. Sura Et-Talak, ajet 3
723. Tirmizi
724. Malik i Ibn-Madže
725. Buharija i Muslim
726. Buharija
727. Buharija
728. Sura Ali-Imran, ajet 133,134
729. Sura El-Bekara, ajet 110
730. Sura Ali-Imran, ajet 92

731. Buharija i Muslim
732. Buharija i Muslim
733. Muslim
734. Sura Ali-Imran, ajet 180
735. Sura Et-Tevba, ajet 34
736. Sura El-Hadid, ajet 25
737. Sura El-En'am, ajet 152
738. Sura En-Nisa', ajet 58
739. Sura En-Nisa’, ajet 135
740. Sura ·Sura El-Maida, ajet 8
741. Buharija
742. Taberani
743. Buharija i Muslim
744. Buharija i Muslim
745. Buharija i Muslim
746. Sura El-Isra', ajet 34
747. Sura El-Enfal, ajet 27
748. Muslim, Tirmizi, Ebu-Davud
749. Buharija i Muslim
750. Buharija i Muslim
751. Sura El-Maida, ajet 87
752. Sura El-Maida, ajet 87
753. Sura El-E'araf, ajet 31
754. Sura El-Isra', ajet 26,27
755. Ahmed
756. Muslim
757. Sura El-Bekara, ajet 34
758. Sura El-Mu'min, ajet 60
759. Buharija i Muslim
760. Muslim
761. Sura El-Fatir, ajet 10
762. Sura En-Nur, ajet 22
763. Sura Eš-Šura, ajet 40
764. Tirmizija i Ebu-Davud
765. Buharija

766. Buharija i Muslim
767. Buharija
768. Sura El-Mudžadela, ajet 22
769. Ebu-Davud
770. Buharija i Muslim
771. Buharija i Muslim
772. Sura Eš-Šura, ajet 37
773. Buharija
774. Hakim i Bejheki
775. Ebu-Davud
776. Sura Hašr, ajet 9
777. Sura En-Nisa', ajet 135
778. Sura Es-S'ad, ajet 26
779. Sura El-Mu'minun, ajet 71
780. Sura El-Džasija, ajet 18
781. Sura El-E'araf, ajet 3
782. Muslim
783. Ahmed i Bejheki
784. Sura Et-Tevba, ajet 105
785. Sura En-Nedžm, ajet 39,40
786. Muslim
787. Sura El-'Asr, ajet 1,2,3
788. Adabi su ovdje u širem smislu značenja i ne treba ih mješati sa fikhskim terminom "adaba", što predstavlja uži smisao te riječi i znači pristojne radnje u ibadetu i dr.
789. Sura El-Isra', ajet 23
790. Buharija i Muslim
791. Sura El-Ahzab, ajet 36
792. Sura El-Ahzab, ajet 41,42
793. Sura El-Bekara, ajet 152
794. Ibn-Madže
795. Ahmed i Tirmizi
796. Buharija i Muslim
797. Taberani
798. Nesai
799. Ahmed i Ibn-Madže
800. Sura El-E'araf, ajet 200

801. Sura El-E'araf, ajet 201
802. Muslim
803. Ebu-Davud i Tirmizi
804. Ibn-Madže, Nesai i Tirmizi
805. Ebu-Davud
806. Buharija i Muslim
807. Buharija
808. Sura El-Isra', ajet 26, 27
809. Ebu-Davud, Nesai i Ahmed
810. Muslim
811. Sura El-Bekara, ajet 1,2
812. Sura Et-Tarik, ajet 13,14
813. Sura Es-S'ad, ajet 29
814. Tirmizi
815. Muslim
816. Sura En-Nur, ajet 56
817. Sura El-Ahzab, ajet 21
818. Buharija
819. Sura El-Ahzab, ajet 56
820. Muslim
821. Tirmizi
822. Sura Es-Saffat, ajet 109,120,130.
823. Hatib el-Bagdadi, Bejheki u "Šu'abul-Imanu"
824. Gajb - ono što je za nas nevidljivo i što nam je nedokučivo, kao npr. događaji budućnosti i pojedini događaji u prošlosti.
825. Sura Edž-Džinn, ajet 26,27
826. Sura El-Maida, ajet 90
827. Sura El-Bekara, ajet 201,202
828. Buharija i Muslim
829. Sura El-Kehf, ajet 23, 24
830. Buharija i Muslim
831. Sura Ali-Imran, ajet 173,174
832. Sura El-Kehf, ajet 39
833. Hakim
834. Hakim

835. Sura El-Bekara, ajet 155,156,157
836. Sura El-Hadid, ajet 22,23
837. Muslim i Ahmed
838. Buharija i Muslim
839. Muslim i Ahmed
840. Sura Eš-Šems, ajet 7-10
841. Sura En-Nazi'at, ajet 40,41
842. Sura El-Kehf, ajet 28
843. Sura El-Hašr, ajet 18
844. Ibn-Madže
845. Sura Et-Ta-ha, ajet 114
846. Muslim i Tirmizi
847. Ahmed, Ibn-Madže i Nesai
848. Ibn-Madže
849. Ebu-Davud, Tirmizi, Nesai i Ibn-Madže
850. Sura El-E'araf, ajet 31
851. Sura El-Muddessir, ajet 4
852. Muslim i Tirmizi
853. Buharija i Muslim
854. Sura El-E'araf, ajet 31
855. Muslim i Tirmizi
856. Buharija i Muslim
857. Nesai
858. Buharija
859. Buharija
860. Buharija i Muslim
861. Sura El-Isra', ajet 23
862. Buharija i Muslim
863. Sura El-Isra', ajet 23,24
864. Ebu-Davud i Ibn-Madže
865. Ebu-Davud, Tirmizi, Nesai i Ibn-Madže
866. Sura Er-Rum, ajet 21
867. Sura En-Nisa', ajet 34
868. Sura Et-Tahrim, ajet 6
869. Buharija i Muslim

870. Sura En-Nisa', ajet 34
871. Ebu-Davud
872. Sura El-Bekara, ajet 228
873. Sura En-Nisa', ajet 34
874. Sura En-Nisa', ajet 34
875. Tirmizi i Nesai
876. Tirmizi, Hakim i Ebu-Davud
877. Buharija i Muslim
878. Ahmed i Nesai
879. Sura Et-Tahrim, ajet 6
880. Ahmed i Ebu-Davud
881. Ahmed i Hakim
882. Buharija i Muslim
883. Ebu-Davud , Nesai, Tirmizi i Ibn-Madže
884. Buharija
885. Sura En-Nisa', ajet 36
886. Buharija i Muslim
887. Ibn-Madže, Nesai i Tirmizi
888. Buharija i Muslim
889. Buharija i Muslim
890. Buharija i Muslim
891. Buharija i Muslim
892. Buharija i Muslim
893. Buharija i Muslim
894. Buharija i Muslim
895. Buharija i Muslim
896. Sura En-Nisa', ajet 36
897. Sura Ali-Imran, ajet 28
898. Sura El-Mumtehin, ajet 8
899. Taberani i Hakim
900. Buharija i Muslim
901. Buharija i Muslim
902. Ahmed i Ibn-Madže
903. Buharija i Muslim
904. Muslim

SADRŽAJ

Porodična biblioteka